

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

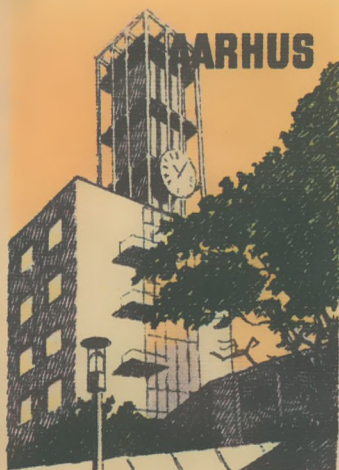
Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

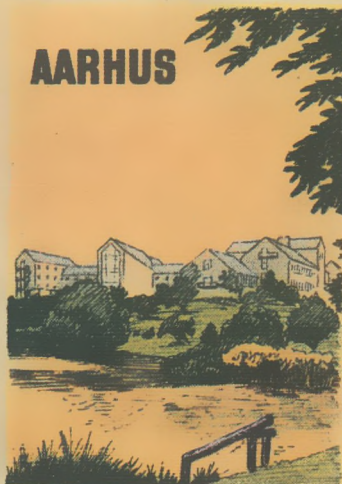
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

UNG I ÅRHUS

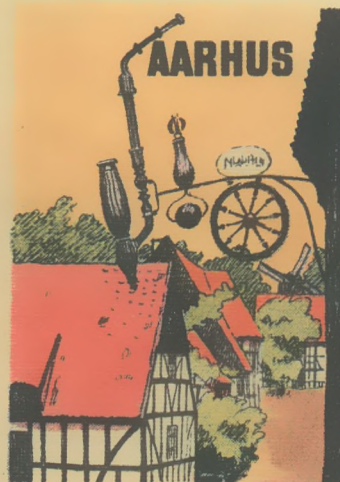
Tredie samling

RÅDHUSTÅRNET MED KLOKKESPILLET – ET VARTEGN FOR AARHUS ...

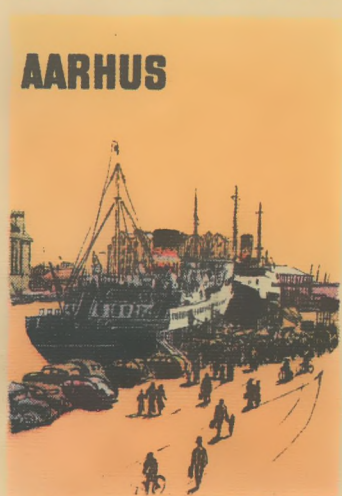
AARHUS UNIVERSITET, EUROPAS MEST MODERNE, I UNIVERSITETSPARKEN ...

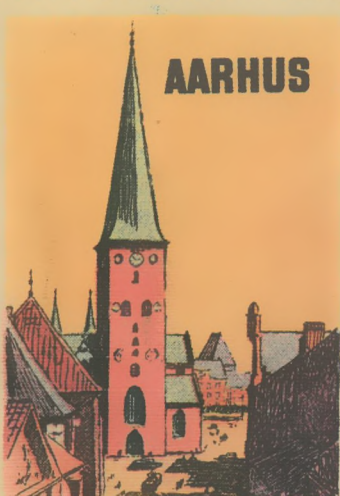
FRA KØBSTADMUSEET 'DEN GAMLE BY' I AARHUS ...

SILHUETTEN AF AARHUS SET TVÆRS OVER BUGTEN FRA SKRÆNTEN VED VARNA ...

KALUNDBORGBÅDEN KLAR TIL AFGANG FRA AARHUS TURISTHAVN ...

AARHUS DOMKIRKE DOMINERER BYKERNEN ...

UNG I ÅRHUS

Tredie samling

Udgivet af
ÅRHUS BYHISTORISKE UDVALG
Universitetsforlaget i Århus 1988

INDHOLD

FORORD	7
KJELD ELKJÆR: Gensyn med Århus	9
<i>f. 1916, afdelingsbibliotekar</i>	
ERNA LORENZEN: Virke i venteposition	18
<i>f. 1909, museumsinspektør, dr. phil.</i>	
ELSE BYRITH: Hvordan var det? Skoleliv i Århus	30
<i>f. 1917, overlærer</i>	
EDITH RESKE-NIELSEN: Studentertid i Århus – et tilbageblik 1988-1938	48
<i>f. 1918, overlæge, dr.med.</i>	
C.B. ANDERSEN: Det er godt at være sekretær	62
<i>f. 1913, bankdirektør</i>	
HELGE JENSEN: Journalister på skolebænk – besættelse, befrielse og en begyndelse	71
<i>f. 1910, chefredaktør</i>	
KAJ KRISTENSEN: For 25 øre leverpostej og for 75 øre pålæg	82
<i>f. 1936, klejnsmed og musiker</i>	
LEIF HJERNØE: Spejlinger af noget – noget han engang kendte	96
<i>f. 1938, forfatter</i>	
JOHANNES SLØK: Fremmedarbejder i Århus	109
<i>f. 1916, professor, dr.theol.</i>	
BIRTHE AGGER: Pigen midt imellem	118
<i>f. 1926, sekretær</i>	
KIRSTEN SECHER LOCHT: På vej	132
<i>f. 1930, tale- og hørepædagog</i>	
ANDERS ERRBOE: En kærlig hilsen til Århus fra en af »de fortabte spillemænd«	141
<i>f. 1944, musiker</i>	
SVEN BUNDEGAARD: Studerende – en slags trækfugl	157
<i>f. 1932, læge</i>	
PREBEN HARRIS: Århus viste vejen. En københavnerdreng kom med i det århusianske opsving	167
<i>f. 1935, teaterdirektør</i>	
RITA SØRENSEN: Handling gi'r forvandling	176
<i>f. 1943, cand.mag.</i>	
FLEMMING MADSEN: Living circus	188
<i>f. 1945, forfatter</i>	

OMSLAG:

Ark med samlemærker fra kort efter
2. verdenskrig. Århus kommunes
biblioteker, Lokalhistorisk samling.

TITELVIGNET:

Århus bys segl.
Tegning af E. Rondahl efter
en original fra 1421.

REDAKTION:

Finn H. Lauridsen.

© Århus byhistoriske Udvalg.

ISBN 87-504-05462

Aarhus Stiftsbogtrykkerie.

Forord

I årene 1964 og 1965 udsendte Byhistorisk Udvalg to samlinger »Ung i Århus«. De var forskellige i den henseende, at alle bidrag til den første var skrevet til bogen, mens den anden med en enkelt undtagelse havde hentet sit stof dels fra ellers lidet påagtede bøger og tidsskrifter, dels fra utrykte erindringer, indsamlet til Nationalmuseets industri-, håndværker- og arbejderundersøgelser.

24 år er gået siden første samling, og udvalget har derfor henvendt sig til en ny generation og til enkelte af den foregående, som ikke var »på plads« ved besættelsens ophør, der var tidsgrænsen dengang. Det sidste betyder, at nogle af forfatterne i denne bog har lidt med fra 1920'erne og 30'erne, og at nogle også skriver om barndom og skolegang. Alt for at få en helhed ud af det – fra mellemkrig og krise til ungdomsoprør.

Udvalget er de 16 forfattere meget taknemmelig, fordi de med så stor interesse og velvilje modtog vores opfordring til at være med.

Århus byhistoriske Udvalg

Gensyn med Århus

Da jeg efterhånden har tilbragt 55 af mine 72 år i Århus, kan jeg nok betragtes som fuld-blods århusianer. »Ung i Århus« har jeg dog kun været til en vis grad. Det hænger sådan sammen:

Jeg er født på Den jyske Fødselsanstalt i 1916, altså under første verdenskrig. Mine forældre boede på Kirkegårdsvej, og min mor gik til fods den korte vej til »Fødselsstiftelsen«, hvor jeg kom til verden. To år senere flyttede vi til Kaserneboulevarden, og herfra stammer mine første erindringer. Jeg husker således med fornøjelse Galgebakken, senere Universitetsparken, dengang et åbent areal med dyrskueplads, boldbaner og legemuligheder for kvarterets børn.

Min far var lærer ved Samsøgades Skole, og dette imponerende skolepalads gjorde så dybt indtryk på mig, at jeg gik derned for at kigge på det flere gange. En dag tog jeg endda min lillesøster med. Mine forældre søgte at afskrække mig ved at bilde mig ind, at pedellen havde en bidsk hund, men skønt jeg allerede dengang var bange for hunde, vovede jeg dog pelsen endnu en gang for at se, om det havde sin rigtighed.

Efter krigen flyttede vi igen, nu til Dronning Margrethes Vej, hvor vi boede i en stuelejlighed lige over for indgangen til Riis Skov, der blev en herlig tumleplads for mine søskende og mig. Vi klatrede på skrænten, byggede huler i kløfterne, gemte skatte og indsnusede den skarpe duft af skovens ramsløg, som man aldrig glemmer, når man én gang har oplevet den.

Jeg blev sat i min fars skole, og skolevejen var lang og træls for en kortbenet dreng, særlig drøj de dage, hvor der var delt skoletid

med to timers pause. Her gik jeg fra første til tredje klasse, men i 1925 var min århusianske barndom forbi. Min far søgte og fik et lærerembede i Hillerød for at være nærmere ved København af hensyn til sit forfatterskab og til sine børns uddannelse. Et universitet i Århus lå jo endnu i en usikker fremtid.

Jeg var lige fyldt 9 år, da vi forlod Århus, og mit kendskab til byen var begrænset. Det var sket, at min mor om søndagen tog mine søskende og mig med ud til Skt. Pauls Kirke, hvor pastor C.A.Sølling holdt børnegudstjeneste. Vi spadserede da hele vejen derud over den gamle Skt. Clemens Bro og gennem det oprodede banegårdskvarter, og på hjemvejen købte vi flødekager, dengang en stor luksus i det lille lærerhjem. Jeg mindes også en enkelt skoleudflugt med en af skovbådene til Ørnereden. Men ellers nåede jeg sjældent ud over Trøjborg og Øgadekvarteret.

Mine tre barndomshjem står nogenlunde uforandrede, og jeg lægger ofte søndagsturen forbi dem, særlig når jeg vil vise dem frem for mine børn og børnebørn. Det er Villa Møllebo ved Kirkegårdsvej, Villa Constantia på Kaserneboulevarden og Dronning Margrethes Vej 29.

Min udlændighed kom til at vare næsten 18 år. Jeg fortsatte skolegangen i Hillerød, blev student fra Frederiksborg Statsskole og begyndte at studere historie ved Københavns Universitet. Det var en spændende studietid, hvor jeg læste og fulgte forelæsninger langt uden for hovedfaget. Det kneb med koncentrationen, idet jeg tilstræbte en alsidig orientering på mangfoldige andre områder. Jeg blev efterhånden klar over, at bibliotekarar-

bejdet måtte være noget for mig. Et medvirkende motiv til at vælge en kortere mellemuddannelse var, at jeg var blevet lykkelig forlovet og gerne ville sætte bo inden alt for længe. Kort sagt, jeg blev elev ved Københavns Kommunebiblioteker i 1938 og tog afgangseksamen fra Statens Biblioteksskole i 1943.

Som nyuddannet bibliotekar kunne jeg været blevet i hovedstaden, men forholdene i det københavnske biblioteksvæsens mammutorganisation, hvor man kun var et lille hjul i maskinen, forekom mig uoverskuelige. I »provinsen« var der større mulighed for et meningsfyldt arbejde i nærmere kontakt med ledelsen, hvortil kom, at lønningerne var bedre. Da der så blev opslået en stilling som bibliotekar af 3. grad ved Århus Folkebiblioteker, som de hed dengang, til den fyrstelige gage af 400 kr. om måneden, kunne jeg ikke modstå fristelsen til at prøve lykken i min fødeby. Jeg søgte stillingen og fik den med tiltrædelse pr. 1. oktober 1943.

Som man kunne vente det midt under krigen, blev overflytningen højst besværlig. Vi havde en lille pige på 2 år, og min kone ventede allerede den næste. Selve rejsen varede det meste af dagen, før vi kunne stige ud på Århus Hovedbanegård, og så gik farten med skramlende og svingende sporvogn gen-

nem det meste af byen ud til Dronning Margrethes Vej, hvor vore gamle naboer var så venlige at give os midlertidigt husly. Der gik nemlig endnu en uges tid, før vores bohavnåede frem.

Endelig kunne vi så rykke ind i vores første lejlighed herovre, stueetagen i en villa på Gammel Horsensvej i Viby. Ejeren, der boede ovenpå, var den tidligere skolebestyrer, nu redaktør af Forstadsavisen Einar Kirkegaard. Hvad vi ikke anede noget om, var hans aktive deltagelse i modstandsbevægelsen, der desværre førte til, at han senere blev taget af Gestapo og døde i koncentrationslejren Neuengamme. Efter krigen er der rejst en mindesten over ham i Viby Bypark.

Herude nedkom Ruth med vores datter nummer 2, og Lisbeth fik en lillesøster, som vi kaldte Annemarie. Den lokale jordemor Marie Jensen var en uvurderlig støtte både før, under og efter fødslen, der naturligvis foregik i hjemmet.

Lejligheden i Viby kunne vi kun betragte som en foreløbig løsning. Beliggenheden (5 km fra centrum) betød med skiftende arbejdspladser og delte vagter daglige cykelture på op til 25 km, og hvad værre var, mine foresatte ville ikke tillade, at jeg som tjenestemand blev boende i en nabokommune. Jeg måtte da sætte himmel og jord i bevægelse

for at finde en anden bopæl, og omsider lykkedes det: 1. april 1944 kunne vi flytte ind i Det sociale Boligbyggeris nye bebyggelse Solbakken ved Jens Baggesens Vej.

Det var et af krigstidens mest tiltalende byggerier, opført af universitetsarkitekten C.F.Møller i samarbejde med Edvard Thomsen og Gunnar Krohn. Det bestod af fem vinkelbyggede, treetages blokke med store altaner og grønne plæner imellem. Udstyret var skrabet; der var f.eks. ikke varmt vand, men det affandt man sig gerne med. Lejligheden var god og rummelig med 2 1/2 værelse plus et loftsværelse. Beliggenheden var ret central med kun et kvarters gang til Hovedbiblioteket. Det bedste var næsten udsigten, der dengang var helt uhæmmet af »uvedkommende« bebyggelse. I forgrunden havde man Ringgaden, som under krigen var lidet befærdet, så kom Botanisk Haves grønne bælte og bag den næsten hele det daværende Århus med skønne tårne, enkelte fabrikskorstene og havnepakhuse, og som baggrund havde man Bugtens vidtstrakte flade over mod Helgenæs, Samsø og Tunø.

Ja, oppe fra vores altan tog byen sig dejlig ud. Den var jo også vokset, og der var kommet meget nyt til, siden jeg forlod den som barn: Banegårdskvarteret, Rådhuset, Universitetet, Kommunehospitalet og Amtssygehuset havde givet Århus et plus frem for andre byer uden dog at gøre den til storstad. Men gik man rundt i gaderne, efterlod de dog et umiskendeligt indtryk af slid og forfald. Og så kom jo den sidste og værste krigsvinter, hvor dele af den indre by blev lagt i ruiner ved bombesprængninger og ildsvåde.

De store katastrofer oplevede vi nærmest kun som dumpe drøn i det fjerne, mens vi sad bag nedrullede gardiner eller prøvede at sove. Under havnekatastrofen i juli 1944 var vi på sommerferie i Hillerød. Og de lovløse tilstande, terroren og overgrebene mod befolkningen mærkede vi ikke meget til. Da der en formiddag var razzia på Hovedbiblioteket, havde jeg sen vagt og mødte først, efter

at tyskerne eller deres danske medhjælpere var gået igen med uforrettet sag.

Den eneste voldsomme begivenhed, vi fik på nærmere hold, var det engelske angreb på universitetskollegierne den 31. oktober 1944. Ruth så fra altanen de store Mosquito-maskiner komme strygende i lav højde op ad Ringgaden. Umiddelbart efter lød de vældige drøn fra eksplosionerne, og så først blev der blæst luftalarm. Hun søgte straks tilflugt i kælderen med den lille Annemarie. Lisbeth var netop blevet optaget i en nyåbnet børnehaven i Solbakken, så hun kunne ikke hentes hjem under luftalarmen, men var dog i sikkerhed.

I øvrigt levede vi et normalt liv som andre små familier, passede vores daglige arbejde og affandt os med krigstidens mørklægning, rationering og andre ubehageligheder. Da befrielsen kom den 4. maj 1945, deltog vi naturligvis i den almindelige glæde. Vi gik således med i det store fakkeltog den 12. maj, der udgik fra Universitetsparken og endte på Banegårdspladsen med en hyldest til de engelske befriere.

Dengang var det en almindelig opfattelse, at tilflyttere havde svært ved at falde til i Århus. Det mærkede vi nu aldrig noget til. Tværtimod blev vi overalt modtaget med åbne arme, i hvert fald med oprigtig venlighed, både af kolleger og naboer. En god formidler af den første kontakt var meget naturligt børnene. Her på Jens Baggesens Vej fik vi vores tredje datter, også denne gang med bistand af jordemor Marie Jensen fra Viby. Det skete i december 1945, og på grund af fredsåret ville jeg egentlig have kaldt barnet Irene, men vi enedes dog om det gode danske navn Birgitte.

Børnenes samvær i sandkassen, på de grønne plæner og efterhånden i børnehaven førte også forældrene sammen, og vi fandt hurtigt gode venner i nabolaget. Nogen større selskabelighed var der ikke tale om. Det drejede sig mest om små sammenkomster med erstatningskaffe og hyggesnak. En

Strøgtur med datteren Lisbeth. Taget af en kanonfotograf på Skt. Clemens Bro skærtorsdag 1946. Foto hos forfatteren.

af nabofamilierne blev vi dog knyttet til i et varigt venskab. Det var Oluf Ingvarsten, dengang kontorchef for Statistisk Kontor, senere direktør for Kommunernes Landsforening, og hans kone Inger. De havde to piger, som blev vore børns bedste legekammerater.

Det hændte også, at vi gik i byen om aftenen, efterhånden som krigstidens restriktioner hørte op, og børnene blev så store, at de kunne passe hinanden. Vi hjemsøgte byens biografer, både det store, flotte Regina-Teater og de mere ydmyge filmtempler Biografen, Kosmorama og Fotorama. Af og til flottede vi os og gik i Århus Teater, gerne sammen med vore venner Inger og Oluf. Det var i Erik Henning-Jensens direktørtid, og vi havde flere gode teateroplevelser såsom Kjeld Abells »Silkeborg« og Jean Anouilhs »Eurydike«. Og så var der de litterære aftener med oplæsning af kendte forfattere, der

var startet under krigen på Hovedbiblioteket, men senere blev henlagt til Rådhushallen og arrangeret af Århus Kunst- og Litteraturforening.

Restaurationsbesøg var der sjældent råd til. Det kunne ske, når familien havde noget at fejre, eller jeg havde fået et ekstra honorar for et eller andet, at jeg inviterede Ruth og børnene med op i Marie Christensens hyggelige konditori og kafé i Kannikegade på chokolade med kager eller måske en gang frikadeller, men det var også højden.

Endelig kan jeg nævne, at vi et par sæsoner gik til danseundervisning for ægtepar hos Knud Jensen i Klostergården. Vi lærte både quickstep, engelsk vals, tango, ja sågar samba. Det var helt fornøjeligt, selv om det kunne knibe for nogle af parrene at blive enige om teknikken. Det kunne gå så vidt, at læreren måtte gribe ind og skille de stridende parter.

De første år ved Århus Folkebiblioteker var særdeles lærerige. Der var ikke det skarpe skel mellem personalekategorier som i dag. Den eneste uddannede kontorist var den unge Jessie Hinge, der gennem 45 år skulle gøre hele udviklingen med som chefens højre hånd, og så var der 3 kontorelever. Hovedparten af det daglige arbejde måtte bestrides af 13 bibliotekarer, bistået af 6 bibliotekselever og 5 studentermedhjælpere. Det gjaldt første og fremmest publikumsvejledningen, men også udstempling og hjemtagning af bøger, ordning og optælling til den daglige statistik, oprydning og bogopsætning, katalogisering og kartoteksarbejde.

Jeg havde vagter i Hovedbibliotekets udlån og læsesal, afløsning på de to filialer Skovvangsskolen og Ingerslevs Plads (med det der installerede Tekniske Bibliotek) samt forskellige opgaver i katalogafdelingen. Altså et ret omkringfarende job med uregelmæssig, ofte delt arbejdstid. Men det tog man dengang med godt humør. Af interesse for sagen (vi kaldte det »library spirit«)

Ruth med børnene i sandkassen. Jens Baggesens Vej august 1947.

Foto hos forfatteren.

brugte man også gerne løs af sin sparsomme fritid til det forberedende arbejde.

Det var en urolig tid med stor udskiftning. I årene 1943-45 rejste ikke mindre end 8 af bibliotekarerne, og 3 blev taget af Gestapo. En af dem, Anna-Dorthea Holm, kaldet Dot, kom dog ikke længere end til Frøslev, men de to andre, Chr. Kinch og Erik Schøtler Nielsen, døde i tysk koncentrationslejr og har siden fået en mindetavle i Hovedbiblioteket.

Min første chef, overbibliotekar Carl Thomsen, nød almindelig anseelse som en fremragende biblioteksmand. I løbet af en halv snes år havde han startet og udformet det folkelige biblioteksvæsen i Århus. Desværre rejste han herfra allerede i 1944, da han blev stadsbibliotekar i København. Han var en dynamisk personlighed, der forstod at inspirere sine medarbejdere. Man kan ikke sige, at han var populær. Ganske vist kunne han udfolde en betydelig charme, og han indbød gæstfrit personalet til sammenkomster både i sin lejlighed i Klintegården og i sommerhuset i Skåde Bakker. Men på biblioteket ville han gerne spille bussemand. Jeg husker således den første åbningsdag efter nytår 1944, da han stillede i skranken kl. 9 og modtog de forsovede bibliotekarere, efterhånden som de ankom, med en skideballe, der blev værre og værre for hver syvsover, der dukkede frem.

Hans efterfølger, Arne V. Frandsen, der

tiltrådte under vanskelige forhold, var godmodigheden selv (vi kaldte ham Farbror Frans), også en habil bibliotekar, men han kunne ikke klare de administrative problemer i efterkrigstiden. Han måtte tage sygeorlov og blev senere filialleder på Trøjborg, hvor han i en mindre krævende stilling gjorde en udmærket indsats.

Med Åge Bredsted, stadsbibliotekar fra 1946 til 1966, kom biblioteket ind i en stabil udvikling. Han var biblioteksmæssigt en foregangsmand og samtidig almindelig afholdt, ikke mindst i kraft af sin ro og ligevægt. Mig fik han hurtigt anbragt i en ønskestilling som leder af Hovedbibliotekets læsesal.

Hidtil havde jeg mest beskæftiget mig med udlånsarbejde og var gået op i det med liv og sjæl, havde også dyrket skønlitteraturen som leder af litterære studiekredse inden for FOF. Men læsesalens oplysningsstjeneste, der gik ud på at søge kontante facts, præcise svar på spørgsmål om alt mellem himmel og jord, svarede dog bedre til mine ideer om biblioteksarbejde. Da jeg overtog læsesalen i 1946, var dette område endnu kun svagt udviklet. Læsesalen var et fredeligt sted, hvor folk kom for at studere eller eventuelt få løst nogle problemer ved bibliotekarens hjælp. Den vagthavende havde som særlig opgave den regelmæssige inspektion af avislæsesalen, eller sovesalen som den kaldtes, hvor klientellet for en del bestod af stamgæster fra den nærliggende forsørgelsesanstalt. I en sang til en personalefest prøvede jeg at give et indtryk af læsesalsvagtens genvordigheder:

Hvem sidder der bag pulten med hånden under kind og grubler på de spørgsmål, som nu og da går ind?

I mange tykke bøger han bladrer efter svar.

Det er såmænd en læsesalsbibliotekar.

Men nu har staklen fået
et mere farligt job.
Hver gang at uret viser
kvarter, så må han op
og liste sig med bæven
hen til et skummelt sted.
Det syn, som der ham møder,
kan nok slå modet ned.

Der sidder de og snorker
og drejer langsomt rundt.
At vække disse løver
skal ikke være sundt.
En gemmer hurtigt flasken
bag jakkens slidte tøj,
og os fra sure snadder
indhjeller alt i røg.

At rydde denne bule
er nu hans bitre pligt.
Han kender ikke brydning,
jiu-jitsu eller sligt.

Hans hjerte synker hastigt
ned i de slatte knæ.
Bag Madsens brede skuldre
han søger sig et læ.

Dog lysner det til sommer:
I Kongens København
skal han på månedskursus
få lært at gøre gavn.
Der håber han at opnå
ved træning dag og nat
at få diplom som udlært
udsmiderkandidat.

Et par nødvendige kommentarer: Avislæsesalen var udstyret med magelige, roterende lænestole, der desværre er forsvundet ved en senere ombygning. Carlo Madsen var bibliotekets håndfaste pedel, der i en lang årrække indgød både publikum, personale og de skiftende overbibliotekarer respekt. Det omtalte månedskursus var det nordiske fortsættelseskursus for bibliotekarer, som jeg gennemgik i sommeren 1949.

Endnu en række år bevarede læsesalen sit stilfærdige præg. Ind imellem ekspeditionerne sad min kollega og jeg (vi var kun to) mest og puslede med at udarbejde litteraturlister. Den stærkt udadventede oplysningstjeneste med telefonen som dominerende faktor fog først rigtig fart i 1960'erne.

Når jeg tænker tilbage på de første år efter krigen, husker jeg med særlig glæde det gode kammeratskab mellem bibliotekarerne. Vi var jo stadig ganske få, alle kendte hinanden, og vore i begyndelsen halvt faglige sammenkomster udviklede sig snart til en beskeden selskabelighed. Den sædvanlige »bibliotekar-soldetid« var ved 19.30-tiden, når de fleste aftenvagter var afviklet, og varede gerne ved til lidt over midnat. Der blev budt på et frugalt aftenrøget, og så gik snakken i øvrigt om løst og fast.

Vi var altså rystet rigtig godt sammen, og der var lagt op til den helt store forbrødring, som fandt sted ved en karnevalsfest i Klinte-

Avislæsesalen i Hovedbiblioteket med roterende lænestole.

Thomas Pedersen fot. 1935.

gårdens selskabslokaler. Initiativtager både til karneval og forbrødring var den muntre Kirsten Bech, dengang oplandsbibliotekar. Selv var jeg formummet som H.C.Andersen i jaket og høj hat og med en enorm næse, og min kone lignede en spansk duenna i sort og med mantille. Vi blev kåret som aftenens henholdsvis morsomste og smukkeste maske. Festen varede hele natten, og alle deltagerne blev dus, hvad der på den tid virkelig betød, at man kom hinanden ved.

Det var Bredstedts fortjeneste, at han for en del fik indpasset personalets fornøjelser i bibliotekets rammer. Der blev nedsat et festudvalg, som skulle tage sig af alle fælles arrangementer. Det gjaldt først og fremmest den traditionelle julekaffe, hvor byrådets biblioteksudvalg også var med. Den kunne afvikles i mødelokale B på Hovedbiblioteket, flere var vi ikke. Senere er den jo blevet så omfat-

tende, at man har måttet henlægge den til Musikhuset. En anden fast tradition blev den årlige skovtur for personalet med familier. Den første fandt sted i 1949. Vi fik lov til at disponere over et særtog på Hammelbanen, og turen gik til Pøt Mølle ved Frijsenborg. De følgende år kunne vi nøjes med et par busser. Der var altid høj stemning på disse udflugter. Vi besøgte mange skønne steder i Østjylland, og der var sørget for både frokost og kaffe, vandreture, leg med børnene og varieret underholdning. Jeg sad nogle år i festudvalget og mindes med glæde samarbejdet med mine trofaste fæller Ingeborg Vig-Nielsen, Ellen Buttenschøn og Jørgen Thorsted, der tog sig af henholdsvis forplejningen, sangene og de kunstneriske indslag.

Helt uden for biblioteket var der en interesse,

*H.C. Andersen og spanier-
inden til fest i Klintegår-
den. Februar 1950.*

Foto hos forfatteren.

som lagde beslag på en stor del af min fritid. Det var de klassiske sprog. Allerede i København havde jeg haft latin og græsk kultur som bifag, og her i Århus med det dengang unge og friske universitet kunne jeg ikke modstå fristelsen til at genoptage studiet af den klassiske oldtid. De formiddage, hvor jeg havde fri, cyklede jeg op på universitetet, skrev latinske stile og læste Platon hos lektor Per Krarup og dyrkede Cicero, Propertius, Horats og Vergil hos professor Franz Blatt. De to lærere var vidt forskellige. Krarup var elskeligheden selv, Blatt var en fremragende filolog, men i sin behandling af studenterne skarp som en ragekniv. Mine studier førte ikke til nogen eksamen, men resulterede i et par bøger: bibliografien Danmark og Antikken (1947), som jeg udgav i samarbejde med Per Krarup, og metriske oversættelser af Ovids digte Midler mod elskov og Om skønhedsmidler (begge trykt i 1949), der fandt nåde selv for Franz Blatts kritiske øjne.

Efter nogle semestres forløb måtte jeg op-høre med disse studier. De gik for meget ud over biblioteksarbejdet og navnlig over mit familieliv. Men jeg har holdt øvelsen ved lige i alle årene siden og kan sige med Per Degn: Jeg ville ikke miste det latin, jeg kan, ikke for 100 rigsdaler. På ethvert bibliotek og da navnlig i læsesalsarbejdet har det betydning, at mindst en af bibliotekarerne har kendskab til de klassiske sprog. Ja, selv efter min afgang bliver jeg undertiden konsulteret fra min gamle arbejdsplads, når der forekommer spørgsmål vedrørende antikken.

Efter nogle år på Jens Baggesens Vej følte vi atter trang til at skifte bolig. Den voksende familie gjorde det egentlig ønskeligt at få et parcelhus (eller en villa, som det hed dengang), men vi veg tilbage for de økonomiske forpligtelser. Så var det bedre med et rækkehus, en boligform, som var meget udbredt i disse år, og som havde alle fordelene ved tæt/lav bebyggelse: en overkommelig have, trygheden ved det nære naboskab, rationel udnyttelse af grunden. Arbejdernes Andels Boligforening havde anlagt et helt kvarter af dobbelthuse i Risvangen og planlagde nu to sammenhængende rækker ved Ivigtutvej og Rydersvej, tegnet af foreningens to dygtige arkitekter Vilh. Puck og Carl E. Jensen, også kaldet Tegne-Carl. Det lykkedes os at komme i betragtning, da vi havde meldt os ind i foreningen straks efter vores ankomst til Århus. Det var vore gode venner, Inger og Oluf Ingvarsen, der gav os ideen, og de flyttede selv med, så vi forblev naboer endnu et par år, indtil de desværre måtte rejse til Silkeborg, hvor Oluf var blevet kommunaldirektør.

Indflytningen på Ivigtutvej fandt sted i sommeren 1949, og den nye bolig bekom os så godt, at vi stadig bor der med fuld tilfredshed. Huset var, som vi plejede at sige, lille udvendig, men stort indvendig. Takket være forskudte etager havde det 3 værelser og 2 kamre, dertil et tørreloft, som vi senere ind-

*Forårsdag på terrassen
Ivigtutvej 9 med Ruth og
lille Niels Sten. April 1956.*

Foto hos forfatteren.

rettede til gæsteværelse, samt en rummelig kælder. Der var mange små trapper, men de gav god motion. Det bedste var dog grunden, som vi selv måtte dyrke op. Den bestod af stiv lerjord, og de første måneder gik med dybdegravning, jordforbedring og planering. Det var helt rart, at arealet ikke var større. Resultatet blev en typisk rækkehus-have med en stor græsplæne, indrammet af stauder og prydbuske, samt to æbletræer, det ene i espalier op ad muren. Hver sommer, når vejret var til det, har vi nydt livet på plænen eller på terrassen.

Afstanden til biblioteket, ca. 4 km, udgjorde en passende daglig cykeltur. Det gik ned ad bakke hele vejen, så morgenturen var let. Hjemturen kunne være drøj, men gav fin lejlighed til at holde sig i form. Jeg vænnede mig til at cykle på arbejde hele året rundt, blot førret var nogenlunde.

Heroppe i rækkehuset blev der plads til

endnu en familieførøgelse. I 1954 fik vi en lille efternøler, og atter en gang kom den trofaste Marie Jensen fra Viby os til hjælp. Drengen kom til at hedde Niels Sten og er forøvrigt det eneste af vore børn, der er forblevet århusianer.

Nå, jeg var efterhånden nået op i en moden alder, så det er på tide at slutte disse ungdomsminder fra Århus. Det havde været gode år med et lykkeligt familieliv og et arbejde, som var helt igennem lystbetonet. Det skulle blive endnu bedre, da jeg kom ind i det byhistoriske arbejde med bibliografien *Litteratur om Århus og forstæder* (1959), med starten af *Lokalhistorisk Samling* og med bidragene til *Byhistorisk Udvalgs* udstillings- og publikationsvirksomhed. Men alt dette hører hjemme i en senere periode, hvor jeg i hvert fald ikke længere var »Ung i Århus«.

Virke i venteposition

Mit allerførste møde med Århus var i 1920, da min bror Sven og jeg sammen med vor mor på hendes første tur uden for hovedstadsområdet besøgte hendes bror og svigerinde, der rent foreløbigt boede i Læssøesgade. De var emigreret til U.S.A., lige før første verdenskrig brød ud i 1914, men nogen egentlig succes fik de ikke i det fremmede. Derimod hjembragte de et klaver med melodivalser, og det spillede, når man bare trampede på nogle store pedaler. Den slags usædvanligt huskes, når der graves i hukommelsen. De boede i et hus på Tømmergården, og det lignede en byggeklovs; mærkeligt nok står det der endnu. Nede bag tømmerpladsen havde min tantes far en kolonihave; nu er det et netværk af jernbanespor. Og oppe i en af de små gader vinkelret på Læssøesgade havde min tantes mor en lille viktualiebutik, hvortil hun naturligvis selv lavede pålæg. Den slags var ikke ualmindeligt – heller ikke i København.

Alt det var udmærket, men det chokerende for mig var, da vi blev vist en del pæne huse, som skulle rives ned til fordel for anlægget af den nye banegård. Min medfødte sparsommelighed fandt det nærmest barbarisk og spild af penge. Nedrivninger har siden da altid gjort ondt i mig. Men nogle senere saneringer i Århus kom ved skæbnens uransagelige veje til at blive brikker i mit eget liv. Det drejede sig om meget ældre huse, hvoraf en del heldigvis blev genrejst i »Den gamle By«.

Disse gamle bygninger, der havde suppleret Borgmestergården og Frants Hansens hus, mødte jeg ved mit andet besøg i Århus. Det var i 1932, da jeg holdt mit indtog på

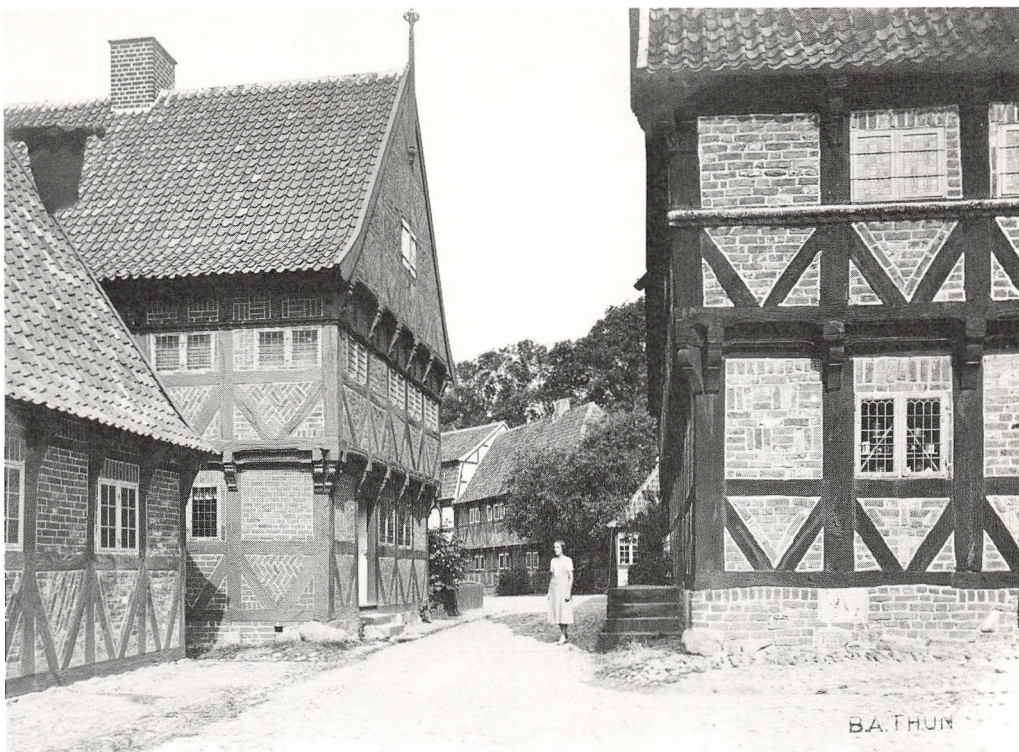
cykel med sovepose og papkasse på bagagebæreren. Byens vandrehjem var i K.F.U.K.s nye bygning i Christiansgade. Som den eneste »vandrør« – bevægelsen var endnu ret ny – blev jeg installeret i et mødelokale, sidesalen, hvor vandrerne kunne råde over en madras på gulvet. Måltiderne kunne man få oppe i pensionatet.

I disse feriedage tilbragte jeg en stor del af tiden i Købstadmuseet »Den gamle By«. Dengang var den så fredelig og idyllisk, at man uden nævneværdige forstyrrelser kunne give sig hen i romantiske drømmerier om fortiden. Der gik en ældre herre rundt med mahognikamera, stativ og sort klæde over hovedet. Det var den forhenværende Århuskøbmand B.A.Thun, der nu dyrkede sin fritidssyssel og i timevis ventede på de helt rigtige belysninger og solstrejf hen over husene. Da han godt ville have et menneske med i billederne, var jeg et af de få ved hånden.

Fra et af husene kom en anden herre. Han var ikke ret høj, men lidt firskåren og tæt, ligesom han satte føderne på en egen varsom måde, men det gør man nu på toppede brosten. Han var uhyre distingveret klædt i mørk habit, lommetørklæde i brystlommen og sorte blankpudsede støvler. Ansigtet havde en særlig rødme på grund af mange synlige, fine årer. Dog var det hans blå øjne, man mest lagde mærke til, for han så lige på folk, når han talte, holdt dem ligefrem fast. Og han talte meget om husene, der stod, og husene, der var på vej, og vel også om sig selv. For jeg blev klar over, at det var museets grundlægger Peter Holm. Langt senere blev jeg også klar over, at det hørte til hans

*Første besøg i Købstadmu-
seet Den gamle By 1932.
Gavlhuset til venstre er
Tværgadehuset, hvor tekstil-
museet dengang var indret-
tet. Det smukke renes-
sancehus, der oprindeligt lå
på hjørnet af Mejlgade og
Tværgade lige nord for
domkirken, var i 1922 af
 århusianske håndværksme-
stre skænket til museet.*

Foto B.A. Thun

store glæder at blande sig med de besøgende, opfange deres bemærkninger, falde i snak med dem og fortælle løs om det museum, der var blevet hovedhjørnестenen i hans liv.

Næste gang, jeg så Peter Holm, var ved skranken i glasfirmaet H. Pens i København, hvor jeg var ansat. Han var ude i et af sine utallige ærinder, hvor det gjaldt et eller andet, der skulle skaffes til museet. Som oftest var det penge, men denne gang var det vinduesglas til den lige genopførte Kertemindes Skole. Der var næsten ingen af de gamle, grønlig små ruder tilbage, så de måtte erstattes med såkaldt antikglas. Eftersom min daværende chef var meget generøs, og begge herrer var rotarianere, fik Peter Holm udbytte af sin tur til København.

Allerede før disse begivenheder havde jeg i min fritid i høj grad dyrket broderi og tillige studeret gamle broderier. I de omtalte feriedage i Århus havde jeg bl.a. set nogle gode

hvidsømsarbejder udstillede i det daværende tekstilmuseum, hvor nu bogbinder, gravør og kurvemager holder til. Nu var det min tur til at bede om noget, og det var om at få lov til at tegne og fotografere disse ting i påsken 1934. Det voldte ingen kvaler. Den venlige og omsorgsfulde husmor på K.F.U.K. sikrede mig et værelse, hvor beboeren var rejst på påskeferie, så jeg ikke behøvede at nøjes med en madras. Og Peter Holm, der alligevel næsten altid var på museet på søn- og helligdage, overlod mig det daværende magasin i Århus Mølle, hvor tekstilerne var bragt til. Her er nu kontorer og bibliotek. Han gik hjem i Skansepalæet for at spise til middag, men forklarede mig forinden meget diskret, hvor nøglen med hummerkloen hang, og hvor det lille hus med hjertedør og tønne var. Således fik jeg al den komfort, jeg behøvede.

Så skete der ikke mere på Århus-fronten,

før jeg i 1935 kom hjem fra min første rejse til det store udland – Tyskland. Da lå der et brev fra Peter Holm, der fortalte, at nu var museet så stort, at det foruden den daværende stab behøvede en, der kunne passe det løbende regnskab, skrive breve om formiddagen og hjælpe hans kone, Petra Julie Holm, med tekstiler om eftermiddagen. Da jeg også kunne fotografere, var det særlig godt, og nu ville han spørge, om jeg kunne tænke mig en sådan stilling, for så ville han sørge for, at den blev oprettet.

Med Københavner-båden kom jeg til Århus søndag morgen den 4. august og mødtes med Peter Holm og museets formand, læge A.H.Winge. I min hvide swagger og den majs-gule filthat lidt på sned, suppleret med en vis veltalshed, blev jeg vurderet og accepteret af den højtidelige formand. På den ene side var jeg henrykt for at blive tilknyttet et museum efter siden min mest grønne ungdom at have været en slags aktiv besøgende. På den anden side bekymrede adskillelsen fra mine forældre, brødre, kammerater og H.Pens mig også. Sidstnævnte sted blev jeg dog næsten betragtet som »dagens mand i skysovs«, da jeg mandag morgen vendte tilbage. Og det både af chefen og kollegerne. Efter at være avanceret fra tegnestue med værksted for glasskilte m.v. og en løn på 29,80 kr. om ugen til kontoret med månedsløn på 175,00 var det formidabelt, at jeg nu skulle over og have 250,00.

Min ansættelse i »Den gamle By« var fra 15. september 1935. Da det var en søndag, skulle jeg faktisk være begyndt om mandagen. Men ikke tale om, sagde Peter Holm, man måtte aldrig begynde på noget nyt en mandag, det kom der ikke noget godt ud af. Altså rejste jeg først fra min sødeby om mandagen – denne gang med tog på enkeltbillet, fællesklasse, 16,00 kr. – jeg havde nærmest brændt mine skibe, en tyngende fornemmelse! Et af dem kom jeg dog til at benytte masser af gange, ofte på dæksplads; det var naturligvis Københavnerbåden. For jeg

drog til København ved alle højtider og en del af ferierne.

Der havde ikke været ledige værelser på K.F.U.K., men husmoderen, Jensine Albrekt, havde skaffet mig et i en naboejendom, så jeg let kunne spise på pensionatet, hvor jeg traf andre unge. Et år senere kom jeg selv til at bo der. Her følte jeg mig så hjemme, som man nu kan, når man ikke er omgivet af ens eget. Det skal med det samme siges, at der intet pres blev lagt på pensionærerne vedrørende mødedeltagelse. De færreste var ikke tilsluttet foreningen – heller ikke jeg. Men vi var alle fremmede fugle, der trængte til at kvindre uforpligtende med hinanden.

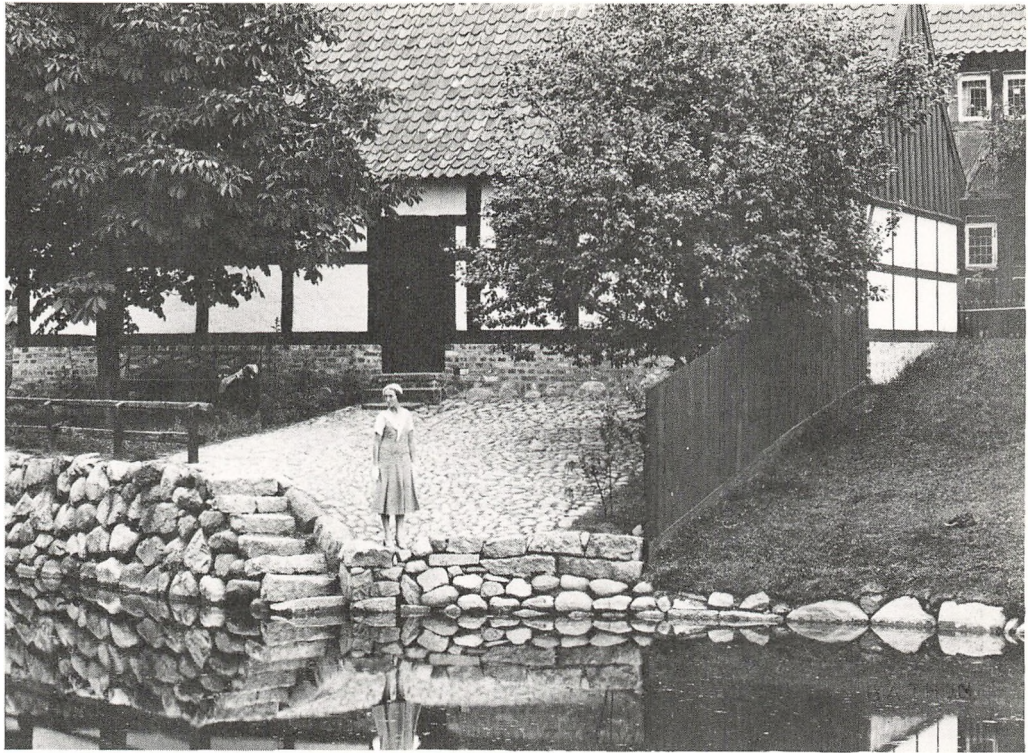
Det var øsregn, da jeg kom til byen, og det regnede ustandselig det efterår. Men Botanisk Have var smuk trods væden, og jeg nød de daglige ture frem og tilbage hver dag, for dengang gik man hjem og spiste middag kl. 12.00.

Peter Holm residerede i museets forkontor i Århus Mølle. Rummet var meget kønt med himmelblå vægge og mahognimøbler med messingindlægning; skrivebordsstolen havde tilhørt Hans Broge. Gulvene var malet perlegrå. Fra sit skrivebord kunne han se alt, hvad der foregik udenfor, ligesom han kunne modtage alle, straks de kom ind. Telefonen ville han også selv passe, og da den de første år endnu var en vægtefon, som hang i den lange gang udenfor, arbejdede han ikke helt uforstyrret ved sit skrivebord.

Alligevel åndede der en vis fred og ro – især om vinteren – hvor »byen« næsten var mennesketom, og vi andre passede hver vort arbejde. Vi mødte kl. 9.00, og da havde Peter Holm, som vi for øvrigt kun tiltalte i tredje person, allerede været i gang et godt stykke tid. Hans hustru, Petra Julie Holm, kom først om eftermiddagen omkring kl. 14.00-14.30 samtidig med, at Peter Holm vendte tilbage efter middag og middagsøvn. Til gengæld blev de længere end os andre. Om sommeren havde de ofte aftensmad med og

*Hattemagerens gårdidyl
1932. Huset var det første,
som Peter Holm erhvervede
uden for Jylland – i 1928
og fra Kalundborg. På den
åbne plads til højre genrej-
stes i 1943 Brænderigården,
der kom fra Aalborg.*

Foto B.A. Thun

inviterede undertiden et par venner blandt byens embeds- eller forretningsfolk til uformel kaffe med æbleskiver fra restauranten, der var forpagtet til fru H. Søiberg, forfatteren Harry Søibergs hustru.

Museets konservator, Peter Bang Termansen, havde sit værksted i forlængelse af Århus Mølles hovedbygning. I det bageste kontor sad Helge Søgaard lige midt i rummet ved sit skrivebord. Han blev dr.phil. i 1940 som den første ved Århus Universitet og afløste i 1945 Peter Holm som direktør. Langs vinduerne i dette kontor stod et langt bord, hvor jeg sad om eftermiddagen sammen med fru Holm. Mit arbejde bestod i restaurering af tekstiler, påsyning af numre, tegning og fotografering samt renskrivning af katalogkort. Om formiddagen var bordet mit alene, og så klarede jeg de daglige bevægelser i den lille blikpengekasse, der dog snart blev afløst af en tilsvarende kasse af lidt solidere kon-

struktion, men ikke meget større. Alt blev ført i et gråt kladdehæfte og senere indført i en mere højtidelig rubrikinddelt protokol. Den ansvarlige på det økonomiske område var imidlertid margarinefabrikken Otto Mønstedts tidligere direktør, Axel Kier. Han var kasserer og havde checkheftet, og til ham måtte jeg ringe, når vi skulle betale lønninger og regninger, samt når jeg indsatte entréindtægter o.l.

I begyndelsen var jeg virkelig bange for direktør Kier, når han ventet eller uventet dukkede op. Han havde for vane at anlægge et højtideligt og noget studst væsen; ingen skulle tro, at der var andre end ham, der virkelig havde begreb om penge. Efterhånden opdagede jeg nogle særlige trækninger i hans mundvige – det var, når det bøse ikke skulle tages alt for alvorligt. Engang var der en difference på 10 øre, da jeg havde ført alt à jour ved årsopgørelsen. Det var dage fulde af

mareridt, for »penge skal sgu' stemme«, erklærede direktør Kier sammenbidt. Dr. Søgaard tilbød at betale de 10 øre, men da det var en sag mere om tal end penge, nyttede det ikke. Hvordan det svære problem løstes, husker jeg ikke. Men at min interesse for tal og regnskaber efter den tid kunne ligge på et endnu mindre sted end tidligere, var vel naturligt.

Der skulle gå en menneskealder, før museet fik en regnemaskine, og da var jeg for længst blevet befriet for at have brug for den. Omkring 1944-45 fik vi nemlig en kontorelev, som jeg lærte op til at klare det almindelige kontorarbejde. Da hendes læretid var forbi, blev hun gift og 1. januar 1949 afløst af min meget gode kammerat, Karen Juul, der elskede talbehandling. Så var mekanik til formålet ganske overflødig, når der vel at mærke var ro.

Mit arbejde med tekstilerne blev efterhånden mere varieret. Samtidig med min tiltræ-

delse begyndte nemlig genopførelsen af en fløj fra en gård i Ålborg – Benzens Gård – hvori der skulle indrettes et nyt tekstilmuseum. Oprindeligt skulle det have været traditionelt med dagslys gennem vinduerne; disse var desuden nødvendige for gadebilledet. Museets arkitekt var Mogens Clemmensen, men han var også det nye Nationalmuseums. Og derfra lød nye toner; det gjorde der også fra Nordiska Museet i Stockholm. Derfor fik fru Holm bevilget 500,00 kr. til studierejser til disse steder. Resultatet var, at nu fik førstesalen blændet vinduerne til den ene side, og monterne fik kunstigt lys. I stueetagen var der i mange år meget dunkelt med tiltrukne gardiner og intet lys i monterne; det blev først ændret i 1960'erne.

Det skulle hurtigt vise sig, at det nye hus fra starten var alt for lille. Dengang lagde man så absolut vægten på udstillingerne, og der var kun ringe plads til vask, konservering og magasiner. Til gengæld skulle det ud mod publikum udnyttes maksimalt, og det blev et stort arbejde. Men det blev også interessant, for hver museumsgenstand skulle gennem hænderne. Noget skulle restaureres, noget skulle påsyes stoffet på pladerne i udtræksrammerne, der også var noget helt nyt, og især mange kjoler og dragtdele skulle på figurer. Og disse byggede fru Holm og jeg op til hver enkelt dragt. Dette varede til 1939, da tekstilmuseet som det første af sin art i provinsen blev indviet.

På min hjemmebane var der sket ændringer. I 1938 lykkedes det mig at få en helt ny og god etværelses lejlighed. Ringgadebroen var blevet til, og syd for den var den lange røde karré opført med lejligheder af vekslende størrelse. Det var håndværksmestre, der havde truffet indbyrdes aftaler omkring en række opgange – en lavede tømrerarbejde, en anden murerarbejde osv., men det sluttede med, at de enkelte kom til hver at eje visse opgange.

Nok havde jeg fået mine møbler fra København, men jeg manglede en større bog-

reol, service og køkkengrej. Min løn var ikke steget; sådan noget gik ikke af sig selv. Derimod havde jeg fået en pensionsordning, så jeg nu selv skulle betale 5 % af min løn dér til, og museet andre 5 %. Trods alt havde jeg vist sparet op. Mit økonomiske hovedaktiv var dog mit fine, store mahognikamera med harmonikaudtræk og matskive, størrelse 13 x 18 cm glasplader. I tre år havde jeg nu brugt det i »Den gamle By« til fotografering af museumsgenstande og udendørs billeder. Nu prøvede jeg i forsigtige vendinger at forklare Peter Holm, hvor godt det ville være, om jeg kunne få omsat min »kapital« i kongens mønt. Han lagde gode ord ind for mig hos direktør Kier, så denne efter tunge overvejelser besluttede at lade museet købe kamera, stativ og taske for de ca. 410 kr., jeg selv havde givet for det. Endelig kunne jeg lade den gamle snedker Mikkelsen i Lollandsgade lave en god egetræsreol med underskabe og indvendige udtrækskuffer efter min egen tegning. Prisen blev 220,00 kr., så der var også penge tilbage til det øvrige.

Det var vidunderligt at få sit eget helt for sig selv, og det var i en heldig stund. Med den 9. april 1940 forandredes livet ikke blot udadtil, men også for den enkelte indadtil. En masse små ting i dagligdagen krævede tid og omtanke – mørkelægning, rationering, påpasselighed med det tøj man havde, omsyning, opfindsomhed og så de evige punkteringer. For slanger og dæk til cyklen kunne kun skaffes, hvis man kendte nogen, der kendte nogen. Således kørte jeg en kort tid på en »slange« af tovværk, spundet af papir. Den opløstes i regn og holdt kun ca. 14 dage. Endnu flere kærlige tanker gik til familien – mange omsat i de lange ugentlige breve – afstanden til København var ligesom særlig stor i disse år.

Selv om vi faktisk igennem 1930'erne vidste, at det måtte bære mod krig, og at vi efter udbruddet i 1939 var mere end klar over, at vi også lå i farezonen, blev vi alligevel lamslåede, da det gale menneske i Berlin lod

Danmark besætte. De nedgravede sølvskatte fra historisk tid, der af og til er dukket frem af jorden, viser, hvordan folk i krigssituationer har prøvet at redde deres jordiske gods. Nu prøvede de forskellige museer at fjerne ædelmetaller og flytbare sjældne genstande, dog ikke ved at grave dem ned. I »Den gamle By« blev det de mere uerstattelige tekstiler, ure, laugspokaler og sølvet. Samtidig blev vi af menighedsrådet ved Domkirken bedt om at tage de meget værdifulde og sjældne kirke tekstiler med i depot. Nu vidste de fleste, at vor biskops lidenskab var sommerfugle; han havde en meget stor samling. Alligevel fandt fru Holm og jeg det temmelig respektløst, da biskop Skat Hoffmeyer kom os i møde i Domkirken med udbruddet: »Nå, kommer De for at hente de gamle klude?« Nogle af »kludene« havde mere end 500 år på bagen!

Alle i »Den gamle By« med undtagelse af Peter Holm og hans kone var selvsagt husvagter. Og der foruden kom en lille gruppe unge mænd fra D.S.U. Rundt om på de gamle huses lofter blev der efter forskriften anbragt store trækasser med sand, en spand vand, en slags svaber på en stang, en hakke, en skovl og en økse. Hvad luftværnsmyndighederne havde forestillet sig, at vi kunne udrette i tilfælde af bomber og brand er svært at sige. Vi vidste det faktisk heller ikke, så voldsomt som det var, når der virkelig skete noget. Men vi mødte troligt op på alle tider af døgnet, når de uhyggelige sireners varsel lød. Når jeg for op af sengen, kom jeg altid til at ryste de første minutter, mens jeg kom i tøjet. Stort bedre blev det ikke, når jeg »bevæbnet« med hjelm og gasmaske cyklede over Ringgadebroen i blåsort mørke lyttende efter, om der var flyvere på vej. Næst til »Den gamle By« hjalp det, dér var de andre. Det afhang af omstændighederne, om vi gik ned i kælderen, der skulle fungere som beskyttelsesrum. De unge mænd og den fastboende kustode skiftedes til at gå vagt udenfor. Og så kogte vi andre vand på primus eller spritapparat, hvorefter vi nød en rædsom teerstatning –

Assongthe – med halvbløde kiks til. Trak vagten ud, satte vi en gammel spilledåse med blikplader i gang. Det var ganske vist en museumsgenstand, men den hjalp med at holde os vågne. Spilledåsen kan i øvrigt stadig fungere. Modsat varslingen var afblæsningen en god lyd. Men nogle gange nåede man bare lige hjem, før sirenerne atter hylede, og så gik turen igen over broen. Vi var alle i samme båd, men det hjalp jo ikke på trætheden dagen derpå.

Efter disse nætter kom Peter Holm dagen efter i en lukket, trykket stemning. Han var urolig for det museum, som han næsten betragtede som sit eget. Skønt han altid havde sagt, at han ville gå som 70-årig (f.1873), kunne han ikke slippe »Den gamle By«, så længe besættelsen varede. Efterhånden gik der da også rygter om schalburgtage, men lykkeligvis undgik museet ødelæggelser. Vi helt »menige« blev unægtelig forbløffede, da vi 5. maj om morgenen mødte op, og modstandsfolk vrirlede overalt. Den eneste kontakt mellem disse og museet havde været Helge Søgaard – joh, man forstod at holde på hemmelighederne i de tider.

Alle, der er tilstrækkelig gamle, har deres egne helt personlige oplevelser fra disse fem besættelsesår. Var man ikke tilsluttet modstandsbevægelsen, hvor mange faktisk må have fundet en livsfarlig form for afreagering, så kunne magtesløshed, desperation samtidig med halvvilde ideer om at foretage sig noget fornuftigt og andet bemægtige sig sindet. Mørkelægningen, sparebelysningen med 5-10 watt i hjemmene og tilsvarende gasrationer, udgangsforbud i nattetimerne, hvis man ikke havde specielle pligter, radioens meldinger, hvad var sandt, hvad var propaganda? Hvor var vi usikre i denne venteposition. Og hvordan ville det ende?

I disse år læste jeg en del for at ophobe viden til senere brug. Til min glæde blev jeg opfordret til at skrive en artikel i Jyske Samlinger. Det blev til en undersøgelse om hovedtøjer i Jyllands nordlige amter. Den kræ-

vede rejser og museumsbesøg – det nød jeg meget. Og det var også en måde at bruge feriedage på.

Min kollega, Peter Bang Termansen, og hans kone havde købt en villa i Hasle. En dag i 1941, da jeg besøgte dem, foreslog de, at jeg skulle købe en af de grunde, som netop i de dage blev solgt ved udstykingen af Hasle Gammelgård. Ideen forekom mig straks hen i vejret, men næste dag cyklede jeg til Hasle igen og købte en grund. Det var sognerådsformand og ejendomsmægler Reinhardt Petersen, som sammen med gartner Niels Harmsen stod for dette. Vilkkårene var favorable – 60 øre pr. kvadratalen, og der var 2013. Betalingsbetingelserne var afdrag med 10,00 kr. pr. måned. Jeg satte tydelig min lid til mit sparetalent. Trods alt kunne det være en langvarig historie at få has på de godt 1200,00 kr., som hele herligheden inklusive en fin flora af senegræs og mælkebøtter kostede. Men efter et par år fik jeg så meget for nogle bøger, at jeg kunne betale min tyngende gæld ud. Dermed var al den jord, jeg fik under neglene, min egen.

Tag over hovedet i weekenden ville jeg også gerne have. Så jeg tegnede et træhus på 3,60 x 3,60 mtr. med alt i et samt en lille læplads omgivet af rafter. Det lavede tømrermester Chr.N.Withen, og det blev godt og velfungerende, et virkeligt fristed både under besættelsen og de følgende fem år.

Nu havde jeg kun haft to tilknytninger til havearbejde tidligere. Det ene var min skolehave i min barndom, det andet fra jeg var syv år, da jeg som feriepigge kom til Grejsdalen. Så nu ville jeg lære at anlægge min have og dyrke den ordentligt. Derfor meldte jeg mig ind i Det jyske Haveselskab og deltog i de kurser, som konsulent Aage Gylling holdt.

Haven blev god trods idelige drillerier med det flerårige ukrudt, og jeg gjorde så mange erfaringer, at jeg med min sædvanlige indstilling absolut måtte delagtiggøre andre i dem. Derfor gik jeg op på Demokraten og talte med redaktør Frede Højmark. I disse år

Erna Lorenzen på pionérarbejde ved sit selvtegnede havehus i Hasle 1942.

Foto hos forfatteren.

havde jeg så både en lille rubrik i bladet, der hed »Frøken Havemand«, en anden med diverse strøtanker o.l., underskrevet »Kusine Erna«, og endelig et ugentligt interview med kvinder i forskellige erhverv. Det er som bekendt de mange bække små, der gør det – jeg fik 10 øre pr. linie.

Man kan nok spørge om, hvorfor jeg dog skrev om den slags, der lå helt uden for mit egentlige arbejdsfelt. Der var mange grunde; men to af de væsentligste var, at jeg måtte foretage mig noget, hvor jeg inden for de givne rammer helt selv kunne bestemme. Det andet var, at jeg også måtte supplere mine indtægter, når jeg nu var blevet »grund- og husejer«, ganske vist på miniplan. Rart var det, og jeg lærte meget gennem mit skriveri – ja, og jeg kom i kontakt med andre mennesker.

Endelig kom det gode budskab over radioen den 4. maj om aftenen 1945. Vi havde fulgt meldingerne, og ikke mindst den sidste

tid forinden vidste vi, at det måtte blive sammenbrud for Tyskland. Men på hvilken måde? Og hvordan ville det gå med os og alle de tyske tropper i landet, når det skete? Familien Termansen havde foreslået, at jeg boede hos dem de sidste nætter, for ingen kunne forudse, om Ringgadebroen og baneterrænet ikke ville blive ødelagt enten fra den ene eller den anden kant. Derfor var jeg hos dem i Hasle denne aften.

For mange vil det nok i dag være vanskeligt at forestille sig, at der for 43 år siden oppe fra det nuværende Staghøjvej, hvor den løber over i Høgevej, var den mest storslåede udsigt ned over Århus og bugten. Hvor Frydenlundkvarterets grå betonmasser nu rager op, havde den sidste store gård inden for bygrænsen – Frydenlund – sine udstrakte marker. Nu gik vi op til Staghøj (86 mtr. over havet) for at se ned over byen, om ikke flagene gik til tops, trods det ret sene tidspunkt. Og det gjorde de – Dannebrog fløj op ad de

Den nybagte student i juni 1948 på vej over Lille Torv til frokost hos »Marie« sammen med sin mor, der var kommet fra København »i dagens anledning«.

Foto hos forfatteren.

hvide flagstænger, lysene tændtes, der var fest og glæde.

Men så kom en 5-6 tyske soldater på vej fra byen til deres kvarter i Hasle Skole, som var taget i brug af besættelsestropperne. Også de havde nok hørt, hvad der var sket. Vi andre vendte hurtigt om, vi blev nervøse over dette møde. Nu krydsede en anden lille flok soldater på den nuværende Solhøjvej. De soldater, som vi havde lige bag os, råbte kammeraterne an. I et sidste krampagtigt forsøg på at vise magtudfoldelse hævdede de deres geværer mod os, mens vi hævdede armene og markerede – trods Tysklands overgivelse – at vi intet kunne stille op i denne situation. Heldigvis besluttede de sig for at afblæse deres lille private aktion, og vi var lettede.

Endelig skulle vi til at finde os selv igen efter den mærkelige periode, vi havde gen-

nemlevet. Fru Holm var omkring det nye tekstilmuseums indvielse blevet museumsinspektør på halv tid, og i 1945 blev jeg museumssekretær. Nu foreslog museets nye direktør, dr. Søgaard, mig, at jeg tog en studentereksamen. Dengang betød en sådan eksamen mere end i dag, og som han sagde, viste gennemførelsen, at man ikke gav op. Eftersom jeg ikke havde realeksamen, var der noget at indhente. Dr. Søgaard tilbød mig, at han ville læse det nødvendige latin med mig, nemlig »Den lille Mikkelsen«. Og en god kammerat, Grete Jensen (g. Schmidt), ville indføre mig i matematikkens mysterier. Begge dele var hårdt tiltrængt, for min hjerne lå ikke ubetinget godt for de fag, som var mine to læreres specialer. Men både de og jeg kom da igennem denne tørn; jeg ved ikke, hvem det var sværest for.

I august 1946 begyndte jeg så et toårigt aftenkursus på Århus Akademi, der dengang blot var en stor forhenværende herskabsvilla, der lå, hvor nu »Børnenes jord« er i Thunøgade. Pudsigt nok havde huset tilhørt direktør Axel Kiers forældre. De havde haft 12 børn, så der skulle plads til. Nu var ejendommen meget nedslidt.

En ny tilværelse måtte planlægges. Afstanden mellem Thunøgade og Sdr. Ringgade var både for lang og for bakket, ligesom der endnu ikke var busser den vej. Ligeledes kunne jeg indse, at jeg ikke kunne overkomme at passe hus, indkøb og madlavning samt lektielæsning og fuldtidsjob. Igen måtte jeg ty til K.F.U.K. i Christiansgade. Jeg byttede simpelthen min lejlighed væk for et værelse. Havde jeg været klar over, hvor stor bolignøden blev, havde jeg måske betænkt mig. Og dog – jeg vidste, at det gjaldt mit fremtidige arbejde i »Den gamle By«.

Det blev et par virkelig drøje år. Vintrene var meget kolde, så jeg var glad, da jeg som »bukkevare« fik fat i et par skibukser, der ganske vist kun havde strejft krasuld, men tykke var de. Brændselsmanglen var stor, så vi fyrede i klasselokalernes kakkelovne med

Husejeren vander stueplanter uden for sin nyrhvervelse ca. 1951-52.
Foto hos forfatteren.

halm og halvvåde tørv, vist også brunkul. Alligevel frøs vi. Skoletiden var tre aftener fra kl. 18.00 til 22.30 og to aftener til 23.15, så vi nåede at blive utrolig trætte og søvnige. Lidt hjalp det, da jeg hittede på at stoppe strømper og reparere tøj i nogle af timerne, men lærerne brød sig vist ikke om det. Da døgnet kun havde de sædvanlige 24 timer, og mit arbejde i »Den gamle By« også skulle passes, måtte lektier og stile klares tidligt om morgenen samt lørdag-søndag og i ferierne, som jeg fik lov til at skære i småstykker og fordele over skoleåret. Kammeraterne var storartede, og jeg følte ikke, at jeg var så meget ældre, end de var; jeg sad endda ved siden af klassens Benjamin. Allerede ved denne anden indflytning på K.F.U.K. traf jeg Karen Juul, som senere blev ansat i »Den gamle By«. Hun var et lyspunkt i disse år, og

det blev til et meget smukt venskab, der varede til hendes død i 1983. Det lykkedes at trække den studentereksamen i land på de to år, og himmel, hvor var jeg lykkelig! Det viste sig, at dr. Søgaard havde været næsten lige så nervøs som jeg, da jeg var oppe i det sidste fag – latin! Efter dette tog jeg filosofikum hos professor Ranulf; det var betydelig lettere, men alligevel orkede jeg ikke den gang mere.

Sagen var, at både Karen Juul og jeg stadig boede på K.F.U.K., og hver især søgte vi som gale efter en lejlighed. Når 17-18årige i dag næsten forventer, at der skal stå en lejlighed parat til dem, når de ønsker at flytte hjemmefra, virker det på mig noget paradoksalt. Da vi jagtede lejlighed i slutningen af 1940'erne, var kravet en tid, at man skulle være fyldt 50 år for at få en etværelses! Så var der en tømrermester af vort bekendtskab, der foreslog, at jeg byggede på min grund, for man kunne få billige statslån. Tanken syntes mig økonomisk helt håbløs, men ved nærmere undersøgelser og videre planlægning gik det. Der skulle være en vis egenkapital for at få lån. Her indgik dels grunden, dels den sum, som jeg fik ved at sælge træhuset. Og så begyndte jeg at tegne et rigtigt hus, for jeg vidste jo, hvad jeg havde, der skulle i det. Selvfølgelig måtte jeg have arkitekt på, for det tekniske og alt papirarbejdet kendte jeg ikke noget til.

Mit lille hus blev bygget i vinteren 1950/51, og før jeg flyttede ind i juni måned, havde afdøde anlægsgartner Kamronn anlagt og tilplantet de ca. to trediedele af haven, hvilket var nødvendigt med husets placering. For at få det hele til at løbe rundt, indrettede jeg de to mindste værelser til udlejning for syge- og sundhedsplejersker ved det ret nye kursus på universitetet. Dermed havde jeg tillige gæsteværelser om sommeren, når familien besøgte mig. Det gik udmærket, også da andre studerende flyttede ind.

Et par år efter fik Karen Juul lejlighed i Møllevangen, og nu begyndte hun at lægge

planer. Vi måtte have noget at køre på med motor, for det var altid op ad bakke hjemad. Hun foreslog, at vi gav os til at spare i en fælles pulje til en bil, hvilket jeg gik ind på, bare jeg måtte slippe for alt regnskab. Samtidig købte vi hver en Velo-Solex, dvs. en lille knallert til sommerens dagligdag. I begyndelsen vendte folk sig om efter os, når vi kom »susende« med 30 kilometers fart, for det var absolut ikke almindeligt at se kvinder på knallert. Da vi købte en lille brugt Ford Popular i 1954, var det sandelig heller ikke almindeligt med piger bag rattet. Vi fik nu først kørekort i 1955, men vognen havde vi da, den stod på GASA-området, hvor vi tog op og øvede os i kørekunsten, mens vi stred os igennem en masse køretimer – ikke mindst fordi kørelæreren en dag mødte op med en ny vogn, der havde ratgear i modsætning til vor egen vogn og den, vi tidligere havde lært på. I mellemtiden klarede knallerten transporten, når vejret var nogenlunde. Rent foreløbigt investerede Karen en lille arv i en garage ved mit hus, for dér skulle den stå – jeg havde den længste vej.

I 1960 udskiftede vi til en helt ny Volvo 544, hvis pris på gaden var under 20.000. Det siger ikke så lidt om vort gode kammeratskab, at vi havde vogn sammen indtil 1967. Vi fortsatte med fælleskontoen til benzin og vedligeholdelse, og aldrig talte vi kilometre eller havde nogen som helst uoverensstemmelser om, hvem der skulle have vognen – tværtimod. Efter 13 års vognfællesskab overtog Karen »Volle«, og jeg købte en anden, bl.a. fordi jeg i mit arbejde ofte måtte køre langt for at se på ting, som folk tilbød museet. Tillige kom en stor registrering af privatejet damask og drejl i gang; også her var en vogn nødvendig.

Med dette har jeg foregrebet begivenhedernes gang. For fra slutningen af 1940'erne, da museumsinspektør Chr. Waagepetersen var blevet inspektør, arbejdede han og jeg sammen om ret store registreringer, dels af flere af museets værksteder, dels af samlede

genstandsgrupper. Han havde tidligere været antikvitethandler i København, og jeg havde gennem de mange år et nært forhold til museet og dets genstande.

I 1950'erne blev jeg af lederen for F.O.F., M.C.Andersen, bedt om at holde historiske serie-foredrag, og heri indgik klædedragten naturligt. Endnu var folk ikke blevet overmættet med den slags tilbud, og endnu var fjernsynet ikke blevet hvermands eje. Derfor var det meget interesserede mennesker, der deltog, hvilket tillige stillede krav til mig, og det var ikke det værste, der kunne ske.

Et gammelt ord siger, at den, der har tid til at vente, kan blive konge af Rom. Min helt private »konge af Rom« havde gennem årene været helt og holdent at kunne arbejde med museets tekstiler – tekstiler på alle leder i det hele taget. I april 1959 blev Petra Julie Holm 70 år, og efter »Den gamle By«s jubilæum i juli, som hun naturligvis efter sin 38-årige ansættelse på museet gerne ville have med, måtte hun som alle andre afgang på grund af alder. Stillingen som museumsinspektør, der siden Peter Holms død i 1950 havde været fuldtids, blev slået op, jeg søgte og fik den.

Hvordan folk nu ellers ser på det i dag, når de får en ønskestilling, ved jeg ikke. Men jeg vil altid føle taknemmelighed over, at jeg nu på min arbejdsplads og i min fritid helt kunne hellige mig det, der fra min pureste ungdom havde haft så stor en plads i mit hjerte. Men i min inderste sjæl følte jeg ikke desto mindre, at en ny tid var kommet. En lærestol i etnologi med direkte sigte mod en regulær museumsuddannelse oprettedes i de år ved Københavns Universitet. Så nu ville det blive unge herfra, der i fremtiden ville blive foretrukne, tidligere havde det fortrinsvis været historikere, hvis de i det hele taget havde akademisk baggrund. Mindreværds-komplekser kan både være nedbrydende og ansporende. Jeg ville godt vise eventuelle tvivlere, at jeg duede – trods alt! Mit arbejde på museet kom ikke til at lide under, at et forskningsprojekt begyndte at tage form, for

det blev hovedsageligt gennemført i min fritid. Den sidste snes år i »Den gamle By« blev min anden ungdom, og nu er jeg i fuld gang med den tredje – sent er bedre end aldrig!

Til dem, der har denne »tredie ungdom«

foran sig, blot et godt råd. Forbered den allerede i 50-årsalderen, så man selv har noget i sig at øse af. Det er alt, alt for sent, når »systemerne« skal til at træde til.

Hvordan var det? Skoleliv i Århus

Når man er barnefødt i Århus og har gået i skole al sin tid i Århus indtil studentereksamen, er det måske nok lidt svært at hitte ud af, hvornår man begynder at være »ung i Århus«. For mange børn og unge dengang betød konfirmationen nok et afgørende skift, men for mig var der ikke stor forskel på før og efter konfirmationen.

Jeg påbegyndte min skolegang i Fjordsgades Skole, hvor vi dengang følte det som noget helt naturligt, at vi sad i nummerorden efter dygtighed, sådan at de dygtigste sad på de bageste rækker og de tungeste altså helt oppe foran. Vi kendte jo ikke til andet. Skolen var dengang opdelt i en pigeafdeling og en drengafdeling, skarpt adskilte, sådan at der var een opgang for piger og een for drenge. Også skolegården var delt op i to afdelinger, adskilt ved et solidt jernstakit. Der var orden og disciplin overalt. Det varede ikke længe, før jeg havde forbrudt mig mod ordensreglementet og blev sat til vægs. Min forbrydelse var, at jeg havde løbet i skolegården. Vi var flere, der stod til straf. Da alle eleverne var sendt op, og vi formastelige stod tilbage, kom frøkenen og spurgte hver enkelt af os, hvad vi foretrak som straf: en lussing eller en »sveder« (eftersidning). Jeg valgte lussingen, og den sad godt, for da jeg efter skoletid kom hjem, kunne den endnu ses, så jeg undgik altså ikke at blive forhørt om, hvorfor jeg havde fået den. Min far, der var lærer ved Valdemarsgades Skole, kom sådan til at grine over det og ødelagde jo derved både pædagogik og solidaritet med en kollega; men jeg fortrød bittert, at jeg ikke havde valgt svederen.

Jeg syntes, gymnastik var afskyeligt, så jeg

var ikke sen til som undskyldning at finde på, at jeg led af en sygdom, så jeg ikke kunne tåle at gøre gymnastik. Det gik godt en tid, indtil min far og mor på gaden traf min gymnastiklærerinde, som de godt kendte. Hun spurgte naturligvis til min sygdom, og så var spillet gående. Jeg kom i forhør, og da var der bestemt ingen, der grinede. Straffen blev stuearrest. Der fandtes ellers et spanskør i huset, men det blev ikke brugt ved den lejlighed. Stuearrest var jeg fortrolig med. Jeg skulle sidde i gæsteværelset uden bøger eller anden opmuntring. Hvor længe jeg sad, husker jeg ikke; men jeg tror aldrig, jeg er kommet fra en stuearrest i vågen tilstand, så min samvittighed har åbenbart været til at bære.

Jeg synes, at Fjordsgades Skole dengang var en streng skole, hvor vi alle var mere eller mindre bange for lærerne. Jeg var derfor ikke ked af, at jeg efter 2. klasse blev nødt til at skifte skole, fordi mine forældre havde købt hus uden for bygrænsen, i Kongsvang. Man kunne ikke gå i kommuneskole i Århus, når man ikke boede der.

Jeg blev flyttet til Frk. Kochs Skole, en privatskole for piger. Jeg var meget, meget glad for at gå der, og jeg nød den aldersspredning, der var i lærerkollegiet, og den måde, vi blev holdt til ilden på. Det var en »flinkeskole«, helt sikkert; men jeg kunne lide den og havde et udmærket forhold til mine kammerater. Min veninde og jeg kom hver dag med rutebil til byen. Kongsvang var jo dengang »på landet«. Det havde visse fordele, bl.a. den, at vi kunne komme for sent uden påtale, når bussen var »forsinket«. Det skete ofte, når vi lige skulle tjekke hjemmeopgaver af eller høre hinanden i lektionen.

Efter 5. klasse skulle jeg til optagelsesprøve til mellemskolen på Århus Katedral-skole. Det var skam en alvorlig affære. Der var 105 børn til prøve, og de skulle det år kun have een 1.mellem. Prøven var på 2 dage, een dag i skriftlige fag og een i mundtlige fag. De skriftlige fag omfattede genfortælling, diktat og skriftlig regning, både taltræning og ikklædte opgaver. I frokostpausen blev mange af os hentede af vores mødre, som gav frokostkaffe i Marie Christensens konditori, hvor nu Aarhus Stiftstidende har til huse. Det var meget festligt, og at vi skulle have noget så fint som nerver på, lod det absolut ikke til på den snakken og summen, der var overalt i lokalet.

Nogle dage senere var vi til den mundtlige prøve, der omfattede alle skolens fag: dansk, regning, naturhistorie, historie, geografi og religion. Den anså man hjemme hos os for så betydningsfuld, at min far købte sig fri fra skole og fulgte med mig rundt til de forskellige prøver. Bange var jeg bestemt ikke; den slags kom først langt senere. Men da min far og jeg skiltes, han for at tage tilbage til skolen, og jeg for at tage hjem, fik jeg nok den største ros, jeg nogensinde har fået. Han sagde: »Du kan hilse mor og sige, at hvis de ikke tager dig, er de godt tossede«.

De tog mig, og nu begyndte syv pragtfulde år. Naturligvis ikke sådan, at alt var rosenrødt, bestemt ikke. Det ville jo også være rædselsfuldt – uden udfordringer -, men sådan, at jeg altid med glæde mindes min skoletid på Katedralskolen.

Et problem var f.eks., at vi kun var syv piger i klassen mod 28 drenge. Det var ikke altid lige rart. Kønskvoteringen blev på det groveste udnyttet af vores lærere. Når en dreng havde forbrudt sig, blev det nemlig brugt som straf, at han så skulle sidde ved siden af en pige. Os var der ingen, der spurgte. Det fandt vi groft; men at sætte sig op mod en lærer var på de tider utænkeligt.

Vi havde klasseværelse i den gamle, hvide bygning. Det havde flere fordele, bl.a. at vi

altid kunne se, når lærerne var i anmarch; men også, at vi som indvendig inspektor havde Müller, der var gymnastiklærer for drengene. Han blev ofte assisteret af den anden gymnastiklærer Thorsø, som mange af os kendte fra danseskolen. De to herrer tog en masse gas på hinanden, hvad vi naturligvis nød at overvære, og så havde det den formidable fordel, at de derved glemte at sende os ud i frikvartererne. Da vi senere avancerede til den røde bygning, skulle vejret være særdeles hårdt, før vi fik lov at blive inde. Og inde, det var på trappegangene. Klasseværelserne skulle være friske til næste time, og det sørgede ordensduksen for.

Kun at være syv piger i klassen gav også vanskeligheder i gymnastiktimerne, navnlig om sommeren, når vi spillede langbold i skolegården. Alle andre klasser havde parallelklasser, men vi var og blev kun syv. Samspillets kunst, forsvars- og angrebsspil var ukendte fænomener. Om vi af den grund blev mindre sociale end andre, tvivler jeg på; men vi fik lært at løbe, at rubbe os og at stikke fra lang afstand.

Årets gang ændredes ikke væsentligt i de syv år, jeg gik der. Mellemskole- eller gymnasieklasse, det var samme rytme. Ferie, skolebal, skoleudflugt, boldkampe, sidste skoledag – dejligt forudsigeligt alt sammen.

Dog skete der noget, som jeg fandt virkelig forbløffende. Det var overgangen fra 4.mellem til 1.g. Det var klart, at der det år måtte komme særlig mange nye til udefra. Vi var jo kun én klasse, og ikke alle ønskede eller kunne komme i gymnasiet. Der blev 3 1/2 klasse i 1.g. det år, nemlig en nysproglig, en gammelsproglig og 1 1/2 matematikerklasse, en hel og 1/2, der samlæste med den gammelsproglige klasse i alle fællesfag, idet den gammelsproglige var en lille klasse. Jeg havde valgt at blive nysproglig, et valg jeg aldrig har fortrudt; det har åbnet mange muligheder for mig senere i livet. Men – det forbløffende ved overgangen til gymnasiet var, at de lærere, som vi for en stor dels

Holdet fra Harzturen fotograferet foran rådhuset i Werningerode, hvor vi havde standkvarter. Rektor Christiansen, som besøgte os en dag på turen, ses øverst på trappen »undtagelsesvis« med kasket.

Foto hos forfatteren.

vedkommende kendte fra mellemskolen, alle begyndte at tiltale os med De. At vi sagde De til dem, var en selvfølge; men at Kiørbye, »Knøv« (Regnar Knudsen) og Clausen pludselig skulle betragte os som voksne – ja det var helt ufatteligt. Jeg tror nok, at jeg opfattede det som lidt af et tillidsbrud. Nu havde vi det lige så rart, og så – afstand. Vi overlevede og vænnede os ret hurtigt til det; det gjaldt jo kun noget rent ydre.

Vi var 24 elever i klassen, 6 gamle og 18 nye. Pudsigt nok igen 7 piger, men styrkeforholdet var jo bedre. Om lærerkollegiet udmærkede sig i forhold til andre gymnasiers, har jeg ingen anelse om. Men der var ihvertfald et godt forhold lærere og elever imellem, og de kammerater, jeg var samtidig med, var glade for deres skole. Der tales så meget om, at man lærte meget nyttigt i skolen. Men hvad er nyttigt at lære? Selve læreprocessen er vel nyttig.

På det tidspunkt, hvor jeg gik i gymnasiet (1933-36), var samfundet statistisk i forhold til i dag, og da studentereksamen jo var og er en forberedende uddannelse, så må jeg sige, at jeg synes, vi lærte utroligt meget, som vi også senere har haft brug for. På mange områder var skolen nok statistisk, men på andre var den foran sin tid. Begivenheder som skolebal, skoleskovtur, translokation, sidste skoledag, oprykningsprøver i alle fag, både skriftligt og mundtligt, det var det statiske. Men sådan noget som skolekor, forældremøder og skolerejser til udlandet var bestemt ikke almindeligt ved andre skoler på den tid.

Skolebal – ja det er jo et helt kapitel for sig. Hvert år imødeset med spænding og forventning. Adjunkt Jensen indstuderede hvert år en forestilling, komedie, drama eller revy. Jeg syntes hver gang, at det var meget bedre end Århus Teaters forestillinger. Aftenen startede med forestillingen, hvorefter man spiste smørrebrød ved reservede borde, der var forudbestilt længe i forvejen. Derefter spillede orkesteret op med Festpolonaise af Johan Svendsen, og ind marcherede alle skolens elever, festklædte i lange kjoler og mørkt tøj. Dage i forvejen havde vi indøvet polonaisen, så alt kunne gå rigtigt og stilfuldt til, med 3.g'erne forrest. Når alle var nået ind i salen, brød orkestret af, og en af drengene fra 3.g holdt tale for fru rektor Christiansen og overrakte hende en buket roser – opdagede vi, efterhånden som vi rykkede frem i rækkerne, så også vi kunne se det – hvorefter rektorinden holdt en formfuldendt tale, der altid mandede ud i et leve for skolen. Balkort havde vi også; men de var nu sjovest før ballet, for på selve aftenen har jeg ikke indtryk af, at man rettede sig efter dem, bortset fra polonaisen og lancier'en.

I min tid gik skovturen altid enten til Himmelbjerget eller til Ludvigslust ved Svejlbæk. Også den var meget rituel. Dens clou hvert år var røverlegen, eller måske snarere indledningen til den. Det var nemlig oplæsning af en gevaldig røverhistorie, dagsaktuel, for-

*Vera Plume og hendes bror
Horst i deres hjem i Forst i
Lausitz (nu DDR).
Foto hos forfatteren.*

fattet og mesterligt oplæst af adjunkt Jensen. Vi gik vældigt op i legen og også i de kampe af forskellig art, der blev arrangeret.

Det er ikke så længe siden, at jeg igen var til translokation i skolegården, nemlig i anledning af mit 50-års studenterjubilæum. De ydre rammer er ikke forandret ret meget, men indholdet er unægteligt. Vi var nok lidt mere stille og benovede ved situationen end de unge mennesker er i dag. Men – i min tid blev hver enkelt elev flyttet op i næste klasse ved navneopråb fra rektor, og vel at mærke ved navneopråb efter dygtighed. Vi sad og talte på fingrene allesammen, sikkert også forældrene, for at se, hvor i rækken man nu befandt sig.

Med til traditionerne hørte også sidste skoledag. Alle mødte udklædte. I vores år-gang var matematikerne de mest opfindsomme. De var i hjemmesyede blå kjortler med gyldne stjerner og måner på. Vi mødte i

farvestrålende dragter fra Schuberts tid, udlejede fra Århus Teater. Det var skik, at man besøgte samtlige klasser og uddelte røde kager, skolens frikvartershospise fra bager Hjøllund i Mejlgade. I 11-frikvarteret kastede vi karameller i grams fra de øverste vinduer i skolen.

Da vi havde et udmærket kammeratskab, var det helt naturligt, at vi fejrede såvel 25-års som 40-års og 50-års jubilæum, og vi mødte næsten fuldtalligt. Naturligvis inviterede vi de gamle lærere med, og hver gang fortalte de os, at os glemte de aldrig; vi var de værste, de nogensinde havde haft. Det har dog ikke influeret på deres helbred, for ved 50-års jubilæet havde vi endnu mulighed for at se seks af dem.

Når jeg tænker på de nye og fremadrettede initiativer, er der specielt tre, der falder mig i tankerne: forældresamarbejde, skolerejser og skolekor.

Mig bekendt var der ikke andre steder noget, der hed forældresamarbejde. I folkeskolen optræder det første gang ved Tilsynsloven af 1949. Men fremskridtsvenlig, som den såkaldte sorte skole var, havde man allerede fra min tid i 1.mellem i 1929 forældremøder og klasseforældremøder. Vi børn var lidt betænkelige ved dette »nymodens gøgl« og spændte på at høre, hvad de mon nu havde snakket om. Det lød normalt ikke faretruende. Vi vidste jo udmærket godt, at vi bestemt ikke blev anset for de nemmeste og mest medgørlige elever, de kendte. Den vise kendte vi og var absolut ikke bange i den anledning.

Men for mig fik det på et tidspunkt mærkbare konsekvenser. Man har sikkert opfordret forældrene til at vise interesse for skolen ved at troppe op og overvære oprykningsprøverne. Uheldigvis troppede begge mine forældre op ved oprykningsprøven i historie fra 1. til 2.mellem. Adjunkt Clausen var eksaminator og frk. Engell, min strenge, men af mig uhyre afholdte tysklærerinde, var censor. Alt var i orden: det grønne bord, vandkaraffen,

de små hvide sedler. Jeg glemmer det aldrig. Jeg holdt meget af historie, desværre så meget, at jeg mente det unødvendigt at reperere stoffet. Resultatet udeblev ikke. Jeg fik tg+. Rædsomt var det, og mine forældre var dermed færdige med at overvære prøver. Men det tog mig fire år at overbevise adjunkt Clausen om, at jeg både holdt af historie og af at læse supplerende stof udover vores pensum. Først ved mellemskoleeksamen, hvor jeg scorede ug-, var jeg rehabiliteret. Det irriterede mig, for jeg satte stor pris både på Clausen og hans undervisning, gennemsyret som den var dels af hans faglige kunnen, dels også af hans stille, lune humor. Heldigvis fik vi ham også i gymnasiet til både historie og oldtidskundskab.

Da jeg i 1934 skulle i 2.g, lavede nogle fremsynede lærere, adjunkt Strehle, adjunkt Krarup og adjunkt Boldsen et eksperiment. Skolerejser kendte man; men skolerejser til udlandet var noget helt nyt, og det var just det, de prøvede. Turen var for 3.g'erne og gik til et så fjernt liggende sted som Werningerode i Harzen. Det var en bustur, og da den var baseret på fuld udnyttelse af bussen, og der var ledige pladser, kom min veninde og jeg med fra 2.g, og de gifte lærere havde deres fruer med, så det økonomiske grundlag var i orden. Det blev en meget stor oplevelse. Naturligvis havde vi fagligt udbytte af den. Jeg tror, ingen af os har glemt Strehles fortræffelige udredning på Dannevirke, ved Valdemarsmuren og i Hedeby. Eller Krarups og Strehles »skrøner« om heksene på Bloksbjerg. Men hele vort samvær, det at være på tur og opleve vore lærere i en helt anden sammenhæng, føle os på lige fod med dem, det var herligt. Deres solbriller var totalt formørkede, hvis vi for vore ret sparsomme lomme penge tog os en øl eller et glas hvidvin. På mit spejl i entreen har i mange år hængt en lille heks fra Bloksbjerg, som gennem mit senere liv som lærer dagligt har mindet mig om, at jeg skal huske at have de store sko på i omgang med den opvoksende ungdom. Se-

nere er den slags ture, også til langt fjernere mål, jo blevet såre almindeligt; men dengang var det noget aldeles uhørt.

Skolekor – ja det hører bestemt også til de lyse minder fra min skoletid, både på Katedralskolen og senere i min seminarietid. Lektor Heering var vores dynamiske leder. Temperament, det havde han, og kolerisk, det var han. Men hvor vi elskede ham. Han gav os utroligt mange oplevelser både i timerne, i sammensangstimerne om lørdagen og i Lille Kor, som ikke var for særligt sangbegavede, men for dem, der havde lyst.

Katedralskolen havde et helt specielt forhold til Duborgskolen i Flensborg, og det medførte, at vi medvirkede ved koncerter både her og på andre danske skoler i Sydslesvig. Også det var strålende oplevelser.

Vi havde naturligvis koncerter på skolen, men ikke bare her. Lille Kor havde også koncerter i omegnen. En af disse, der fandt sted i Tved Kirke, husker jeg specielt. Ikke selve koncerten; derimod at vi alle bagefter var inviteret til kaffe i præstegården hos den i mere end en forstand runde provst Eriksen. Jeg var vældig imponeret over, at et hjem kunne huse så mange på en gang, at der var kaffe og hjemmebag ad libitum, men måske mest over provstens fortælleevne. Han havde os alle i sin hule hånd. Det blev sent, før vi nåede hjem den aften.

På de tider var Bernhard Christensens og Sven Møller Kristensens jazzatorium De firetyve Timer netop udkommet, og det skulle opføres på Århus Teater med Thomas Jensen som dirigent. Lektor Heering skulle sørge for kordeltagere. Det blev et mini Lille Kor. Hvem der var solister har jeg glemt alt om, men jeg har bestemt ikke glemt vores kortsætning. Vi var jo vant til at se Heering i en helt anden musikgenre: Bellmann, Fynsk Forår, Ave verum, for blot at nævne nogle af værkerne. Her oplevede vi ham i jazzrytmer, og han kunne.

Endnu mere spændende blev det at opleve Thomas Jensen, den korrekte, krævende og

Klassebillede af 3.g.nysproglig 1936. Forreste række: Otto Jepsen – Henning Michelsen – Else Clausen (g.Jeremiassen) – Jenny Bergstrøm (g.Schacht) – Anne Grethe Schierup (g.Sørensen) – Eigel Fomsgaard. 2. række: Poul Kjeldsen – Anna Bang Thygesen (g.Kihl) – Elsebeth Jørgensen (g.Boch) – Valborg Johansen (g.Koefod Johnsen) – Else Vestergaard (g.Byrith). Bageste række: Eskild Engel Jensen – Ole Ravn Meden – Poul Jensen – Elvin Pedersen – Søren Grosen – Knud Thiede – Ove Graugaard.

Foto hos forfatteren.

fantastisk dygtige dirigent. Vi sled i det, det skal guderne vide. Ved første opførelse satte han os imidlertid på en hård prøve. Der stod han ulasteligt klædt i smoking med sort butterfly og dirigerede hele ensemblet: orkester, solister og kor – og så pludselig mellem to af numrene rev han et stykke af sin butterfly og åd det. Vi måtte jo ikke grine, men det holdt hårdt. Butterfly'en var et lakridsstrømpebånd. Vi vidste godt, at han havde humoristisk sans – men alligevel!

Om vore lærere var dygtige undervisere eller ikke, det skal jeg ikke fortabe mig i. Jeg tror, de var dygtige. Jeg mindes dem i hvert fald alle med glæde. Nogle med større respekt end andre, sådan må det vel være på enhver arbejdsplads. Men een har jeg lyst til at fremhæve, nemlig Regnar Knudsen, i daglig tale altid kaldet Knøv. Han var et fænomen for os elever, og jeg tror bestemt også, han må have været det for sine kolleger.

Knøv var vidende, han var spændende, han var »nymodens«, han var meget godt. Men systematiker, det var han i hvert fald ikke. Jeg havde ham som dansklærer i 7 år. Kedeligt var det aldrig, men absolut utraditionelt. Pensum – ja det var et fremmedord i hans ordbog. Han tog os på ekskursioner, han gav os fristile, der skulle indføres på specielle kartonark og illustreres med udklip fra aviser og tidsskrifter eller billeder fra vore ekskursioner. Han slap os løs i skolens fornemme bibliotek, han lavede elevlæsekrede. Der var faktisk ikke det, der i dag er i fokus, som vi ikke allerede havde prøvet. Han var et utroligt stort menneske og en inspirerende lærer. Men dansklærer i dette ords normale betydning, det var han ikke.

I 4. mellem oplevede vi det sjældne, at Knøv blev syg og forsømte skolen i en lang periode, hvorfor vi fik en vikar, nemlig Gustav Albeck. Han var tydeligt rystet over, at

vi så kort tid før eksamen ikke havde noget pensum, og at vort kendskab til, hvad man ellers vidste og opgav til mellemskoleeksamen, lå betydeligt under sygekassegrænsen, og at han her og nu skulle være redningsmanden. Det var utroligt, hvad vi nåede på den måned eller halvanden, der blev til rådighed. Han blev redningsmanden, ingen tvivl om det!

Men vi var alligevel glade, da vi også i gymnasiet fik Knøv til dansk og sproghistorie. Alt uventet kunne ske, og skete. Det, der optog ham, og som han holdt af, delte han med os. Heldigvis var sproghistorie og alt det nordiske noget, der optog ham meget, så der var der ingen pensumproblemer. Vore resultater til studentereksamen lod i hvert fald intet tilbage at ønske.

Inden jeg afslutter afsnittet om Katedralskolen, må jeg også fortælle om min penneveninde Vera. Hun boede i Forst i Lausitz, ca. 200 km sydøst for Berlin, altså i det nuværende DDR. Denne forbindelse var kommet i stand via min tysklærerinde, frk. Engell. Jeg er nok fra det sidste hold, der startede med tysk i 1. mellem. Derfor startede jeg allerede i 2. mellem korrespondancen på tysk. Denne penneveninde kom til at betyde meget for mig og spille en rolle i mit liv, hvad hun i øvrigt gør også den dag i dag.

Første gang jeg så hende var, da jeg efter 2.g i sommeren 1935 fik besøg af hende i tre uger, dels i mit hjem i Kongsvang og dels i mine bedsteforældres sommerhus i Sejs ved Silkeborg. Det var morsomt at vise hende rundt. Hun var meget fascineret af naturen i Danmark, og naturligvis især af havet. Hun var en ivrig vandhund, og saltvand var jo ikke ligefrem daglig kost i Forst. Hun var også meget interesseret i at opleve vores dagligdag, som hun jo kun kendte fra breve.

Efter studentereksamen 1936 besøgte jeg derefter hende i Forst. Jeg gjorde et døgnsoophold i Hamburg på vejen dertil. Det var første gang, jeg på en rejse skulle stå på egne ben og klare mig på tysk. Jeg husker, at jeg

følte mig sprogligt velfunderet, og at jeg absolut ikke savnede den ordbog, mine forældre mente var god at have med. Den slags selvovervurdering rammes jo tit af nemesis, sådan også her.

Jeg skulle næste dag rejse Hamburg-Berlin-Forst med skift og ophold i Berlin. Friedrichstrasse Bahnhof var dengang knudepunktet. Jeg stod længe og så rækker af tog passere, uden at jeg blev klar over, hvad der skulle stå på det, jeg skulle med. Efter nogen tids forløb dristede jeg mig til at spørge en ældre mand om hjælp. Han så ud til at være ansat ved banerne. Han svarede beredvilligt og hurtigt. Jeg forstod ikke et ord. Jeg takkede pænt, ventede lidt og spurgte derefter en herre i uniform, vistnok fra flyvevåbnet. Også han svarede beredvilligt, hurtigt og præcist, hvorefter jeg spurgte ham, om han kunne give nogen rimelig forklaring på, hvorfor jeg ikke havde forstået den anden. Han har sikkert moret sig gevaldigt, for han forklarede mig, at den anden – måske på grund af min studenterhue – havde haft mig til bedste og svaret mig på vendisk!

Jeg kom i god behold til Forst og oplevede tre spændende uger der. Det var i olympiadeåret 1936, hvor Hitler var ved magten, og hvor jødespørgsmålet allerede var aktuelt. Vi så gang på gang skilte med »Hier sind Juden nicht erwünscht«, blandt andet på den lokale badeanstalt og i mange butikker. Allerede da kendte man overvågning og fotografering ved indgangen til forretninger, så jøder i Forst tog til Cottbus og handlede, jøderne i Cottbus gjorde det modsatte, hvorved de undgik at blive genkendt. Det virkede meget besynderligt på mig. Mest mærkeligt var det dog, at Veras bror Horst ikke var hjemme under mit besøg. I starten hed det sig, at det var, fordi jeg skulle bo i hans værelse, men efterhånden kom den egentlige grund for en dag. Familien turde ikke have ham hjemme, mens jeg var der. Han var et ivrigt medlem af Hitlerjugend, mens den øvrige familie var antinazister. Vera havde

Lærerkollegiet ved Finsensgades skole 1943. I første række ses som nr. 3 fra venstre Tage Byrith, som nr. 5 overlærer Johs. Riber. Else Byrith står som nr. 5 fra højre i anden række bag ved Ulrich Riis Poulsen, kendt som danselærer.

Foto hos forfatteren.

f.eks. nægtet at være medlem af Bund deutscher Mädels, hvad der senere kom hende dyrt at stå. Hendes far var stadsingeniør, og som sådan var han bange for at miste sin stilling, hvis hans politiske synspunkter blev kendt via sønnen. De turde altså ikke tale åbent og frit med mig af frygt for, at han skulle angive dem.

Jeg fik mange uforglemmelige indtryk i Forst, og som slutspurt på ferien tilbragte Vera og jeg de sidste 2-3 dage i Berlin. Ved den lejlighed oplevede jeg Hitler i åben vogn på Unter den Linden, tiljublet af masserne. Vera og jeg var nok de eneste, der ikke havde hånden løftet til Heil Hitler.

Nogle år efter kom så krigen, og forbindelsen blev delvis afbrudt. Dog sendte vi hver måned gennem Røde Kors en pakke til Forst. Vi fik aldrig svar, men erfarede senere, at de havde fået dem alle, de fleste intakte.

Den pris, Vera måtte betale for ikke at være medlem af Bund deutscher Mädels, var, at hun ikke kunne få lov til at studere.

Studieadgang fik kun partitro. Efterhånden som krigen skred frem, blev læger dog en mangelvare, så hun omsider blev læge, lungespecialist. Hendes mand studerede på samme vilkår til læge og blev mavespecialist. Hendes bror Horst, den glødende nazist, drog i felten. Ung som han var, kom han naturligvis i frontlinien, i flyvevåbnet. Ham var skæbnen nådig. Han blev såret og kom i amerikansk fangenskab. Der gik det med gru op for ham, hvad han og masser af andre var blevet gidsler for. – I dag bor både Vera og Horst og deres respektive familier i Vestberlin.

Første gang, jeg havde personlig kontakt med Vera efter krigen, var i 1954. Da var det lykkedes for hende og hendes mand at få udrejsetilladelse, og de ferierede på Sild. Herfra var deres aktionsradius ubegrænset, så de besøgte os i Sejs, hvor vi opfriskede gamle minder. Siden har vi regelmæssigt korresponderet, og jeg har flere gange besøgt hende i Vestberlin, senest i 1987.

Efter studentereksamen ville jeg på seminariet. Jeg har egentlig aldrig haft andet erhvervsønske end at blive lærer. Jeg har altid haft lyst til at undervise, og jeg har altid holdt vældig meget af børn. Jeg tror ikke, jeg følte noget kald; men at have med børn og undervisning at gøre har jeg altid anset for noget værdifuldt, og jeg har aldrig fortrudt mit valg. Min morfar, P.J.M. Vinther, var få år før gået af som forstander på Silkeborg Seminarium, så det var helt naturligt, at jeg kom til at gå der, hvor jeg i øvrigt havde ham som lærer de to første år i norsk litteratur og i religion. Han havde som god, gammel grundtvigianer gerne set, at jeg havde ventet et år og benyttet det dels til et ophold på Askov, og dels på en husholdningsskole. Det afslog jeg på det bestemteste, og det er en af de ting, jeg virkelig har fortrudt mange

gange siden. Men det kunne ikke gå hurtigt nok med at komme til det, jeg gerne ville.

En nysproglig student havde det egentlig ret svært de to første år. Ved 1.del afsluttedes nemlig regning, religion, skrivning, geografi, naturhistorie, fysik og sproglig dansk. Vistnok også matematik, men det overførte jeg fra studentereksamen. Alle de andre fag på nær sproglig dansk havde jeg jo ikke beskæftiget mig med siden mellemskolen. Betydelig lettere for mig og mere givende var det med 2.dels fagene, hvor det egentlig kun var gymnastikteori og violinspil, der generede mig. I violinspil lod jeg stå til og 'øvede' mig kun i undervisningstimerne. Resultatet udeblev naturligvis ikke. Jeg opnåede atter en gang et tg+; men hvor var det også rædsomt at holde af musik og være begynder på en violin i en voksen alder. Heldigvis findes den slags barbari ikke i uddannelsen i dag.

Silkeborg var en meget levende by med musikforening, højskoleforening, museer og et særdeles velassorteret bibliotek. På seminariet var der et begreb, der hed lørdagsaftener. Her havde vi underholdning af vidt forskellig art. Undertiden stod vi selv for den, undertiden var det lokale kræfter enten med foredrag eller musik, men ofte havde vi besøg af spændende personligheder, f.eks. Ellen Malberg, Albert Luther, Oluf Ring, Richardt Gandrup og Skat Hoffmeyer, for blot at nævne nogle. Da elevtallet ikke oversteg 150, var der gode betingelser både for et godt kammeratskab indbyrdes, men også for en god kontakt med lærerne uden for undervisningstiden.

Børneskolen, som ikke var en distrikt-skole, var øvelsesskole for seminariet. Det var en eksperimenterende skole, hvor vi stiftede bekendtskab og prøvede kræfter med både det gamle og det nye inden for pædagogikken. Det var derfor noget af et chok at komme til Århus som lærerinde i 1940.

For mig var det et ønske at få ansættelse ved Århus Skolevæsen, alene af den grund, at

min kæreste, som havde læst i Haderslev, havde begyndt sin løbebane som vikar i Århus og netop var avanceret til timelærer. Min aktionsradius var derfor i høj grad til at overskue. I juleferien før min afgangseksamen havde jeg en samtale med skoledirektør H. Sejerholt for at få lidt at vide om chancerne for ansættelse ved skolevæsenet. Sejerholt var meget venlig og behagelig at tale med; men da han så, at jeg havde ring på, og jeg oven i købet fortalte, at vi agtede at gifte os, når jeg var færdig – ja, så måtte han desværre fortælle, at det ville ligge overordentlig tungt med ansættelse i Århus.

Både min kæreste og jeg var af den opfattelse, at det i hvert fald ikke var skolevæsenet, der skulle bestemme, hvornår vi giftede os. Så 4. juli 1940, få dage efter dimissionen i Silkeborg, holdt vi bryllup i Skt. Pauls kirke, hvor pastor C.A. Sølling, der både havde døbt og konfirmeret mig, viede os. Vi fik som så mange andre unge lærere dengang en to-værelses lejlighed. Vores lå på Trøjborg, i Otto Rudsgade, da min mand var ansat ved Finsensgades skole. Jeg husker, at hans løn steg med 25 kr. om måneden, da han jo nu var forsørger. Så meget var jeg altså værd som kone.

Jeg kom med al ønskelig tydelighed til at føle, at gifte lærerinder absolut ikke var velanskrevne ved skolevæsenet. Jeg blev kun brugt som vikar i yderste nød. Således havde jeg det første år kun én uge på Samsøgades skole og 3-4 dage på Læssøesgades skole. Det hændte, at jeg blev lånt ud til forstæderne. Jeg var heldig at have et længere vikariat i Brabrand, oven i købet i to omgange med undervisning udelukkende i fremmedsprog, og et i Holme. Ellers kunne jeg øve mig derhjemme ved kødgryderne.

Efter et års tid lysnede det. Jeg fik et længere vikariat på Nørrebrogades skole, som ellers var en drengeskole; men de havde én pige klasse med hjælpeskolebørn, hvis lærerinde havde barselsorlov. Jeg var meget glad for de børn, og jeg nød hver dag at gå i skole.

Dog havde jeg et problem. Der var ikke noget lærerindeværelse, kun et lærerværelse, og der turde jeg ikke gå ind. Jeg havde prøvet det én gang, og det var nok. Overlærer var Vilhelm Hansen, som mange anså for at være en streng herre. Mig hjalp han på mange måder. Navnlig i to tilfælde blev jeg ham stor tak skyldig. Min farmor døde, mens jeg var på skolen, og skulle begraves på et tidspunkt, så det var nødvendigt at købe mig fri for at kunne deltage i begravelsen. Det nægtede skolevæsenet mig. En vikar kunne ikke holde vikar. Vilhelm Hansen gav mig fri og passede time for mig, så jeg personlig kunne opsøge skoledirektøren og af hans egen mund høre, om det virkelig var rigtigt. Det var det. Derefter tog Vilhelm Hansen affære og meddelte skolevæsenet, at jeg den bemeldte dag ikke var at træffe, og at de ikke skulle sende vikar. Han passede mine timer. Så fik jeg endelig lov til at købe mig fri. Den anden gang var, da han opdagede, at min løn var for lille. Man var højere gageret, når man underviste i hjælpeskolen, men det gjaldt ikke vikarer. Han mente, at når der var begrundelse for, at faste lærere fik løntillæg for at undervise børn, der havde det svært, så måtte der da være endnu større grund, når uøvede skulle klare jobbet. Han fik det gennemført, og min løn steg omgående med tilbagevirkende kraft.

Senere samme år kom jeg i et vikariat på Finsensgades skole. Også det var længerevarende, idet frk. Sahl havde taget sin afsked på grund af alder. På det tidspunkt lysnede det noget i vikarsituationen, så jeg blev fast vikar i oktober 1942. For mig betød det faste timer i fuldt embede skoleåret ud, dengang til 1. april. Jeg havde dansk i 1. mellem og engelsk i 1. og 3. mellem, resten af timerne i underskolen. Et embede var på 36 timer om ugen, og klasserne havde mellem 30 og 36 elever.

Jeg var meget glad for at have fået faste timer; men jeg syntes bestemt ikke, at der var noget særlig fremsynet ved Århus Skolevæ-

sen dengang. Jeg underviste efter de samme bøger, som jeg selv havde haft både i under-skolen og i mellemskolen, og der var stadig en drengeafdeling og en pigeafdeling, skarpt adskilte, med hver sin opgang og hver sin skolegård med et solidt jernstakit som skille-væg. På Finsensgades skole var der så til gengæld et lærerindeværelse, hvor man havde lov at være, og hvor man var velkom-men, hvis man altså ikke kom til at sætte sig på en af lærerindernes faste pladser.

Lærere og lærerinder fik hver den sidste i måneden på overlærerens kontor udbetalt deres løn. Man fik den i en konvolut, talte pengene efter og afleverede derefter konvo-lutten, så den kunne bruges igen næste må-ned. Vikarerne fik bagudbetaling. Overlæ-rerne førte regnskab med timerne i hver enkelts vikarbog, og første fredag efter den første i måneden kunne man hente sine penge, der udbetaltes på rådhuset. Det kunne godt være strengt at vente så længe.

På hver skole fandtes en »Sparemand«, som regel en lærer. Hos ham kunne børnene købe 10-øres sparemærker. Siden i sparehæf-tet var fyldt, når man havde købt for en krone, og Sparemanden overførte derefter beløbet til Sparekassen på Store Torv. På den måde har mange børn sparet op til deres konfirmation, idet pengene først kunne hæves, når man var fyldt 14 år.

På skolerne var der også en træskokasse, der bestyredes af en lærer. Hos ham kunne man, hvis man var mindrebemidlet, få en rekvisition til et par sorte træsko, beslået med gummi, så de ikke larmede for meget. Denne kasse bestod til langt efter krigen, og der kunne såmænd sikkert have været brug for den endnu længere tid, ikke mindst i midtbyens skoler.

Det var på et heldigt tidspunkt, jeg kom til Finsensgades skole, idet den netop på denne tid udvidede sin mellemskoleafdeling fra 2 til 4 spor. Mit store ønske var at komme til at undervise i tysk. Dels var jeg bedre til tysk end til engelsk, og dels havde jeg større ud-

dannelse i det; men det var ikke så lige en sag i så ung en alder i det hele taget at få timer i mellemskolen. Overlærer Johannes Riber tilkaldte en ministeriel fagkonsulent, som overværede min undervisning i fire timer, og på hans anbefaling lykkedes det mig at få mit ønske opfyldt. Hele resten af mit skoleliv var jeg ansat på Finsensgades skole og undervi-ste hovedsagelig i tysk.

Under krigen blev flere af byens skoler beslaglagt af tyskerne. Vi var så heldige først at blive beslaglagt på et ret sent tidspunkt af krigen; men vi fik bestemt prøvet, hvor ræd-selsfuldt det var. Vi måtte undervise mange forskellige steder i byen, og undervisningsti-den for lærerne var fra kl. 8 til 18, med di-verse mellemtimer. Sjældent havde vi flere timer i sammenhæng på samme sted, men måtte halse afsted på cykel for så nogenlunde at overholde klokkeslettene. Mellemskole-børnene var de mest fredede. De havde timer om eftermiddagen på Katedralskolen, og så-ledes oplevede jeg altså også at lære lærervæ-relset der at kende, et sted, der ellers var fredhelligt for skolens lærere.

Dertil kom så, at Århus Skolevæsen havde indført det krav, at alle ikke fastansatte skulle have svømmelærereksamen. Da jeg kun (fra 1943) var timelærer, måtte jeg altså sammen med alle andre timelærere og faste vikarer tre gange om ugen møde i Svømme-hallen og deltage i træning i de discipliner, der krævedes, og efterhånden afvikle eksa-men. Det værste for mig var absolut ud-spring fra den høje vippe, og jeg fatter stadig ikke, hvad det skulle gøre godt for. Under de forhold var det ret umuligt at have et barn og få det passeret. Vi havde kun råd til en formid-dagspige, så vi måtte i foråret 1945 evakuere vor dengang 4-årige søn Claus til Stenderup ved Horsens, hvor mine svigerforældre boede. Vi turde ikke tage med toget af frygt for sabotage, så vi cyklede ham dertil i strid og kold modvind. Først efter kapitulationen så vi ham igen.

I 1946 blev jeg fastansat, men jeg måtte

forinden skrive under på, at jeg aldrig ville søge fuldt timetal. Egentlig var det jo et skrap krav, men det passede mig faktisk ganske godt. Nok var jeg glad for min skole og for at undervise; men med nedsat timetal ville jeg få mere tid til mit hjem, min mand og mine børn.

Lærerinder havde bestemt ikke samme vilkår som lærere, specielt ikke gifte lærerinder. Det havde altid undret mig, at der i Århus var både en lærer- og en lærerindeforening, men det varede ikke længe, før betimeligheden heraf gik op for mig. Ikke bare på grund af underskriftskravet. Det var f.eks. sådan, at to trediedele af embederne ved skolevæsenet var lærerembeder og kun en trediedel lærerindeembeder. Vi måtte hvert år såvel i foreningen som i fælleslærerrådet slås for at skabe balance; men det tog mange år, før det lykkedes.

Lærere og lærerinder fik heller ikke altid samme løn. En gift lærer fik et forsørgertilæg, gifte lærerinder fik intet. Først i 1958 kom der ens løn for lærere og lærerinder. Det gjaldt dog ikke landsbyskolens lærere. De var i en lavere lønklasse.

På et punkt havde lærerinder gift med lærere et fortrin. De fik enkepension efter deres mand. Først med pensionsloven af 1969 blev der indført enkemandspension. Jeg husker tydeligt, at der gik en tid fra lovens vedtagelse til dens ikrafttræden, og aldrig er samgifte lærerinder blevet behandlet mere varsomt af deres ægtemænd end i den periode.

Efter krigen skete der en kolossal udvikling inden for Århus Skolevæsen. Der var grøde og nytænkning overalt. På Finsensgades skole var vi hurtigt ude. Allerede i sommeren 1945 løb det første projekt af stabelen, en praktiklejrskole. Den blev holdt i Fuglsølejren på Mols. Vi var to lærere og to lærerinder, der i juni måned var derovre for at planlægge lejrskoleugen, der skulle afholdes i august måned i den første uge af skoleåret. Det var en spændende udfordring. Vi drog

afsted med to 7.klasser og en klasse seminarieelever fra Århus Seminarium, et stort bibliotek og en masse gå-på mod. Om morgenen instruerede vi de seminarieelever, der skulle have opgaver med børnene om eftermiddagen, og efter frokost instruerede vi de elever, der skulle afsted næste formiddag, så alle havde rimelig forberedelsestid. Der var opgaver inden for biologi, historie og lidt erhvervsgeografi. Vi havde naturligvis ansvaret for børnene. Badeture og nattevagter påhvilede f.eks. os, ligesom vi også bestyrede børnenes lommepenge. Ingen kunne hæve mere end 1 kr. om dagen uden efter særlig tilladelse, og ingen måtte have mere end 20 kr. i 'banken'. Det blev en stor succes, og så længe Finsensgades skole var øvelsesskole for seminariet, blev det en årligt tilbagevendende begivenhed, ofte med flere lærere og flere klasser ad gangen. To af lærerne udgav efter et par års forløb en bog om praktiklejrskole med eksempler på opgaver. Den blev brugt som lærebog mange steder.

Ikke bare på det lokale plan skete der store ændringer. Også på landsplan. Personligt mærkede og fulgte jeg det naturligvis mest i mit eget fag, tysk. I mange år havde det været fint og i orden, når eleverne kunne læse op, oversætte, grammatisk klare en teoretisk stiløvelse og ved skriftlig eksamen præstere en oversættelsesstil, der snedigt og lumskeligt var konstrueret, så den var fyldt med grammatiske faldgruber. Nu arbejdede man på, at eleverne i langt højere grad skulle lære at bruge sproget, og at undervisningen i så høj grad som muligt skulle foregå på og med sproget. Som medlem af Undervisningsministeriets udvalg vedrørende skriftlig fremmedsprog, en afdeling af opgavekommissionen og senere som formand for udvalget, var jeg med til fra centralt hold at ændre den skriftlige prøve. I første omgang til, at man skulle skrive en stil på baggrund af et billedforlæg samt løse nogle bundne opgaver, der skulle vise den grammatiske kunnen. Vi lærere blev simpelthen nødt til radikalt at æn-

dre vores undervisning. Et eksempel på, at eksamen kan have gavnlige afsmitning på den daglige undervisning.

Jeg havde flere gange været på skolerejse til udlandet i sommerferien. Normalt var det 4.mellem eller realklassen, der var afsted. Nu blev jeg ringet op af skolerådmanden Bernhardt Jensen, der bad mig tage ikke på skolerejse, men på en udvekslingsrejse til Hamburg. Han havde en god ven, en inspektør Struwe, der åbenbart var idealist som Bernhardt Jensen selv. Han forklarede mig, at Struwe og en af hans kolleger, en inspektør Lisa Niebank, var de måske eneste ved skolevæsenet i Hamburg, der ikke havde været medlemmer af nazi-partiet. Alle andre var blevet det, ikke nødvendigvis fordi de var nazister, men for at redde liv og embede. De to ville ikke gå på akkord, men holdt fanen højt hele krigen igennem. Det var frk. Niebanks klasse, der satsede på udvekslingen.

Jeg havde to store betænkeligheder ved at sige ja. Den ene var, at jeg det år ikke havde nogen 4.mellem, og realklassen havde allerede arrangeret en anden rejse. 3.mellem havde kun haft tysk i to år og var ikke just ørne i faget. Den anden betænkelighed var langt større. Vi skrev 1953, og det var jo ikke så mange år efter krigen. Det var absolut ikke

givet, at min classes forældre var helt vilde med at sende deres børn på udveksling til Hamburg, hvilket jo ville indebære, at de skulle indkvarteres i private hjem, samt at de næste år skulle modtage en elev til indkvartering i deres eget hjem.

Jeg kaldte sammen til forældremøde og forklarede, hvordan landet lå, og at hr. Struwe og frk. Niebank sagde god for de hjem, deres børn ville blive indkvarteret i, samt at skolevæsenet ville yde ekstra støtte både til turen og til næste års genbesøg, da opfordringen kom derfra. Forældrene var med på forsøget, og således blev jeg, uden at have været fyldt af pionerånd eller på nogen måde at have været konstruktiv, på grund af Bernhardt Jensen den første, der hoppede ud i noget, der i dag absolut ikke er ualmindeligt, en udvekslingsrejse.

Det var virkelig spændende. Vi mødtes med den tyske klasse og frk. Niebank på Altona Bahnhof. De modtog os med dannebrogslag og sang for os, før vi alle steg på toget til Hamborg-forstaden Bergedorf, hvor frk. Niebank residerede. 'Mine børn' sagde ikke ret meget på vejen dertil. Dels var de generte, og dels var de trætte. Allerede næste dag var der kendeligt større kommunikation, især når frk. Niebank og jeg satte os, så de ikke kunne se os. Guddommeligt var det at høre på, men de forstod hinanden, og det var jo hovedsagen! Der blev ikke taget meget hensyn til gamle Kaper, hvis grammatik i mange år havde været bibelen i tyskundervisningen.

Det er både dejligt og morsomt at erfare, at ens daglige undervisning kan bære frugt, så naturmetoden kan gå hånd i hånd med det teoretiske. Det blev bedre dag for dag. Besøget varede i ti dage, så der var to weekender. Naturligvis var vi med i skole, men kun til praktiske fag: skolekøkken, håndarbejde og gymnastik. Frk. Niebank var meget iderig og en god organisator med et smittende humør. Vi så og oplevede utrolig meget af det, man skal se og opleve i Hamburg. Størst indtryk

Udvekslingsrejse til Hamburg 1953. Stående i forstaven: Lisa Niebank og Else Byrith på vej til havnerundfart i Hamburg med deres to klasser børn.

Foto hos forfatteren.

gjorde nok et besøg i en flygtningelejr. Der var vel omkring 1000 flygtninge, heraf en del børn. Der havde netop været gaveuddeling den dag. De voksne havde fået pakker med tøj, meget beskedne. Det kunne være en hue, et par vanter, måske strømper, som de med stolthed viste frem. Børnene havde fået sæbe, en malebog, lidt legetøj. Rørende var det at se deres glæde over at eje noget, der helt var deres eget.

Hvad jeg også tror gjorde et stort indtryk på børnene, var at se de store, bare tomter og de endnu ikke nedrevne ruiner. Jeg lærte på mere end én måde, at man må ud at se sig om som ung, så man dels kan lære at blive positivt kritisk herhjemme, og dels kan lære at skønne på, hvor godt vi trods alt har det.

Personlig var jeg indkvarteret hos frk. Niebank. Det var i sig selv en oplevelse. Hun var inspektør på én skole, men havde fået anvist bolig i kælderen på en anden skole. Hun havde en meget spartansk udstyret stue og et lille soveværelse, som hun insisterede på, at jeg skulle have. Selv sov hun på en luftma-

dras i skolens omklædningsrum. Bad kunne vi kun tage uden for skoletiden i fællesbaderummet. Køkkenet var en kogeplade i entreen, så vi spiste hver dag middag ude. Man blev ligefrem så glad for sin egen 3 1/2 værel-sers derhjemme!

Samme frk. Niebank var i øvrigt en stor personlighed. Jeg har senere besøgt hende sammen med min mand og vore to drenge. Nu boede hun i en helt moderne lejlighed i et højhus i Hamburg. Hun var netop kommet hjem fra et kibbutz-ophold i Israel. Hun havde også haft udveksling med kolleger i Ungarn og Tjekkosllovakiet. – I 1978, altså 25 år efter vor udveksling, sendte en af hendes elever mig et udklip fra en avis i Hamburg, der fortalte om dette første forsøg, og som kendte navne på fire par elever, der stadig holdt forbindelsen vedlige!

Året efter var det så min tur til at modtage den tyske klasse og arrangere deres ophold her. Det var nu og da lidt svært. Der var stadig steder, hvor man ikke ville have tyskere inden for sine døre. Jeg forstod det

sådan set godt, men jeg er af den opfattelse, at man aldrig når videre med de lukkede døres politik. Selv små ringe i vandet har deres betydning!

Forældrene, og da navnlig Bernhardt Jensen og den nye skoledirektør Svend Aage Rasmussen, var mig til uvurderlig hjælp. Vi så naturligvis Domkirken, Rådhuset, Den gamle By og var på tur til Himmelbjerget. Vi besøgte også en bondegård, et alderdomshjem og et mejeri. Formålet var jo foruden at lære hinanden at kende og at tale sammen også at lære lidt om de respektive landes historie og måde at leve dagligdagen på. De ti dage gik hurtigt, og vi havde megen morskab af sprogforbistringen. For eksempel den aften, hvor Bernhardt Jensen havde inviteret os alle til kaffe og underholdning på Rådhuset. Da var min mand og frk. Niebank alene afsted med børnene, da jeg skulle til et vigtigt møde først. De tyske elever undrede sig selv sagt over mit fravær og spurgte, om jeg ikke kom. »Doch«, sagde en af mine »sie kommt leider«. Hun havde forvekslet det tyske leder med det engelske later!

I 1952 blev jeg valgt til formand for Århus Lærerindeforening. Det gik ret så mærkeligt til. Den daværende formand Hertha Nygaard ville ikke fortsætte. Flere af bestyrelsesmedlemmerne ville heller ikke. Man ringede til mig og spurgte, om jeg ville være deres kandidat til formandsposten. Eftersom jeg aldrig havde siddet i nogen bestyrelse, hverken som formand eller som medlem, var mit svar et absolut nej. Min mand, der overværede samtalen, spurgte bagefter, om det nu også var velovervejet. Borgerligt ombud skal man tage, mens man er ung, så kan man senere med god samvittighed sige nej. At det ville påføre ham selv mere arbejde hjemme, var han helt klar over, og han tog helt og fuldt konsekvensen, da jeg kapitulerede og sagde ja. Da der absolut ikke var rift om jobbet, blev jeg enstemmigt valgt, og herefter fulgte et nyt og spændende kapitel i mit liv.

Det var en stor udfordring, navnlig da udskiftningen i bestyrelsen var så stor, at kun et bestyrelsesmedlem ønskede genvalg. Selv om vi havde både en lærer- og en lærerindeforening, var der absolut intet fjendskab os imellem. Vi havde et udmærket samarbejde og holdt ofte fælles bestyrelsesmøder. Dengang havde man ikke noget fint kontor til arkiv og aktuelle papirer. Den slags beroede hos formand, sekretær og kasserer. Og de fælles bestyrelsesmøder blev holdt i et mindre restaurationslokale på Banegården. Når vi holdt møder hver for sig, var det i vore private hjem.

Også med skolevæsenet havde vi et udmærket samarbejde. Vi fik i 1953 en ung og dynamisk skoledirektør, Svend Aage Rasmussen. Han og skolerådmanden Bernhardt Jensen fik enorm betydning for byens skolevæsen. De har en meget stor del af æren for, at skolerne ændrede sig såvel bygningsmæssigt som indholdsmæssigt, at klassekvotienten faldt, at drenge- og pigeskolen blev et hele, at skolevæsenet avancerede til at blive blandt de bedste i landet.

Når vi var til forhandling på Rådhuset, var det normalt, at begge foreninger var repræsenterede. Dog husker jeg tydeligt, at jeg en dag havde bestilt en samtale med skoledirektøren alene. Der havde været indstilling til et inspektørembede, og det var kun lærere, der var indstillet. Jeg holdt et længere indlæg med ikke alt for blide ord i den anledning. Svend Aage Rasmussen hørte pænt og tålmodigt på mig og sagde så: »Jeg er fuldstændig enig med Dem; men der var ikke en eneste lærerinde blandt ansøgerne!« Det var jo lidt pinligt. Jeg skulle altså ikke bare kæmpe for at få embederne, men også for at få nogen til at søge dem. På førstkommende generalforsamling fik lærerinderne derfor en kraftig opsang – og det hjalp da lidt.

Selv om vi i lærerindeforeningen var nybyndere næsten alle, må vi have gjort det helt godt, for allerede året efter blev jeg valgt til fælleslærerrådsformand i Århus som den før-

ste kvindelige nogensinde. Det betød, at jeg skulle deltage i alle skolekommissionsmøder. Jeg havde taleret, men ikke stemmeret. Også dette arbejde fandt jeg meget spændende, selv om det var tidkrævende. Jeg var altid velinformeret fra skoledirektøren og fik papirer tilsendt på lige fod med de folkevalgte i så god tid forud for hvert møde, at jeg dels kunne gennemgå dem med næstformanden, og dels med skoledirektøren, så han altid var informeret om, hvor vi havde divergerende meninger. Alle ansatte havde mødepligt til fælleslærerrådsmøderne, der altså burde være mammutmøder. De blev derfor altid holdt i en stor sal. Men det var nu så som så med mødedisciplinen. Jeg husker specielt en dag, da fremmødet var betænkelig pauvert, at jeg skældte de fremmødte huden fuld på godt og letfatteligt dansk. Aldrig er jeg blevet så forbavset. De klappede, da jeg var færdig, og det var jo egentlig ikke fair at skælde dem ud, der faktisk var mødt.

Som formand for Århus Lærerindforening var jeg automatisk medlem af svagbørnsudvalget; det var formanden for Århus Lærerforening også. Navnet svagbørnsudvalget lyder formentlig meget fremmed idag, og det kan nok kræve en forklaring. Dets historie skriver sig tilbage til 1930'erne, hvor der ved Århus skolevæsen var tre pionerer, nemlig Johannes Riber, Ellen Margrethe Vigild og Kristian Krarup Basse. Energiske og storsindede som de var, fik de oprettet en svagbørnskoloni på Ahlhage ved Ebeltoft, som består den dag i dag, omend på helt andre konditioner end dengang. Kolonien skulle være for børn, der enten var syge eller mangelfuldt og forkert ernærede.

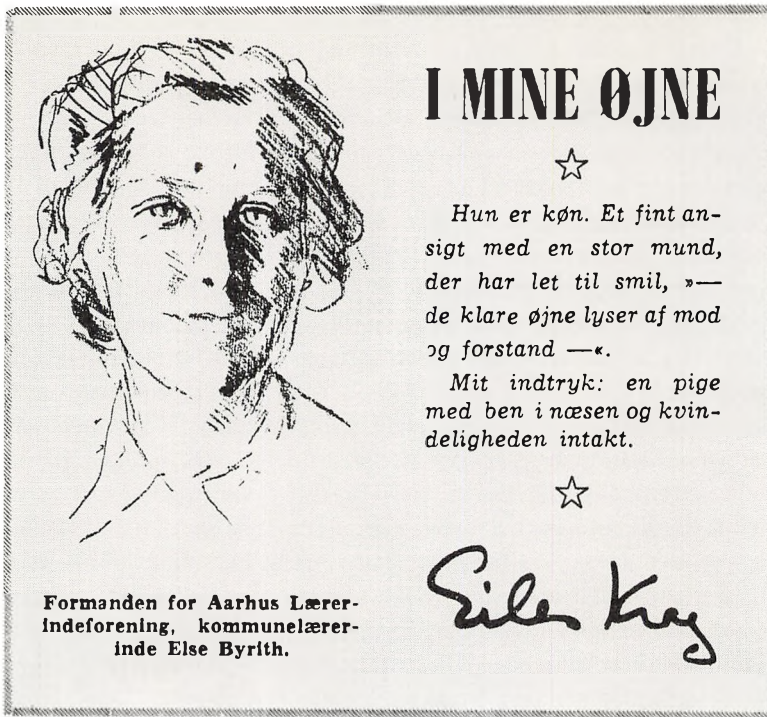
De startede med at afholde en basar, der indbragte en del penge, så de havde et arbejdsgrundlag. De forhandlede med Ebeltoft og Århus kommuner og opnåede, at Ebeltoft stillede grund til rådighed, og at Århus opførte den træbygning, der blev rammen om det daglige arbejde i kolonien. Men der skulle penge til driften, og dem fik de ikke fra

kommunerne. De skulle komme fra et eventuelt overskud fra en biograf. Disse tre lærere kautionerede af egen lomme, så biografen Kosmorama kunne realiseres, og derefter kunne kolonien på Ahlhage starte. Der blev oprettet et aktieselskab, der ejede bygningen. Aktionærer var Århus lærerforeninger, repræsenteret ved svagbørnsudvalgets formand, landsretssagfører Aage Zethner-Møller og ingeniør O. Kier. Desuden oprettedes et svagbørnsudvalg, som skulle forestå driften af kolonien, og hvis formand var den formelle indehaver af biografbevillingen.

Eftersom jeg blev formand for udvalget, var jeg altså indehaver af bevillingen til Kosmorama. Vort hovedformål var at sende børn på kolonien. Hvert år blev der sendt tre hold afsted, to drengehold og et pigehold. Et ophold var af fire ugers varighed. I sommerferien stillede skolevæsenet lærerkræfter til rådighed. Uden for ferietiden skulle vi selv lønne og ansætte lærerkræfter, og i hele perioden skulle vi i udvalget sørge for køkkenpersonale, vedligeholdelse af bygning, materiel og indbo. At der var et enormt behov blandt børnene, vidner det store antal ansøgninger om. Heldigvis gik biografen godt, så vi har aldrig i de år, jeg havde med aktieselskab, biograf og koloni at gøre, været i penge nød, tværtimod.

De første mange år var Johannes Riber direktør for biografen, som havde kontor på Finsensgades skole. Efter hans død i 1954 blev en af skolens lærere, Holger Moth, direktør. I hans tid skete der store forandringer. Han var dynamisk og havde flair for, hvad der gav pote. Biografen var efterhånden utidssvarende både bygningsmæssigt og med hensyn til tekniske installationer. Moth, svagbørnsudvalget og aktieselskabet stod sammen om, at der måtte bygges nyt og tidssvarende. Arkitekt Holger Pind, der var ekspert i biografbyggeri, blev sat på opgaven. Vi holdt utrolig mange byggemøder, og var også på studietur til Hamburg for at se på lokaler, møbler og teknik. Dengang lød

I slutningen af 1950'erne havde maleren og tegneren Eiler Krag en serie i Aarhus Stiftstidende med lokale foreningsformænd – en tegning og en kort karakteristik. Her er Krags opfattelse af Else Byrith.

Formanden for Aarhus Lærerindeforening, kommunelærerinde Else Byrith.

I MINE ØJNE

Hun er køn. Et fint ansigt med en stor mund, der har let til smil, »— de klare øjne lyser af mod og forstand —«.

Mit indtryk: en pige med ben i næsen og kvindeligheden intakt.

Eiler Krag

parolen: så store biografer som muligt. Vi fik en stor biografsal, med gode stole og et stort widescreen-lærred, så vi kunne spille film i cinemascop, som dengang var det nyeste inden for filmbranchen. Alt blev stort, flot og tidssvarende, undtagen direktørens kontor og mødelokalet. Det bar stadig præg af den idealisme, der fra starten havde gennemsyret foretagendet. Når aktieselskabsbestyrelsen og svagbørnsudvalget holdt møder sammen, kneb det svært med pladsen.

Biografen gav et stort overskud, så stort, at vi i bygningsåret 1955 kunne undgå at låne til driften på kolonien. Da overskuddet fortsatte, kunne vi i nogle år udvide vores virksomhed. Vi vidste jo både fra ansøgningerne om ophold på kolonien og fra vort eget daglige virke, at der stadig var mange børn, der havde det svært, og som kunne trænge til et ophold uden for de daglige pligtens område. Vi fandt derfor på, at vi kunne sende børn på ski- og vinterferie i Norge. I den anledning

fik vi et fortræffeligt samarbejde med skoleoverlæge Lebel. Vi skrev til skolerne og bad dem komme med begrundede indstillinger af elever til et sådant ophold, dog uden elevens vidende, så ingen skulle blive skuffede. Vi fik langt flere ansøgninger, end vi kunne efterkomme. Jeg skal love for, at vi så sort på hvidt, at der var rigtig mange børn, der havde det svært.

Blandt ansøgerne udvalgte vi efter svære overvejelser 20-24 børn, der med en lærer og en lærerinde kom på et 14-dages ophold på et turisthotel i Norge. Vi holdt møde med dem og deres forældre. Vi var nemlig nødt til at undersøge, om forældrene havde råd til at ekvipere børnene til skiferie. En del af dem havde råd: der behøver jo ikke at være økonomiske grunde til, at man har det skidt. Andre skulle have hjælp. Dem mødtes jeg med hos Salling, og udfra de mangellister, som jeg havde lavet på forældremødet, ekviperede jeg dem, så de ikke skulle skille sig ud

fra de andre gæster på turisthotellet. De dage hører simpelthen til de bedste i mit »offentlige liv«.

Hvert år i den tid, det stod på, var det den samme lærer og lærerinde, der var afsted, og de kom hvert år tilbage og fortalte glædestrålende om deres oplevelser med børnene, om hvor pænt, de havde opført sig. Frihed under ansvar er jo aldrig at foragte.

Mens jeg var formand for Århus Lærereforening, var jeg også medlem af bestyrelsen for Århus Årskursus, en forløber for den afdeling af Danmarks Lærerskole, der i dag ligger her i Århus. Der var et enormt behov for kurser, og der blev oprettet utroligt mange. Lærerekræfterne var fortrinsvis rekrutterede fra gymnasierne og fra universiteter. Til de statsanerkendte kurser fik vi tilskud fra Danmarks Lærerskole. Resten finansieredes dels ved gebyrer fra kursis-

sterne selv, dels ved tilskud fra Århus kommune og fra amtet. Det var en blomstrende virksomhed.

Lederen af Århus Årskursus var Jenny Esben-Pedersen. Med hende og med formanden for Århus Lærereforening Thøger Jensen havde jeg et fortrinligt samarbejde. Som noget nyt startede vi 3-måneders kurser, der forudsatte den faglige viden, og hvis formål det var at dyrke den pædagogisk-metodiske side, altså formidlingen af fagene. Lærerekræfterne på disse kurser var kolleger i folkeskolen. Det var en stor udfordring at skulle undervise egne kolleger, men meget givende både for elever og lærere. Her var Århus foregangsby.

I 1960 blev jeg valgt ind i hovedbestyrelsen for Danmarks Lærereforening, og hermed begyndte en ny og bestemt ikke mindre spændende fase af mit liv.

Studentertid i Århus – et tilbageblik 1988-1938

Det er den 17. juni 1988. Den smalle Ribe landevej snor sig gennem det flade landskab forbi Kongeåbroen. Til begge sider grønne marker, overalt det vide udsyn over marsken og Ribe å. Jeg er på vej til 50-års studentertjubilæum.

Alt er som før. Tusinder skridt har jeg taget i de gamle gader. Puggårdsgade med de toppede brosten og lave huse med røde pelargonier i vinduerne siger velkommen – og så står jeg ved porten til Ribe Katedralskole. Årene svinder bort. Det er 1938. Det slidte gelænder, som så mange hænder har berørt, rækken af berømte mænd langs trappen, klasseværelset, den smalle trappe til det berømte bibliotek – det er der allsammen. Foran hovedindgangen til den mere end 800 år gamle skole står det nye kuld af Minervas børn, 8 piger og 11 drenge i hvide kjoler og smoking med rektor Willumsen forrest i kjole og hvidt og med de manende ord over portalen: Litteris et Artibus – nitten jyske studenter – en del af en årgang unge på 3-4 %, som kom i gymnasiet i 1935. Vi kom fra landet og de mindre provinsbyer, ikke fra de rigeste miljøer, men fra mellemstanden udvalgte op gennem mellemskole og gymnasium. Vi var privilegerede, for vi voksede op i hjem, hvor bøger var en naturlig del i dagligdagen. Vi havde kun ét ønske: at få en studentereksamen og dermed skaffe os adgang til universiteterne og de andre højere læreanstalter.

Århus Universitet var ungt – kun 10 år gammelt – et universitet i hastig udvikling. Fire af mit studentertid søgte det unge jy-

ske universitet. Måske skræmte København lidt, men det var jo også billigere i Århus, og den tids studenter var næsten alle fattige.

Den 10. september 1938 var en stor dag for alle os, der kom fra nær og fjern for at blive immatrikulerede ved Århus Universitet. Både årsfesten og immatrikulationsfesten blev afholdt under særlig højtidelige former i anledning af 10 året for universitetets spæde begyndelse.

Tanken om et universitet i Jylland spøjte allerede gentagne gange i det 18. århundrede, men vejen blev lang. I 1880 kom spørgsmålet op i rigsdagens finansudvalg, men først i 1919 blev et »Udvalg angående et universitet i Jylland« nedsat. Arbejdet blev afsluttet 1925, men efter regeringsskiftet 1926, og dermed sparekniven, svandt håbet om, at staten ville påtage sig opgaven.

En kreds af Århusborgere i Universitets-samvirket med overlæge Victor Albeck som formand gik i samarbejde med Århus byråd og oprettede lærestole i sprogundervisning til skoleembedseksamen. Det blev »Det jyske Universitet« på Teknisk Skole – og herefter gik det stærkt. Ved tiårs jubilæet 1938 kunne der tages skoleembedseksamen under det humanistiske fakultet, medicinsk forberedelseseksamen – »Kantussen« – og 1. del af lægevidenskabelig embedseksamen, 1. del af juridisk embedseksamen og kun i Århus kunne man gennemføre det nyeste danske universitetsstudium – det økonomiske. Universitetet drives i dag af staten, men det var Århus by, som med støtte fra hele Jylland, ja,

hele landet, der byggede det op og stadig måtte yde sine bidrag, løst i en krisetid og båret af mange skuldre.

Dette unge, friske universitet kom vi studenter til på tiårsdagen. Der var fest og taler, ministre og rektorer fra de nordiske lande, studentsangere fra hele Norden, kantate af forfatteren Hans Hartvig Seedorff Pedersen, som selv reciterede, tale af universitetsbestyrelsens formand C. Holst-Knudsen og af universitetets rektor, professor, dr.phil. Andreas Blinkenberg, der specielt henvendte sig til de nye studenter. Der var gaveregn fra Otto Mønstedts Fond til nyt kollegiebyggeri og om aftenen fest for ca. 1300 personer – en festdag og en festaften, vi aldrig glemmer.

I Århus fandtes kollegier til mandlige studenter, mens de kvindelige måtte søge værelse ude i byen.

Mit første indtryk af Århus by fik jeg, da jeg i midten af august 1938 drog til Århus for at finde et værelse, helst i nærheden af universitetet. Byen modtog mig i strålende sol og varme. Jeg glemmer ikke Marie Christen-

sens Conditori på Store Torv, hvor der på 1. sal serveredes dejlig, varme frokostretter og i tilgift udsigt over Bispetorvet til Domkirken med det pragtfulde irgrønne kobbertag. Et værelse fandt jeg – 35 kr. om måneden – og i seks semestre boede jeg i lejet værelse.

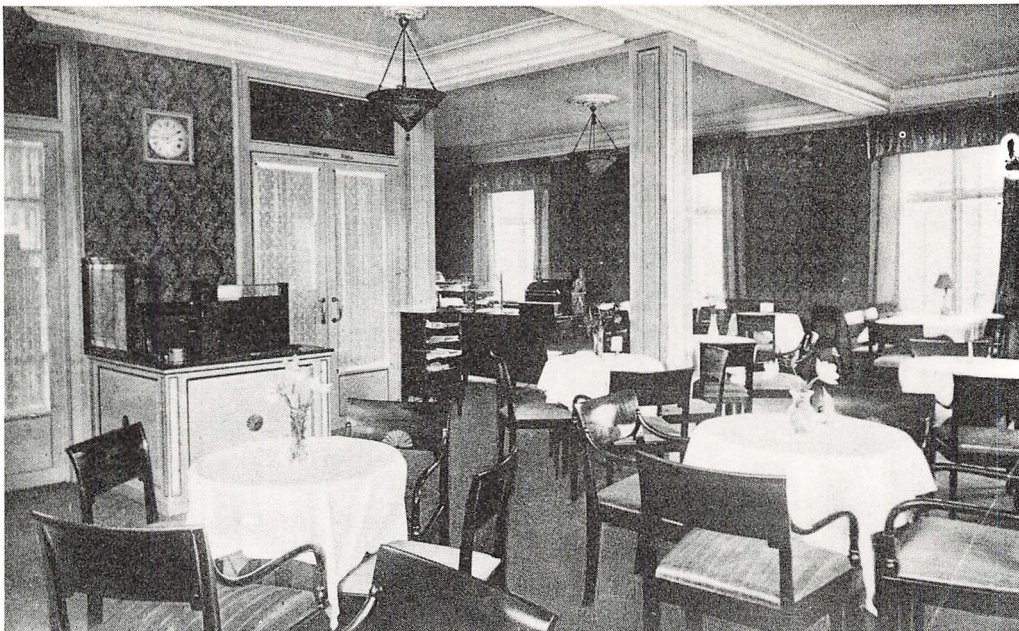
Den 9. april 1940 blev en overraskelsens og sorgens dag. Tyskerne invaderede Danmark. Dagen er prentet ind i ens sind. Solen skinnede fra en skyfri himmel. Vinden var kold. Over os tyske flyvere, omkring os på de store udfaldsveje tyske soldater og køretøjer. Opråb manede til ro og orden.

I det første år efter besættelsen fortsatte læsning og undervisning som vanligt. Vi gik til eksamen til de fastsatte tider, men en spirende national følelse voksede frem i disse år blandt studenterne, og dette kom til udtryk i Studenterforeningen, som i de sidste to år inden besættelsen havde ført en hensygnende tilværelse. I sommeren 1940 tog docenten i sammenlignende litteratur, dr.phil. Jens Kruuse sagen op. Han gav foreningen nye love, og han fik studenterne til at møde op ved at byde på en blanding af fest og alvor.

Dr. Kruuse regerede i to halvår (1940-41). Sæsonen blev åbnet med modtagelsen af årets russer: Kaj Munk som rustaler, taler, sang, punchesold, og tonen var slået an for hele den følgende sæson. I Århus Studenterhåndbog 1941 står følgende: »Vi vil sent glemme den aften, da Hjalmar Gullberg og Ivar Harrie tolkede svensk digtning, talte om Sveriges følelser over for Danmark i dag, tolket gennem Hjalmar Gullbergs digt: »Hälsning til Danmark«. Eller glemmer vi det højtidelige øjeblik under julefesten (1941), da Studenterforeningens fane blev ført ind, da »Vaj højt, vaj stolt, vaj frit vort flag« lød gennem salen sunget af 600 unge, begejstrede studenter som et fuldttonende ja til ledende seniors tale for flaget, som et symbol for Danmarks frihed. Eller den nordiske aften med tale og sang under de fem nordiske flag, en aften, der fik sin særlige karakter

Marie Christensens konditori var en institution i byen. Det var startet som et hjemmebageri i Munkegade omkring århundredeskiftet og kom i 1922 via nogle år i Borgporten til Kannikegade, hvor det klarede sig helt frem til 1970'erne. Bygningen blev købt af Aarhuus Stiftstidende, der – som kantine – pietetsfuldt bevarede interiøret.

Postkort i Erhvervsarkivet.

derigennem, at vi sad med bevidstheden om, at den samme fest i samme ånd blev fejret ved svenske og finske universiteter«.

Studerterne var blevet nationalt bevidste. En beskeden annonce i Studenterhåndbogen 1942 taler også om den almindelige borgers indstilling.

For sin indsats blev dr. Kruise hyldet i Den jyske Akademiker 1941. 800 studenter takker dr. Kruise, fordi han gav os en studenterforening:

I to pragtfulde halvår
har du i fest og alvor
underholdt næsten en mille
med patos og dille.
Vi holdt af foreningsmenuen:
Gåseleverpostej og basun
og spiller nu som tak
en fuga af Bach.

(Professor, dr. phil. Heinrich Bach efterfulgte dr. Kruise som ledende senior).

Men også uden for Studenterforeningens nationale oprustning skete noget. Den illegale presse spirede frem, og »Budstikken« så dags lys. Studenterrådet lagde duplikator til under Linnet-Jepsens formandskab, og flittig skribent var blandt andre Erik Reske-Nielsen. Jeg skal ikke komme nærmere ind på den illegale virksomhed, men blot fortælle en lille morsom og også grotesk episode. Transporten af illegale blade var ikke ufarlig, og da stud. oecon. Knud Brix skulle transportere en færdig pakke af Budstikken gennem Universitetsparken, blev han i mørket beordret »Halt« af en tysk patrulje. Hvor kommer De fra, blev der spurgt. Brix var hurtig, pegede på den lånte damecykel og svarede: Weibliches Kollegium. Alt opløstes i latter, og han slap op på sit værelse.

I september 1941 skete der noget overordentligt positivt for de kvindelige studenter.

Den nationale cykelhandler-
annonce i Studenterhåndbo-
gen for 1941.

Du danske Mand, al al din Magt
staa fast om VIKING-Cyklen Vagt.
Thi den er god og dansk som du,
ved Køb al Cykle kom det i Hul

Enelørlhandling:
UHRENFELDT & SØN
Nørreport 19 – Telefon 6157

Vi fik et kollegium – Studentergården på Marselis Tværvej i den sydlige del af byen blev overladt os. Og der var 31 værelser. De var små, og mange havde en ejendommelig form, og der var meget højt til loftet, men et kollegium var det, og det skabte helt nye forhold for os piger.

Navnet Marselis stammer fra den indvandrede nederlandske slægt Marselis, som i begyndelsen af Enevælden o. 1660'erne grundede et herresæde af den gamle Havreballegård – kun navnet og de dejlige skove er tilbage. I dette smukke område omgivet af store villaer ligger Marselisborg Studentergård. Universitetssamvirket købte i 1928 »gården« af øjenlæge, dr.med. Lindgren for

Marselisborg Studenter-
gård.

Foto hos forfatteren.

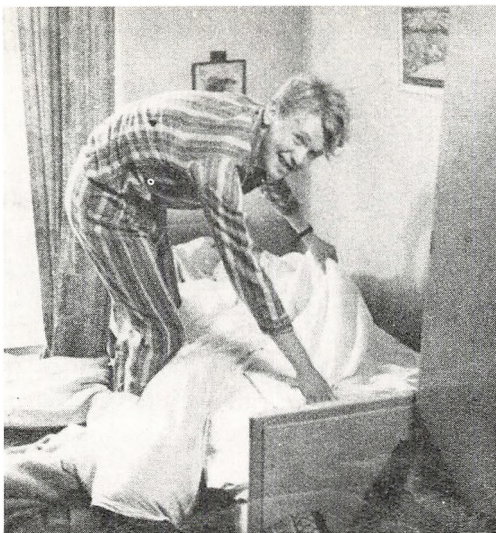

ca. 180.000 kr., takket være en storstilet gave, og det var den første universitetsbygning og det første og ældste kollegium for de mandlige studerende og den første universitetsejede bygning. De måtte nu rømme det, og pigerne flyttede ind. Fra en isoleret verden i lejede værelser kunne 31 kvindelige studerende flytte på kollegium med hvert sit værelse, fælles bad på hver etage, dagligstue med aviser og oven i købet en telefon. I kælderen var der et køkken så stort, at vi næsten alle kunne være der på én gang. Vi havde internt selvstyre og et råd på tre med ansvar over for bestyrelsen og som mellemlid mellem kollegianerne og eforen. Vi klarede os uden regler, kun ét var forbudt. Der måtte ikke ryges i køkkenet, så vi tænkte allerede dengang på miljøet.

Studerende fra alle fakulteter var repræsenterede – medicin, jura, økonomi og humaniora. De mange faggrene og det indblik, vi fik i hinandens arbejde, skabte et positivt og frugtbart miljø. Og Studentergårdens piger var flittige, det at få studentereksamen var et privilegium, der ofte havde kostet afsavn derhjemme og stadig gjorde det, og vi var vort ansvar bevidst. Pengene var små, og vi skulle derfor helst gennem eksamensterminerne på den normerede tid. Et værelse på Studentergården kostede fra 10 – 20 kr. om måneden inklusive lys, varme, gas og rengøring. Maden lavede vi selv, og de fleste klarede sig for 100 kr. om måneden dvs. ca. 1200 på årsbasis. En af de tidligere beboere Karen Fich har gemt sit omhyggeligt førte regnskab, og det er utroligt, hvad vi kunne klare os for og alligevel komme i biografen eller få lidt godt en gang imellem.

Vi havde også studenterrabatter i biografen og teatret, hvor en billet på »knalleriet« kostede 25 øre. Den kommunale badeanstalt kostede 35 øre pr. gang, gymnastik var gratis. For adgangen til andre sportsgrene var gebyret halveret, og museer og udstillinger var gratis mod fremvisning af årskort. Universitetets frokoststue serverede kaffe for 12

Billed-bladet havde 6. oktober 1943 en otte sider stor reportage »900 studenter går på universitetet i Århus«. Det hedder i teksten til billedet af den sengeredende Knud Brix: »Stud.oecon. Brix er forlængst blevet enig med sig selv om, at det er umuligt at rede en seng, skønt det ifølge reglementet påhviler enhver kollegianer. Han skal også selv pudse skoene.«

øre og andre indkøb f.eks. wienerbrød til butikspris.

Hvor kom pengene til studierne fra? Ja, nogle fik 100 kr. hjemmefra om måneden, nogle lånte i Århus Universitets studielånefond eller i banken, andre levede af legater. Etatsråd C.G.Filtenborg og hustru Marie Filtenborgs legat blev uddelt hvert semester i portioner på 100-400 kr. Den årlige legatsum var på henved 40.000 kr. Egmont H.Petersens Fond gav legat og lån, og lånene var rentefri i 2 år efter afslutning af embedseksamen. Og havde man været heldig at få Filtenborgs legat, så drog vi til fods eller i hestevogn til restaurant »Varna« og fik en øl eller sodavand.

Indflytningen på Studentergården – ja, universitetsstof i det hele taget – havde presens bevågenhed. Århus Amtstidende bragte en helside med adskillige fotos, efter at vi havde taget huset i besiddelse, ganske vist under rubrikken »Kvinden og hjemmet«. Også Demokraten kikkede ind på »Kvinde-regensen i Århus«. Under rundgangen spurgte journalisten vor efor, professor, dr.jur. Knud Illum: Hvad synes De om studinen af i dag? »Jeg finder studinen af i dag

sød og henrivende naturlig. Og det er et indtryk, man uvilkårligt får ved at tale med disse unge piger. Vel er de akademikere, men de er først og fremmest kvinder – med kvinders interesser – det er et kuld, Minerva kan være stolt af«. Typisk professor Illum-svar. En anden opfattelse havde professor, dr.jur. Rasting. Dette fremgår af en bemærkning til Demokraten: De københavnske studerende havde klaget over en eksamensopgave i borgerlig ret til 1.del af juridisk embedseksamen. Hertil bemærkede professor Rasting: »Studenterne i Århus, som fik den samme opgave, har ikke ladet sig mærke med noget. Det gælder tilsyneladende også studierne på Studentergården«. Illums og Rastings bemærkninger om studinen som kvinde og akademiker kommer også frem i et brev i Den jyske Akademiker oktober 1941, skrevet af ledende seniors kone, professorinde Bach. Hun påpegede de dyrt tilkæmpede rettighe-der, som de kvindelige studenter havde opnået på lige fod med mændene, og mindede også om ikke at foragte ikke- akademikeren. Hun skriver: »For jer ligger det så tåget langt tilbage, at der virkelig var en tid, hvor kvinderne måtte kæmpe sig til den ret, som I synes er så selvfølgelig, retten til at studere på lige fod med mændene. Men det, man en gang har vundet, beholder man ikke i al evighed, hvis man ikke til enhver tid er rede til at slås for det«, og senere i brevet til årets kvindelige russer, »men foragt ikke det huslige liv og tro ikke for fast på, at lykken for alle kvinder ligger i at blive cand. et eller andet«.

Studentergårdens beboere var mennesker, der havde en ballast med hjemmefra, fra slægten, fra opdragelsen, og de forstod, at ansvaret for fremtiden ligger hos det enkelte menneske.

Vore forskelligheder skabte et spændende miljø. Vi valgte de fag, vi havde drømt om, og de fleste af »gården«s beboere gennemførte deres universitetsuddannelse eller en hermed ligestillet uddannelse, og mange har

Studentergårdens beboere september 1942. Bageste rk.f.v.: Stud.med. Else Gregersen, stud.mag. Inger Tonnesen, stud.med. Eva Fredborg, stud.med. Edith Møller Rasmussen, stud.mag. Agnes Jensen, stud.mag. Bodil Rabbe, stud.med. Sigrid Nielsen, stud.med. Karen Jacobsen, stud.jur. Astrid Møller, stud.jur. Jenny Sørensen, stud.jur. Birthe Buemann, stud.mag. Karen Andersen, stud.med. Agnete Møller, stud.med. Edith Stenderup, stud.jur. Karen Margr. Fich. 11.ste rk.f.v.: Stud.med. Elin, stud.mag. Ragnhild Simonsen, stud.med. Esther Dahlggaard, stud.med. Grete Thiis, stud.med. Ruth Krogh, stud.oecon. Tove Christensen, stud.mag. Marie Lorentzen, stud.med. Else Bruntse, stud.mag. Grethe Drud, stud.med. Dagmar Madsen, stud.jur.

Lis Johnsen. Forreste rk.f.v.: stud.med. Bente Egmose Hansen, stud.med. Ingrid Vernegaard Jensen, stud.med. Ida Vogel, stud.med. Valborg Jochumsen. – Af de 17 stud.med.'er fuldførte 12, af de 7 stud.mag.'er 6, af de 5 stud.jur.'er 4 og den ene stud.oecon. Af de 7, der ikke afsluttede det påbegyndte studium, blev 1 biokemiker og 2 lærere.

Foto hos forfatteren.

senere gennem udfoldelse af deres eget væsen, deres fantasi og deres evner sat deres præg på samfundet.

Det er interessant at studere de interviews, som Demokraten havde med de kvindelige studenter fra de forskellige fakulteter ved indflytningen i efteråret 1941. Alle havde deres ganske bestemte meninger om deres fag, deres indstilling til samfundet, deres fremtid og ønsker – og indbyrdes diskussioner 50 år efter viser den samme grundholdning til tilværelsen som dengang – skabt gennem opvækst og ungdom.

De kvindelige studenter på »gården« var nok slittige, men vi havde også tid til kammeratligt og fagligt samvær med studenter uden for »gården« og især med de mandlige studenter på kollegierne i nord i Universitetsparken. Vi mødtes til filosofikum, vi læste sammen, og vi viste hinanden gensidig respekt; vi udvekslede erfaringer og gav hinan-

den impulser, og der var ingen forskelsbehandling af kønnene.

Vi havde vores gang på kollegierne, hvor min bror, Aksel Stenderup boede, og hvor jeg traf Erik Reske-Nielsen, min senere ægtefælle, allerede i september 1938. Kontakten til de hjemmeboende studenter i Århus var sparsom, men gennem Erik, som læste magisterkonferens i historie, og Karen Andersen på »gården« kom der kontakt til historikergruppen og specielt Vagn Dybdahl. Hos ham blev der engang serveret Vermuth, og det taltes der meget om, og det sagde noget om, hvor få penge vi havde, og at vi også var sparsommelige. I de første år kom vi meget i Studenterforeningen, men senere krævede studierne mere tid, og også de politiske forhold vanskeliggjorde dette.

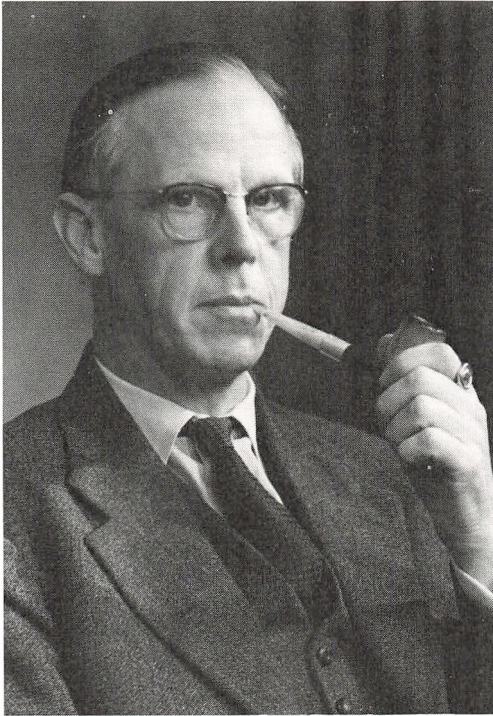
Men feste kunne studenterne både i »syd« og i »nord«. Studentergårdens første fest blev holdt i efteråret 1941. Menuen: Skipper-

Side fra Karen Margrethe Fichs regnskabsbog for perioden 2.-10. maj 1942. Rådighedsbeløbet var, som det ses, på 115,17 kr. Det holdt Karen Margrethe Fich smukt, idet udgifterne på næste side er opgjort til 114,00 kr. Hun var i biografen fire gange i månedens løb - den 4., 9., 14. og 21. Med to af filmene tog hun afsked med de amerikanske, som det, efter at USA i december 1941 var kommet med i 2. Verdenskrig, fra 1. august 1942 var forbudt at vise i provinsen (en måned før i København). »Manden med jernmasken« - en af »De tre musketerer«s »efterfølgere« - var fra 1939. På næste side er 14. maj anført »Den frygtelige sandhed«, det vidunderlige Frank-Capra-lystspil fra 1937. Desuden har Karen Margrethe Fich set to helt nye danske film: »Et skud før midnat« og »Regnen holdt op«, begge fra 1942 og den sidste med manuskript af Kjeld Abell, et forsøg på at »højne« niveauet i dansk film. - Varepriserne skal man ikke chokeres over; de kræver udviklede sammenligninger.

		Køst p høj	Bjerg bunden.	Diverse
Maj 1942				
Kassebeh. 75.17+40				
2	Regn. Hobmand	1766		
	- Pejori	1134		
4	Ørkedede. Bodil			- 830
	Bredviddedyggare. J. H.			- 300
	Biografen »Kavaleri med Jernmasken«			- 125
5	Gluslige	1000		
	Opnærskemaal			- 195
	Shamproving. Amalke			- 175
	Padder (Recept)			- 100
7	Hvidkål. Radiser	045		
	Åbler	065		
	Paaløg	030		
	Citroner	045		
	Appelsin	050		
	Spinat	040		
	Mandurktion		1500	
8	Konstingent			- 100
9	Biografen »Et Skud før Midnat«			- 170
	Lever. Røbarber m. m.	200		
10	Åis krus			- 200
		4375	1500	2195

Professor, dr.jur. Knud Illum (1906-83) fortsatte til 1969 – efter at Marselisborg studentergård i slutningen af 1940'erne var solgt til Jyske division – som efør for nogle af de kvindekolleger, der efterhånden opføres i parken ud mod Randersvej.

Foto i privateje.

labskovs. Øl fra Ceres – gratis, og gratis brænde til pejsen fra skovrider Bang; kollegianerne hilste gårdsøstrene i følgende vise:

I gamle og længst svundne dage
studinen var husvild min tro.
Der hørtes en gribende klage:
Ak, hvor skal studinen dog bo?

En trappe, et råddent gelænder,
et kammer med vindu' mod nord!
Hvad hjælp vel de hyggende hænder?
De hjælp næsten ikke spor.

I halvskumle gyder og stræder
i ensomhed sad på en kvist
studinen og boged' med hæder.
Romantisk, javel, men lidt trist.

Forsagte, men aldrig forknytte
studiner i grunden fik lært
at bo – for en tid – og at flytte
i strid med den evige vært.

Som sagt, det var længst svundne tider.
Minerva kan glæde sig ved,
at hendes forsømte sylfider
har fundet et blivende sted.

I klosterlig stilhed og hygge
– som nonnen i ældgammel tid
studinen sin forskning kan bygge
et tempel ved ånd og ved flid.

Der var professorer med til festen, og professor, dr.phil. Frantz Blatt kvitterede med følgende takkekort:

»Vi takker alt, hvad vi formår,
erklærende, at fra i går
dybt i vort hjerte skrevet står
Marselisborg Studentergård«.

De herlige fester kommer til udtryk i et vers fra vor kantate:

Vi vil danse til swingmusik,
til hotte toner i natten;
vi vil nyde det liv, vi fik,
og ikke gemme til katten.
Glasset skal du gribe om,
og manden skal du dåre
men når solen den gider stå op,
da skal han drage af gårde!
(forfatteren ukendt)

Det kunne knibe at få bestyrelsens formand, bankdirektør Niels Jensen – i studentermunde Bank-Niels – til at give festtilladelse. Da der blev holdt historikerkongres i Århus i sommeren 1942, var gode råd dyre, så historiestuderende Karen Andersen udfoldede i telefonen al sin charme over for Bank-Niels. Da et positivt svar syntes langt borte, greb hun til følgende: Jamen, der er professorer med (underforstået, at det borgede for moralen), hvortil Bank-Niels replicerede: Skidt med moralen, men hvad med inventaret. – Vi fik tilladelse, og festen blev en kæmpesucces.

Også i »nord« kunne studenterne holde fester, og kollegiefesterne var legendariske. Til den store efterårsfest 1940 skrev stud.med. Erling Fischer en festkantate – den første i kollegiernes femårige beståen. Kantaten blev modtaget med akklamation og indeholdt bl.a. dette vers:

Til rubrikken »Kvinder i dag«, *Demokraten* 10. juni 1943, udtalte Karen Margrethe Fich sig om sit syn på kvindesagen. Intervieweren »e-lo« er Erna Lorenzen (jf. s. 25).

HAFT MASSER AF DISKUSIONER OM KVINDESAGEN!

— Hvordan med Kvindesagen?

— Den har jeg været i Masser af Diskussioner om, og den interesserer mig meget, men hvis jeg begynder at fortælle Dem om det, kan det godt være, at De finder, at jeg er en daarlig Talsmand for Kvinderne. Det er jeg nu i Virkeligheden ikke, men jeg synes, at der maa Retfærdighed til, baade for Løke og for Thor!

— Vil De ikke uddybe det lidt nærmere?

— Jo, man hører mangfoldige Gange denne Bemærkning: »Vi maa have en Kvinde ind!« — Og det er baade i Sogne-, Byraad, Bestyrelser og Udvalg, jeg synes, det er en vanvittig Indstilling at have. Ser De, hvis det er en dygtig og kvalificeret Kvinde, saa skal hun have Chansen for at komme ind, baade det ene og det andet Sted lige saa vel som Manden — ogsaa i de ledende Stillinger, men en Kvinde skal ikke — fordi hun er Kvinde — træde foran en bedre kvalificeret Mand. Det skal være Dygtigheden og ikke Kønnen, der er det afgørende.

— Det vil enhver da ogsaa hævde!

— Ja, men det er blot det, at man af og til har Indtrykket af, at nogle Kvindesagskvinder gaar over Gevind og bare vil have Kvinder proppet ind, hvor de kan faa det — uanset deres Evner, og det er det, jeg vil have slaaet en Pind igennem.

— Kvindesagen som Helhed kan De vel ikke have noget imod?

— Jeg respekterer de Maal, der er naaet, som vi alle nu nyder godt af, og alle Kvinder burde støtte Sagen økonomisk, men ellers synes jeg, at den enkelte Kvinde kan gøre meget for Kvindesagen alene ved sin personlige Indsats, f. Eks. alle vi Kvinder, der studerer, slutter os jo paa en Maade til Kvindesagen — dette med at melde sig i en Forening for at hævde sig, kan jeg ikke lide, men jeg kan godt indse, at det er vanskeligt at komme udenom, og havde jeg været med i de første Kampaar, havde jeg nok heller ikke været saa stærkt i Opposition.

— De maa dog indrømme, at Kvinderne stadig ikke har de samme Muligheder som Mændene, og det er da rimeligt, at Dansk Kvindesamfund arbejder for det.

— Det er fuldstændig sandt, og det er ogsaa forkert, at dygtige Kvinder ikke har samme Avancementmuligheder som Mændene, men Vanskeligheden i at kræve det ligger jo blot i, at saa mange Kvinder hopper af paa Halvvejen — —
e-lo.

Jeg er vejrhønen på St. Johanneses top, og da jeg nu eengang er kommet herop, så bruger jeg tiden til at kigge og se, hvad der monstro kan ligge dernede af interesse for haner.

Der ligger tre huse derovre på bakken, min kam bliver brændende rød i takken, når jeg ser derover til deres altaner, jeg må tit tage øjnene til mig igen.

Fra højere sted har jeg fået at vide, at der også sku' bo enkelte mænd, så de må vel bo til den anden side.

(Semper)

Professor, dr.phil. Hakon Lund var fast gæst. Han var ung og charmerende, og han kunne lide at danse med pigerne. Under spisningen — og efter de første snaps — blev der råbt: Hakon, Hakon fra alle sider, og så måtte Hakon Lund, iført kjole og hvidt — vi var fine dengang — stå på hovedet på bordet, og højdepunktet var, når han derefter slap med den ene hånd og drak en snaps.

Studenterne havde en tæt kontakt til deres lærere. Det lå selvfølgelig både i, at vi var få studenter — alle kendte alle — men det betød meget, at professorerne var unge og åbne og deltog i studenterlivet. Men kontakten mellem universitet og byen Århus var sparsom — et emne, som diskuteredes i Den jyske Akademiker december 1941 mellem forfatteren Richard Gandrup og professor Andreas Blinkenberg. Professor Heinrich Bach fremhæver, at en intimere forbindelse mellem handels- og industribyen Århus og universitetet vil langsomt udvikle sig, når der fra Århus Universitet strømmer mennesker ud i landet, som har studeret ved landets andet universitet — og som kan berette om deres åndelige hjemsted: Århus Universitet, hvor de er blevet præget for resten af livet.

De medicinske studenter kunne fra 1937 tage kantussen og l.del af medicinsk embedseksamen under det lægevidenskabelige fakultet i Århus. Vi havde dejlige lokaler, unge professorer og en studiesal, hvor vi kunne sætte os ind i anatomen. For at gå op i

To svogre: Erik Reske-Nielsen, mag.art i historie, siden 1980 rektor for Nordisk journalistkursus, og Aksel Stenderup, dr.med., specialist i klinisk mikrobiologi og siden 1961 professor i bakteriologi ved Århus universitet.

Foto hos forfatteren.

fysik og kemi måtte vi igennem en praktisk prøve i kemi. Vi havde examinаторier i kemi og fysik, og professor Hakon Lund holdt selv timerne i kemi. Vi mødte kl.8, og ingen kom for sent, og vi blev hørt i lektionen. For mange var denne »skolegang« en god idé – gradvis kunne vi gå over til selvstudium. Professor Lund var afholdt, han var ung, effektiv og dygtig til at undervise, men han gav ikke ved dørene til eksamen. Både på studentergården og kollegierne var han en fast og yndet gæst – fyldt med morskab og charme.

En anden meget spændende underviser var professor Lårus Einarson. Han underviste i anatomi og histologi, og hans yndlings-emne var centralnervesystemet, og der lå 75 % af spørgsmålene til eksamen. Han kom fra sagæen Island og tog eksamen fra Islands Universitet 1928. Han havde en bred uddannelse inden for normal anatomi og fysiologi og havde bl.a. studeret i München, ved Har-

vard universitet i Boston og John Hopkins universitet i Baltimore. Han havde en bred videnskabelig produktion, og hans arbejder om E-vitaminet og nervesystemet er verdenskendte. Professor Einarson holdt sin tiltrædelsesforelæsning ved Århus Universitet den 7. sept. 1936. I den præciserer han forskningen, dens mål og forskerens motiver:

»Medicinen, eller måske snarere sagt lægekunsten, kan man vistnok med rette betragte som lige så gammel (eller ny) som mennesket selv. Fra de tidligste tider har man gjort iagttagelser og erfaringer, som i forbindelse med den trang til at forklare disse og bringe dem i indbyrdes overensstemmelse og harmoni med andre tidligere iagttagelser vistnok udgør det egentlige grundlag for videnskabelig tænkning; og denne trang, som mennesket nu engang har eller har erhvervet sig gennem et differentieret og centraliseret nervesystem, er blevet til en livsnødvendighed for mennesket.

De rene videnskabelige motiver hos den enkelte forsker er måske overvejende: tilfredsstillelsen af den uimodståelige lyst til at løse problemer, som hans interesse og omgivelser fører ham ind på, og ikke nogen praktiske eller altruistiske hensyn«.

Han arbejdede intenst med sin videnskab og tålte ikke indblanding fra hverken ministerier eller andre. »Dette er ikke noget posthus. Videnskab kan ikke drives mellem kl. 8 og 4 om eftermiddagen«, sagde han med sin specielle og meget charmerende islandske accent, som papiret desværre ikke kan gengive. Han respekterede, når andre arbejdede, og listede stille ud, hvis en vanskelig farvemethod foregik. Han havde megen humoristisk sans: »Prostatahypertrofi (Prostata = blærehalskirtlen) er den ældre gentlemans fjende nummer 1«, bemærkede han under histologiundervisningen. Han var studenternes ven og løb gerne op ad trappen efter en student, der af nervøsitet havde forladt eksamenssto-

I Billed-bladets universitetsreportage fra oktober 1943 (jf. s. 52) forekom dette morsomme billede fra et af parkkollegierne – med 20 studerende på hver sin altan og forsynet med denne »poetiske« tekst: »Og så blev det endelig week-end! Dørene slås op, læseluften lukkes ud, og bogormene kryber alle ud på tremmealtanerne for at nyde den rene luft og det sene efterårs guldstråler, de bedste reserver, når vinter og rationering sætter ind«.

len, og som så klarede sig igennem spørgsmålene. Engang blev han spurgt: »Hvorfor er De aldrig blevet doktor, professor Einarson?« Einarson svarede, med et lille smil om munden: »Hvem skulle opponere?« Professor Einarson var æresdoktor ved Islands Universitet. I Den jyske Akademiker december 1940 blev han portrætteret således:

Efter 1. del i vinterhalvåret 1941-42 kom volontørtiden og den præliminære undervisning i de kliniske fag. På medicinsk afdeling, Århus Kommunehospital, mødte de vordende medicinere op for at undersøge op til et halvt hundrede urin- og fæcesprøver i et lille varmt, ikke-ventileret laboratorium; i dag udføres dette af laboranter i et centrallaboratorium med alle tekniske hjælpemidler. Stuegangen med professor, dr.med. Cai Holten var noget for sig. Alle patienter lå tavse i deres senge, lagener og puder var blevet ret-

tede, inden professoren kom. Holten gik forrest uden et ord, og først, når alle var kommet ind på stuen, begyndte gennemgangen af patienterne. Oversygeplejersken talte for patienten, og da en patient en dag løftede sin røst, sagde professor Holten: »Patienten taler til mig« – og det gjorde patienten ikke igen. Volontørerne var de laveste i hierarkiet, og somme tider forsøgte vi at snyde for stuegangen, men Cai Holten huskede alle, så da jeg en dag ikke var mødt, blev den yngste elev sendt hen i volontørernes opholdsstue, og da jeg kom, blev jeg kaldt hen til professoren, der stod omgivet af en tavs hvidklædt skare. Holten sagde: »Nå, lille Stenderup, hvilken farve får lakmuspapir, når urinen er sur?« Meget lavt og rød i hovedet, svarede jeg: »Rødt«. »De kan gå« – og det gjorde jeg så. Vi lærte også at rede senge; i otte dage mødte vi op præcis kl. 7, og oversygeplejersken stod hos.

Således blev professor Lårus Einarson præsenteret i studenternes blad »Den jyske akademiker« december 1940. Versets sidste linie hentyder til studenterforeningens nye ruskantate med tekst af Alex Garff og musik af Poul Schierbeck. En af sangene hed – og det var naturligvis besættelsen, der tænktes på: »Nu taler tyst den danske tunge«.

Portrætgalleriet.

(Formålet med denne Rubrik er: *For Fremtiden at give unge ondsksfulde Talenter indenfor Tegne- og Digtekunsten Luft for eventuelle anmassende Tanker om Lærerne*).

Vi præsenterer i Dag:
Professor LARUS EINARSON

En europæisk Gentleman,
har i Einarson vi fundet.
Hans Skikkelse er rundet
af Nordhavsvøens Sagaland.
Derfra han tidligt rømmede sig,
mens Tankerne endnu var
ganske unge.
Han kom ad Nervebanernes Vej
— nu taler han tyst den danske
Tunge.
psctr.

Men vi blev i virkeligheden også forkælede på afdelingen. Hver formiddag fik alle volontører kander med mælk og fløde og franskbrød med smør ind på vores rum, og mange sultne medicinere fik en portion øllebrød eller havregrød eller en rest middagsmad. Sygeplejerskerne vidste, at studentens budget var stramt.

Aage Nielsen, professor i kirurgi, en dygtig operatør, lærte os meget – bl.a. disciplin. Disciplinen herskede overalt, hvor overkirurg, dr.med. Aage Nielsen færdedes. Vi havde respekt for denne meget dygtige, men også autoritative læremester. Oplæring i laboratoriearbejde på kirurgisk afdeling var sparsom, og vi stakkels volontører startede denne del af vor uddannelse med en ordentlig omgang skældud af den øverste kvindelige laborant foran Van Slyke-apparatet, som vi fik forbud mod at røre – så det apparat fik vi aldrig lært at bruge.

En anden stærk og legendarisk personlighed i vor volontørtid var dr. Tage Lund – en fremragende patolog, med helt eventyrlige diagnostiske evner. Han var reserveret og af få ord, men registrerede alt omkring sig. Volontørerne mødte op på sektionssstuen til gennemgang af dagens præparater – alt pinligt rent og i orden, når Tage Lund dukkede op iført kittel med stramme tæknappede manchetter og et stort, blå bomuldsforklæde, der dækkede helt ned til skoene. Han kikkede på os over sine briller – og vi sagde kun noget, når vi blev spurgt. Jeg husker så tydeligt min debut: »Hvad er dette for et kar?« – spagfærdigt svarede jeg: »En vene«. »Hvorfor?« »Fordi væggen er tynd« – et anerkendende nik, ellers intet. Han blev senere min læremester i patologi. – Min interesse for denne disciplin opstod, da jeg som gymnasieelev sammen med min bror, Aksel Stenderup, og Per Helms secerede rotter på køkkenbordet i Randrup gamle præstegård, digteren Brorsons barndomshjem, hvor Pers far var præst.

En gang om ugen mødte de medicinske studerende til præliminære klinikker hos neurologen, professor, dr.med. C.J.Munch-Petersen – præcis kl. 8.15. Også han var en ener blandt vore undervisere – en stor personlighed og en blændende kliniker. Hans kunstneriske begavelse kom os til nytte, når han demonstrerede de forskellige neurologiske sygdomme. Han kunne agere næsten alle de mest kendte nervesygdomme, og han vur-

Prosektor Tage Munch Lund (1897-1974), fotografet 21. juni 1967 ved afsløringen af maleren og tegneren Ejler Krags portræt af ham. Tage Lund blev 1943 udnævnt til viceprosektor ved Århus kommunehospitals patologiske afdeling og var fra 1952 lektor i patologi ved Århus Universitet.

Foto i privateje.

Professor, dr.med. C.J. Munch-Petersen (1896-1967), overlæge ved neurologisk afdeling, Århus kommunehospital 1941-66, professor i neurologi ved Århus Universitet 1943-66.

Foto i privateje.

derede den kliniske undersøgelse af patienterne højere end alle andre undersøgelser. Han var en følsom natur, som ikke altid tålte andres drillerier. Selv kunne han, som den fine versemager han var, på en god måde spidde sine kolleger i en vise med sin skarpe, ironiske pen – sådan som han gjorde det i kantaten til Neurologisk Selskabs 40-års jubilæum den 26. februar 1940.

Om sig selv digter han:

Hvad Munch'en har lavet er næppe så stort.
Hans schizobasi må betegnes som sport.
Hvad eg'ntlig mon mere han vil,
når pi'erne si'er, at han er en strik,
charmer't af det tågede,
kliniske blik.

En ny kantate fra hans hånd ved Dansk neurologisk Selskabs 50'års jubilæum den 26. februar 1950 er et mesterværk, der beskriver psykiatriens vanskeligheder, ud af hvilken langsomt neurologi og neurokirurgi udskiller sig. I 50-årskantaten kom Munken – som professor Einarson i sin tiltrædelsesforelæsning 1936 – også ind på forskningen og dens fremtid.

Men forskertrangen, den som altid søger en enkel helhed bag mangfoldigheden, os viser vejen frem, hvor mange strømme forenes til en stor og fælles stræben imod at ane det, som aldrig fattes.
Det kosmiske system i klodens kaos.

Neurofibrillens underfulde takt
– som solherv potentiallet rytmisk skifter –
og gangliecellernes autonomi
til evig tid vil være fagets kærne.
Her sluttes alting ind i praksis og metode,
her flammer hedt neurologiens esse.
De varme stråler ildner vore hænder,
der hamrer på de mange gæders porte.

I 1943 tog tyskerne eforboligen og kollegerne i Universitetsparken, i 1944 Studentergården. En kort periode i vort liv var forbi. En Cirkel var sluttet.

Finalen fra Studentergårdens kantate:

9. februar 1961 forsvarede Edith Reske-Nielsen sin doktordisputats om et neurologisk og neuropatologisk emne. F.v. professor, dr.phil. Hakon Lund, professor, dr.med. Jørgen Bichel, E.R.-N, docent, dr.med. Erna Christensen og professor, dr.med. Knud Lundbæk.

Foto hos forfatteren.

Jeg er Bachos på bakken,
dér hører jeg til
men dristed mig dog til de vilde måneder
igennem de sparsomt oplyste gader.
Jeg hylder jer alle: I fatted den mening,
der ligger i kødets og åndens forening:
Lad dansen, musikken og flasken gå rundus!
Lad alt det solide i nat gå rabundus.

– synges ikke mere.

Det var en periode, som fik betydning for de kvindelige studenter, som oplevede den, blev præget af den, og som senere i livet gennem deres virke i samfundet i hele landet har kunnet berette om Studentergården og Århus Universitet – det jyske universitet – og dermed være med til at skabe en kulturel tradition, fortælle om deres åndelige hjemsted i Århus, hvor de blev præget for resten af livet, og hermed været med til, at stærkere åndelige traditioner voksede op i Århus by, sådan som professor Heinrich Bach forudså det for knap 50 år siden.

Post scriptum

Efter ophold i Sverige og afsluttende lægevidenskabelig embedseksamen var jeg med min familie nogle år i København, men for både Erik og mig trak Århus, hvor vi havde levet de mest betydningsfulde af vore studentertår. Vi vendte begge tilbage i 1950 til det universitet, som havde præget vort liv på et tidspunkt, hvor modtageligheden var stor, til det sted, hvor vi havde fælles oplevelser med vore lærere og vore studiekammerater, fælles minder fra ungdomstiden. Det blev til en uddannelse i patologi, senere specialuddannelse i neuropatologi, og et mange års arbejde ved det universitet, som havde givet os så meget. Men tiderne har ændret sig. Alt er blevet større, upersonligt, ingen kender hinanden uden for de snævre specialer. Universitet godt og ondt vokset fra det gamle miljø. Ak, hvor forandret!

Det er godt at være sekretær

Med en realeksamen fra Ny Munkegades Skole trådte jeg ud i livet den 1.april 1930.

Mine lærere anbefalede mine forældre at lade mig få en studentereksamen og derefter et passende universitetsstudium. Tiderne var økonomisk usikre, og jeg ønskede ikke at belaste mit hjem med sådanne økonomiske forpligtelser, som det i øvrigt ikke ville have haft mulighed for at klare. Jeg skulle altså ud og søge læreplads. Helst ville jeg have været journalistelev, men elevpladser var det umuligt at opdrive. I det hele taget var det svært for min årgang at få en ordentlig læreplads.

Imidlertid blev jeg accepteret som bankelev i Jydsk Handels- og Landbrugsbank – Københavns Handelsbanks Århusfilial – med tiltrædelse i hovedafdelingen på Lille-torv. Månedsgage det første år kr.36,-.

Læreårene gik hurtigt. Lang arbejdstid, aftenskole og meget overarbejde, ofte til ud på de små timer. Men vi lærte meget, og de kollegiale forhold var gode. Bankens ekspansion havde medført en betydelig personaleforøgelse, og vi var ret mange unge mennesker. Det eneste kvindelige element var telefondamen.

Banken blev ledet myndigt af bankdirektør, overretssagfører Niels Jensen, f. 1890. Han var københavner og kom til Århus i 1921 for at udvikle banken, der i mange år havde stået i stampe. Det lykkedes fuldtud, men herudover kom han til at spille en rolle i byen, der gjorde ham til en kendt århusianer. Han blev en af personerne bag opbygningen af Århus Universitet, formand for Århus Teater, formand for Jydsk Væddeløbsbane og formand og bestyrelsesmedlem i store århu-

sianske erhvervsvirksomheder, bl.a. mange-årig formand for Ceres Bryggerierne.

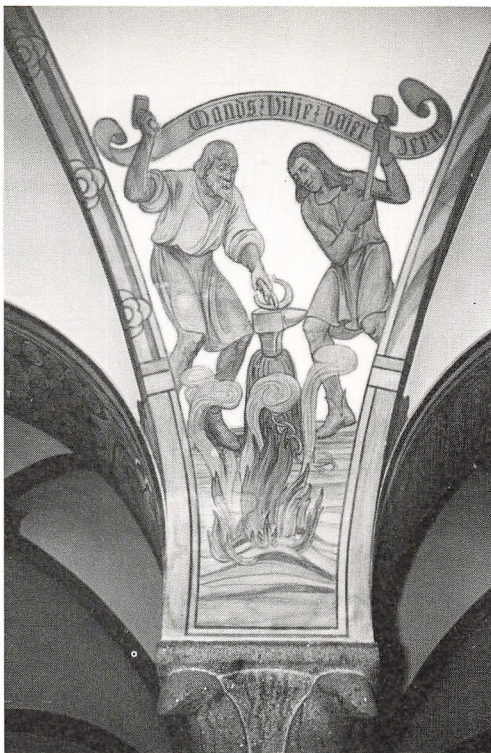
Hans evne til at indsamle midler til kulturelle og velgørende formål gjorde ham til en naturlig formand for komiteer af mange slags. Sammen med landsretssagfører Carl Holst-Knudsen, der var førstemanden i opbygningen af universitetet i perioden fra 1930 og 25 år frem, stod han som pengeindsamlere bag mange tiltag. De var et godt makkerpar, bl.a. også i Købstadmuseet »Den gamle By«.

Næstkommanderende i banken var kontorchefen, Hjalmar Nørgaard Eering. En ganske anden type end den udadvendte Niels Jensen. Han var ansvarlig for den interne organisation og for personalet. Kunden havde han ikke meget med at gøre. Eering virkede distræt og fjern. Han var særdeles godt orienteret og teoretisk velfunderet. Hans daglige nærlæsning af »Financial Times« forekom os unge lidt overflødig. Vi forstod ikke den baggrund, som hans omfattende avislæsning gav ham.

Hans interesse for personalet og dets uddannelse var ganske givet en del større, end vi fattede. Han sørgede for, at vi roterede i de forskellige interne afdelinger efter fastlagte, men individuelle mønstre. Jydsk Handels- og Landbrugsbank var nok et af de allerbedste læresteder i bankfaget, og Eering kunne i sin alderdom glæde sig over den lange række af bankledere og specialister, som han havde uddannet. Hans ansættelsesprocedure var grundig. Jeg mindes endnu hans opdukken i skolen ved min realeksamen, da jeg blev eksamineret i engelsk. Ved personalefesterne

Hvælvingerne i Handelsbankens ekspeditionslokale på Lille torv er rigt dekorerede med bånd, figurer og billeder, de sidste med personer iklædt senmiddelalderlige dragter. Her ses t.v. håndværket, en smed med sin dreng, der arbejder under devisen »Mands vilje bøjer jern«, t.h. handelen, en klædekræmmer, der handler under devisen »Snild handel øger gods«. Dekorationerne var udført af den vel nu glemte maler Chr. Nielsen Overgaard (1851-1929), gårdmandsøn fra Stjær.

Foto Carsten Døj.

var det en ganske anden Eering, der viste sig. Han og hans bramfri kone Asta festede med os alle. Et fast indslag i underholdningen var »Hjalle«s foredrag af Sigfred Pedersens og Seedorffs viser. Her var han ikke den fjerne kontorchef.

Ved »den øverste pult« uden for den interne indgang til Niels Jensens kontor sad fuldmægtig, senere prokurist og kontorchef Glandt, en fornem personlighed, hvis lige jeg sjældent har truffet. Han var ca. 40 år gammel ved min ansættelse, aktivt medlem af den kristelige organisation L.Y.M. og et menneske, der virkede ved sit eksempel, venlig, korrekt og hjælpsom. Havde man problemer, var det Glandt, man henvendte sig til.

Bortset fra rent personlige forhold, som ikke har interesse for andre, er der intet at berette fra disse læreår. Århus var en god by at leve i. En rimelig kommunal standard og en dejlig omegn.

Nytårsaften og nytårsdag til efter frokost arbejdede vi i banken med årsregnskabet. Det blev for mig og nogle af mine kolleger en tradition at få frisk luft i lungerne ved en tur ud ad Strandvejen umiddelbart efter nytårsfrokosten i banken. I erindringen var der altid solskin på denne dag. Mols bjerge lå hinsides bugten med sne på bakkerne. Der var mange mennesker på Strandvejen. Starten på det nye år kunne ikke være bedre.

En væsentlig indflydelse på min almene udvikling i disse første uddannelsesår havde vort gode kommunale biblioteksvæsen. Jeg var en meget flittig låner, og uden den viden om økonomiske, samfundsmæssige og alment kulturelle forhold, som min omfattende læsning gav mig, ville jeg have været ilde stedt i den udvikling og de problemer, som tilfældet bragte mig ind i slutningen af 1930'erne. Det var en lykke, at der ikke var brugerbetaling på Folkebiblioteket.

Ens udvikling er som oftest afhængig af, at man er på det rette sted på det rigtige tidspunkt. Normalt ville jeg – med flid og held – have kunnet opnå en stilling som bestyrer af en af de mange nye afdelinger, som banken oprettede i årene 1950-60 eller en direktørstilling i en mindre provinsbank.

Men så skete der noget i 1938.

De mange aktiviteter uden for banken, som direktør Niels Jensen var impliceret i, medførte, at han skulle have en særlig sekretær, som foruden sit heltidsjob i banken kunne varetage disse virkefelters sekretær- og bogholderiarbejde. Den ældre kollega, der havde virket som denne altnuligmand, forlod pludselig banken. Jeg sad nærmest og var vel den eneste mulige afløser. Mon ikke Eering spillede ind her?

Pludselig blev jeg kastet ind i en verden, der var ganske ukendt for mig. De løbende ad hoc arbejder med bistand i særlige tilfælde til de virksomheder, som min chef sad i bestyrelsen for, var relativt lette at klare. Det samme var tilfældet med den lange række indsamlingsopgaver, som Niels Jensen påtog sig.

Men studenterkollegierne og universitetet var noget for sig. Den akademiske verden var mig ganske fremmed. At jeg klarede opgaverne, skyldtes nok i nogen grad den venlighed, hvormed jeg blev modtaget af en stor del af universitetslærerne. Nogle vil blive nævnt i det følgende, men flere end disse mindes jeg også med taknemlighed. – Selvfølgelig mødte jeg også tilfælde af akademikerhovmod, heldigvis hos personer, som jeg kun havde mindre berøring med.

Gennem mit arbejde med universitetet fik jeg et vist kendskab til de vanskelige vilkår, som forskning og udvikling havde og desværre fortsat har i vort samfund. Og samtidig en dyb respekt for vore forskere, der ud over at kæmpe med deres stof også må bruge mange kræfter for at skaffe den økonomiske baggrund for deres arbejde.

Studenterkollegierne

Kollegierne blev ledet af en bestyrelse. Niels Jensen var formand, kasserer og leder af byggerierne. Så der var nok at gøre for sekretæren. Den direkte daglige kontakt med kollegianerne havde eforerne. Ved min tiltrædelse var eforen professor Ernst Frandsen; senere, da kollegiet blev udvidet med kollegierne IV, V og VI, tilkom professor Johs. Munck og ved Ernst Frandsens alt for tidlige død professor Fr. Schönheyder. Disse tre var mig gode støtter. Ifølge sagens natur var det Ernst Frandsens introduktion til miljøet, der var af størst betydning for mig. Denne fornemme personlighed gav mig i starten den hjælp, der var nødvendig.

For mig var det et omfattende »embede«. Hver måned skulle der udskrives huslejekvitteringer (48 pr. kollegium), regninger skulle betales, og alt skulle bogføres. Særlig belastende var gennemgangen af ansøgningsskemaerne til endelig bedømmelse i kollegiebestyrelsen. Efter møderne skulle ansøgerne have skriftlig oplysning om resultatet – positiv eller negativ. Et enormt arbejde, men alt bliver jo rutine.

Om kollegielivet og kollegianernes forhold til bestyrelsen og da særlig til dens formand er der berettet af andre, undertiden i vendinger, der hverken er korrekte eller passende.

Som bekendt blev kollegierne beslægtet af den tyske værnemagt, vel væsentlig til brug for Gestapo. Selv om beslægtelsen var ventet, måtte arbejdet med at få studenterne ud hurtigst muligt blive meget forceret. Det var i realiteten med et døgn varsel. Niels Jensen var hospitalsindlagt, og det blev derfor mig, der skulle bistå studenternes kollegieråd i arbejdet med den endelige organisation af udflytningen. Kollegierådet var godt forberedt, og takket være en enestående hjælpsomhed og forståelse fra byens borgere lykkedes det at skaffe plads til de studenter, der ikke selv kunne klare problemet.

I en telefonsamtale midt på dagen med rektor, professor Johs. Munck, blev det af-

I årene 1957-58 opførtes Anatomisk institut. I forhallen blev opsat et stort relief, udført i brændt ler af billedhuggeren Foersom Hegndal. Relieffet, der var skænket af Statens kunsthåndværksskole, gengiver scener af Pygmalionsagnet.

Her efter C.F. Møller: Århus universitets bygninger.

talt, at studenterne, der arbejdede med sagen, og jeg skulle komme på universitetet kl. 18 (der var spærretid) for over for ham og et par kolleger at aflægge en lille beretning. Det intense arbejde havde ikke givet os mulighed for at spise i dagens løb, og vi besluttede undervejs til mødet at stoppe op og få »en gang biksemad« på Hotel Royal. Vi kom derfor 20 minutter for sent og mødte en hændervridende rektor, der efter moden overvejelse havde indkaldt hele lærerforsamlingen. Denne fornemme forsamling sad altså nu og ventede på nogle studenter og en sekretær. Stemningen var ikke god, da rektor bad mig redegøre for situationen. En sådan forsamling havde jeg ikke tidligere talt for, og baggrunden (forsinkelsen) var ikke den bedste. Jeg kom dog i gang og mødte straks nede i rækken et par venlige og opmuntrende øjne. Det var professor Carl Krebs, et fornemt

menneske, der så, at der var hjælp behov. Senere, da jeg blev hans bestyrelseskollega i Århus Kunstmuseum, erindrede jeg ham om situationen. Han sagde blot: »Du skulle føle, at det var ganske almindelige mennesker, du stod over for«.

I oktober 1944 blev kollegierne totalt ødelagt af det engelske luftvåben. Efter tyskerens oprydning og fjernelse af lig, arkiver o.l. blev ruinerne tilbageleveret. Det skete ved en besynderlig forestilling en tidlig morgen, hvor kontorchef Kjeld Jarde fra byrådskontoret og jeg som repræsentant for kollegierne på åstedet måtte afgive en »kvittering« for modtagelsen af de sørgelige rester. Til stede var en tysk officer, der ikke præsenterede sig, men som stak kvitteringen i lommen og forsvandt, synligt påvirket af situationen. Arkitekt og ingeniør gik straks i gang med at planlægge det byggeri, der skulle påbegyn-

des hurtigst muligt efter besættelsens ophør.

Da kollegierne blev beslaglagt, skrev jeg en indberetning til Krigsforsikringen og bad om på en genpart at få bekræftet, at vi var fuldt krigsforsikret, uanset at vi ikke havde adgang til de beslaglagte bygninger. Vi fik den ønskede bekræftelse, der blev lagt ned i kollegiernes bankboks. Der gik ikke mange dage efter 4. maj 1945, før vi modtog en kortfattet skrivelse fra Krigsforsikringen med meddelelse om, at vi ingen erstatning ville få, da bygningerne i bombardementssituationen var under tysk kontrol. Erklæringen blev hentet op fra boksen, og landsretssagfører Carl Holst-Knudsen konciperede et skarpt brev til Krigsforsikringen. Vi fik aldrig noget svar på brevet, men nogle skadesanmeldelser, som skulle drøftes med vort forsikringsselskab. Vi bad i øvrigt om omgående udbetaling af et à conto beløb. Niels Jensen var rentebevidst. – Vi holdt sagen for os selv. Krigsforsikringen undgik offentlig skandale, og hvad der var vigtigt for kollegierne: vi fik fornem dækning!

Byggerierne i Universitetsparken

Fra efteråret 1938 overtog jeg hvervet som sekretær og regnskabsfører for en række byggeudvalg. Efter Niels Jensens død i 1952 fortsatte jeg; efter et par år blev jeg medlem af kollegiebestyrelsen, kasserer for Universitetssamvirket og formand for forskellige byggeudvalg.

Helt til 1960, da jeg rejste fra Århus, havde jeg et nært samarbejde med arkitekt C.F.Møller. Dette var for mig meget lærerigt og inspirerende. Gennem adskillige år af lagde vi sammen besøg på byggepladserne i parken en morgen om ugen fra kl. 8 til kl. 9.15. Jeg fik derigennem en forståelse for hans kunst og en viden om hans praktiske kunnen. Universitetsparken og dens bygninger er et kunstværk. Det var derfor for mig og de få andre, der kendte tiltaget, et groft initiativ, da kredse på universitetet forsøgte at få C.F.Møller skiftet ud med en anden arkitekt.

Heldigvis blev det forpurret. Det ville have været en skandale.

I arbejdet med byggerierne havde jeg ud over med arkitekten og hans dygtige medarbejdere også et fortrinligt samarbejde med ingeniørerne Niepoort og Wied. I byggeudvalgene var Undervisningsministeriet altid repræsenteret. Mest berøring havde jeg med daværende kontorchef Vagn Jensen, en særdeles dygtig og effektiv embedsmand. Min daglige kontakt med universitetet var fuldmægtig, senere kontorchef Poul Jørgensen. Han havde et enestående kendskab til universitetet, lærerne og den til enhver tid værende magtkonstellation. For mig var han en god og loyal støtte. Hans store erfaring og gode råd forhindrede mange gange, at jeg »trådte ved siden af«. Det var i øvrigt ham, der udmøntede sin erfaring i ordene: »Besættelse af stillinger bør altid ske ved lodtrækning. Så har den bedste også en chance«.

Fra mit arbejde som sekretær for byggeudvalget for hovedbygningen erindrer jeg særligt et byggemøde på åstedet »Aulaen«: C.F.Møller og hans nære medarbejder på projektet Gunnar Krohn havde arbejdet meget med dette væsentlige rum sammen med akustikeren, dr.techn. V.Lassen-Jordan og præsenterede byggeudvalget for nogle nye ideer med hensyn til væggenes udformning. I projektet indgik der to lydskjolde, som udvalget afgjort ikke kunne lide. Teknikerne fastholdt imidlertid såvel skjoldene som lydpotterne i væggene. Resultatet blev fremragende. Det akustiske fik skylden for ændringerne fra de oprindelige planer. Jeg tror dog, at der også var et sidemotiv, der spillede ind. Med de store vægflader ville det være nærliggende med en kunstnerisk udsmykning bekostet af Ny Carlsberg Fondet. Det var C.F.Møllers oprindelige tanke, at Vilhelm Lundstrøm skulle have udført nogle store vægmalerier. Men hvem stod for tur? Den nu vedtagne udformning umuliggjorde en kunstnerisk udsmykning og satte punktum for gisningerne om kunstnervalg.

C.B. Andersen og universitetets rektor, professor, dr.med. Willy Munck hilser på hinanden ved rejsegildet for den nye bygning til Danmarks sygeplejerskehøjskole ved Århus universitet. Bygningen blev indviet i maj 1958.

Foto hos forfatteren.

Af flere grunde er det nok Anatomisk Institut, hvor jeg var byggeudvalgets formand, der står mig nærmest. Til trods for en meget vanskelig grund lykkedes det arkitekt og ingeniør at gennemføre byggeriet med en ikke ubetydelig besparelse. Ministeriet kvitterede med at bekoste et stort specialinstrument, som ikke var med i projektet. Statens Kunstfond skænkede bygningen det smukke Pygmalionrelief udført af billedhuggeren Foersom Hegndal. Det er trist, at byens borgere ikke har rimelig mulighed for at se det. Det er et hovedværk i hans produktion.

Nogle linier om stærke kvinder, som jeg mødte i nogle specielle byggerier. Først initiativtageren til Specialkursus i husholdning Hulda Pedersen (1875-1961) og også den, der skabte det økonomiske grundlag for Kollegium VII (Kvindekollegiet). Hun var ældst af 12 børn. Et lægestudium var der ikke

råd til. Hun blev lærer og virkede i mange år i Christiansgades Skole. Så tidligt som i 1919 rejste hun en debat om ernæring og husholdning, og ved flid og en enestående overtalelsesevne fik hun rejst den bevægelse, der fik gennemført en videnskabelig husholdningsundervisning ved Århus Universitet. For de »rigtige« akademikere var dette ikke fornemt nok, men »Frikadellefakultetet«, som man lidt hånligt kaldte det, blev en realitet.

Pladsen i Universitetsparken blev efterhånden optaget af nye bygninger, og en række bygninger blev opført i Vennelystparken. Blandt dem Højskolen for sygeplejersker og sundhedsplejersker. Indenrigsministeriet, der var bygherre, betroede mig at være med som formand for byggeudvalget. I dette byggeri var de stærke kvinder formanden for Dansk Sygeplejeråd Maria Madsen (1900-1974) og forstander Eli Magnussen.

Det var den sidstnævnte, der fik åbnet Vennelystparken for byggeri, efter sigende ved et bombardement mod boligminister Kjærboel pr. telefon en morgen kl. 7.

Mange begivenheder i forbindelse med universitetet blev jeg vidne til. Til slut en lille beretning om oprettelsen af Århus Universitets Forskningsfond. – Ejeren af virksomheden Cheminova, civilingeniør Gunnar Andreasen, havde i 1943 besluttet at overdrage virksomheden til universitetet for at sikre, at udbyttet fremover kunne blive anvendt til videnskabelig forskning ved Århus Universitet. Gennem universitetets rektor Carl Rasting blev der skabt kontakt til universitetets formand Carl Holst-Knudsen og til bankdirektør Niels Jensen. Der blev holdt et møde i banken. Jeg blev kaldt ind og præsenteret for giveren. Sammen gik vi ud på mit kontor, hvor Gunnar Andreasen dikterede et kort overdragelsesdokument, som jeg renskrev på maskine. Sagen blev derved en realitet.

Teater – Holbergspillene i Den gamle By

I foråret 1950 bevilgede direktør Niels Jensen, der var formand for Århus Teater, en beskeden bankkredit til nogle skuespillere ved teatret under ledelse af skuespiller Karl Stegger. Formålet var at spille friluftsteater i »Den gamle By« i en del af skuespillernes ferie. De var ikke helårsengagerede og havde altså ingen løn i sommermånederne. Niels Jensens betingelse for håndsrækningen var, at jeg indtrådte som forretningsfører og garant for økonomien. Skuespillerne accepterede mig, og det blev til et varmt venskab ikke alene med Karl Stegger og de to efterfølgende ledere Holger Perfort og Ulf Stenbjørn, men også med en lang række af de andre medvirkende.

Indtil jeg rejste fra byen gennemførte vi ti sæsoner, alle med komedier af Ludvig Holberg. Som vedstående tegning viser, kom jeg selv på scenen en aften; en statist var blevet syg. Min familie var i teatret den aften og vidste ikke, at jeg skulle »medvirke«. De gen-

kendte mig heller ikke, men sagde efter forestillingen, at »statisten« havde været for »stærk«. Han slog Elin Reimer bagi med for megen følelse.

Det var spændende sommeruger. Vort hjem på Egebæksvej blev et fast vejr-observatorium med min kone som observatør. Det var ofte dårligt vejr, og mange aflysninger blev besluttet fra vejrstationen.

Det kendskab, som jeg erhvervede til teater gennem Holbergspillene, kom mig senere til gode som repræsentantskabsmedlem og sceneudvalgsmedlem på Århus Teater og senere som bestyrelsesmedlem på Folketeatret i København.

Århus Kunstbygning

Den stadig voksende Århus-koloni af bildende kunstnere havde i tiden efter krigen et udstillingsproblem. Ganske vist stillede kommunen Rådhushallen til disposition for store udstillinger, men der var stærkt behov for mindre, mere intime udstillingslokaler. Det var naturligt, at øjnene faldt på den gamle Kunstbygning, der nu efter besættelsen lå som en ruin.

Som en manifestation af, hvem de var, præsenterede kunstnerne sig samlet – 17 i alt – ved en udstilling i Rådhushallen i november 1954. Udstillingen blev både kunstnerisk og salgsmæssigt en succes. Og den blev indledningen til forhandlinger mellem »Den permanente udstilling« og kunstnerne repræsenteret af Svend Engelund og Emil Gregeren og med mig som sekretær.

Bygningen blev genrejst med økonomisk støtte fra kommunen og »Den permanente udstilling af byggematerialer« og kom til at fungere både som udstillingsbygning for kunst og for byggematerialer. »Den permanente«s formand, arkitekt Skjøth, Kunstmuseets formand, overretssagfører Frank Wilde, og overlæge Max Brammer havde deres store andel i, at der blev fundet en forsvarlig løsning. Den daglige leder, direktør Jugel, styrede med fast hånd det daglige

I årene 1950-67 var der om sommeren Holbergspil i Den gamle By. I 1956 – syvende sæson – opførtes »Gert Westphaler eller Den meget talende barber«. En aften måtte spillenes forretningsfører C.B. Andersen – på grund af en sygdommelding – træde til som frelsende statist. Det gengav tegneren Erik Sørensen sådan.
Hos forfatteren.

arbejde. Uden hans dygtige ledelse var det ikke gået.

I bestyrelsen for Århus Kunstmuseum mødte jeg museets nye direktør, professor Else Kai Sass, der på en behændig måde fik skabt sammenhæng i samlingerne. Hendes gode forhold til Ny Carlsberg Fondet bevirkede, at huller blev fyldt ud. Vi manglede faktisk nogle hovedværker af ældre kunst. Når dette er sagt, er det på sin plads at bringe en posthum tak til den museumsbestyrelse, der havde virket gennem 1920'erne og 1930'erne. Den skabte grundlaget for vort fremragende kunstmuseum.

Samarbejdet med Århus kommune

Når afdelingsarkitekt Poul Lund og jeg sammen fik Århus bys ærespris 1953, var det i

forbindelse med vor hjemlige administration af Århus Byorkesters store Hollandsrejse. En tilsvarende hjemlig administration hjalp jeg min ven P.V.Glob med ved den første Bahrain ekspedition.

Forbindelsen med Århus kommune skaffede mig forskellige ad hoc job. Særlig spændende var opgaven som mellemmand mellem De jydsk Landboforeninger og byen som sekretær for rådmand, senere borgmester Bernhardt Jensen ved gennemførelsen af det første – og eneste – ungske i Århus.

Den 26. september 1955 skulle Helen Schous rytterstatue af Christian den Tiende afsløres. Jeg blev af borgmester Unmack Larsen bedt om at bistå kommunens teknikere med arrangementet. Det blev lidt mere pompøst, end borgmester Unmack Larsen

brød sig om, og ved programforelæggelsen på hans kontor et par dage før kl. 8 om morgenen bebrejdede han mig et par enkeltheder i ret barske vendinger. Resultatet faldt imidlertid ud til hans tilfredshed. En understregning heraf var det, at han efter højtideligheden hentede mig ind på Hotel Royal for at hilse på statsminister H.C.Hansen, der takkede for den fornemme og ikke opstyltede form, mine medarbejdere og jeg havde opnået.

Som udlånt til byen fik jeg selvfølgelig ikke honorar, men – nok som en særlig påskønnelse af netop »afsløringsarbejdet« – modtog jeg senere på året et smukt tidligt maleri af Axel Bentsen. På rammens bagside står, håndskrevet af borgmesteren:

»C.B.Andersen med hjertelig tak.
Århus Byråd 6-12-1955.

Sv.Unmack Larsen«

Tilbageblik

Århus var en god by at være ung i. Selv om politikerne og borgerskabet i disse år i høj grad koncentrerede sig om at skabe og udvikle universitetet og det for dette så vigtige hospitalsvæsen, var man også opmærksom

på andre sektorer, der skulle støttes. Nogle kulturelle områder blev nok ikke tilgodeset efter fortjeneste. Det er godt at se, at det nuværende bystyre søger at råde bod herpå.

For mig var det udviklende år. Det er godt at være sekretær. Man skal lægge forsvarlig bund for de beslutninger, der skal tages, og som andre med større erfaringer skal acceptere eller forkaste. Også den sidste situation er lærerig.

Men sekretæren skal finde sin plads – som naturligt er – i baggrunden. Det har aldrig faldet mig svært. Heller ikke den 4. maj 1946, da byens borgere med brask og bram fejrede årsdagen for befrielsen ved en kæmpefest på Stadion, medens jeg måtte sidde hjemme og forsøge at finde ud af det meget ufuldstændige indsamlingsregnskab, som var overdraget min chef, der var Frihedsfondens lokale hovedkasserer. Senere – med mig som sekretær og forretningsfører – var han formand for byggeriet af 4.Maj Kollegiet, der blev indviet 4. maj 1950.

For mig skabte disse år et erfaringsgrundlag og en bred viden om samfundet, som jeg gennem livet har kunnet drage nytte af.

Journalister på skolebænk. Besættelse, befrielse og en begyndelse

Tre af de pressefolk, jeg skylder tak for vejledning, inspiration og opgavers overdragelse i tillid til min kunnen (eller gode vilje) var unge i Århus, længe før jeg fik et ungt ønske om ansættelse ved Aarhus Stiftstidende opfyldt. Ingen af de tre lever i dag, men deres navne er indskrevet i pressehistorien.

Mit ønske blev opfyldt første gang – det drejer sig om to gange – i 1934. Jeg havde fra Holbæk lagt billet ind på en redaktionssekretærstilling ved den store Århus-avis. Den var mit ønskemål, gransket daglig. Stoffet forekom mig at være sat forbilledligt op. Artiklerne var velskrevne med sans for dimensioner og – ikke at foragte – avisen var lønsørende i provinsen.

Jeg havde tidligt indledt min offensiv mod bladet ved at etablere mig som dets leverandør af væsentlige sjællandske nyheder. De tog sig godt ud på de fikst ombrudte sider. Mønstret kendtes fra London. Som de kunne derovre i Århus! De kunne også overraske mindre behageligt. En dag kom der brev underskrevet Louis Schmidt, den magtfulde chef i Kannikegade. Han sagde korrespondenten i Holbæk op. Ikke flere korrespondancer fra mig. Der var krise. Den betød for de ansatte i hovedredaktionen, at de midlertidigt måtte gå 15 procent ned i løn. Det kunne ordnes ved et diktat den gang.

Jeg valgte at se bort fra opsigelsesbrevet og krisen, som i øvrigt blev kortvarig. En mordgåde i Jyderup (to mænd sejlede ud på søen, kun den ene vendte tilbage) og et interview med en indtagende 104-årig Eleonora fandt

uden videre vej til de attraktive jyske spalter. Og nu sad jeg en efterårsdag 1934 i Louis Schmidts herskabelige kontor og skulle begrundede min ansøgning.

Schmidt hørte opmærksomt, vist ikke uden behag på min lovprisning af hans avis og mit ønske om at være med på holdet. – Men, sagde han så, den stilling, De søger, hr. Helge Jensen, er besat. Efter en pause: – Jeg kan tilbyde Dem en stilling som – ja, skal vi sige overflødig medarbejder.

Det turde jeg sige ja til. Det drejede sig, da praksis blev iværksat, om at medvirke som yngstemand i det fire mands redaktionssekretariat, provinsens største afslagsen, og deltagelse i forefaldende arbejde på mange fronter: Petit-journalistik, referater, militærstof, anmeldelser af film og lette teaterstykker, af hørespil og enkelte bøger, oversættelse af købt udenlandsk stof, vikariat for udlandsredaktøren (Hans Bølling) og for mine synders skyld skildring af blodige boksekampe i Vestergade, Folkets Hus og Stadionhallen. Min livslange aversion mod boksporten startede blandt et publikum, hvis begejstring voksede i takt med mandefaldets fart og art.

Det var en form for journalistikskole, jeg med disse og flere gøremål og kravene til deres udførelse var kommet i. De foregående otte år i journalistik antog i sammenligning forskole-karakter. En meget nyttig forskole. I Århus, hvor jeg for første gang fik en skrivemaskine stillet til rådighed, blev jeg prøvet af på alle leder og kanter. Mange nye faglige erfaringer blev gjort. Tre udviklingsår blev begyndelsen til en tilknytning, som – med et

Forfatteren er her i sin egenskab af formand for Århus Journalistforening sammen med foreningens kasserer og sekretær gennem mange år, Jyllands-Postens Valdemar Skaaning (1892-1982) på gratulationsvisit hos Demokratens Frede Højmark (1888-1961). Billedet er taget af Børge Venge på Højmarks 70 års dag i 1958. Fra venstre Frede Højmark, Helge Jensen og Valdemar Skaaning.

mellemspil på fem år i København – blev livsvarig. I 27 af de mange Stiftstidende-år var jeg i chefredaktionen.

Chefredaktør Louis Schmidt, faderløs og fattig Holbækdreng, færdig med skolen i 14 års alderen, var selv blevet ung i Århus i 1909, byens store, hvide udstillingsår. Han blev hurtigt den daværende udgiver og redaktør Th.Funch Thomsens højre hånd, blæste liv i en kedelig Stiftstidende og købte en halv snes år efter ansættelsen hele bedriften, idet dog Aarhus Stiftsbogtrykkerie blev skilt ud. Penge til at købe for ejede han ikke, men han kunne låne på talentet og de åbenbare resultater. Det var et moderne eventyr, den virkelige historie om bydrengen og typograflærlingen, som med svendebrev i lommen gik direkte ind i journalistik og gjorde karriere.

– Det var den rette mand, der kom til i rette tid, erklærede den højt agtede redaktør Franz v.Jessen, ærgerrig og begavet Hor-

sens-dreng, der havde gjort international karriere og fra samtlige sin tids krigsskuepladser skrevet til danske og udenlandske blade.

Jeg lærte v. Jessen at kende på Nationaltidende i den spændte situation op til den anden verdenskrig. Som redaktionssekretær i det historiske Hotel Royal, etatsråd Ferslews bladhus Ved Stranden 18 i København, modtog jeg den gamle herres sirlige manuskripter til viderebesørgelse. I ledende artikler trodsede han udenrigsministerielle henstillinger om varsomhed og tys-tys i omtalen af den stærke, højtråbende nabo i syd.

Det var ikke uvedkommende for os, hvad der skete dernede i retning af jødeforfølgelser og andre overgreb, pointerede han. Det blev husket af tyskerne. Straks efter 9.april 1940 satte de en stopper for hans fortsatte medvirken i pressen. Hvilken ære, sagde han – og brugte sin pen illegalt.

Jeg kom til at stå den 70-årige nær og tog

til mig, hvad han havde at sige om presseetik (længe før der kom presseetiske regler på tryk) og om vigtigheden af at kunne dokumentere i påstande og kommentarer. Om sin uddannelse udtalte han beklagende, at han efter et mislykket ophold på Herlufsholm havde klaret en fjerde klasses hovedeksamen i Ribe. Familien satte ham i banklære. Han brød af i kedsomhed, sagde tallene farvel for bestandig og blev en alsidigt skrivende redaktionssekretær i Århus. Adgangsbilletten til Funch Thomsens Stiftstidende havde han erhvervet sig ved uden for banktid veloplagt at adressere københavnske korrespondancer til Mejlgade 48, bladhus i 86 år.

Vi havde hen over aldersforskellen mange og gode samtaler om vor fælles Stiftstidende og vort fags uddannelsesmønstre. v. Jessen havde i fortsættelse af to Århus-år (1891-92) taget sin videre uddannelse i egen hånd ved som volontør på toneangivende dagblade i Berlin, Wien og Paris at skrive på fremmede sprog og tage temperaturen på den store verdens politik.

I moden alder modtog han fra sin gamle chef i Århus et tilbud svarende til det, Louis Schmidt senere sagde ja til: »Den rette mand«. – Jeg var fristet, men afslog klogeligt, sagde v. Jessen til mig med henvisning til, at han som udgiver af dagbladet Riget havde haft sit livs fiasko, så kort det levede. Det optog ham meget, at der i Århus blev oprettet et journalistkursus, men så langt er jeg ikke kommet endnu.

Mange veje har ført til Århus. Også min chef på Nationaltidende-Dagens Nyheder, cand.polit. Aage Schoch, som i 1942 blev tvunget væk fra posten af besættelsesmagten i forening med en usikker bestyrelse havde en århusiansk fortid – i unge år udenrigspolitisk medarbejder og redaktionssekretær på Jyllands-Posten. I dag erindres han navnlig for den helhjertede indsats, han gjorde som medlem af Frihedsrådet i de sidste krigsår. Han døde i 1968 skuffet over, at udviklingen i

Danmark ikke var blevet den tværpolitiske, som fællesskabet under krigen havde lagt op til.

Styrkeprøven mellem demokrati, den mindst ringe styreform, og diktatur faldt ud til den rigtige side, herhjemme med den understregning, det danske valg i 1943 kraftigt udtrykte. Skuffelser meldte sig alt for hurtigt i hverdagen efter befrielsen. Dog noget er der vundet. Jeg tænker bl.a. på den bredde og alsidighed, debatten i dagspressen har fået. Ingen er afskåret fra at komme til orde. Før krigen blev anderledes læserbreve undertrykt, og andres meninger holdt nede af en nok så ensopret presse.

Jeg blev for anden gang ung i Århus i efter sommeren 1942. Det var en svært armeret by, jeg kom tilbage til. Endnu mere præget af tysk militær end hovedstaden. De grønne havde taget kaserner, skoler og vandrehjem i besiddelse. I havnen var der til stadighed udskibning og indskibning af mænd og materiel. Der var grimme pigtrådsspærringer, strittende luftværnskanoner og vagtposter, som råbte en an i mørke nætter. Foroven duvede fly, og man kunne høre, når de var engelske og velkomne.

Allerede i min første Århusnat den september var der luftalarm. Jeg blev i Park Allé dirigeret i beskyttelsesrum sammen med tyske telefonpiger og nogle civile danske. Vi var bange. Det drønedes tæt ved. Kælderens mure rystede. Det var den nat, briterne bombede Oliefabrikken, som tyskerne havde overtaget. Der var mening med angrebet, som der var det med flere følgende britiske togter mod Århus, men de gjorde samtidig ondt, fordi der var sagesløse ofre, og bybilledet blev tilføjet gabende sår, deres antal uhyggeligt forøget ved de såkaldte schalburgtager.

Adskillige erfaringer rigere fik jeg min sag for i dette Århus med nyt, til dels krigsskadedt rådhus, universitet i vækst, velspillende, lille byorkester med ønsker om snarlig udvidelse

Afholdsbladets Larsen-Ledet i godt selskab efter at være udnævnt til ekstraordinært medlem af Århus Journalistforening.
Foto Ib Rahbek.

og vældig mange kulturtilbud i timerne før mørkelægning.

Det gjaldt om at finde balancen i konflikter med censuren og i forsøg på mellem linjerne og på indirekte vis at fortælle forstående læsere mest muligt om begivenheder og udvikling. Lokalt som på de store linjer. De ledende artikler holdt sig for en stor del til emner, der ikke havde med selve krigen at gøre, f.eks. nationale tilkendegivelser. Overskrifter blev vejret en ekstra gang ud fra den viden, man kunne have om troppebevægelser og kampe, sammenholdt med de tvangsindlagte tyske hærberetningers indhold. Det kunne læses på flere måder.

Af en notits om, at der den dag var særlig livlig taxakørsel mellem Skanderborg og Århus, kunne udledes, at der om natten havde været sabotage på banestrækningen. Der var forbud mod at omtale sabotagen. Blandt de ømtålelige emner var også vejret. Der måtte ikke bringes meteorologiske vejrudsigter. Fjenden – englænderne – kunne

have gavn af dem. Som om de ikke var i stand til at erkyn dige sig på anden vis om det danske vejr. I avisen gjorde vi så meget mere ud af den foregående dags vejr. Deri kunne ligge et fingerpeg, mente vi.

– von Hanneken er meget opbragt, sagde politifuldmægtig Glente til mig om morgenen 5. juli 1944. Det, der havde udløst vrede hos den tyske øverstbefalende i Danmark (senere straffet i Tyskland for bedrageri), var, at vi havde udsendt et ekstranummer af Aarhus Stiftstidende med udførlig reportage om den foregående dags havnekatastrofe i Århus: de enorme ødelæggelser, de mange dræbte danske, som man havde tal på, et ukendt antal omkomne tyskere, modige lægers og andre frivilliges indsats i det vanskelige og farlige redningsarbejde, mange detaljer om sprængstykker og projektiler osv.

v. Hanneken forlangte en forklaring om ekstraudgavens tilblivelse. Den var ligetil. Jeg havde som leder af en lille travl stab, der samlede stoffet om ammunitionsekspllosionens følger, konfereret med Udenrigsministeriets Pressebureau på Christiansborg. Det havde den lidet misundelsesværdige opgave at være mellemlid mellem besættelsesmagtens repræsentanter og dansk presse. Bureauets vagthavende var ikke betænkelig ved at sige, at vi kunne skrive løs om den katastrofe, der havde sendt hele Århus i beskyttelsesrum mange timer, og som fik jorden til at ryste helt til Ebeltoft. Vi skulle blot ikke komme ind på årsagen (sabotage eller hvad den kunne være), og »brug ikke ordene ammunition og granater«. Udtryk som sprængstykker og projektiler kunne passere.

Min redegørelse blev skrevet ned af Glente, der kom som sendebud for tyskerne. Deres raseri over ekstranumrets indgående skildring resulterede i et landsomfattende forbud mod al videre omtale af ulykken. Det forbud trodsede Demokraten frimodigt. Stiftstidende fik kort efter i tre juli-dage forbud mod at udkomme.

*Fra en rundskuefest i Tivoli
Friheden: Frk. Århus 1959
fotograferet mellem Holger
Fællessanger og Helge Jen-
sen, begge kostumeret som
medvirkende i et spil om
Århus 1909.*

Foto Børge Venge.

Utilfredsheden med den efterspurgte katastrofereportage, der på den sorte børs blev handlet til 10 kr., blev fulgt op med klage over en overskrift sålydende: To i droske beskudt og dræbt af fremmed flyvemaskine. Vi burde have skrevet allieret maskine, hed det i klagen. Almindeligvis blev besætterne omtalt som de fremmede i landet. Det var gået op for dem, og de søgte og fandt en passende anledning til gengældelse: det udgivelsesforbud, som var god PR for avisen. For øvrigt kunne den illegale presse fastslå, at flyet havde været tysk. Altså netop fremmed.

Jeg samarbejdede i redaktionssekretariatet med redaktør Børge Schmidt, Louis Schmidts ældste søn, der var tiltænkt en fremtid som chef i huset. Efter at han natten til skærtorsdag 1945 i sin seng i Risskov var blevet skudt af danske tyskerhåndlangere –

et af de mange clearingmord – tog den ulykkelige far og den nærmeste familie ophold på Tunø. Jeg påtog mig ansvaret for avisen samtidig med, at jeg fra folk i modstandsbevægelsen havde fået et vink om, at det nok var klogt ikke at overnatte i villaen på Skovhusvej.

Jeg overnattede derefter dels hos venner, dels mange nætter på Amtssygehuset, i en sygestue eller på overkirurg J. Fabricius-Møllers kontor. En af de sjældne rigtige cigarer – uden papiromblad – var lagt frem til mig. Ved aftenteen i en ung reservelæges lille lejlighed hørte jeg i en udenlandsk radioudsendelse den første melding om Adolf Hitlers død. Min trofaste cykel med nedslidte dæk bragte mig omgående til bladet og den tikkende fjernskriver, som først antydede den store nyhed, senere bekræftede den.

Travle dage fulgte med at forberede freden i avisudgave. Artikler til offentliggørelse, når

timen var inde, blev skrevet og lagt i skuffe. Den redaktionelle bemanning var kendelig reduceret. En række medarbejdere virkede illegalt, en var i Sverige, et par i Frøslevlejren, og om nogle vidste vi ikke besked. Så meget mere var der at gøre for de tilbageværende i hovedredaktion og Københavns-redaktion. Vi følte os ganske godt forberedt.

– Men der er jo fred, Helge Jensen, nærmest råbte redaktør Schmidt i telefonen fra Tunø. – Hvorfor kan avisen så ikke komme ud? Telefonsamtalen blev ført lørdag den 5. maj om formiddagen. I den tidlige morgen var vort ekstrarummer med det glade budskab: »Danmark er atter frit«, blevet revet væk. Af de tusinder af overskrifter, jeg har formet i årenes løb, rangerer denne øverst. Der var glædestårer i øjnene, da den blev prentet og forlangt sat med sætteriets største skrift. Jeg husker ikke meget andet fra min hastige tur til bladet i Kannikegade befrielsesaftenen, end at jeg fik råbt: Flaget op! Flag blev hejst og mørkelægningsgardiner revet ned, og der var jubel i gaderne, jeg passerede med den ene tanke i hovedet, at nu måtte der frit kunne laves avis.

Vi skrivende og fotograferende i bladhuset var ikke af tøjet i et par døgn. Efter at naboen, Marie Christensens konditori havde budt på befrielseskaffe med friske rundstykker, startede vi arbejdet med den planlagte fyldige lørdagsavis, som i fortsættelse af den lille, kompakte morgenudgave skulle beskæftige sig med mange detaljer aktuelt, i tilbageblik og fremtidsperspektiv.

Lysende håb var tændt. De første briters ankomst til landet var bebudet, og ved grænsen ventede vor udsendte medarbejder Ib Paulsen side om side med Franz v. Jessen, hvem Berlingske Tidende i mellemtiden havde sikret sig som medarbejder. Han var, endnu, mens tyskerne nervøst overvågede trafikken, blevet befordret til grænselandet som »patient« i en Falck-ambulance. Hans sekretær sad hos, klædt som sygeplejerske.

Men vi fik i modsætning til landets øvrige

aviser ikke den lørdagsudgave ud. Jeg kan den dag i dag tydeligt høre Schmidts »Hvorfor?« Svaret var, at der var ildkamp på Bispetorvet. Vi befandt os på fredsdagen i en krigszone. I ca. tre timer udkæmpede danske frihedskæmpere og tyske soldater en meningsløs, blodig kamp.

En tysk deling under kommando af en ung officer dukkede op bag Domkirken, muligvis på vej mod Søndergade, i øjeblikkets nervøsitet vist mistænkt for at ville angribe Koncertpalæet. Det var taget i brug som politi hovedkvarter og besat af en større styrke frihedskæmpere. De havde sat vagtposter ud. Der lød et skud. Ingen har kunnet forklare, hvorfra det kom. I næste øjeblik var der vildt skyderi fra begge sider.

Tyskerne gik i stilling på torvet, frihedskæmperne skød fra Koncertpalæets og Aarhus Stiftstidendes vinduer, og før det ved besindig dansk-tysk indgriben blev muligt at stoppe skyderiet, var mange menneskelig gået tabt. Senere skildringer har optalt 11 dræbte; nogle mener, tallet er 17. Sikkert er det, at mellem de dræbte var flere civile Århusborgere, kvinder og mænd, som havde begivet sig ud i den flagsmykkede by for at fejre freden. Begyndte det hele mon med et vådeskud? Det er der gisnet om. Der var ikke få vådeskudsulykker i de første hektiske dage; mange uøvede var blevet bevæbnet.

Det var under skyderiet farligt for personalet at færdes i Aarhus Stiftstidendes bygning. Alle blev for en sikkerheds skyld beordret i beskyttelsesrum. Lørdagsavisen var tabt på gulvet. Det måtte jeg konstatere ved middagstid. Jeg fik da også overbevist redaktør Schmidt om det umulige i at få en acceptabel lørdagsavis ud i rimelig tid. Vi samlede derfor kræfterne om fremstilling af en udvidet søndag morgen-udgave. Af dens stof om dagens Danmark fremgik det, at Århus ikke var alene om at begræde fredens dødsopfre. I København havde snigskytter blandet sig alvorligt i 5.majs forløb.

Den glædste overskrift i 62
journalist-år. En søluplade
gengiver forsiden af Aar-
huus Stiftstidendes eks-
traudgave om morgenen den
5. maj 1945.

Foto Erik Jepsen.

Der går mange linjer på kryds og tværs gennem det, der erindres fra besættelsestiden. Det handler om et tættere familieliv og om nye samværsformer, om fælles frygt og fælles forventning, opfindsomhed i køkkenerne og måder at skaffe sig brændsel på, chokerende nyheder og afslappende underholdning i et liv, der gik videre uden nogensinde at slippe alvoren.

Aarhuus Stiftstidende gennemførte sine store og stærkt besøgte julekoncerter i Århus-Hallen. Og Århus Journalistforening afviklede udendørs rundskue-arrangementer og indendørs Amatørforum. Professor, dr.phil. Gustav Albeck, ærværdigt æresmedlem af vort symfoniorkester, var lebendig konferencier på Århus-Hallens scene. Her præsenterede han for en fyldt sal seks søde, unge piger, der konkurrerede om Frk. Århus-titlen. Nej, det var ikke skønhedskonkurrence. Hensigten med den lille sommer-

spøg, som publikum gik meget op i, var at finde en typisk og repræsentativ pige af folket, en rigtig Århus-pige.

Som formand for Århus Journalistforening i 12 år var jeg lige så mange gange den, der udråbte den nye Frk. Århus. Sceneriet vekslede fra rådhusbalkonen og Hotel Royals balkon til Væddeløbsbanen og Tivoli Friheden. På Hotel Royals balkon var de seks deltagere i slutrunden ledsaget af seks soldater fra den lokale garnison. Baggrunden for den idé var en diskussion, som nogle menige havde lagt op til ved at gøre bekendt, at de følte sig uvelkomne i Århus. Vi slog den dag et slag for Jensenne, og det overværede tusinder af mennesker. Trafikken standsede. Sporvognene, som endnu ikke havde haft deres tid, kunne ikke komme igennem mylderet. Det var en fest.

Der blev opdaget talenter, når amatører optrådte ved arrangementer i Århus-Hallen.

*Franz von Jessen, berømt
pressemand, som 1891-92
var knyttet til Aarhus
Stiftstidende. Her som ri-
dende reporter i Århus, før
han drog ud i verden. Født i
Horsens 1870, død 1949.*

En purung Allan Lerche blæste frækt på cykelpumpe og flot på trompet. Som professionel musiker spillede han sig siden ind i radiosymfoniorkestret. Ved en julekoncert debuterede en 12-årig Maja fra Malling på cello. Da jeg næste gang traf hende, fungerede hun som solocellist i Bergens »Harmonien«, verdens ældste symfoniorkester.

Der groede nogle tanker og blev lagt nogle spirer under besættelsen. De bar ikke alle frugt. Når jeg med særlig glæde nævner det Journalistkursus ved Århus Universitet, som blev åbnet i 1946, skyldes det dels min per-

sonlige interesse og medvirken i forehavendet, dels – og ikke mindst – at der med dette længe forberedte kursus blev sat en udvikling i gang til gavn, skulle jeg mene, for journaliststanden, aviserne, efterhånden også de talte medier, for læsere og lyttere.

Det spillede en rolle, at censuren havde haft det for godt, og ytringsfriheden havde været sat ud af spillet i lærerige, onde år. Nu skulle ytringsfrihedens unge vogtere bydes muligheder, vi andre ikke havde haft.

To år i mesterlære og derpå indehaver af et journalistkort, det var min start i tyverne. I

1930 kunne jeg takke Foreningen Norden for berigende indtryk og ny viden, hentet på et 14 dages nordisk journalistkursus, som blev afviklet på Hindsgavl og i Sønderjylland. Det blev mit eneste kursus, betydningsfuldt også derved, at det sporede mig ind på væsentlige emner. I hverdagen blev huller i hjernens magasin udfyldt, når mange spørgsmål krævede undersøgelse og svar. Færdig blev man aldrig.

Tanken om i længere tid at sætte journalister på skolebænk er vendt og (i det små) praktiseret nogle gange i århundredets løb. Pressens organisationer var i det anliggende ikke meget beslutsomme. Økonomien spillede ind, og redaktørerne var ikke meget for i kursusanledning at skulle undvære mandskab. Bemandingen var sparsom. Det var almindeligt, at der kun var 3-5 journalister på en gennemsnits-provinsavis.

Et afgørende signal til fremme af ideen om at etablere et velorganiseret, kalenderfast kursus kom ikke fra pressekrede, men fra en kreativ, presseinteresseret videnskabsmand, den russisk-orienterede docent, senere professor og rektor Adolf Stender-Petersen. Han var født i St. Petersborg og havde, før han blev knyttet til det unge Århus Universitet været lektor på Handelshögskolan i Göteborg og professor i Dorpat, Estland. Det var hans opfattelse, at et universitet kunne og burde tage andre opgaver op end strengt akademiske og videnskabelige f.eks. ved at gøre noget for journalistikken. Han var selv en velskrivende dyrker af den som teateranmelder ved Demokraten. En del af borgerskabet – navnlig folk, der ikke kendte ham – anså ham for at være mere rød end acceptabelblæste der modvind fra én side, blev han heldigvis i de rette kredse forstået som varmhjertet, saglig og i passende grad fantasifuld bannerfører for sager, han brændte for. Han var ikke en »farlig« kommunist, men en idérig iværksætter.

Juleaftensdag 1938, altså for 50 år siden, stod der i Demokraten et interview med

ham. 24. december er ikke just læsedag, men det gik ikke upåagtet hen, at Stender-Petersen, som han sagde, »i det stille arbejdede med tanken om at stifte et kursus i journalistik—eptabe. Det skulle virke i tilknytning til Århus Universitet«.

Signalet blev opfanget af Provins-Journalistforeningens formand, redaktør Niels Hansen, Åbenrå. Han tog tråden op ihukommende, at hans forgænger som redaktør af dagbladet Hejmdal, H.P.Hanssen-Nørrømølle, allerede i 1922 havde udtalt ønsket om, at der til det kommende jyske universitet måtte blive knyttet et »apparat for journalistuddannelse«.

Sagt i korthed er det videre forløb: Niels Hansen og Stender-Petersen mødes. Planen konkretiseres. Den får bred tilslutning i provinsens pressekrede, møder først modstand og dernæst valen tilslutning fra københavnsk side.

Der var i København ringe tiltro til nytten af et kursus. Skulle det endelig realiseres, måtte hovedstaden være stedet, mente de derovre. Under besættelsen gik parterne i tænkeboks, og ved befrielsen var der tænkt så meget, at der når som helst kunne lægges ud med et tre måneders kursus for frivilligt tilmeldte journalister med nogen uddannelse. Når den nedsatte bestyrelse ikke indbød til kursus straks i 1945, men ventede til september 1946, skyldtes det, at redaktionerne måtte formode i 45-sommeren at have mere end nok at se til.

Repræsentanter for universitetet og pressekrede udformede i tæt samarbejde vedtægter, hvori det bestemtes, at der skulle undervises i pressefaglige, kulturelle, økonomiske, sociale og historiske emner og gives oversigt over kilder til viden. Lærere blev engageret. Universitetsfolk og pressefolk i ligelig fordeling. Jeg påtog mig en ganske betragtelig mundfund ved at blive ansat på skemaet som underviser i at forme notitser (med dem begynder det hele), referater og reportager. Desuden vejledning i avisom-

*Fra kampene på Bispetorvet
befrielsesdagen. To friheds-
kæmpere er gået i stilling i
Århuus Stiftstidendes re-
daktionshus.*

brydning. Lad mig skyndsomst sige, at i de første semestre lærte jeg af elevernes dejligt nærgående spørgsmål i nysgerrighedens tjeneste lige så meget, som de kan have lært af mig, en begynder på katedret.

Jeg påhørte, glad over at vi var kommet så langt, med genkendelse den åbningstale, som Franz v. Jessen 16. september holdt for 27 kursister og en stor forsamling af interesserede. Det var anden gang, v. Jessen i særlig anledning vendte tilbage til Århus. I 1901 talte han ved det første almindelige danske pressemøde temperamentsfuldt og udfordrende om de officielle og halvofficielle telegrambureauer, »disse pressens parasitter«. Det er vigtigt, at journalisten ser med egne øjne og hører med egne ører, pointerede han.

I festforelæsnngen de mange år efter var emnet journalistikkens ideelle grundlag. – Ikke skal man tale for højt om idealerne, sagde han. Vigtigt er det for journalisten som

for skorstensfejeren, at han gør sit arbejde godt og grundigt, om muligt lidt bedre. Med talent. Der er en god del håndværk i faget, og farer truer det. Sådanne farer som rutinen og favørerne. I erindring om besøg i en drypstenshule, hvor dråber i århundreders løb har bygget den mægtigste arkitektur, henvendte den erfarne sig til de unge med bemærkning om, at »vort arbejde består af dråber, og det er ikke så lidt at være dråbe«.

Den københavnske presse fik i talen at vide, at den var mere provinsiel end provinsens. Det bifaldt ikke mindst afholdshøvdinden Larsen-Ledet, udgiver og redaktør af Afholdsdagbladet, med hvem v. Jessen ved en aftenfest udvekslede minder fra pressemødet 1901. Jeg fik ved samme lejlighed at vide, at Århus Journalistforening i sin tid havde nægtet at optage den farverige Ledet som medlem. Motiveringen var den lidet rimelige, at hans blad, skrevet og trykt i Århus, ikke kunne godtages som et Århus-blad. Det

blev der i min formandstid rådet bod på ved i festligt lag at optage den afviste som ekstraordinært medlem.

Af førsteholdets 27 deltagere var kun 3 af kvindekøn, og da vi nu er ved den lille statistik, kan det oplyses, at der blandt de første tre kursus-års 85 deltagere blot var 3 fra hovedstaden. Der var forfriskende indslag af norske kursister, så længe Norge ikke havde sit eget kursus.

Det lyder som et eventyr, at 1946-kurset kunne gennemføres for 23.000 kr., deraf 5.000 bevilget af Århus kommune. Lærerhonorarerne var symbolske. I dag arbejder Danmarks Journalisthøjskole, som kurset lagde grunden til, med et budget på 25 millioner. Godt 40 faste lærere underviser 600 elever, som daglig færdes i komplekset i Olof Palmes Allé, mens 300 som led i den 4-årige uddannelse er ude i praktik på aviser og andre anerkendte uddannelsessteder.

Så langt turde jeg ikke drømme, da jeg i det sidste krigsår i en ledende artikel i Stiftstidende beskæftigede mig med den københavnske skepsis og gjorde gældende, at ikke blot journalistkurset, men også Pressemuseet burde placeres i Århus. Skolen har ynglet over al forventning. Museet kom til Århus, men har ufortjent ført en kummerlig tilværelse, når bortses fra enkelte påskønnelsesværdige og nogenlunde besøgte særudstillinger.

København har forlængst erkendt, at Journalisthøjskolen ligger godt og fast i Århus. De københavnske aviser er storaftagere af praktikanter fra skolen og ansætter de

bedste i medarbejderstaben. Da det lille kursus var ungt, begav professor Troels Fink, på det tidspunkt kursusleder, og jeg os til løvens hule, de københavnske journalisters forening, for at fortælle dem om kursusmulighederne. De gik ikke ud på at lave journalister, men at give de unge i pressen »et solidt almindennende og praktisk grundlag at arbejde videre på«. (Citat fra ledende artikel i Aarhus Stiftstidende).

Det hører til mit journalistlivs bedste oplevelser at have deltaget i pionerarbejdet på undervisningens og vejledningens område. Den senere direktør i Arbejdsgiverforeningen, daværende lektor Arne Lund, der også underviste de første sæsoner, udtalte på foranledning, at journalister var meget sjovere at undervise end studerende. De unge journalister viste tilmed udpræget respekt for emnerne. Min tilføjelse: Enkelte undtagelser bekræftede reglen.

Det var på tale, at kurset burde udvikle sig i retning af et journalist-fakultet på Århus Universitet. Jeg synes, det er godt, at selvstændigheden er bevaret gennem årene. Det bedste argument for at gribe sagen an som sket blev givet af kursister, der om udbyttet for de første små, energisk arbejdende hold erklærede: – Her og på denne måde opdager vi, hvor meget vi mangler.

Det hørte jeg på med forståelse. Der var inspiration i den og lignende udtalelser. Bogen »Journalistik – talent og håndværk« (titel frit efter Franz von Jessen) blev til i 1963, men da var jeg ikke ung i Århus længere.

For 25 øre leverpostej og for 75 øre pålæg

Overskriften kan lyde lidt besynderlig, men der er skam en stor sammenhæng mellem den og så den tid, jeg er i gang med at beskrive.

Efter henvendelsen fra Byhistorisk Udvalg er det gået op for mig, at jeg er ved at være en gammel dreng, go gammel dreng vil jeg driste mig til at sige, idet jeg betragter netop min årgang som særdeles fin.

Med hensyn til overskriften står den mejslet ind i min hjerne. Når jeg dengang kom hjem fra skole, skulle jeg altid lige smutte til slagteren for at hente for 25 øre leverpostej og for 75 øre pålæg. Når dette indkøb var gjort, var der madpakker til to børn og en voksen arbejdsmand, og så meget var der, at mor havde til sin frokost også; hun var naturligvis hjemmegående.

Jeg må uden tvivl vogte mig meget for ikke at henfalde til kærlighedsoverdrivelser til Århus. Det kan blive svært, for denne by har gjort mig rig (på minder) ud over alle grænser; jeg har virkelig indtil nu levet et rigt liv.

Og der kan ikke herske nogen tvivl om, at det har rod i mine børne- og ungdomsår og de rammer, jeg er vokset op i, og ikke mindst den by, der gjorde det muligt at udfolde sig, blomstre, selv under de kår, der bød sig i det småkårs arbejderhjem, som blev mit.

Jeg så dagens lys for første gang den 23. maj 1936 om morgenen på en smuk, høj og klar forårsdag med fuglekvidder, og hvad ved jeg. Jeg har af andre fået at vide, at min far greb harmonikassen og spillede en uden tvivl festlig hyldest for både mor og drenge-

barn, der for at det ikke skal være løgn oven i købet var ræverødhåret.

Jeg er den mellemste af tre børn i en for den tid typisk toværelses lejlighed med lokum på bagtrappen og ti lejligheder i opgangen, alle toværelses og alle beboet af småkårsfolk, men stolte mennesker alle som en. (For øvrigt lå ejendommen i Falstersgade 57, og det gør den endnu).

Holbergs Barselstuen kunne være skrevet i en sådan opgang, for dagen igennem, har man fortalt mig, kom hele opgangen på besøg i barselstuen for at tilse mor og barn, og hver især havde de småpakker med; man lykønskede, kikkede og gav. En interesse for hinanden, som vi nok i dag må indrømme er gået fløjt, vel nok på grund af medierne og den stadige, stædige higen efter materielle goder. Det synes mig at være lykkedes til fulde at kvæle interessen for hinanden.

Jeg blev døbt i Skt. Markus kirke af sognepræst Paul Knudsen.

Og lad os så springe nogle år.

Mange i mit kvarter og fra min årgang havde en lidt omkringfarende skolestart. Vi var startet som en lille enklave »Samsøgades skole« i Skovvangsskolen, idet Samsøgades skole jo var okkuperet af de tyske besættelsestropper, senere blev det jo desværre også Skovvangsskolens skæbne, så vi var en flok, der blev henvist til Elise Smiths skole i Nørre allé, hvilket bestemt heller ikke var kedeligt. De normale elever på Elise Smiths skole gik i skole om formiddagen, og vi andre tilløbere

Som vi i dag opfatter den
»glade spillemand« Svend
Åge Kristensen.

Tegning: Billedvæveren Birthe
G. Kristensen.

gik så om eftermiddagen, en fin ordning og spændende kan jeg huske, at vi syntes, vel nok fordi det var anderledes.

Tiden gik, og de mere eller mindre ødelagte skoler var blevet retableret, og tiden nærmere sig, da de rigtige, det vil sige dem med det rigtige skoletilhørsforhold, kunne vende tilbage. Jeg skal sent glemme den dag, da alle børn til Samsøgades skole samledes de forskellige steder, hvor de nu havde gået i skole under de fem forbandede år. Vi marcherede fra Nørre allé med skoleinspektør Vestberg i spidsen, flot flankeret af menige lærere, som jeg husker var: Lille hr. Johan-

sen, Store hr. Johansen, Brandt Lassen, Svendsen, Lyngge (som jeg for øvrigt tjente 2 kr. om ugen ved for at bære kul fra kælderen op i privaten i Høegh Guldbergs gade hver dag) og hr. Halkier (faderen til vor senere så berømte atletikpige Karen Inge Halkier).

Vi var vel et hold, der var værd at lægge mærke til. Vi marcherede op ad Munkegade og lige ind i Samsøgades skoles gård, alle med små dannebrogflag, som vi ivrigt og efter ordre viftede med uafbrudt. I den store fine skolegård mødtes vi så med alle de andre grupper, der var startet fra de forskellige privatskoler, der havde huset dem. Så var der fest og halløj, hurraråb og fine taler, solen skinnede, og det hele var en lyst. Nu ved jeg ikke, om min husker svigter mig, men jeg synes, at den gang skinnede solen hele tiden om sommeren, og der var altid meget sne om vinteren. Jeg er sikker på, at mange fra min generation vil synes det samme, men de er jo også gamle.

Århus var dengang, og det er den stadig, Verdens navle for mig, ja, det var helt ubegribeligt, at nogle mennesker i det hele taget kunne holde ud at bo andre steder end netop her. Ligeledes var det en kæmpegåde for mig, at man havde anbragt folketinget på en af øerne og ikke i hovedlandet. For slet ikke at tale om den undren, der var over, at alle de store landskampe i fodbold blev afviklet i København. Med min store kærlighed til min by må jeg indrømme, at jeg ofte med tåre i øje inderligt har hadet København. Det skal dog retfærdigvis siges, at det har fortaget sig siden.

Med en far som broilæggerarbejdsmand og lejlighedsvis havnearbejder samt fritidsmusiker på harmonika og banjo og med kraftig hang til flasken, men med et fantastisk humør, indskrænkede vore sommerudflugter sig til et besøg i Friheden (uden Tivoli) og Zoologisk have, som jo lå på hver sit hjørne af Stadion allé, netop hvor skoven starter. Her har jeg mangan skøn sommerdag tilbragt skønne timer med familien og i selskab

med alverdens vilde dyr. Ofte ser jeg med vemod mod Zoo-hjørnet. Jeg synes jo nok, at byen stadig kunne bære den byrde at huse nogle af verdens spændende dyrearter. Der er nu engang stor forskel på at se og lugte disse dyr og så betragte dem på en flad TV skærm. Ofte har jeg tænkt, at det var besynderligt, at de vilde dyr på TV aldrig skider, for i de zoologiske haver, jeg siden har besøgt, er der en tydelig klang i luften af en helt naturlig tarmfunktion. Hvor dejligt ville det ikke også være, om man viste en levende møgspreader, som en flodhest jo er. Det kan man se i haverne, men aldrig, så vidt jeg mindes, på TV. Det sidste var vel et lille sidespring, men også et hjertesuk.

En enkelt gang imellem var familien på fagforeningsudflugt. Det foregik med tog fra Århus, og så gik det ud mod de store vidder til Brabrand, eller, når der var mange penge i kassen, helt til Stautrup; men så var vi godtnok også langt væk hjemmefra. På kroerne i de respektive byer gik så den vilde jagt dagen igennem. Der var for os unger arrangeret sækkevæddeløb og kartoffel-på-en-ske-løb, og det morede vi eget ved. For mit eget vedkommende vil jeg gerne fremhæve, at jeg var ret god til sækkevæddeløb, og jeg er draget hjem med adskillige små, fine præmier. Der var så keglespil for de voksne samt sodavand og kaffe til damerne og masser af bajere til mandfolkene. Ved sådanne lejligheder havde far altid på opfordring medbragt sin harmonika, der for øvrigt altid blev transporteret på en gammel klapvogn, et kosteligt syn må det have været.

Med hjælp fra harmonikassen og mors sang blev min familie ret ofte mæTi idtpunkt, og det har jo nok også betydet, at nogle af de populære solstråler ved sådanne lejligheder også strejfede mig. På disse dage var det nærmest vidunderligt at være Bette Svends søn. Når dagen var til ende, var det altid mor, der kørte klapvognen med harmonikassen, og far nærmest hang over hende i sin lykkelige brandert.

Siden har jeg ret ofte spillet til udflugter og fagforeningsfester. Der syntes dog at være ret langt mellem de store, lykkelige øjeblikke.

Vi var heldige i vort kvarter; vi havde et Tivoli, idet der i en årrække omkring krigen og nogle år efter dens slutning lå et lille, hyggeligt Tivoli midt på Langelandsgade, populært blandt børnene kaldte vi blot stedet »omme på marken« eller »omme ved sandhullet«. Fiels Tivoli hed det, og det lå her hvert forår og en del af sommeren med. Der var en børnekarrusel, en svingkarrusel, luftgynger og diverse boder samt en træopbygget platform til artister, som selv med barneøjne set ofte var af meget ringe kvalitet. Dog en af artisterne husker jeg som en dygtig cykelartist. Hans navn var Mister Ricardo. Han var dog så uheldig, at en aften, da han skulle hoppe ned fra sin store et-hjulede, gik han lige igennem brædderne med det ene ben, som blev meget ilde tilredt. Han blev afhentet i Zonens ambulance, og vi så ham ikke mere den sæson eller siden for øvrigt.

I Tivoliet var der altid under besættelsen en hel del tyske soldater, som jeg bedst husker som gamle, flinke og trætte mænd. De kom fra de omkringliggende tre kaserner, nemlig Langelandsgades, Høegh Guldbergs gades og Vester allés.

Den 4. maj 1945 om aftenen var der også en del, og det var netop i dette lille Tivoli, jeg hørte fredsbudskabet. Der kom en ordonnans fra en af kasernerne, og pludselig ilede alle tyske soldater i tre retninger mod deres forlægninger i meget stor hast til undren for de fleste andre gæster deriblandt jeg selv. Pludselig åbnede tivoliejeren for vinduer og døre til sin store gøglervogn, som vi kaldte det dengang. Der blev skruet op for radioen, så alle på pladsen kunne høre, og ud fra denne vogn strømmede så det glade fredsbudskab, som ligesom samlede sig omkring os og hyllede os, der var til stede, ind i en forunderlig stemning af samhørighed og vedkommende varme. Det var, som om alle var gået i stå, netop som de stod eller gik, som i et

Falstersgade 57 (nr. 3 f.h.). Ejendommen er sammen med nr. 59 og 61 opført 1898 som en sammenhængende bebyggelse med ens facadedekorationer. Her efter »Ø-gadekvarteret i Århus« (1983).

lille øjeblikks tornerosesøvn; men så var der heller ingen ende på jubelen. Folk råbte og skreg i munden på hinanden, nogle græd, og andre grinede, ja alle var jublende glade. Jeg tænkte, at det var lidt synd for de stakkels tyske, gamle, trætte, flinke soldater.

Tivoliejereren proklamerede, at resten af aftenen var alle forlystelser gratis. Det udløste en folkefest, og der lød en konstant hujen og kåd skrigen fra de kørende forlystelser. Denne aften står mejslet ind i min hjerne, altid klar til at blive draget frem, trods min efterhånden fremskredne alder. Selv fik jeg dog ikke det store udbytte af de gratis fornøjelser, for jeg havde på det nærmeste solgt min sjæl til børnekarruselmanden eller i hvert tilfælde solgt mine kræfter, og denne mand havde jo pludselig fået travlt.

Børnekarrusellen var af den type, at man gik oppe i hatten af karrusellen på to ved siden af hinanden i rundkreds lagte brædder

og skubbede karrusellen. Rundt og rundt gik det med to drenge ad gangen. Når klokken lød dernede fra, startede vi, og når klokken atter lød, tog vi langsomt farten af og standse helt. Uhyre smart var det egentlig og meget besparende i energi. Måske ligger der heri en idé til fremtidige karruselejere, skønt jeg har mine tvivl om, at man kunne få børn til det i dag. Lønnen bestod i, at man skubbede fire ture; herefter fik man en tur gratis i den fine afdeling med heste og kareter, og så var det naturligvis to andre, der gik trædemølle oven på. Mærkeligt nok var der aldrig mangel på drenge til at tage disse tørne, og fik vi ikke andet ud af det, så er det dog et kosteligt minde at have liggende til opbevaring i tænkeboksen.

Da jeg denne dag eller rettere aften vendte hjem fra »arbejde« tilbage i Falstersgade, var her jo naturligvis også fest og stemning, og min første store opgave var at overtale mine forældre til at lade mig blive længe ude den aften; det var, så vidt jeg husker, ikke svært. Lykkelig var jeg, hurtigt ned ad trappen og ud på gaden til de store, der havde samlet sig i klynger, som løb rundt i gaderne, og råbte rul'gardiner-rul'gardiner, og min sandten folk flåede deres rullegardiner ned fra deres vinduer og smed dem ned på gaden til os. Her blev de så lagt i forskellige dynger, og så blev der tændt bål – oøj det var vel noget. Jeg huskede jo nok mors bemærkning om, at hvis man leger med ild, tisser man i bukserne; men pyt, nogle chancer måtte man vel tage, og indtil videre var jeg da tør i bukserne. Jeg skal love for, at det var en aften af de store, gode, som aldrig slettes; men som snarere står klarere, jo længere tid der går.

Aftenerne blev igen rolige og normaliserede sig. Folk begyndte igen at gå på visit hos hinanden, til aftenskaffe til politiske diskussioner. Man hørte på de sidste nye døgnmelodier, sang selv lidt og spillede, de, der havde de gaver. Frem for alt man var sammen; man brugte tid sammen og var altid parat og åben til at tage del i og stilling til de

forskellige problemer og til hverdagens mange spørgsmål. Jeg tror ikke, at man dengang var så lidt materialistiske, bare fordi man ikke havde råd til andet. Jeg tror virkelig, at man gjorde sig mere umage med at leve gode liv. Det var ikke kun fattigdom, der gjorde, at man spiste for at leve og ikke som nu, hvor man har den opfattelse, at de fleste lever for at spise.

På anden vis blev det første efterkrigsår livsafgørende for mig, idet jeg her fik kontakt med »Frivilligt-drengeforbund« Århus 1.kreds. De havde til huse i Klostergade på KFUM. Jeg startede som pøg i 1945 og var med aktivt, til jeg fyldte 22 år og havde af tjent min værnepligt og var blevet gift og dermed havde familie at sørge for. Alene det, at det var første kreds, altså den første, det var ligesom noget særligt, syntes jeg. Og så havde de orkester, og det var netop i første kreds et meget godt orkester.

Der var i Århus dengang en konstant kamp mellem 1., 2. og 4. kreds om, hvilket af orkestrene der var bedst. Ud fra et musikalsk synspunkt tror jeg, det var meget svært at bedømme. Det var gode drengeorkestre alle tre, men dengang syntes jeg helt klart, at det var 1. kreds', der var langt det bedste.

Jeg vil ikke for noget i verden have undværet blot en time af dem, jeg tilbragte i FDF. De bar i sig en kraft og kvalitet, der har haft en helt utrolig indflydelse på resten af mit liv. De af læserne, der kender FDF i Århus, kender jo også Bogensholm, de kender Hørhaven, de kender de mange mønstringsmarcher gennem byen i de tidlige søndagsmorgener om vinteren med korte bukser og blå ben. Disse aktiviteter taler jo for sig selv, alene de tusinder af børn og unge, der havde deres barndom og ungdom der, ja, det var helt overvældende, og det er synd, for efter hvad jeg har opfattet, er det vist efterhånden en uddøende race.

Jeg blev trommeslager her og var lykkelig. Jeg følte, at det var bare lige mig, og det er her, jeg mener, at det fik livsafgørende betyd-

ning for mig, idet jeg senere gennem mange år ernærede mig som musiker, og jeg har stadig en væsentlig del af min indtægt igennem musikken. Jeg kunne nævne i massevis af gode musikere, der har startet deres musikalske løbebane i FDF. Ydermere mødte jeg også et par glade basunister i orkestret. De havde en søster, vi blev forelskede hende og jeg, og i skrivende stund har vi været gift i 33 år, så, som I ser, var det ikke en overdrivelse det med det livsafgørende.

Ja tænk så, alle både rig og fattig dreng fik instrument af FDF, alle modtog undervisning samme sted og ofte af de ældre orkestermedlemmer, og der har virkelig aldrig været tilfælde for mig, hvor jeg har følt sociale forskelle. Det har jo givetvis været gode lærere, der var i stand til at holde stilen. Hurra for det.

Et afsnit i denne beretning fortjener »Vennelyst«. Altså: Vennelystteatret, som mine forældre vist allerede dengang kunne tegne abonnement på, og det var jo mange år før Arte. Jeg tænker på det, fordi jeg som barn der har haft sjove teateroplevelser.

Jeg har også haft dejlige juletræsfestoplevelser. Den gang syntes jeg, godteposerne altid var store; men det er vel det sædvanlige med, at man selv er blevet stor osv. Det afsnit af Vennelystteatrets historie, som jeg vil dvæle en smule ved, er det, der fulgte i hælene på schalburgteringen af teatret.

De sidste måneder af krigen tjente de sammenlappede ruiner jo som husvildeboliger. Alene ordet husvild synes jeg bærer en nedsettende klang i sig, for husvilde er jo ikke folk, der bliver specielt vilde, når de ser et hus, nej nej – det er jo, som vi alle ved, søde og rare mennesker, der er i en øjeblikkelig forlegenhed for et sted at bo. I realiteten kunne det vel overgå os alle. Dog er det vel oftest sådan, at det nemmere rammer dem, der befinder sig på et af de nederste trin i samfundssystemet, idet de, som havde midler nok, jo altid kunne skaffe sig noget andet,

*Marchen tilbage til Samsø-
gades skole august 1945.
Her efter »Skoler og skolegang i
Århus 1930-1975« (1978)*

hvis de skulle blive boligløse. Men man havde altså indrettet dette udbombede teater til boliger for sådanne lejlighedsløse mennesker, og her boede man så til langt ind i halvtredserne under usle og trange kår; men man havde dog en bolig.

Hovedbygningen indeholdt en slags lejligheder til ti familier. Keglebanen var indrettet til fem familier. Familierne var af vidt forskellig observans. Her levede vognmand, luder, arbejdsmand, tjener og lommetyv sammen i skøn forening.

Idet jeg dels boede nær ved (i Falstersgade), dels var købmandsbud hos købmand Eskildsen på hjørnet af Høegh Guldbergs gade og Sølystgade, havde jeg nogen kendskab til miljøet. Tilsammen levede familierne næsten op til de teatertraditioner, der var knyttet til stedet. De daglige optrin ville gøre ethvert gadeteater i dagens Danmark uhjælpelig til grin. Her, kære venner, var den ægte vare. Sjovt nok kunne jeg allerede dengang fornemme det, og jeg elskede at komme der. Her var atmosfære, så det drev ned ad de grå betonmure. Alle dage blev levet helt ud. Man hyggede sig i den solvarme betongård, man frøs sammen om vinteren med rim på

væggene og små ovne i køkkenerne. De ovne og deres installation ville sikkert i dag blive betragtet som livsfarlige; men den gang gav de liv og varme, de små sorte fyre, vistnok kaldet spareovne. Det fælles lokum på gangene var et helt kapitel for sig. Uhumske var de jo, og de var vel også smittespredere ud over alle grænser. Små skænderier var der altid omkring lokummerne, idet alle syntes, at de andre ikke gjorde ordentlig rent, når det var deres tur.

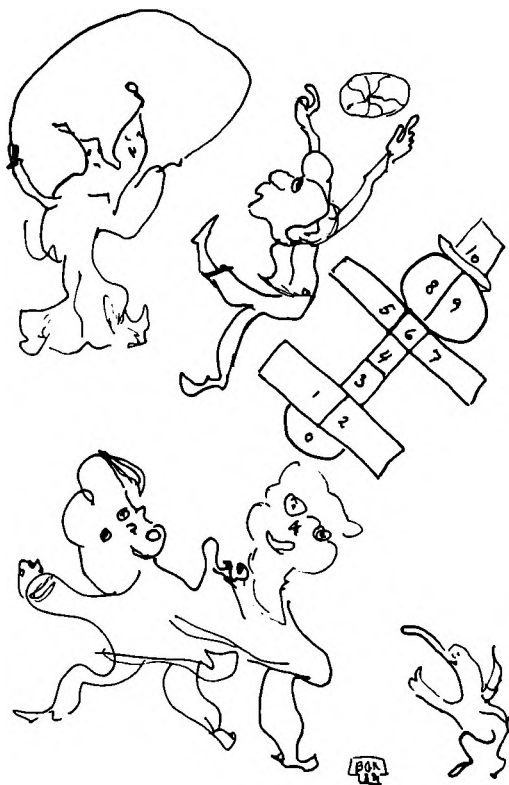
Når det kan se ud, som om jeg har lidt tilovers for dette sted, er det ikke galt gættet. Jeg gik i klasse med to drenge fra familierne i keglebanen, nemlig Preben fra familien Christensen og Poul, der var søn af vognmand Sørensen. Desuden kom jeg blandt andre med varer også til en familie kaldet »fine Hansen«. Det var en familie på syv personer, far, mor, tre piger og to drenge. Denne familie kæmpede konstant og iltert for at holde deres hoveder lidt højere oppe over dyndet end de andre, og de så altid ud, som om de ikke bestilte andet end at vaske hinanden hele tiden, deraf navnet »fine Hansen«.

Når jeg hæfter mig ved netop denne familie, så er det naturligvis, fordi den har brudt afgørende ind i mit liv, idet de to basunspilende gutter, som jeg før har omtalt, var sønner af familien, og den søster de havde eller rettere har, er den pige, jeg forelskede mig i og endnu er gift med på 33te år; sådan kan det gå.

Den fine fru Hansen lever stadig og er stadig fin.

Vennelystrevyen, altså teltrevyen, var også en stor oplevelse for kvarterets store unger. Jeg har tjent til mange fribilletter ved at hente bajere og gå til hånd hos skuespillerne, f.eks. Osvald Helmuth, Duval Mols, Ellen Løjmar og Alex Zander. Det var en eventyrlig tid, og i et par sæsoner hang revyen vel også sammen økonomisk.

Det kunne ske, at man ikke kunne erhverve sig fribillet, så var der kun under-

gangsbillet tilbage. Det var der også en særlig spænding ved; man kunne mærke denne særlige kriblen i maven, når man var på vej under teltdugen og ind til festen og herlighederne. Dog kunne det ske, at vi blev forrådte af tissemanden, der bestyrede toiletterne i kælderen til det udbombede teater. Han havde det med at stå og lure på kældertrappen, og så han noget, sladrede han, og så var det en på kassen og ud igen til den almindelige hverdagsaften, slukøret; men modet var tilbage allerede næste aften. Jeg så de revyer så mange gange, at jeg stadig kan huske næsten alle teksterne udenad – det samme gælder min kone. Vi har jo sikkert ofte snydt ind side om side, lidet anende, at vi senere skulle følges ad i så mange år.

Jeg var brændemærket – jeg ville være musiker. Når man den gang kom hjem med sådan

en udtalelse, blev der dødsstille i stuen. Du skal lære noget »fornuftigt« først, var den hårde dom, og det ved vi jo, at dengang, hvis man dristede sig til at komme med erhvervsønsker, der bar præg af skæg og ballade, ja så måtte man lære noget fornuftigt først. Min far, og det endda trods det, at han selv var fritidsmusiker, var ingen undtagelse her; du må lære noget fornuftigt først. Og det gjorde jeg så; jeg kom i lære hos M.H.Jæger (Århus pengeskabsfabrik). Jeg blev på fire år klejnsmed, måske ikke den dårligste i byen, men i hvert tilfælde heller ikke den bedste klejnsmed, man kunne tænke sig. Men lærepladsen fejlede ikke noget. Det var alle tiders. Dejlige mennesker, gode lærekammerater, og så var jeg oven i købet ikke den eneste, der skulle »lære noget fornuftigt først«. To andre musikeraspiranter var også på den, og vi fandt hurtigt sammen i et lille orkester, og så var det hele jo pludselig til at holde ud. M.H.Jægers pengeskabsfabrik lå dengang i Otto Mønstedts gamle gård med indgang fra Vestergade der, hvor nu Magasin har bredt sig til alle sider. Selv om man nu går en tur på pladsen, er det ikke muligt at finde det ringeste spor efter fabrikken. Jeg skal love for, at der er ryddet godt op.

Fabrikken blev flyttet i industrikvarter. Det var dyrt, og da det så blev så småt med penge mellem folk, at de ikke havde noget at bruge pengeskabe til, ja så blev man vel enige om at gå konkurs og sælge stumperne. Slut med det.

Der var så dukket en institution op i Århus, kaldet Det unge Århus. Man mødtes på skift i Møllevangskolens aula og i Skt. Annagades skoles festsal, og her gik det ikke stille af. Vi var en overgang tre orkestre, der skiftedes til jobbene på de to skoler; men alle musikerne var der altid, for man turde ikke dengang helt slippe kontrollen med de andre. Vi fik ikke det store honorar for det; men kors, hvor havde vi det herligt, hundredevis af unge stillede op her uge efter uge, og det var jo netop i den store brydningstid, hvor

Tommy Steele dukkede op, og alle vore numre var simple efterligninger af alle de store, som vi kaldte dem. Noget, der ikke kan undgå at vække undren, var det, at jeg aldrig, og jeg mener aldrig, trods grundig gransken i de små grå hjerneceller, har kunnet fremskaffe en erindring om vold på nogle af de aftener. Selvfølgelig har der været små mobbeaffærer; men der var aldrig denne dunkle stemning af øretæver i luften.

Det var en skøn tid, der kom, varede i fire år og forsvandt så igen uden at efterlade sig spor. Bevares, man talte lidt om det, men underligt var det. Det følte underligt, stor succes den ene uge og væk for evigt ugen efter, en afmatningsperiode over et stykke tid var der overhovedet ikke tale om. Lidt af det samme forekom på KFUM i Klostergade. Man lavede med stort held et arrangement, der hed Åbent hus. Det blev fra starten en enorm succes. Man kunne ikke bestille billetter, men måtte være der et par timer før for at sikre sig adgang. De mennesker, der stod for det, var meget skrappe, og de havde fingeren på pulsen. De vidste altid, hvad der var af artister og skuespillere i byen. Disse blev så shanghaget til at give et nummer til bedste for alle os unge mennesker, der bare sad og ventede på at blive underholdt. Man hyrede nogle taxier, og når så de respektive skuespillere eller artister havde pause på deres oprindelige job, blev de hentet og efter deres optræden fragtet tilbage. På den måde kunne man for en ringe betaling sammensætte alle tiders underholdningsprogram, for hvem turde dog vove at sige nej til sådan en flok »renhjertede unge kristne mennesker«.

På disse aftener har jeg oplevet kunstnere som Helge Kjærulff-Schmidt, Poul Reichhardt, Leo Mathisen, Poul Reumert, Elith Foss, Carl Brisson (i lilla kjolesæt) og mange, mange flere. Man havde endog lavet et Åbent-hus-orkester, der var særdeles velfungerende, og som der var almindelig kamp for at få en plads i. Det lykkedes dog aldrig for mig, selv om jeg ihærdigt gjorde mig til.

Ligeledes her skete det forunderlige: stor succes fra starten og alle uger i tre eller fire år, så færdig med det. Her var der heller ikke nogen forudgående afmatning, og jeg er såmænd ikke holdt op med at undre mig endnu. Dog kan det være, at svaret ligger i udviklingen inden for TV; man har måske ikke turdet fortsætte, da man så, hvad der var ved at ske. Med andre ord man har givet op uden kamp, og sådan er det jo desværre med mange lignende ting – man har givet op, fordi man stod, troede man, over for en overmagt.

Jeg begyndte herefter at interessere mig meget kraftigt for Århus byorkester, som det hed dengang. Det var vel en almindelig del af min musikalske udvikling, at jeg til stor undren for min normale musikalske omgangskreds pludselig begyndte at gå til symfonikoncerter. Selv om det i dag kan lyde som den største selvfølgelighed, så var det altså ikke sådan i min ungdom. Da gik almindelige arbejdere og arbejderbørn skam ikke til koncerter af den slags. Men jeg gjorde det altså, vel nok i starten af nysgerrighed; men jeg skal love for, at interessen hurtigt blev vakt. Jeg blev noget betaget af orkestrets paukist, Mogens Harpsøe, og efter flere måneders tøven tog jeg mod til mig og fik spurgt, om han gav undervisning. Det gjorde han, men jeg skulle bestille noget, ellers gad han ikke have med mig at gøre, og jeg skal love for, at han mente det – et par gange er jeg blevet smidt på porten for ikke at være ordentlig forberedt.

Men lærerigt var det. Han var en prægtig lærer, der nu nyder sit otium som pensionist. Det var jo ikke bare det, at man var elev, nej, jeg kom skam med i Graven på Århus teater og var nodevender, og jeg har vel aldrig været så nervøs, som da de på teatret spillede Stravinskys Lastens Vej med Tonny Landy i hovedrollen. Det var jo efter mine begreber en moderne opera, og for paukisten var der ind imellem nogle forfærdelig lange pauser; så forlod Harpsøe sin plads i orkestergraven

F.D.F. 1. kreds' trommekorps i Nørregade 13. januar 1957. Iklædt gamle uniformer, de berømte hvide bluser, der blev afskaffet i 1930'erne, fejrer drengene forbundets 50 års jubilæum.

Århus kommunes biblioteker,
Lokalhistorisk Samling.

(egentlig tror jeg, han gik i kantinen), og imens skulle lille jeg tælle takter. Jeg talte, og jeg syntes, at tiden nærmede sig; jeg begyndte at svede, for hvad skulle jeg gøre, hvis nu han slet ikke kom, alt inden i mig skælvede, og jeg begyndte at lange ud efter køllerne, men så, da der manglede bare to takter, triner Harpsøe ind ad døren, sætter sig og spiller bare med den største selvfølgelige mine i ansigtet, mens jeg var ved at dåne af ophidselse. Sådan havde jeg mange fantastiske oplevelser i byens dejlige orkester, til hvis koncerter jeg stadig flittigt går, når tiden er dertil.

Jeg husker en lille morsom episode fra orkestret; det var under kapelmester Per Drejer. På et tidspunkt var der en noget ophidset stemning, og pludselig råber kapelmesteren: »Det lyder som en lirekasse dette

her«, hvorefter en af violinisterne replicerer: »Ja, og Per drejer«. Stor grinen, og herefter var den normale stemning genoprettet.

Det, man før kaldte Folkets hus (nu Kongreshuset) – i ungdomsfolkemunde den gang »Skraldet« – ja, her var det simpelthen, det skete. Her holdt alle fagforeninger deres juletræsfester, stiftelsesfester, jubilæer, og hvad ved jeg. Når man var ung og fuld af gåpåmod, kunne man i løbet af vinteren komme til mellem 20 og 30 forskellige foreningsballer, og her var det jo den gode, gamle Århusmusiker og musikdirektør (som han kaldte sig) Egon Ankerstjerne-Bertelsen, tæt forfulgt af den lidt mere sprælske Helmuth Lose, der sad på det musikalske marked helt suverænt. Da var der virkelig gang i den i Folkets hus.

Jeg har selv af Mogens Harpsøe været

Wienerhallen i Mindegade, som den – nyetableret – tog sig ud i 1920'erne. Det fremgår nederst på hængeskiltet, at solistoptreden ikke dengang var så fremmed en foreteelse som senere.

Her efter Bernhardt Jensen:
Som Århus mørede sig (1966).

sendt op i Folkets hus som musiker, altså som afløser for Harpsøe. Jeg skulle bare melde mig til Ankerstjerne og sige, at jeg kom i stedet for Harpsøe. Bare og bare – det var nu ikke så lige en sag, idet sådan en som Ankerstjerne jo var en, man så op til og behandlede med en vis ærbødighed. Jeg fik da foretræde og kom med min forklaring angående afløsningen. »Unge mand«, sagde han, »har De nodestativ med?« »Nej«, sagde jeg noget trykket. »Pyt«, sagde han med værdighed, »De lejer et af mig for en krone. Vær venlig at finde Deres plads og stil op«. Jo, der var sandelig stil over de gamle kapelmestre. Aftenen forløb da også upåklageligt, og jeg havde senere mange afløserjob hos Ankerstjerne.

Så en dag var der ikke noget at gøre. Jeg

skulle forlade min by. Trods nygift måtte jeg af sted for at »tjene min konge, mit land og mit flag«, med andre ord: jeg skulle være soldat. Glad kan man ikke sige, jeg var, med en gravid kone på hjemmefronten og 16 kroner om ugen på udefronten så det på forhånd helt håbløst ud.

Det ændrede sig dog. Det viste sig nemlig, at, mens jeg var soldat, passede byen Århus på min kone på den måde, at de hver uge gav hende et passende beløb, og da tiden var inde til første søns ankomst, gav de hende min-sandtten både barnevogn og børnetøj, så reelt led vi ikke nød nogen af os bortset fra, at vi naturligvis savnede hinanden. Jeg var indkaldt til Varde, men følte det som Australien, så meget savnede jeg både kone og by.

Endnu engang tilsmilede lykken mig. Efter blot en måned i denne for mig håbløse udørk søgte jeg optagelse i 2. regiments musikkorps i Haderslev, der netop havde været i Varde og give koncert på kasernen. Jeg bestod en prøve og blev straks overført til Haderslev, der jo trods alt var en østkystby, og ydermere skulle jeg nu i resten af min soldatertid beskæftige mig med musik, hvilket jeg naturligvis var lykkelig for, og det blev da også meget lærerigt.

Nu kan man jo tænke, hvad dølen har dette med Århus at gøre, men så hør bare her: Dirigenten i 2. regiments musikkorps var nemlig Bue Lund Nielsen, som også dirigerede Tonica i Århus, og i kraft af dette var han nødsaget til et par gange eller tre om ugen at køre til Århus, så jeg sneg mig stille og roligt ind på livet af ham og fik ham efterhånden til at forstå, at det var rart at have følgeskab til Århus, og det var vi jo et par stykker, der var vældig glade for.

Om min tid sammen med militærorkestret og Bue Lund Nielsen har jeg kun godt at sige. Som dirigent kender vi ham jo også godt her i byen, og jeg ved, han stadig kan nydes i tyrolerteltet i festugerne, endskønt han jo nu er gået på pension. En strålende dirigent er han og trods lille af vækst et stort menneske.

Efter min soldatertid, der sluttede i 1958, drog jeg atter mod Århus. Det så imidlertid lidt sløjt ud med at få arbejde som smed; men min far kendte råd mod det og skaffede mig arbejde hos en entreprenør, der hed Hartmann Petersen, og – underligt nok – det første stykke arbejde, som jeg var med til at lave, var anlæggelse af et forlystelsessted, nemlig Tivoli Friheden. Jeg husker tydeligt, at der skulle åbnes den 1. maj, og til middag var vi ikke helt færdig med brolægning og fliser, og det var jo ikke særlig smart at gå og arbejde om eftermiddagen på arbejdernes kampdag; men vi kunne jo også godt se det med mesters øjne, så efter at han havde lovet os guld og grønne skove, gjorde vi færdig.

Og mens vi lagde de sidste fliser, kunne vi høre arbejdernes optog nærme sig. De havde jo hornmusik i spidsen, så mens optoget marcherede ind ad hovedindgangen med vor egen fagforening i spidsen, sneg vi os med værktøjet under armene lige så stille ud ad bagdøren. Det havde jo nok ikke været særlig spændende med en sådan konfrontation her.

Jeg fik jo ret hurtigt kontakt med gamle kammerater, og vi fik hurtigt stablet et orkester på benene og fik planlagt nogle øveaftener. De blev henlagt til et tørreloft i Sjællandsgade nr. 129, tredje sal. Tørreloftet var lavet om til lejlighed og tjente til bolig for min hustru og mig og vor førstefødte. Hvorfor prøverne var henlagt hertil? Tja – som I ved, er min kone jo datter af »fine Hansen« fra Vennelyst, og hun havde selv sparet op til et klaver ud af pengene fra sine ungpigepladser, så hun bragte et klaver med ind i ægte-skabet, og som følge heraf var det jo oplagt, at prøverne skulle holdes hos os. Vi var så heldige, at værten i ejendommen spillede banjo, og hver gang hans meget umusikalske kone bad ham om at gå på tredje sal for at bede os om at holde op med spilleriet, så bad vi ham hente sin banjo, så roste vi ham lidt, og han spillede med en times tid og var lykkelig, og vi fik øvet. Smart nok, syntes vi.

Det, at vi øvede så meget, som vi gjorde,

gav os til sidst så meget rygrad, at vi sneg os ned på et af datidens mest fordækte værts-huse, nemlig Wienerhallen. Der spurgte vi værten, den legendariske Svend Hansen, om han ikke manglede et godt orkester. »Jo«, svarede han, »kan I skaffe mig det?« Det mente vi jo nok, at vi kunne, og aftalen blev, at vi skulle starte ugen efter. Han smed simpelthen dem ud, der sad der. De spillede ad helvede til, sagde han – »og hvis I også gør det, må I samme vej«. Vi sank højlydt en klump hver og var meget spændte på, om vi kom til at nyde samme skæbne. Det gjorde vi dog ikke, vi havde stor succes, og vi blev der i halvandet år, hvorefter vi rejste af os selv, og Svend Hansen var ædende ond over det.

Man kan godt sige, at vi begyndte på jobbet som store drenge, og efter halvandet år forlod vi det som voksne mænd. Mange vil nok mene, at det er ikke noget at prale med at have spillet på Wienerhallen; men det var en prægtig arbejdsplads, og den lærte os om alle livets vrangsider. Det var en uhyre hård skole. Vi spillede alle ugens dage og havde kun fri 1. juledag, 1. pinsedag og langfredag. Den eneste undskyldning for ikke at møde op var dødsfald, og det skulle være ens eget.

Jeg husker endnu tydelig en gang, Svend Hansen pludselig ville lave værtshuset om til en pæn restaurant. Han havde været oppe at se My fair Lady i den gamle Århusal og havde bagefter været ude at nyde et par genstande med en af sangerne derfra, nemlig barytonen Henry Büchmann, der ikke havde noget at lave, når forestillingen var udspillet i Århusal; men så sagde Svend Hansen: »Kom du ned på Wienerhallen. Vi laver den om til et pænt sted, og så skal du synge for mine gæster hver aften«. Vi blev indkaldt til søndag formiddagsprøve og var chokerede. Der var duge på alle borde og en stor buket roser på flyglet. Aftenen oprandt, og sangeren sang, men desværre kun én sang, så var der vilde protester hos publikum. Vi fire musikere kunne ikke lide det, for Henry Büchmann var dygtig, men stedet var altså for-

Det unge orkester på Wienerhallens tribune. Fra v. trompet: John Rasmussen, klaver: Roger Skyum, saxofon: Finn Rugaard, trommer og refræn: Kaj Kristensen.

Foto hos forfatteren.

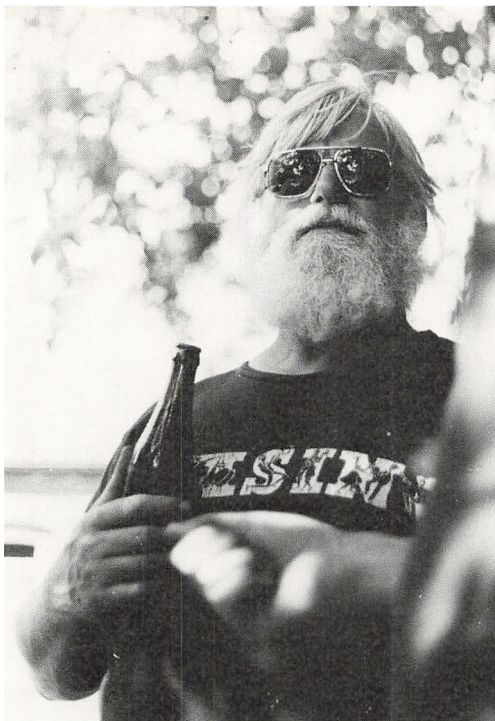
kert. Efter at have taget tilløb et par gange mere besluttede Svend efter pres fra publikum, der hovedsagelig bestod af havnearbejdere, sømænd og ludere, at opgive. Dugene blev taget af bordene, ja selv roserne blev fjernet fra flyglet, og en stærkt chokeret Henry Büchmann fik en måneds gage, hvorefter han lynhurtigt fortrak.

Vi genoptog vort sædvanlige program og fik snart genoprettet normal stemning med datidens sentimentale sange. Nu må man jo huske på, at selv om vi spillede der hver eneste aften, havde vi hver især vort normale arbejde om dagen, hårdt var det, ja, men lærerigt.

Denne side af Århus skrives der jo normalt ikke særlig meget om, så derfor syntes jeg, det skulle med her. Dog må jeg også retfærdigvis indrømme, at da jeg senere skulle til at leve af at spille, ja så var det egentlig ikke

nogen anbefaling, at man havde været ansat på Wienerhallen, så det har jeg ofte fortiet, dog altid med et lille stik i hjertet. Banalt kan det lyde, men vi holdt virkelig af den arbejdsplads.

Det måtte jo komme! På et tidspunkt måtte Århus forrådes. Man brugte megen tid på at overbevise mig om, at man kun ved at emigrere til København kunne opnå fuld musikalsk anerkendelse. Efterhånden gik det op for mig, at det rent faktisk forholdt sig sådan. Hver gang man lyttede til de forskellige transmissioner i den gamle dampradio, eller man var gæstekikker hos en eller anden heldig sjæl, der på et tidligt tidspunkt havde erhvervet sig et husalter (TV), ja, så forholdt det sig egentlig sådan, at der var overvældende flertal af københavnermusikere i begge medier.

Altså var det nødvendigt at søge job i København, og det gjorde vi så tre mand høj, nemlig pianisten Jørn Olsen, bassisten Per Kruse og jeg selv naturligvis. Det lykkedes os virkelig at få et halvt års engagement med kontrakt og det hele. Det var på et værtshus på Nørrebro, »Granada« hed stedet, og det afveg kun meget lidt fra det Århusværtshus, vi netop forlod.

Men et halvt år, værsgo og spis, lille Kaj, op med teltpælene, farvel til kone og børn og ikke mindst til Århus. Vi spillede og spillede og løb radiofonien på dørene, hvorefter vi øvede og øvede, og ligegyldigt hvor meget vi øvede, udeblev berømmelsen – mærkeligt nok, syntes vi selv.

I løbet af tre måneder lykkedes det at finde en byttelejlighed, og så havde jeg da i det mindste familien hos mig, og det var mig en stor trøst. Da det halve år var gået, og berømmelsen stadig lod vente på sig, ja, så måtte vi ty til de eksisterende muligheder,

nemlig impresarioerne. Vi fik kontrakt, og ligegyldigt hvordan vi bar os ad, så kunne de kun skaffe job i provinsen, Århus indbefattet.

Der stod vi så med job i provinsen og koner og børn i København. Det var nogle håbløse situationer at belaste et ungt ægteskab med, og jeg tror også, at havde min kone været alt andet end Århusianer, var det aldrig gået. 6 – skriver seks – lange år skulle der gå, før vi atter havde århusianske ben under århusianske borde i vort eget århusianske hjem, og det var en lykkestund, som jeg aldrig kan glemme.

Ganske vist rejste jeg ofte ud herfra som restaurationsmusiker, nu som Chris Kayser, for sådan et navn som Kaj Kristensen var skam ikke godt nok, var der en venlig agent, der overbeviste mig om (det var en skam, jeg ikke kom i tanke om det noget før, så var jeg måske blevet berømt!). Jeg nåede at få to sæsoner som kapelmester i Cirkus Moreno, inden han lagde op. Det var årene 1966 og 1967, og det var jo en både spændende og dejlig oplevelse, og jeg fik i hvert fald lært Danmark at kende på kryds og tværs, og en meget stor del af tiden havde jeg min familie med rundt, og det var jo dejligt for familien, for slet ikke at tale om de store oplevelser, det var for vore børn.

Det kan vel tænkes, at dette ikke har meget med Århus at gøre; men de, der tænke så, må revidere deres opfattelse, idet jo summen af det, jeg præsterede rundt i landet, var taget fra en ophobning af århusianervid og opvækst, så når jeg rundt i landet har underholdt og moret en og anden, har jeg i virkeligheden spredt små århusianske sædekorn. Kornene er så gået i deres hjerter og hjerner. Så derfor, kære læser, er det sådan, at de århusianske ambassadører, som færdes rundt i landet, de bærer egentlig på skylden for, at alle efterhånden elsker Århus så højt, som tilfældet er.

Det var da et sidespring, der batter, så lidt tilbage til cirkus. I 1966, da vi ankom til Århus og slog teltpælene op ude i Tangkro-

gen, havde vi en dejlig oplevelse. Rundt om i landet havde vores absolut kulrede knivkaster og skarpskytte – Buffalo Bill, kaldte han sig og lignede forresten også – udfordret den pågældende bys borgmester, uden at det dog var lykkedes for ham at få nogle af dem til at tage imod udfordringen til at stå ved brædtet, der var mål for Buffalo Bills knive. Men i Århus lykkedes det.

Borgmester Bernhardt Jensen tog mod udfordringen og stillede op ved premieren. Der blev naturligvis scoret en mægtig gang presse på den konto; det manglede da også bare. Da tiden var inde, stillede denne svagt udseende, men modige borgmester i manegen. Han blev stillet op henne ved kastebrættet, og Buffalo Bill fik, for at det skulle se mere farligt ud, en sort pose over hovedet. Jeg har selv prøvet denne sorte poste, og jeg kan betroe jer, at man ser udmærket igennem den, men det var jo nok for et syns skyld, og farligt så det sandelig også ud. Jeg startede en trommehvirvel og skævede lidt til den som sædvanlig let foroverbøjede borgmester, der bare stod der uden at fortrække en mine. Der var dødsstille i cirkus bortset fra min trommehvirvel, og så blev der kastet otte knive, der perfekt omkransede Bernhardt Jensen på fineste måde. Jubelen brød løs og ville ingen

ende tage, men han slentrede bare, dog nu med et varmt smil i ansigtet, ned til sin plads, satte sig og så bare ud, som om det var hverdagskost for ham. Den dag var det også dejligt at være Århusianer.

Som de fleste vel kan forstå, er jeg forelsket i Århus, og jeg tror på, at det er gensidigt, idet forholdet jo nu har varet i snart 53 år. Min kone Birthe er nu billedvæver – med succes og eget værksted. Af børn har vi tre, to m og en k. Alle tre er de kreative og beskæftiger sig med kunst. Det bliver de måske ikke rige af, men med Århus og dens forhold til kunst har de vigtige forudsætninger for at få gode, indholdsrige år. Jeg selv spiller noget glad jazz, både på scenen og som Street Paraders med glade gutter og under ledelse af Poul Ramming. Det har jeg stor glæde og udbytte af; så er jeg tilknyttet lyrikforeningen Stemmejer-net under regi af Kunsternes hus i Saltolmsgade, og i fritiden kører jeg så grave-maskine hos den selv samme entreprenørs søn, som jeg startede ved, nu firma Hartmann og Højer.

Det har været dejligt at være barn af Århus og ung i denne herlige stad, og det bliver sikkert bedre endnu.

Spejlinger af noget – noget han engang kendte

1. spejling

Noget. Noget af det første han kan huske at have lært. At have aflæst for siden at have lært. At have set i en bog for siden at have husket. At have hørt for siden at have kunnet gentage. Dette noget havde at gøre med, hvad man normalt kalder for geografi.

For ham blev geografi i begyndelsen dog mest -grafi. Han lærte landene at kende efter deres omrids, deres placering i forhold til hinanden. Deres grænsers linieforbøb og deres signaturer, i form af brune, grønne og gule eller hvide områder, i form af bugtede flod- og kystkonturer og i form af hovedstædernes amøbeagtige plamager, sagde ham mere end landenes navne og de vidt forskellige lokaliteters betegnelser.

Et landområde var først og fremmest et billede.

Derfor var det heldigt at bo i Danmark. At netop han skulle bo i dette smukt tegnede område, fandt han var en lykke. At skulle have boet i lande som Belgien, Østrig eller Luxembourg, der hverken ligner det ene eller det andet, ville have været uheldigt for ham. Det ville i hvert fald nok have ført til, at han aldrig havde fundet på at interessere sig for geo-grafi.

På hele kloden var der faktisk kun ét land, han hvad dette her angik hellere ville have boet i – eller lige så gerne ville have boet i – og det var Italien. Dette støvle-land var landkortets klareste figur. At det oven i købet lignede en af den slags støvler, som Dumas' musketerer gik med, ja, det gjorde det misundelsesværdigt!

Han klarede problemet – for det var lidt af et problem – ved at skabe et særligt billedforhold mellem Danmark og Italien. Det ene var hovede for det andet. Selvfølgelig måtte det være sådan: Jylland var hovedet og Italien støvlen – begge tilhørte samme krop.

At hovedet vendte ansigtet modsat støvlens bevægelse – ja, det var nemt nok at forklare. Danmark var på tærne, fordi det var blevet overfaldet bagfra af en forfærdelig drage, der udgjort af Norge og Sverige med ospilet gab ville have bidt hovedet af Europa, hvis ikke Sjælland havde ramt den på kæben. Totalbilledet er fastholdt eller forstønet i slagets dramatiske sekund. Dobbelt dramatisk, fordi, når man ser sig tilbage, snubler man let – Sicilien er anstødsstenen.

Efterhånden som han blev ældre, ændredes hans syn på forholdene – eller rettere misforholdene. Der var noget forskruet ved billedet. For nedentil til venstre, for oven til højre. Samme sag fra to sider i ét plan. En effekt han først forstod betydningen af, da han lærte den rigtige billedkunst at kende og blev præsenteret for kubismens værker og deres simultane synsmåder. Der var tale om en samtidighed – en begge-steds-væren – en synkronisme, som forekom ham at være brugbar. Hvis det altså overhovedet kunne bruges til noget.

Europa var med tiden at betragte som et fortidsuhyre med alt for lille et hovede. Et hovede, som derfor havde brug for supplerende hjerner i mave og ben. Disse hjernecentre blev naturligt for ham Paris og Rom.

Jelshøj, det højeste punkt i Holme Bjerge, 128 m over havet. Stednavneforskerne forklarer navnet som Jarls-høj, der måske hentyder til jarlen som den oprindelige styrer af Åbo Syssel, der havde sit centrum i Århus-egnen.

Foto i Kristeligt Dagblads billedarkiv.

Han åbner Europas mund og siger indledningsvis:

»Udgangspunktet er mit geografisk bestemte efternavn. Det er en ældre form af navnet på mundens tungespids: den lille ø i Horsens fjord, der hedder Hjarnø – i øens meget beskedne kirke kan navnet læses, næsten som jeg skriver det: Hiernø«.

»Selv om man ifølge Saxo kan forklare det østjyske ø-navn ved at henvise til en kong Hiarno, så er der vist ingen tvivl om, at familienavnet, lige som utallige andre, knytter sig til en bestemt lokalitet«.

»I hvert fald kan man helt tilbage til 1700-tallet spore en Hjarnø-slægt, fortrinsvis bestående af håndværkere: stenhuggere, kobber- og sølvsmede. Alle bosat i egnene fra Horsens fjord til og omkring Århusbugten. F.eks. får en sølvsmedemester, Hendrik Hjarnø i 1836 borgerskab i Ebeltoft«.

At markere sig ved hjælp af en forhøjning i landskabet har mennesker brugt til alle ti-

der. For at kunne danne sig et overblik i tid og rum, har man rejst stensætninger, gravhøje, pyramider, templer, kirker og paladser. Overalt og til alle tider udnyttede man de forhåndenværende højdepunkter. Mange betydelige storbyer – som f.eks. Paris og Rom – er grundlagt på markante højdedrag.

»I de seneste århundreder har mennesker forstået at »markere sig« mere og mere individuelt – originalt – specielt inden for arkitektur og billedhuggerkunst. Mere beskedent og udbredt bruges f.eks. vejlanlæg og kilometersten som billedlige udtryk i en individuel historieskrivning. »Livets landevej« med dens »milepæle« og deres runde tal er en yndlingsmetafor for mange festtalere«.

Hans liv havde bogstavelig talt også »drejet sig om« en landevej. Og da sommeren 1978 af kronologiske grunde endvidere blev et »vendepunkt« i hans tilværelse, så vil det være naturligt også her at tage højde for det i en beskrivelse af de positioner, der hidtil har

Min far, boghandler C.A. Hjermøe havde lejet stuehuset til en gård, der lå ved Holmevej, lige over for det sted, hvor kommunekontoret siden blev bygget. Stuehuset findes stadigvæk. Men stalderne er for længst revet ned. De blev lejet ud til opstaldning af heste. Jeg fik af og til lov til at prøve nogle af de fredeligste. Billedet er fra ca. 1943.

Foto hos forfatteren.

været bestemmende for hans »vej« gennem livet.

Syd for Århus ligger Holme Bjerge. I dag et fredet område på 124 ha. Et af flere højdepunkter – det højeste – hedder Jelshøj – på gamle kort Gjels Banke – den krones af en bronzealdergrav, så smuk og stram i formen, at man en tid troede, den var uægte.

Står man på toppen, befinder man sig 128 meter over havets overflade. I klart vejr kan man have en sjælden vid og varieret udsigt. Mod øst, langt ud over bugten og Mols bjerge. Ret mod vest kan man under gunstige vejrforhold se helt til Himmelbjerget, der i lige linie ligger 31 kilometer inde i landet og kun er en snes meter højere.

Mod nord hæmmes udsigten af den anden side af den kæmpestore tunneldal, i hvis bund Århus gennem mere end tusinde år, først langsomt og i den senere tid stærkt

accelererende, har bredt sig. Dette randmørnelandskab har præget hele hans liv – helt direkte i nøjagtig 40 år:

»Selv om jeg af praktiske grunde – postadresse og postnummer – altid sagde, at jeg boede i Højbjerg, syd for Århus vel at mærke, for der findes mindst 8 stk. Højbjerg i Danmark, og selv om jeg i slutningen af 50'erne af samme grund var med på den idé at kalde en lille orkestergruppe, jeg var medstifter af, for High Mountain jazzband, så var det ikke helt i overensstemmelse med virkeligheden.

Jeg boede altid enten ved eller i Holme i Holme-Tranbjerg kommune, som det hed før kommunesammenlægningerne, syd-vest for Århus. Jeg boede på syv forskellige steder, inden for en kvadratkilometer, på skiftende sider af den vej, der fra Kystvejen ved bugten går stik vest mellem Marselisborg Slotshave og Jydsk Væddeløbsbane, og som fra Saralyst at regne kaldes Holmevej«.

Netop uden for grænsen til Århus havde han sit første barndomshjem. Han er nok født på fødselsanstalten i Århus, men han har aldrig boet i den by. Han har aldrig været århusianer, og han har – hvad der måske er vigtigst – aldrig følt sig som århusianer.

»Den by har i nogle betydningsfulde år af mit liv voldt mig så mange problemer og givet mig så store, stærkt sammensatte oplevelser, at jeg har fået et meget ambivalent forhold til den – ja, til byer i det hele taget. Jo større by – desto stærkere et had-kærlighedsforhold«.

»Jeg er med andre ord ikke en »århusiansk forfatter«. Når jeg tillægger en sådan specifikation nogen betydning, skyldes det selvfølgelig ikke en eller anden »opreklameret« fordom mod dette prædikat. Dette at være århusianer har jo i daglig tale efterhånden fået klang af den racediskriminerende omtale, som såkaldte molboere i lange tider måtte lægge ryg til«.

»Nej, hvad der i dette geografisk bestemte forhold betyder noget, det har været min

oplevelse af at være udenfor-stående, af at være vidne – øjenvidne, vel at mærke – topografisk observatør«.

»Da jeg i et kort TV-interview i anledning af min debut som forfatter i 1968 på få sekunder skulle svare på det lammende spørgsmål: »Hvad er dit forhold til tilværelsen«, kunne jeg nervøst kun komme på at sige, at »Det er den observerendes«. Jeg anede dengang ikke, hvor meget sigende – på godt og ondt – den besvarelse i grunden var«.

»Først meget senere kom jeg i tanker om, f.eks. det kuriøse i, at det var en anstrengende spadseretur ad Observatoriestien, som min mor foretog forbi Ole Rømer Observatoriet til Holmevejs begyndelse for at se på lejlighed, der i sin tid forårsagede min flere uger for tidlige fødsel, den 24. juli 1938«.

Hele min barndom og ungdom har Århus været »inde i byen«. Når »folk fra byen« kom og besøgte os, først i et lejet stuehus til en gård, længere ude ad Holmevej, siden i et lille rækkehus, der blev bygget på en mark nærved, så husker jeg tydeligt bemærkningen: »Pyh, nu er vi rigtignok kommet ud på landet!«

Under hele krigen boede han »på gården«. Og selv om der lå en interimistisk rekrutskole for store, tyske drenge lige overfor. Selv om han tydeligt husker den mørke »kartoffelkælder« – disse mørke kældergange og brænderum, med pludselige og skræmmende skred i koksbjergene fra det lille kældervindue, denne skurrende, skramlende lyd af kulskovl og zinkspand, i det hele taget – om natten under luftalarmen. Selv om han tydeligt husker den bekymrede venten på far, der på cykel hver dag året rundt kørte de 6 kilometer til sin boghandel i Vesterbrogade. Selv om disse år var »onde«, så kan han med sin bedste vilje ikke huske dem som andet end usandsynligt gode.

»Jeg husker store, røde skovfoged-æbler og bure med hvide kaniner, der ynglede utroligt. Kun i den forbindelse respekterede fa-

milien ikke de nationale farver: Vi spiste begge dele!«

Han nåede at lære et Holme at kende, som ikke findes mere. I dag kan ingen forestille sig, at der her lå en lille by, omgivet af moser og kær. I dag kan ingen se, at der engang var gode grunde til at give stedet dette navn. Holme er en ældgammel betegnelse for en forhøjning midt i et vandrigt eller sumpet område. Der findes i hvert fald fem småbyer i Jylland og også flere steder af samme navn i det tidligere Danelagen i England.

2. spejling

»Vi kendte ikke til andet. Vi hørte til derude. Uden for lands lov og ret, som man sagde. Vi var en lille flok drenge, der under vores opvækst i årene umiddelbart efter Anden Verdenskrig for første gang fornemmede, at byen – derinde – begyndte at røre på sig.

For os bestod befrielsen i en ny begyndelse. En begyndelse, der ikke havde meget at gøre med, hvad de voksne var optaget af i den foruroligende eftertid. Samtidig med, at vi drenge blev underkastet bogverdenens første disciplinære trusler og straffe, brød friheden ud, og store opdæmmede kraft-reserver syntes at blive sluppet løs.

Fra den dybtliggende bymidte, nede fra å-dalen, og op over bakkekammen med Ole Rømers Observatorium, mod syd, rundt om og bag om Marselisborg Skov og Slot, både ud mod de fra en fjern Sortehavskyst hjemtagne stednavne – Varna og Silistria – og mere vestligt, mod Saralyst, Højbjerg og Skåde, samt til sidst også langt ud mod Holme, Slet og Tranbjerg bredte Århus sig.

Købstadens vej-mycelium tydeliggjordes i et stadigt mere finmasket net af mere og mere fastlagte linieføringer. Først i støbte betonflader i lange baner, med begsorte skillelinier, der kunne koge glinsende bløde en sensommer-eftermiddag. Vi kunne se forskel på dækafttrykkene fra de tyske og de engelske militærkøretøjer. Siden blev kvadratkilometer efter kvadratkilometer af gamle grusveje

*Turen på mit livs første rigt-
lige cykel foregik ad den ce-
menterede Holmevej.
Markerne i baggrunden er i
dag bebygget. Kvarteret
kaldes for Rundhøjparken.
Ca. 1943.*

Foto hos forfatteren.

og senere også den fineste fede landbrugsjord forsejlet af blødt svungne asfalt-bånd, der bugtede sig gennem landskabet som blanke blod-igler.

Blod-igler – ja, dem kendte vi. Havde også prøvet dem på vores egne ranglede krigstids-kroppe. Vi var kun alt for fortrolige med deres Y-formede ankelbid, der gav sår, som blev ved at bløde igennem selv de største rabarberblade. Vi kendte dem fra de moser, vandhuller og mergelgrave, der havde opfyldt vores barndommes behov for prøvelser, oplevelser og adspredelser til overmål. De havde fyldt vores hverdag med livserfaring, nu blev områderne selv fyldt op.

Med forundring og en ny slags nysgerrighed – nu var det jo ikke længere den forhåndenværende virkelighed, der optog os, men en tilblivende – kunne vi følge, hvordan byanlæggene skød op og frem. Op og frem. Og hvordan de store, rygende dampdrevne vejtrømler ustandselig sneglede sig ind over marker, enge og vådområder. Selv der, hvor end ikke den mindste af vores kammerater havde kunnet gå uden at synke i til livet, kunne disse tonstunge maskiner manøvrere ubesværet.

Der, hvor vi i en lille evighed – af de voksne omtalt som »de fem forbandede år« – havde kunnet fange kongesalamandre, skaller og aborrer, og hvor vi med videnskabelig grundighed og jægeragtig tålmodighed havde kunnet følge frøers og insekters metamorfofer, dér banede undertrykkelsen sig frem. Det var, som om hele landskabet forpuppede sig. Det virkede kun alt for naturligt, at grøntsager i disse år begyndte at være noget, man købte på dåse. Naturligt som køleskabskulturen blev det, da man omsider fik lært at nyde mælken kold – og smagløs.

Vi var en lille flok drenge, der under vores opvækst havde lært at løbe langt og sikkert i træsko. Også hen over blankskårne pløjemarkers. Vi kendte til blomstrende grøftkanter og kløvermarker med rød lilla blomster, der summede af bier, så vi blev øre i hovederne. Vi tog byger af regn og de efterfølgende kaskader af lærkesang som en selvfølgelig sag. Det hørte alt sammen til, lige som vi hørte til – derude.

Til vores dødsdag vil vi mindes duftende sejlgarnsruller, hastigt svindende mellem hænderne på os, medens vi spæned under de brat stigende drager over eftersommerens stubmarker. Lige som vi med lukkede øjne endnu kan genkalde os de hvinende, svimlende sus af ski-brædder og store fem-mands-slæder, ned ad den lange kælkebakkes isglatte baner.

Disse områder, der også var præget af skov- og kratbevoksning, højdedrag med bærbuske og lange, levende hegn, der dannede redefyldte markskel, med et fugleliv, der tog næring af tjørnevækster, blommetræer og røn, blev planeret, nivelleret og tromlet ned – men de vil aldrig blive udraderet af vore sinds landkort.

Århus bredte sig som en uimodståelig isbræ. Dybfryserkulturen fulgte naturligt i dens smeltedflodskloakker. Alt blev opfyldt. Naturen blev jævnet med jorden. Vi blev mere og mere langlemmede af de bolchefarvede vitaminpiller. Og vi blev samtidigt ind-

Billedet er taget af en gade-
fotograf i København i
1953. Det er min mor, teg-
neren Grete Rich, der går
lige bagved.

Foto hos forfatteren.

lemmet. Vi blev mærket deraf for resten af livet. Befolkningskoncentrationens brændemærker. Nu var det ikke skoene, men tænderne, der fik huller. Vi havde fået smag på byen. Men det var der også råd og fyld til. Kviksølvfyldninger og lattergas så vi troede, vi var blevet tossede.

Lidt skizoide måske. Verdensfjerne syntes nogen, vi havde været. Hvad kendte vi derude til livet derinde? Vi tog os af det. Det gik os på. Splittelsen blev mærkbar. Man vokser ikke ustraffet op med noget, der udvikler sig til et sindsoprivende ståsted, sådan som det er dér, hvor man har et ben i begge lejre. Konfrontationen mellem land og by var os så tæt inde på livet, at vi følte, at vi selv lagde krop til.

Vi blev forvoksne forstadsbørn og -unge. På sjæl og legeme. Den bymæssige tilvækst forløb jo parallelt med vores egen. At blive bymenneske blev for os ironisk nok til noget naturligt. En organisk udvikling fra land til

by blev lig med udviklingen fra ung til voksen.

Uddannelsestilbudene og dermed arbejdstilbudene fra byen var overvældende og virkede derfor overbevisende i deres udfordringer. Det var umuligt at unddrage sig dem. Vi lod os naturligvis friste. Byen overdøvede og overtalte os. Vi blev opslugte. Det var uhyrligt. Hvad gik der af os? Hvad blev der taget fra os? Det er umuligt at sige i dag.

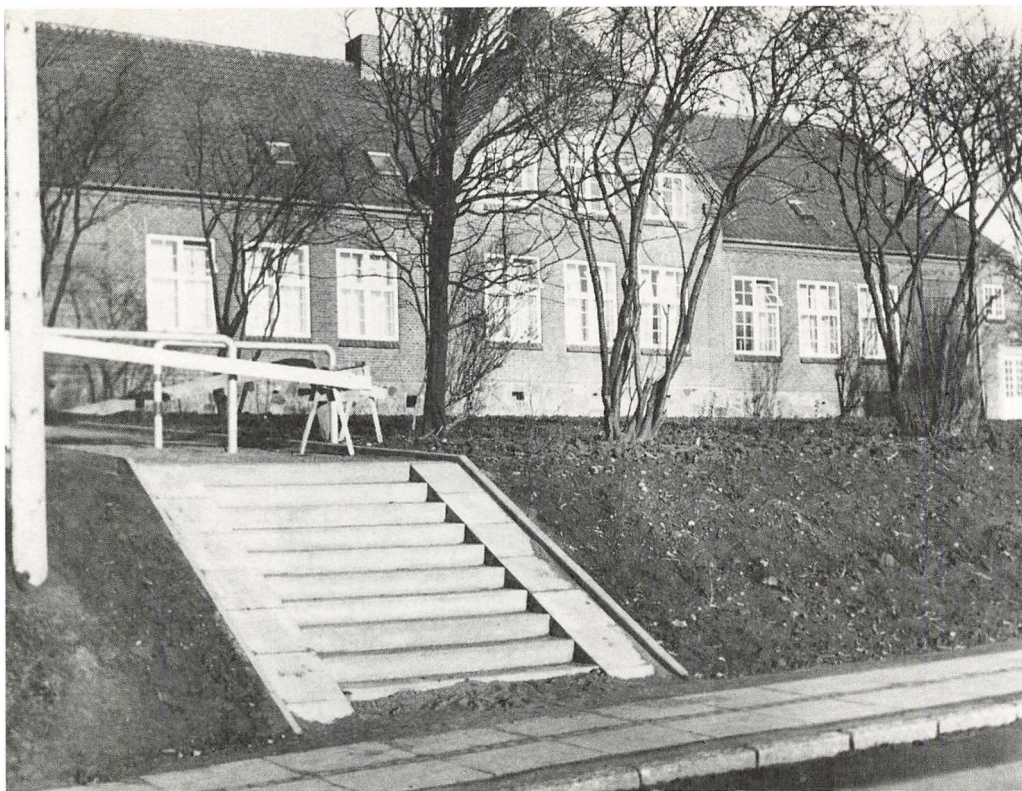
I mange, mange år fortrængte vi vores egne ønsker og behov. Det gik let, for som ung-voksne nåede vi vel næppe at erkende dem. Vi fik jo så utroligt meget til gengæld. Utroligt, ja – og så hørte vi tilmed til den generation af danskere, der er blevet styrketrænet i ikke at være utaknemmelige. Vi skulle bare vide, hvor godt vi havde det. Ingen havde før haft det så godt som os.

Jeg har ikke siden kunnet genfinde eller genkende drengene fra de sumpede områder ved Holme sydvest for Århus. Jeg ved, jeg har mødt dem. De lever endnu. Men ikke som i mit sinds landskaber, jordhuler og klatretræer. Der kan være sene nattetimer, hvor jeg i overgangen mellem vågen og drømmende tilstand synes at kunne smage mosevand. Og tanker og forestillinger bider sig fast ...

Hvad er det for et igle-motiv? – Det må være noget med sår, der ikke rigtigt vil læges. Og jeg ser for mig de store syltetøjsglas med myggelarver, dafnier, haletudser og snegle. Et myldrende liv. Råb af drenge blandes med ekkoer af vibeskrig. Og det er svært at sove, men ikke plagsomt. Jeg kan jo stadigvæk genkalde mig dem. Disse lange, lyse sommernætter, med kor af evindeligt kvækkende frøer.

Åhja, og så var der vores leg med ilden. De flakkende lys og lange, uhyggelige skygger, der strakte sig ud i natten. Vores leg med ilden. Vores mørkelege. Duftene af de sødtsydende Eva-æbler, som vi stegte over gløderne fra vores forbudte bål.

Skygebilleder er det nu, men lige livfulde.

Ved midsommertid, når sankthansbålene blusser, så er den gamle dreng der endnu. Og naturen går da over optugtelsen. Man ved, hvor man hører til. I den rigtige virkelighed blev jeg aldrig til et bymenneske. For ti år siden løb målet fuldt. Jeg rejste ikke bort. Selv om det så sådan ud, forlod jeg ikke min fødeegn, den havde forlængst forladt mig. Horisonten var blevet beslaglagt, hele vejen rundt.

Der var derfor egentlig ikke tale om en beslutning, selv om vi i overgangsperioden selv kaldte det sådan. Når vi – min familie og jeg – i dag bor i færgehavnen Hov, sydøst for Odder, så er det, som om vi er vendt hjem. Ikke tilbage, for barndommens land kan ingen returnere til. Nej, vi har blot foretrukket at blive derude. Der hvor vi hører til, fordi vi egentlig aldrig har kendt til andet.

Men det er ikke eksklusivt. Det er bare en

simpel erkendelse af, at hvor bykulturen altid må være dekadent – og hvilken frydefuld dekadence! – der må naturen altid være fremmelig. Den er selve fremtiden – og det, hvad enten vi vil det eller ej!«

3. spejling

»I de første år, i underskolen, gik alt vel, som det skulle, ingen afvigelse. Min skolegang begyndte den første sommer efter krigen. I gymnastiksalen boede der flygtninge, og vi blev regelmæssigt undersøgt for lus. Der var nøjsomhed, men også en ret bestandig stille glæde til hverdag i efterkrigstidens, dvs. den ny tids lille, jyske landsbyskole.

Der var især de musestille skrivetimer med blæk, dårligt papir og skrattende stålpenne, sol og guldspurve i buskene uden for de åbne vinduer. Man lærte sig skønskriftens enkle natur: op-ned-op-ned-væk, op-ned-op-ned-

Klassebillede fra Holme Skole ca. 1947. Leif Hjermøe ses til venstre i bageste række, ved siden af skoleinspektør Gadborg. Lige foran Leif Hjermøe ses den i dag kendte Århus-kunstner, maleren Teddy Sørensen.

Foto hos forfatteren.

væk, buer, sving og rette trykstreger. Side op og side ned, roligt og sindigt hele alfabetet igennem. Første de små og siden de store bogstaver. Hvert tegn sine problemer.

Der var dage med to timers skrivning i én køre, hvor man oplevede en asiatisk lykke ved at fylde side efter side med ens bogstaver, arbejde sig støt fremad linie efter linie, medens musvitterne lige så vedholdende og monotont og rytmisk fyldte birketræerne med sang udenfor, på den anden side af de lange, hvide gardiner, der var trukket for den skarpe sol. Man lærte glæden ved at arbejde støt og koncentreret at kende. Den enkle og ensformige arbejdsgang rummede en velsignelse i sig selv, kunne man i hvert fald den gang sige.

Sådan huskes disse landsbyskoletimer mærkeligt nok nu kun som en tid der forløb i næsten idyllisk ro og harmoni. Ved nærmere

eftertanke er der måske nok enkelte mislyde – men de kommer ligesom ikke direkte skoleforestillingen som helhed ved.

Jeg var f.eks. rædselsslagen ved lyden af flyvemaskiner. Jeg husker endnu, hvordan min klasselærerinde af den grund engang blev nødt til at køre mig hjem på cykel. Og så husker jeg også tydeligt den eneste lussing, jeg modtog på Holme Skole. Den fik jeg, fordi jeg gik op med et æble til en kammerat, der i frikvarteret var blevet dømt til ophold på gangen – den sad hvor den sidder endnu – men det gør heldigvis også Ingemanns morgensange, som gik lige til hjertet, efter at man en tidlig morgen i forårssolen havde taget turen til skole over markerne bagved Kridthøj. Uden måske helt at forstå det rette ved ordene, hvad det så end er, så sang man alligevel med en særlig inderlighed: »Du soles sol fra Bethlehem, hav tak og lov og pris

for hvert et glimt fra lysets hjem og fra dit paradis«. Eller: »Os har og Vorherre kær, ingen sjæl han glemmer; i hvert solglimt Gud er nær og vor glade morgensang fornemmer«.

Som et andet blomsterbarn af mark, eng, sø, skov, regn og sol varede min lykke en rum tid. En skøn tid, en hel lille evighed, kunne man tænke og sige. Men med et slag var den forbi. Højere magter greb ind. Jeg skulle i mellemskole og måtte skifte til, hvad en anden morgensangdigter for over hundrede år siden havde kaldt for »Den sorte skole«: Århus Katedralskole. Og det var sandelig mørke tider, jeg nu gik i møde. At synge Grundtvigs »Moders navn er en himmelsk lyd« gjorde man helst uden omtanke, hvis ikke så i hvert fald med meget blandede følelser. Det vers, der lyder: »Modersmål er det rosenbånd, som store og små omslynger, i det lever kun fædres ånd, og deri kun hjertet gynger. Sødt i lyst og sødt i nød, sødt i liv og sødt i død, sødt i eftermælet!« var særlig ubegribeligt i den lumre, tætpakkede sangsal. I skolen her fungerede mit sprog som en kvælende løkke om halsen. Som 11-12-årig mærkede man for første gang på sin krop sprogets mærkværdige indflydelse på hele opfattelsen af omverdenen, og ikke mindst: omverdenens opfattelse af en selv. Man hørte et, blev spurgt om noget andet, forstod noget tredje, svarede noget fjerde, men mente noget femte.

Og der skete et mærkbart skifte, en blokering, en drejen af: »Noget stillestående«, »Passiv«, »Gør sig ikke gældende i timerne«. Det var til mine forældres bekymring mine vidnesbyrd. Det var, hvad latinskolens lærere havde at sige. Det var resultaterne. Det var mine karakterer. Og det var en præcis karakteristik: Jeg havde ikke noget at skulle have sagt. Simpelthen. For jeg talte sådan, som ældre folk måske endnu taler i Holme ved Århus. Og det grinte de meget af det efterår i 1950. Vi var 36 elever i klassen, eller dobbelt så mange som i klassen på Holme

Skole, og blev i de enkelte fag vel ikke engang hørt en gang om ugen; det tog mig derfor det meste af fem år at gøre mig fri af min hjemegns dialekt og at lære at udtrykke mig bare nogenlunde lige så frit som de andre. At lære rigtig dansk var mig faktisk mere end nok. Men ved siden af skulle jeg jo også gøre mig fortrolig med det engelske, det tyske, det franske og det latinske sprog. Jeg fordybede mig i den grad i mængderne af de forskelligartede grammatiske og stilistiske fænomener, og det vel at mærke på min egen højst uskoledede og umetodiske manér, at jeg simpelthen ikke orkede at gøre noget ved de andre fag. Uoverstigelige sprogbarrierer omgav mig til alle sider.

Som »sinken«, den »senmodne« eller »læseretarderede« så jeg med stigende undren og skræk, hvorledes mine kammerater erhvervede sig den ene virtuose færdighed efter den anden i at udtrykke sig med imponerende sikkerhed om alverdens ting og sager. De var rene hukommelseskunstnere: årstal, navne og alle mulige love og regler inden for fysik, kemi, aritmetik og geometri væltede ud af deres hoveder på kommando.

Ja, jeg var virkelig imponeret – og misundelig sikkert også – men alligevel på en sær og underlig måde ret ligeglad. Jeg tænkte over mit skæve forhold til stedet på stedet, men aldrig når jeg var hjemme, for hjemme var jeg hjemme i en helt anden verden, som gav mig en sjælden styrke til at stå imod med. Kun 6 kilometer syd for Århus var jeg allerede så langt ude i og så tæt på naturen, at alt andet blev uvirkeligt og kunstigt for mig. Markerne og den lille stump skov omkring vandtårnet på Kridthøj var min på én gang vidt åbne og tillukkede verden.

Vi var en lille flok drenge, som havde hele området for os selv. Vi legede måske nok af og til indianere, vikinger eller sådan noget, men for det meste husker jeg det ikke som lege. Vi levede der bare, byggede vores huler, gennemgik vores mandomsprøver i den store, tilgroede mose bag højen og gennemle-

Bagsiden af Kridthøj i Saralyst ved Højbjerg oktober 1954. Billedet er taget fra Elverdalsvejen, som endnu ikke er projekteret.
Foto hos forfatteren.

vede i det hele taget uimponeret en 30.000 år af menneskehedens historie fra en eller anden istid til korstogstiden. Efter riddertiden kom reformationen – eller konfirmationen, og hvad dertil hørte af pubertetens forviklinger. Vi havde enkelte kampe med drengebander fra Saralyst. Men ellers forsvandt dagene og årene med fantastiske lege i de store markers meterhøje græs, på byggepladserne ved de nye rækkehuse eller i hæsblæsende ture op og ned ad »Den store kælkebakke«. Endnu kan jeg se grenene på skovfyrrer på højens vestside for mig. Man kunne kravle helt til tops med lukkede øjne. For slet ikke at tale om »Den store birk« på sydsiden. Gennem hele min ungdom var den midtpunkt for vores møder eller udgangspunkt for vores ture ud over markerne til blommehegnet.

Men det var altså min verden, her alene lærte man de levevilkår og de naturlove at kende, som i virkeligheden havde eller fik betydning. Men det var erfaringer, der ikke hjalp meget i latinskolen. Der var for mange om biddet derinde, vi var ikke kammerater, vi var konkurrenter. Gevinsten var en plads i gymnasiet. At der ikke var plads til alle, var på forhånd givet. Jeg havde ikke sans for det

spil, eller ingen evner, kunne ikke spille nogen rolle; det var mig umuligt at tage den alvorligt. En gang blev jeg i latintimen grebet i at læse op af den danske oversættelse og straks kaldt op til katederet, hvor jeg så skulle prøve at oversætte uden snyd. Inden jeg kom igang – jeg anede ikke, hvor i den latinske tekst vi befandt os – faldt jeg nærmest sammen af grin. Jeg grinede, så tårerne stod mig i øjnene og kunne slet ikke holde op, selv om læreren flere gange sagde, at han bestemt ikke kunne se, at der var noget som helst at grine ad. Jeg blev imidlertid ved og blev til sidst halvkvalt af latter sendt ned på min plads bagest i klassen, hvorfra jeg endnu i nogle minutter gjorde al videre undervisning umulig. Der var ingen, der grinede med; det virkede meget svært, de troede vist, at jeg var blevet tosset – det var jeg i hvert fald selv lige ved at tro. Den lærer, jeg grinede lige op i ansigtet, skulle siden give mig den eneste lussing, jeg modtog på Århus Katedralskole. Om det var en bevidst hævn eller ej, vil aldrig kunne påvises. Det var en meget voldsom og ubehersket lussing, og jeg fik den af følgende grund:

I begyndelsen af 50'erne dukkede der et meget spændende produkt frem på hjemmemarkedet: skumgummi. Vi fik på skolen et stort parti tavlesvampe af dette nye materiale, som havde den særlige egenskab at kunne opsuge ret betragtelige mængder af vand. På et tidspunkt, da jeg var ordensduks og altså havde lov til at være oppe i klassen i frikvarteret, fik jeg lejlighed til at undersøge en af disse svampe nærmere. I vaskekurven ude på gangen kunne jeg ved først at vride svampen helt tør og så sætte proppen i og fylde langsomt med vand finde ud af, hvor meget vand den kunne opsuge. Det var vel omkring en halv liter. Jeg fandt også ud af, hvor meget vand svampen kunne have i sig uden at dryppe – ret meget i hvert fald – man kunne faktisk lægge den meget våd ind på hylden under tavlen.

Samme dag skete der så det, at jeg blev

udsat for en fristelse, som jeg ikke kunne stå for. Efter at alle eleverne havde forladt klasseværelset, mærkede jeg på svampen, at den ikke havde været brugt i den forløbne time og endnu var temmelig fugtig. Jeg gik ned bagest i klassen og kastede – eller kylede, som jeg sagde – den for fuld kraft op mod den grønne tavle, hvor den afsatte en flot, blækklatagtig plamage med strint til alle sider i stjernefacon. Men det måtte kunne gøres endnu flottere. Ude på gangen fyldte jeg så meget vand på som muligt og gik så igen ned bagest i klasseværelset for – efter at have tøvet et stakåndet øjeblik – med et mægtigt sving og et enormt sjask at slynge svampen op mod tavlen. Virkningen var nærmest chokerende. Nej, hvor det dog silede ned, og ikke nok med det, svampen havde undervejs gennem rummet i spiraler på galaksemanér hvirvlet vandet ud på gulv, borde, vægge og loft og især – temmelig grundigt – ud over lærerens stol og kateder. Få sekunder efter, inden jeg vidste et ord af det, sad der en svidende lussing på venstre kind. Ingen kommentarer. Ud!

Jeg var ikke bitter eller forurettet. Det var jo ikke det rene vand. Det var temmelig kridtholdigt. Det satte sine spor, tør man nok sige. Jeg var snarere fyldt med en følelse af, at det havde været den gensidige magtdemonstration værd. Jeg havde endnu en gang præsteret noget, som det slet ikke lignede mig at præstere. På lærerværelset smilede den nye, unge lærer for sig selv, da han hørte om det usædvanlige. Også for mig var det en usædvanlig begivenhed, der er blevet stående usvækket i hukommelsen. En storslået effekt, en storslået oplevelse, som ene blandt så mange andre på den skole virkelig gav mig noget: en dybtfølt tilfredsstillelse.

Men derudover var der sikkert mange gode grunde til, at flertallet af skolens lærere havde mistet tålmodigheden og ikke fandt mig egnet til optagelse i gymnasiet. Jeg gik ud med en pæn realeksamen og kom 17 år gammel i lære som sølvsmed. Kort fortalt

gjorde man på værkstedet tykt nar af mit latinskolesprog: »Hold så op med den fine snak!« Men det var kun i begyndelsen, og så var det jo ikke mit sprog, det var de andres, derhenne i den anden ende af Skolegade, så det tog jeg ikke så tungt. Igennem 4 år tilegnede jeg mig umærkeligt mit håndværks specielle sprog og fik i 1959 svendebrev på, at jeg kunne praktisere det, at jeg nu var at betragte som udlært sølvsmed. I hvilken ende af Skolegade jeg lærte mest – det vil ikke kunne afgøres.

Ganske typisk for mit livs særprægede kortlægning, så foregik det i hver sin ende af en én gang valgt strækning. Sølvsmedien lå i den nedre ende af gaden op til skolen ved Nordens længste katedral – dvs. i den ældgamle Skolegade. Af alle gader i mit liv har denne gade skolet mig mest. Det hører med i billedet, at der i denne gade også er indgange til Århus Teater, utallige værtshuse – engang var der også adskillige »rodebutikker« – og en enkelt antikvar-boghandel.

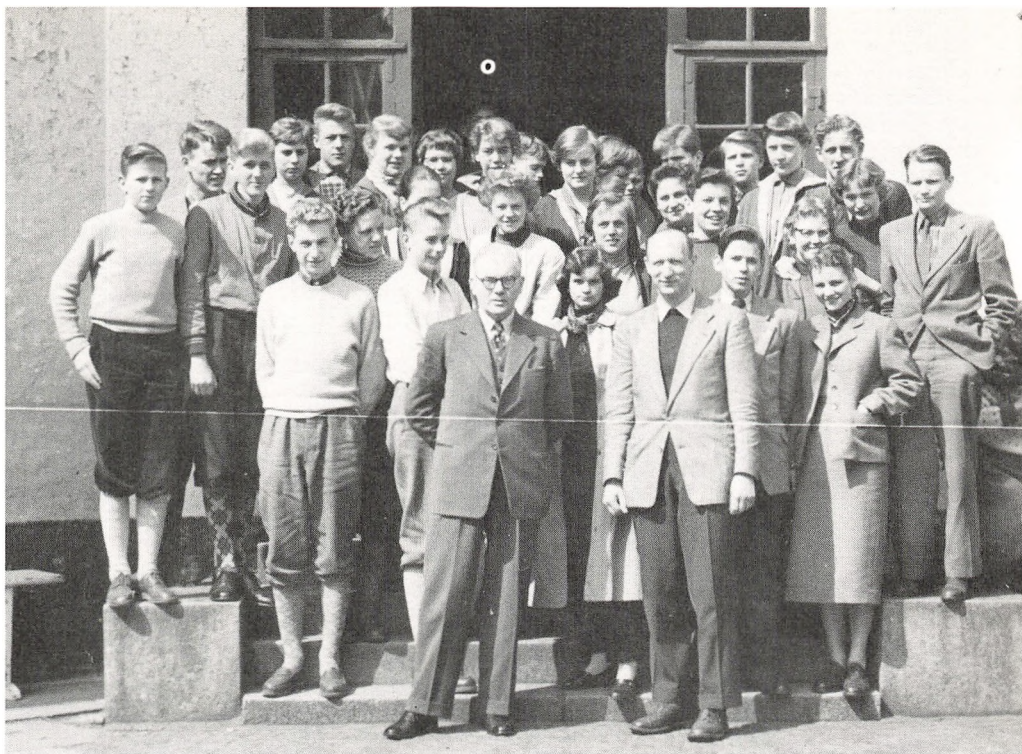
Jeg lærte at elske mit meget hurtigt håbløst forældede fag: sølvsmedefaget. En vis sans for det grafiske – for »formgivning«, som det så smukt hed – fik lov at udvikle sig her. Jo, jeg ville aldrig have undværet det – selv om det kunne være drøjt, en iskold vinterdag som læredreng at stå på en stige og pudse smediens store vinduer, medens gamle »fremmedgjorte« skolekammerater gik forbi dernede – på vej til en studenterek-samen. Jeg har siden fået at vide, at for enkelte af dem var misundelsen gensidig – der rører sig vidt forskellige drømme i 17-årige drengesjæle!

Men faget var, sådan som jeg havde lært det, gammelt og uddøende, og der var kun få ansættelsesmuligheder i Århus, andre steder havde industrialiseringen så godt fat, at jeg kun ville få brug for en brøkdel af det, jeg havde lært.

Efter i tre måneder at have lidt under en fatal fejlplacering inden for landets flyvevåben rejste jeg en lang sommer rundt i Europa

Billedet er taget lige inden realeksamen på Århus Katedralskole i 1955. Leif Hjermøe ses yderst til venstre.

Foto hos forfatteren.

på må og få, vendte hjem og tog studenterek-samen efter to år på aftenkursus. Jeg ville vise, at jeg kunne – vel i grunden ikke andet! Under indflydelse af den propaganda, som staten i begyndelsen af 60'erne gjorde for at få flere igang med en universitetsuddannelse, begyndte jeg at gå på universitetet. Her lærte jeg at tale næsten som en rigtig akademiker og fik filosofikum, fordi jeg var heldig at komme op i Descartes: Cogito ergo sum, noget jeg siden med stort udbytte omskrev til taceo ergo sum, jeg tier, altså er jeg».

4. spejling

50'ernes mere eller mindre mislykkede »indlemmelsesforsøg« var i det daglige præget af den lange cykeltur mellem by og land. Det, der for ham i dag virker så ejendommeligt at tænke på, er, at han sin relativt unge alder til trods synes at have gennemlevet flere århundreders byhistoriske udvikling.

På kun 10 år så han byens profil ændre sig

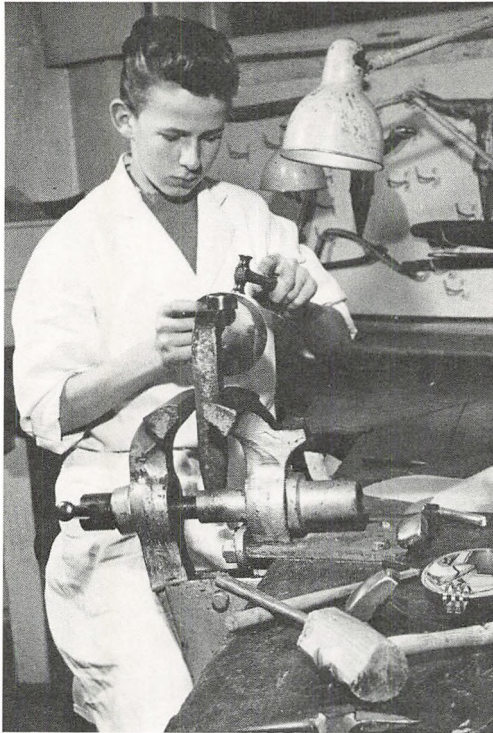
fra at være domineret af domkirkens høje skib og tårn – sådan som det kan ses på gamle fotografier og kobberstik – til efterhånden at blive bogstaveligt talt, overskygget af Midtkrafts 100 meter høje skorsten og de høje bebyggelser langs Marselis Boulevard og længere mod vest på Langenæs. Sådan tog det sig ud, sådan virkede det – overvældende.

På samme måde fulgte han, hvorledes de store markområder på begge sider af vejen til Holme blev bebygget, højt og lavt og meget tæt. En anskuelserundervisning i et velværdssamfunds udvikling, der satte sine spor – »der er noget ejendommeligt ved begrebet undervisning, det ligger vel i selve ordet: det er, som om der skal stikkes noget under bordet – det burde slet ikke hedde sådan. Kunne det bruges, så ville påvisning være meget bedre – demonstration er et finere ord for samme«.

»I årene 1960-73 studerede – observerede

Leif Hjermøe som sølvmedelærling på Frantz Hingelbergs sølvmedie i 1958. Sølvmedien havde lokaler i tre etager af den ejendom, der danner hjørnet af Skolegade og Aaboulevarde, og som i gamle dage kaldtes for »Strygejernet« på grund af dens karakteristiske spidse form.

Foto hos forfatteren.

– jeg virkeligheden i en videre forstand ved først på cykel, så på knallert og siden i en rusten 2 CV – man fulgte skam med udviklingen! – at rutsche fra den ene kant af, hvad det østjyske gletcherfremstød i istidens slutfase efterlod sig af dal-formationer, til den anden. Fuglebakken hedder en lokalitet i den nordlige del af Århus, hvor jeg i 1961 traf min kone«.

Frem og tilbage over å-dalen gik det op igennem 60'erne. Først som forlovet. Siden som gift kursus- og universitetsstuderende og endelig også – i næsten 10 år – som forfatter og deltidsarbejdende assistent på Statsbiblioteket. Fra toppen af dette biblioteks 15 etager høje bogtårn stod han mange gange og så ud til sit kære Holme, hvor han havde

fået sit eget hjem i nogle boligblokke på Rundhøj – netop der, hvor den tyske rekrut-skole lå – og fulgte linien i den horisont, som punkteres så kvindeligt af Jelshøj – i modsætning til en anden høj, Kridthøj, der med sin krat-agtige træbevoksning og strunke vandtårn i pubertetens fantasibilleder havde en mere nærliggende betydning.

Af nogle revnede gavle på nogle gule murstenshuse langs Holmevej kan man endnu i dag se, at den mosede undergrund ikke er den bedste at bygge på. Man gjorde det alligevel i tiden umiddelbart efter krigen – lige som der i mere eller mindre overført betydning blev bygget så meget andet nyt og hidtil uset, på gyngende grund i årene derefter. I 1972 flyttede han og familien selv ud i kærene bag ved Holme – i »Kalkærparken« – og altså på højde med den modsatte ende af Holmevej, af netop den vej, hvor han var blevet født. Herfra kom hans børn til at gå i Holme Skole – en cirkel blev sluttet.

I sommeren 1978 var det som om tiden vendte. Byen slap sit tag. Den 14. juli flyttede han til Hov – der findes fire byer af dette navn i Jylland og i hvert fald en på Langeland. Det betyder forhøjning eller krumning.

Den lille by ligger ved havet, sydøst for Odder. Den udgør overlæben på Europas mund, hvis man kan acceptere, at Gylling Næs er mundens forstand. En hæslikt hugtand vil den blive, hvis der bliver anlagt atomkraftværk dér. Hov er kystliniens amor-bue.

»Mine børns mor oplevede sine første barndomsår netop i Hov – uden overlæbe er det umuligt at sige MOR«.

»Mærkeligt er det at se, når jeg kører »hjemad« mod nord og møder Holme Bjerger fra syd og det ubebyggede landskab op imod Jelshøj: Det er som et nøjagtigt spejlbillede af noget – noget jeg engang kendte«.

Fremmedarbejder i Århus

Jeg må hellere med det samme fremkomme med en tilståelse, selv om den utvivlsomt for denne bogs læsere vil kaste et odiøst skær over min person. Men dels kan det alligevel næppe skjules, dels er det en forudsætning for meget af det, jeg i det følgende har at fortælle. Den uomgængelige sandhed er, at jeg er københavner, født og opvokset derovre, har gennemført min skolegang, forsøgt mig i det såkaldte erhvervsliv, studeret og taget min embedseksamen, alt sammen med reverens at melde i København. Med en vis rødmen må jeg endda tilstå, at jeg elskede at være københavner, fandt i min vankundighed, at det var en dejlig by, spændende, levende og fyldt med vidnesbyrd om en lang historie. Jeg flygtede derfor ikke fra København, vinkede ikke glad og befriet farvel til den; tværtimod, jeg havde gerne levet der til mine dages ende.

Men det var just det med at leve, der var humlen i hele sagen. For overhovedet at kunne leve må man som bekendt have noget at leve af, og dengang – året er 1944, og jeg fyldte det år 28 – dengang stod jeg som en ret nyslået teologisk kandidat, endda med en kone, Dorthe, ved min side, men uden en øre på lommen og uden nogen indlysende udsigt til at erhverve nogen. Ældre mennesker kan sikkert erindre, at der dengang var krig i verden, tysk besættelse af Danmark, mangel på kul, konfekt, klæder – bortset fra tøj af kradsuld; jeg måtte anskaffe mig et sæt, der så ud, så selv den gode Gud må have slået kors for sig. Nøden altså, den tørre nød, i en tid, der endnu ikke havde opfundet ordet bistand, socialhjælp og den slags, den nøgne nød traf alle beslutninger for én. Den traf i

hvert fald for mig den beslutning at forsøge mig i Århus, thi ved det unge universitets endnu yngre teologiske fakultet var der en plads ledig som undervisningsassistent. Måske kunne jeg komme i betragtning. Jeg havde nemlig – og det siger jeg virkelig uden nogen form for hovmod – nogle trumfkort på hånden, en guldmedalje, udmærkelse til embedseksamen, samt nogle famlende artikler i Teologisk Tidsskrift, og de kunne godt løseligt betragtet se videnskabelige ud.

Så kom jeg for første gang i mit liv til Århus, en meget smuk forårsdag i april 1944, i et kluntet forsøg på at føre mig frem som en så strålende begavelse, at man straks ville finde, at jeg simpelt hen var manden til den stilling. Hele projektet var imidlertid forbundet med en yderligere vanskelighed. At være undervisningsassistent var ikke i almindelig forstand det samme som at have en stilling. Det var et honorarlønnet job til en så beskednen betaling, at ingen drømte om, at man kunne leve af det. Man måtte nødvendigvis have et andet job ved siden af, og hvad på denne jord skulle en ung teolog, der ganske vist havde demonstreret, at han ikke var helt umulig i sit fag, men som i øvrigt havde aflsøret, at han hverken duede som postbud, manufakturhandler eller lagerarbejder, finde på af supplerende indtægt? Svaret var ligetil: Han skulle naturligvis tillige forsøge sig som præst, ikke som rigtig præst, men som en beskeden honorarlønnet hjælpepræst. Altså måtte jeg opsøge to personer, Løgstrup, der var den professor, under hvem jeg skulle sortere som undervisningsassistent, og biskop Hoffmeyer, der skulle finde en præst, der var villig til at finde sig i at have

en hjælpepræst rendende i hælene på sig.

Begge dele lykkedes over alle forventninger. Løgstrup inviterede mig til frokost, og både han og Rosemarie var ikke blot henrivende, men forsikrede, at det med undervisningsassistenten var helt i orden, fra september at regne. Hoffmeyer inviterede mig i audiens, var selvglad, dominerende og nedladende, så jeg stod åndelig talt hele tiden med hatten i hånden. Men ret skal være ret: Han tog sig med megen energi og myndighed af min sag. Han fandt den sognepræst, hos hvem jeg sandsynligvis ville få mindst at bestille, Fog-Petersen ved Skt. Lukas kirken. Fog-Petersen ville ganske vist aldeles ikke have nogen hjælpepræst. Han anede ikke, hvad han skulle stille op med sådan en. Han forestillede sig, at jeg skulle møde op hver morgen og få dagens opgaver tildelt, og den forestilling gjorde ham aldeles perpleks. Men når Hoffmeyer ville gennemføre noget, gennemførte han det. Han rev Fog-Petersen ud af hans vrangforestillinger. Det var overhovedet ikke meningen, jeg skulle bestille noget som helst, i hvert fald så lidt som muligt. Jeg skulle blot figurere, så jeg hver måned kunne modtage mit honorar. Og, nå ja, når det var på den måde, og han uden videre ulejlighed kunne fremme den teologiske videnskab, så I Herrens navn da...!

Jeg følte mig til mode som den hellige Georg, efter at alle drager var nedlagt. Jeg undte mig den belønning at besøge mit fremtidige virkested, Århus Universitet. Det så unægtelig anderledes ud end i dag, nogle ganske få bygninger i den vidunderlige park med fire nydelige professorvillaer ved den ene side, men unægtelig også med de uhyggelige kollegier til den anden. De var jo besat af Gestapo og et sted for grænseløs umenneskelighed. Men der er viiseligt indbygget en overlevelsesmekanisme i mennesket, en art psykisk evne til at abstrahere.

I hvert fald da jeg den solvarme aprildag stod og så ud over det alt sammen, følte jeg mig i dyb overensstemmelse med den ganske

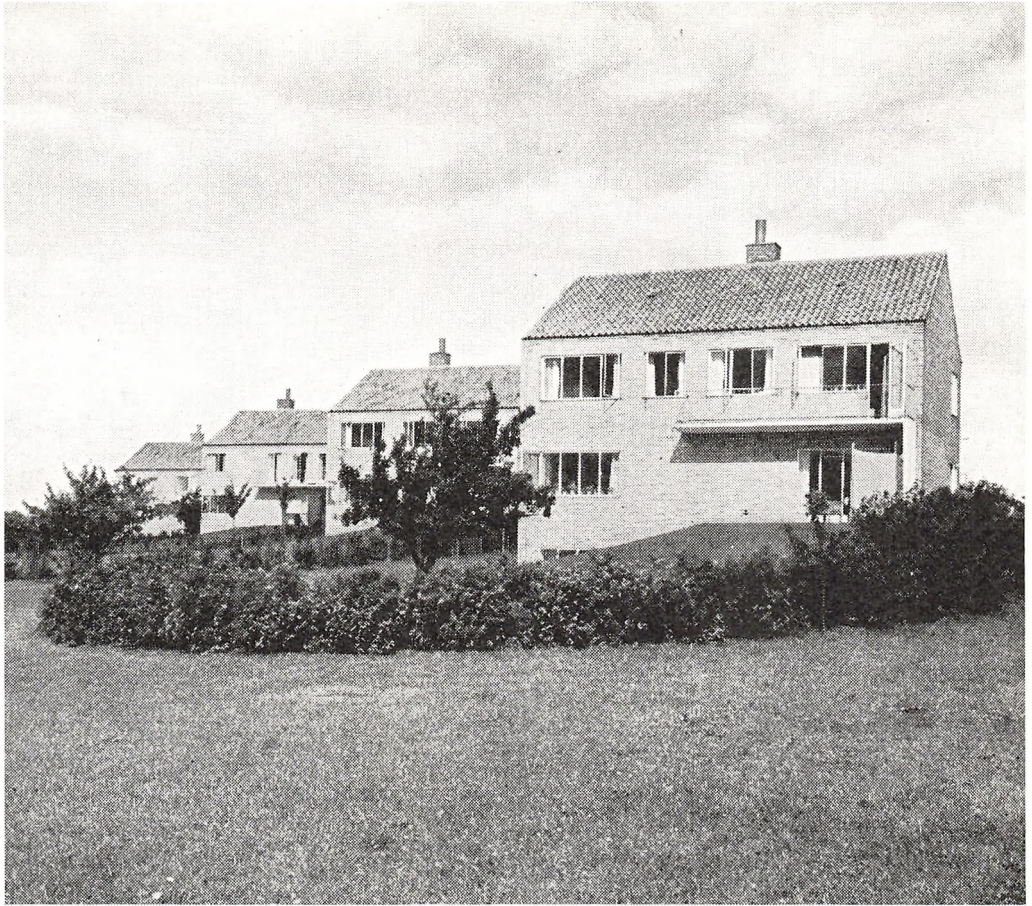
verdensorden og gennemstrømmet af en taknemmelig kærlighed til denne endnu ukendte by, Århus, der havde vist sig så generøs og havde indvilliget i at finde sig i mig.

Det viste sig hurtigt at være et blændværk. Jeg må tilstå, at jeg i min hidtidige 28'årige tilværelse havde levet hen i den antagelse, der forekom mig så selvfølgelig, at jeg egentlig aldrig havde tænkt mere præcist på den, den antagelse nemlig, at Danmark var Danmark, og at danskerne var danskere. Nok var jeg altså københavner, men jeg havde dog tilbragt mine ferier på landet eller i »provinserne«, som barn forskellige steder i Nordsjælland, senere på en gård i Sønderjylland og en lægebolig på Djursland. Det havde jeg aldrig følt noget kompliceret i. Særlig denne bondegård i Sønderjylland spillede en stor rolle i min bevidsthed om Danmark. Det var jo grænselandet, havde bare ti år tidligere været en del af det tyske kejserrige. Men jeg erindrer ikke nogen modsætning eller bare spænding mellem mig som københavner og disse dejlige sønderjyder. Vi kunne komme med drilagtige bemærkninger om København og »landet«, men det var alt sammen bare for sjovs skyld. Omvendt erindrer jeg ikke, at jeg nogensinde havde følt noget som helst »ophøjet« ved København eller huset bare den ringeste foragt for eller nedladenhed over for noget som helst andet sted i landet. I min naive bevidsthed elskede København det samlede øvrige Danmark, ganske som det samlede øvrige Danmark elskede København.

I Århus blev jeg revet ud af denne latterlige vildfarelse. Jeg opdagede, at det var århusianerne, der var danskere, mens københavnere i alle ordets betydninger var »fremmede«. Jeg var ikke en dansker, der var flyttet hen et andet sted i mit danske fædreland. Jeg var en slags udlænding, endda fra et særligt foragteligt slags udland, der nu var dukket op som fremmedarbejder i det autentiske Danmark, i Århus. Man må ikke mis-

Kønne så de ud, næsten som byggeklodser, de fire professorvillaer i universitetsparken langs daværende Katrinebjergvej. De måtte vige for efterkrigsårenes kæmpemæssige udvidelser, der for altid gjorde en ende på det gamle Århus-universitets-miljø, hvor alle kendte alle på tværs af faggrænserne.

Her efter Arkitekten 1935.

forstå mig. Jeg blev ikke på nogen måde chikaneret, »mobbet«, slet ikke ilde behandlet eller skammeligt forfulgt. Overhovedet ikke. Jeg kom bare ikke »indenfor«. Århus var ikke kun et rige for sig, det var et lukket rige, et samfund af klaner, der formodedes at pleje selskabelig og erhvervsmæssig omgang med hinanden, men bag lukkede døre. De havde slået magiske cirkler omkring sig, og de kunne ikke overskrides. Mødte man dem, i en eller anden anledning, var de venlige, høfligt venlige, men med distancen fastholdt. Det varede år, mange, før jeg lærte en autentisk århusianer at kende på venskabelig og personlig basis.

Mindre væsentligt var det, men dog værd

at mærke, at den århusianske kultur på flere punkter afveg kendeligt fra, hvad jeg var vant til. Bare sproget. Jeg tænker ikke egentlig på den århusianske dialekt. Den forekom naturligvis lidt »pudsigt«, men en anden dialekt end ens egen forekommer altid pudsigt, så det lagde jeg ingen vægt på. En passant kan jeg notere, at da jeg efter at have levet mange år i Århus var en tur i København, forekom nu den københavnske, eller mere præcist: den vesterbroske, mig nærmest latterlig – skønt det oprindeligt var min egen! Nej, hvad sproget angår, tænker jeg på noget andet, på vendinger, jeg aldrig havde hørt før og simpelt hen ikke forstod.

Bare et par eksempler. Første gang jeg

havde grund til at bede en århusianer om undskyldning for et eller andet, og vedkommende svarede: »Derfor ikke!«, blev jeg, om ikke chokeret, så dog desorienteret. Jeg kunne nok regne ud, hvad manden mente, men hvorfor udtrykke det ved denne gådefulde sammenstilling af to ord, der jo umiddelbart ikke syntes at rumme nogen rationel betydning? Siden har jeg sporet talemåden tilbage til det franske. Eller et andet eksempel, en mig hidtil ubekendt brug af ordet »nylig« i sætninger af typen: »Den bog læste jeg nylig i sommer«. Det varede længe, før det gik op for mig, hvad i alverden der mentes med »nylig« i den slags sætninger. Jeg kunne nævne mange andre eksempler på, at selv om man naturligvis talte dansk, var det alligevel i flere henseender som at lære et fremmed sprog.

Vigtigst var imidlertid noget andet, som det bare ikke er så nemt at definere, noget ubestemmeligt, en holdning eller rytme. Måske kan jeg bedst betegne det som sindigheden eller det alvorfulde, afvisningen af det flagrende og letbenede, de kvikke, men sandt at sige ikke altid særligt begavede bemærkninger. På disse fundamentale områder var forskellen mellem København og Århus iøjnefaldende, i hvert fald for mig at se. Lad mig forklare det på et banalt plan. Hvis jeg i København gik ind i en med blomster overfyldt blomsterforretning og – for at være »morsom« – spurgte, om de muligvis havde nogle blomster til salg, ville ekspeditricen svare med en eller anden »kvik« bemærkning – »Overhovedet ikke!« eller »Jo, der står vist én derovre i hjørnet« eller lignende. Gjorde jeg det samme i Århus, ville ekspeditricen se desorienteret på mig og nærmest anse mig for småtosset. Jeg fandt hurtigt ud af, at jeg måtte lægge min stil om. Jeg skulle jo nødtigt som fremmedarbejder virke alt for afstikende.

Det helt åbenbare var imidlertid, at Århus var dybt misundelig, jaloux, frustreret, eller hvad ord jeg nu skal anvende, i sit forhold til

København. Derfor – måske – fik man bygget et slot til de kongelige, og derfor – måske – fik man etableret et universitet, så de i fællesskab med andre institutioner, som f.eks. teateret, kunne være argumenter for, at Århus var den jyske »hovedstad«. I den forbindelse kan jeg referere en fornøjelig replik. Der havde været årsfest på universitetet, og kongeparret havde bagefter bivånet festforestillingen på Århus Teater. En uges tid efter skulle min kone og jeg på en kort tur til København og ville gerne benytte lejligheden til et besøg i Det kongelige Teater. Derfor ringede jeg til en af de store kiosker og spurgte, hvad de spillede den og den aften på Det kongelige Teater. Jo da, de spillede det og det (jeg husker ikke hvad). Det undrede mig. Det var aldeles den samme forestilling, som de gav på Århus Teater, så jeg udtrykte min tvivl. Nå – sagde den venlige dame – mener De Det kongelige Teater i København?!

Men nu dette universitet. Jeg vidste jo, det var blevet etableret ved en stor og beundringsværdig indsats fra århusianske borgeres side. Men da jeg kom til det, fik jeg en – rigtignok helt ubestemt – fornemmelse af, at Århus alligevel ikke havde taget det ganske til sit hjerte. Det lå – dengang – nærmest uden for byen selv, på Christiansbjerg, og vist nok samtlige ansatte lærere, professorer og de få assistenter var fra København – i hvert fald og af gode grunde ikke fra Århus. Nok havde Århus fået et universitet, men det var ikke blevet til en universitetsby – som jeg senere skulle opleve det med andre byer. Cambridge, Basel osv. Jeg har en mistanke om, at universitetet blev betragtet som noget i retning af en arbejdsplads for lutter fremmedarbejdere.

Jeg behøver næppe understrege, at alt dette har ændret sig komplet siden dengang.

Følgen var, at vi fremmedarbejdere ved universitetet ganske naturligt blev til en helt uofficiel gruppe. Det var lille, dengang, universitetet, vi havde fælles frokoststue, mød-

Selve Universitetsparken bød på enestående panoramaer. Her er den set mod nord fra vejen mellem de to søer. Billedet er fra 1948, og den nye hovedbygning i midten forlængst færdig og taget i brug. Da Johannes Sløk var her en åprildag i 1944, var den en stor byggeplads, der ca. ½ år senere blev stærkt beskadiget ved RAFs angreb på de af Gestapo beslaglagte kollegier. T.h. den »gamle hovedbygning«, opført 1932-33 som Institut for kemi, fysik og anatomi. Her foregik til 1946 langt det meste af universitetsundervisningen for samtlige fakulteter.

Århus kommunes biblioteker,
Lokalhistorisk samling.

tes og snakkede sammen, på tværs af fakultetsgrænser, og jeg var bæret over, at jeg, den ganske unge assistent, fik et venskabeligt forhold til mange af professorerne – Blatt, Heinrich Bach, Skautrup, Fredens, Kjeld Philip og mange andre. Da jeg ikke kunne komme »indenfor« i Århus, var det mig en stor trøst at kunne fungere i denne helt ikke-århusianske gruppe. Det gælder naturligvis i eminent grad selve det teologiske fakultet, dets professorer og, hvad der var min helt afgørende beskæftigelse og optagethed, mit filosofisk-teologiske forskningsarbejde og undervisning. Men da jeg har skildret det grundigt i min erindringsbog »Mig og Godot«, vil det virke noget overflødigt at gentage det her. I denne artikel er det kun de mere ydre rammer, omstændigheder og begivenheder, jeg vil opholde mig ved. Ikke det alvorlige! Blot min situation som fremmedarbejder.

Og den fungerede altså fint på universite-

tet. Vi var meget »tværfaglige«, interesserede os for hinanden, og jeg lod mig i hvert fald med fornøjelse belære om faglige emner, der lå helt uden for mine horisonter. Men jeg vil nøjes med at berette om én episode, der fik kontant betydning for mig. Da jeg i 1947 havde erhvervet doktorgraden, ville jeg studere i udlandet, først i Paris. I en snak på forkoststuen med Kjeld Philip og den – dengang – unge lektor Arne Lund forklarede de mig, at jeg ikke skulle omveksle hele den nødvendige sum til fransk valuta på én gang. Jeg skulle træffe ordning med min bank, så jeg fik en månedlig sum overført. Hvorfor, spurgte jeg. Fordi Frankrig i nærmeste fremtid ville devaluere! Det skulle jeg begribeligvis have nationaløkonomer til at forklare mig. Og ganske rigtig. Jeg var dårligt kommet til Paris, før den store devaluering kom – og jeg blev med ét slag dobbelt så velhavende som før. Den dag sendte jeg blide tanker til Philip og Lund!

Jeg skulle senere komme ind i en anden akademisk kreds af fremmedarbejdere. Lektor Per Krarup, der havde leveret en meget elskværdig og morsom opposition ved min disputatshandling, tog orlov fra katedralskolen og anbefalede, at jeg blev hans vikar. Jeg accepterede, med ængstelse i hjertet, for jeg var jo ikke klassisk filolog, men fristelsen var for stor. Jeg fik et klasisk-sprogligt hold i græsk og et nysprogligt hold i latin – og blev altså optaget i lærerkollegiet. Jeg blev modtaget meget hjerteligt. Den første dag fik jeg ganske vist, om ikke ligefrem et chok, så alligevel. Jeg hilste naturligvis på mine fremtidige kolleger. Da en af dem kom hen imod mig for at præsentere sig, så jeg undrende, at han i påfaldende grad lignede skuespilleren Holger Gabrielsen. I næste øjeblik trykkede han mig hjerteligt i hånden og præsenterede sig: »Gabrielsen«! Jeg måtte sunde mig et øjeblik, inden jeg kunne få fremstammet: »Sløkk«. Forresten fik jeg aldrig opklaret, hvorledes slægtskabet mellem de to Gabrielsen'er var.

Men jeg befandt mig udmærket blandt disse højt begavede lektorer med alle deres forskellige holdninger, særheder og originalitet. Med nogle af dem havde jeg permanente drilagtigheder i gang, f.eks. med Ole Olesen. Han var af den urokkelige overbevisning, at kulturen kun fandtes vest for Rhinen og syd for Alperne, mens hele Mitteleuropa i hans øjne var et Barbarien. Det var jeg ikke aldeles uenig med ham i, men han havde samtidig en mærkelig dragning mod katolicisme, og om det emne kunne vi udveksle gensidige sarkastiske bemærkning – men altid kun spøgefuldt. Der var dog kun én af dem alle, som jeg sluttede et livslangt venskab med, Hainau Christensen.

Desuden gav stillingen mig mulighed for studier i strukturen af og de skjulte love for lærerværelse. Hver havde sin ukrænkelige plads efter et eller andet anciennitets-system, ligesom rollerne var fordelt efter dunkle regler. Der herskede også ret faste

ritualer, ligesom der var bestemte sætninger, der gerne skulle fremsiges ved bestemte lejligheder. Når det f.eks. ringede ud til næste time, skulle én gerne sige eller halvsynge: »Klokkens lyd / er min fryd«, hvorefter vi alle rejste os mere eller mindre resigneret. Samtalen i disse frikvarterer lå heller ikke på noget højt niveau, hvad man ikke kan undre sig over. Vi kom jo alle fra en time, der havde stillet sine krav, og vi disponerede kun over ti minutter, til vi skulle til det igen. Den situation virker ikke inspirerende til de store dybsindigheder. Men som sagt, lidt muntre bemærkninger kunne det godt blive til.

De vigtigste personer i de to kredse, jeg hidtil har nævnt, har jeg imidlertid slet ikke omtalt, eleverne nemlig. Studenterne på universitetet og gymnasiasterne på katedralskolen. Det var jo dem, der fyldte op i min tilværelse og bevidsthed. Jeg kan naturligvis ikke med sikkerhed vide, om ikke mange af dem har været grundigt irriterede på mig, men jeg mærkede det i så fald aldrig. Tværtimod følte jeg mig umådelig godt tilpas med de forskellige hold. Tonen var munter, uhøjtidelig og, finder jeg, venskabelig. Jeg var jo ung, ikke meget ældre end dem, jeg underviste, og med mange af dem, især fra de første hold, opstod der venskaber, der i enkelte tilfælde varer ved endnu. Jeg tror ikke, de på nogen måde opfattede mig som fremmedarbejder, så i deres kreds følte jeg mit helt hjemme og på lige fod. Men trods al munterhed var undervisningen jo alvor. De skulle til eksamen, jeg skulle sørge for, at de virkelig fik lært deres pensum, for de skulle nødtigt dumpe. Denne balance mellem uhøjtidelighed og alvor mener jeg selv, det lykkedes mig at finde. Og jeg må jo nok hellere selv tilstå det: Jeg elsker at undervise, dels at opleve den fælles optagethed af et emne, vi prøver at analysere eller debattere, dels netop derved selv blive klogere. Der er en enorm inspiration i at have elever eller tilhørere, helt uden hensyn til, om de personligt bidrager med noget personligt eller originalt. Den blotte

Johannes Sløk, fotografet af Weg, Århus.
Foto hos forfatteren.

forventning fra deres side opleves som en inciterende udfordring, der driver mig til at yde det ypperligste, jeg formår. Derfor – tillad mig den bemærkning – nærer jeg den dybeste taknemmelighed mod de efterhånden mange generationer af forskellige slags elever og tilhørere, uden hvem jeg kun kunne have præsteret halvdelen af det, jeg faktisk har.

Men for nu at vende tilbage til mine første ungdommelige erfaringer gjorde jeg den iagttagelse, at der trods alt var forskel på universitetets studenter og katedralskolens gymnasiaster, bortset fra alderen. For studenterne var studierne ren alvor. De var begyndelsen på deres livs karriere, den prøvelse, der skulle overstås, for at de kunne indtage den position i verden, de havde valgt. Det samme var ikke tilfældet med alle gymnasiasterne, med nogle af dem ganske

vist, men langt fra med dem alle. Dengang hørte det sig endnu til blandt det lidt højere borgerskab, at husets døtre og sønner skulle tage studentereksamen og til sidst under stor festlighed sætte »huen« på deres unge hoveder. Det skal jeg ikke sige noget ondt om, men det bevirkede unægtelig, at mange af dem ikke var det fjerneste interesseret i det, som man skulle undervise dem i. Og det forstod jeg glimrende. Hvorfor skulle en ung livslysten pige pludselig fatte en levende interesse for de latinske verbers noget komplicerede bøjningsformer. Hun skulle jo ikke siden studere, havde ikke bare den mindste brug for latin, skulle bare gerne til sidst være en dekorativ studine i familiens kreds. Så hvad »amo« kunne tænkes at hedde i futurum exactum, ragede hende begribeligvis en høstblomst! Undertiden fik jeg derfor en deprimerende fornemmelse af, at min egentlige funktion blot var at underholde det århusianske borgerskabs teen-agere gennem disse tre år, hvor de ikke havde andet at tage sig til. Og det var ikke inspirerende; selv om jeg godt forstod de unge mennesker.

Men der var jo en tredje kreds, som jeg med det samme blev anbragt i, fra 1944-47, Skt. Lukas kirken, hvor jeg skulle fungere som hjælpepræst, og det var unægtelig en ganske anden slags kreds. Det viste sig at være en omstændelig affære at blive ansat, bare som hjælpepræst. Man skulle først til »bispeeksamen«. Hvad den i grunden gik ud på, gik aldrig op for mig, men vi tilbragte da en meget hyggelig stund hos Hoffmeyer. Dernæst skulle man »ordineres« og til sidst, søndagen efter, »indsættes«, to ceremonier, der viste sig at være vældige tilløbsstykker, men som begge fyldte mig med det dybeste ubehag. Hvad skal man dog med alle de festligheder og guirlander, blot fordi man skal tiltræde en højst underordnet stilling som honorarlønnet hjælpepræst? Men der er åbenbart ingen vej udenom.

Da jeg just har pralet lidt med mine pædagogiske evner, kan jeg nu modsætningsvis

tilføje, at jeg vist nok blev en temmelig elendig præst. Ganske vist, jeg blev vel modtaget af de tre fastansatte præster, af hvilke den ene, Richard Sørensen, blandt venner Richard Løvehjerte, blev min gode ven. Også kordegn Eriksen og organisten, Holger Schmidt, fik jeg det hjerteligste forhold til. Eriksen hjalp mig på alle tænkelige måder, og Schmidt var en meget spøgefuldst person, der – med rette – fandt, at mit valg af salmer var himmelråbende. Dog må jeg dementere en anekdote, han siden udsprede om mig. Han påstod, at jeg til en gudstjeneste Store Bededag havde valgt salmen: »Denne er dagen, som Herren har gjort«, hvortil han havde indvendt, at det virkelig var den eneste dag, som Herren ikke havde »gjort«! Anektoten er morsom, men passer altså ikke.

Men nuvel, jeg optrådte altså som præst, efter bedste evne. Men fremragende var jeg ikke. Jeg var ikke stiv i ritualerne og fandt aldrig helt ud af, hvorledes en prædiken egentlig skulle være, og kan kun håbe, at ingen længere husker dem, jeg holdt. Nogen rigtig »menighed« fik jeg naturligvis aldrig, selv om folk faktisk mødte pænt op, også når det var mig, der stod på programmet. Men jeg gjorde den erfaring, som vel alle præster har gjort: Hvor umuligt det er at gennemføre bryllup og måske især begravelse, når de pågældende mennesker er én komplet ubekendte. Hvad i al verden skal man så sige? Jeg fandt aldrig noget befriende svar på det spørgsmål.

Som sagt var jeg ikke stiv i ritualerne. Jeg er så rædsomt ukirkelig, så jeg kendte dem i grunden slet ikke. Jeg måtte ordentlig læse over på dem og forsøge at lære dem udenad, men kunne trøste mig med, at jeg altid havde Eriksen ved min side. Men begyndelsen var også flere gange temmelig barsk. Til den første barnedåb, jeg blev stillet over for, var der ti – virkelig ti – børn at døbe. Lige gyldigt hvor godt man kan trosbekendelsen, kan man gerne til sidst kludre i det, når man skal fremsige den ti gange efter hinanden. Værre,

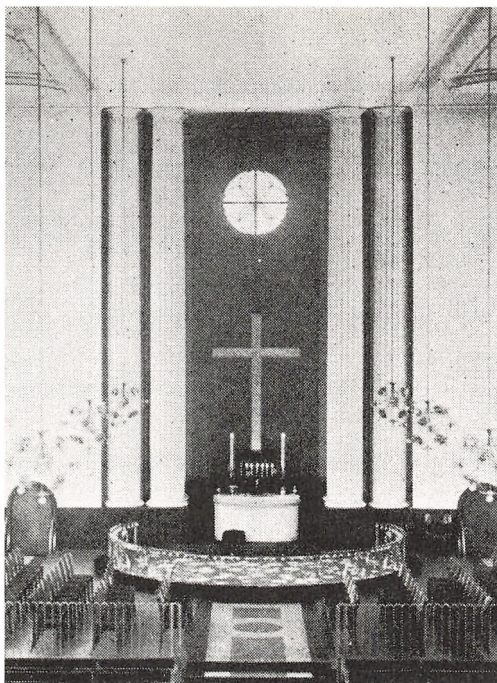
på en helt anden måde, var min første begravelse. Der er næsten altid sorg til stede ved den lejlighed. Men denne gang var sorgen næsten ikke til at bære. Et lille barn, et enebarn oven i købet – to år gammel – var dræbt ved et fald fra et vindue. Forældrenes sorg, og selvbebrejdelser, var uden grænser. Den situation havde jeg svært ved at tackle – for nu at bruge et helt forkert ord!

Men jeg havde da også mere fornøjelige oplevelser. Bl.a. havde jeg en konfirmation. Egentlig havde jeg som blot hjælpepræst naturligvis ikke konfirmandhold, men Fog-Petersen blev syg, og jeg måtte overtage hans hold af konfirmander, både til konfirmandundervisning og til selve konfirmationen. Jeg havde ingen anelse om, hvad jeg i grunden skulle undervise dem i, eller hvorledes jeg skulle gøre det, men undervise kunne jeg, og jeg tog det afslappet. Vi begyndte gerne med at undersøge, hvad Jyllands-Postens datidige tegneseriehelt, Ridder Rap, sidst havde foretaget sig. Det kunne man undertiden godt få noget ud af. Når stemningen af en eller anden grund truede med at blive for højtidsfuld, benyttede jeg teaterverdenens trick med stilbrud og distancering. Jeg spurgte f.eks., helt uden nogen motivering, en af drengene, om han ikke havde en pose bolsjer med. Noget desorienteret sagde han, at det havde han ikke, hvorpå jeg med forundret stemme spurgte ham, hvad i alverden han så var kommet for, når han ikke havde en pose bolsjer. Det gjorde ham endnu mere desorienteret, men derpå opløstes det hele i almindelig grin – og så kunne jeg fortsætte med denne undervisning.

Da selve konfirmationen nærmede sig, blev jeg grebet af en ny bekymring. Det gik op for mig, at jeg ikke anede, hvordan en konfirmationshandling skulle forløbe. Jeg havde aldrig overværet nogen, kun min egen, og den tænkte jeg nødigt tilbage til. Til alt held havde Richard Sørensen konfirmation søndagen, før jeg skulle til det. Altså gik jeg hen og så efter, hvordan han bar sig ad. Og

Skt. Lucas sogn blev i 1922 udskilt fra Skt. Pauls sogn. Efter tegninger af arkitekterne, professor Kai Gottlob og Anton Frederiksen blev den nye kirke opført af Fakse kalksten – stærkt præget af sin tids danske arkitektur. Her ses korpartiet, hvis store korsstingsløppe inden for alterskranken også var tegnet af Kai Gottlob.

Efter Århus gennem tiderne 4.
bd. (1941).

som sædvanligt kunne jeg støtte mig til Eriksen. Jeg tror, det hele blev afviklet i fin stil.

Tilfældigvis havde nogle af konfirmanderne notable personligheder med som gæster. De var så elskværdige bagefter at komme op i præsteværelset for at hilse på mig. Der var Hal og Bodil Koch, Kr. og Vibeke Olesen Larsen, Per og Gertrud Krarup og andre på samme plan. Det var ved den lejlighed, Bodil Koch fremkom med en bemærkning, som jeg sidenhen har hørt citeret af så mange mennesker ved så mange lejligheder, at den åbenbart er blevet kendt i videre kredse. Jeg kan derfor her gengive den i dens autentiske form. Hun sagde til mig, at det virkelig var en ganske fortrinlig prædiken, jeg havde holdt (og det var jo pænt sagt af hende), men at hun blot undrede sig over, at jeg havde sluttet den med et »Amen!«; hun havde ventet et »Voilà«. Jeg valgte at opfatte det som en kompliment!

Naturligvis var der også andre kredse, vi kom ind i, forskellige vennekredse, men ka-

rakteristisk nok stadig af ikke-århusiansk oprindelse. En af dem fortjener at blive nævnt. Nogle af os, udvidet med nogle, der kendte nogle andre, dannede – tro mig på mit ord – en missionskreds, en kreds, der skulle støtte Pathan-missionen. Det fænomen kræver sin forklaring, og forklaringen er alene at søge i Pathan-missionens højst særprægede og markante leder, Jens Christensen. Han var på besøg i Danmark, nogle af os kom i forbindelse med ham, og han pålagde os myndigt, at vi skulle danne en kreds for hans mission. Det var vi noget betænkelige ved. Hvad i alverden skulle sådan en kreds foretage sig? Skulle vi samles og læse i Bibelen eller holde opbyggelige foredrag for hinanden? »I må lave lige, hvad pokker I vil, spille kort, eller lege gættelege – bare I skaffer penge!« sagde Jens Christensen.

Det beroligede os, og vi dannede vores »kreds«. Det interessante var, at den kom til at bestå af helt forskelligartede mennesker, ikke bare en præst eller to, men en ingeniør, en matematiklærer, et par læger, af hvilke i hvert fald den ene ikke var det fjerneste gudeleg, et par studenter o.l. Vi mødtes med mellemrum og kom i diskussioner om alle mulige emner, under spøg og megen morskab, og det hele drejede sig kun i meget perifer grad om ydre-mission. På et eller andet tidspunkt fandt vi på at arrangere et »Pathan-bal«, der under fuld lystighed trak ud på de små timer. Og på den vis skaffede vi penge til missionen i Pakistan og opfyldte således Horatses viise ord: at gavne og fornøje.

Mine ungdomsår som fremmedarbejder – endda nærmest løsarbejder – i Århus var således belærende, opdragende, fyldt af slid og morskab. Siden, lidt efter lidt, skulle alt ændre sig. Jeg fik århusiansk borgerskab, blev endda accepteret af Århus Stiftstidende (Aarhus ...), fik fast arbejde og fast bopæl, blev århusianer blandt århusianere og kan nu kun betragte København som en forvokset provinsiel gøgeunge i rigets østlige udkant.

Pigen midt imellem

Det hele begyndte i Døvstummetiftelsen en lun junaften 1944.

Det hele betyder i denne forbindelse: Min ungdom, mine glæder, mine tåbeligheder – min udvikling! Jeg var på det tidspunkt 17 1/2, så man kan sige, at jeg var lidt længe om at blive ung; men det skyldtes nok, at jeg som sen efternøler hos – fra mit 9. år pensionerede – realskolefolk var blevet emballeret i så meget sterilt vat, at det – næsten – havde forskånet/afskåret mig fra kontakter med andre unge. Nu tog jeg revanche, sled med at få krænget diverse formaninger og fordomme af, sugede med alle sanser til mig af indtryk udefra og meldte mig som en ivrig og lærenem elev i livets skole, i Århus.

Jeg var blevet student fra Marselisborg Gymnasium i 1944, hvor besættelsesmagten, som for øvrigt også havde taget en bid af vor skole, gjorde det vanskeligt at fejre dagen sådan, som vi gerne ville. En hestevogn til køreturen rundt til forældrene, der »tankede os op«, blev dog fremskaffet; men det lå tungere med at finde et lokale at feste i om aftenen. Og her var det så, at Døvstummetiftelsen kom ind i billedet som eneste brugbare emne til formålet. Efter de da gældende (tyske) forordninger skulle vi dog forlade Stiftelsens selskabslokaler kl. 23, men derefter kørte vi til en klassekammerats bopæl, hvor forældrene hensynsfuldt havde overladt os hele villaen for natten.

Hvad skulle jeg så? Ja, det viste sig hurtigt, at det havde mine forældre allerede bestemt: Jeg skulle ind til kommunen, »for der er du sikret en god pension«. Selv ville jeg gerne have læst til læge; men jeg indså, at det

kunne mine forældre, dengang henholdsvis 61 og 72, ikke klare, så jeg fandt mig i den ydmygelse, jeg følte det var, som nysproglig student med pæne karakterer, at lade mig underkaste en psykoteknisk prøve som kontorelevaspirant. Den første elevstilling, jeg derefter fik tilbudt, var på Elektricitetsværket. Ved udsigten til at sidde nede i en stor gammel kasse i »Spanien« og skrive elektricitetsregninger fik jeg dog et veritabelt hysterisk anfald, der sendte min noget rystede gamle far til telefonen for at meddele, at hans datter desværre var syg og derfor måtte give afkald på tilbudet.

Næste chance kom fra Jydsk Teknologisk Institut, der var startet kun eet år tidligere. Det fandt jeg mere acceptabelt, især efter at jeg havde haft en samtale med lederen, civilingeniør Paul Marschall, der nok skulle bruge en kontorelev, men var synligt tilfreds med, at jeg også var student. Så der begyndte jeg 15. august 1944.

JTI havde dengang kontorer (3) til venstre i stueetagen i Teknisk Skoles gamle hovedbygning på Ingerslevs Plads. Af kontorpersonale var der i forvejen kun en ældre kontordame, der efter bedste evne tog sig af ekspeditioner af enhver art og nu altså havde brug for en medhjælper. Til min rådighed fik jeg generøst instituttets skrivemaskine nr. 2 overladt (nr. 1 havde frk. Nielsen, og andre fandtes ikke). Nr. 2 var nærmest i »rokokkostil«, meget særpræget: Dobbelt »klaviatur« med tre rækker tangenter til store og tre rækker til små bogstaver! Til kontorstabens ansattes ret snart en bogholder, der også skulle indvi eleven i dobbeltbogholderiets teknik.

Paul Marschall var en chef, jeg fra starten satte stor pris på, både på grund af hans dygtighed og dynamiske initiativer og den opmærksomme venlighed, han – næsten altid – viste sit underordnede personale. Marschall fandt frem til en kontraktform, der tilgodeså mit særlige udgangspunkt og derved skånede mig for den ortodokst kommunale. Jeg kunne i forvejen skrive på maskine og stenograferer lidt, og disse færdigheder blev nu suppleret med aftenkurser på Den jydsk Handelshøjskole i Hans Broges Gade, hvor jeg også undervistes i handels- og veksleret – uden dog nogensinde at fatte ret meget af den sidste disciplin – men engelsk korrespondenteksamen samme sted klaredes pænt. For dog at få foden indenfor på Universitetet tog jeg endvidere filosofikum; men da jeg på grund af mit arbejde ikke kunne følge forelæsningerne, gik jeg sammen med en 8-10 andre til manuduktion ude i byen. I min elevuddannelse så det dog ud til, at der ville komme til at mangle et stykke papir – på en prøve i bogholderi. Men også det blev klaret, idet Institutets kursusvirksomhed ef-

ter et par år også kom til at omfatte et aftenkursus i bogholderi for håndværksmestre, og heri deltog så kontoreleven til stor fornøjelse både for hende og de ca. 15 håndværksmestre i 40-50 års alderen, der fulgte kursus af mere seriøse grunde. Resultat: Bevis også til kontoreleven for »Mesterprøve i bogføring«.

Min første vinter på JTI blev jo besættelsens sidste, og det kom nogle måneder også til at gå ud over min arbejdsplads, idet tyskerne beslaglagde vore kontorlokaler plus det meste af den øvrige del af Teknisk Skoles hovedbygning. Som altid var forstanderen, H.A.Nielsen, imidlertid parat med hurtig hjælp. Den store garderobe under skolens moderne tilbygning blev i hast ryddet, og indrykkede JTI med sit sparsomme habengut. Det ret lange og rummelige lokale inddeltes ved hjælp af reoler i tre brugbare kontorsektioner, og gæster til chefen ledsagedes med værdighed ad en smal gang i midten til bunden af lokalet, hvor Marschall residerede. Nå, det varede heldigvis kun et halvt års tid, før vi kunne rykke tilbage.

Den første del af min elevtid fungerede jeg også som bybud. Det var der brug for, specielt fordi vore værkstedslokaler lå i en gammel maskinfabrik med adressen Frederiksgade 15. Gennem en port kom man ind i en baggård, hvor der til venstre lå en ældre beboelsesejendom og lidt højere oppe Jydsk Telefons bygning. Og heroverfor var det, at JTI havde lejet sig ind i en smal fabriksbygning på 2-3 etager, hvoraf den øverste anvendtes til teorilokaler. Her havde f.eks. væversken Cis Fink med succes de første vævekurser i JTI-regi. Det var sjovt – og berigende – for realskolebestyrerens datter at færdes blandt håndværkere. JTI havde lige fra starten en stab af utroligt dygtige og loyale lærere, der sled med den gamle maskinpark til gavn for elevernes undervisning og af uvurderlig betydning for det image af know-how (ja, ordet »eksisterede« vel ikke dengang, men begrebet gjorde), Instituttet meget hurtigt fik opbygget. – Men hvorfor ikke indrømme, at

min interesse i særlig denne bytur også havde en mere privat årsag? I ejendommen over for værkstedet boede nemlig en meget god ven fra gymnasietiden med sin familie, så jeg skyndte mig ekstra med mit officielle hverv, for at der kunne blive tid til en kop kaffe hos venen. – I dag har bulldozere forlængst fjernet disse gamle bygninger, busgaden har skåret sin tunnel gennem brokkerne, venen var indtil for et års tid siden programdirektør i Danmarks Radio, og kun Telefonhuset og smøgens udmunding i Sønnergade er tilbage.

I øvrigt var mit arbejde uhyre varieret og ind imellem også morsomt. Eksempel: Telefonen ringer. »De taler med Karl Krøyer. Jeg har et problem, jeg gerne vil drøfte med Deres kemiske afdeling«. – Vi havde ingen kemisk afdeling, men hvorfor indrømme det over for den mig dengang aldeles ukendte hr. Krøyer? »Ja, lige et øjeblik, så skal jeg stille om til ingeniør Marschall«. Han repræsenterede nemlig fra starten alle tænkelige afdelinger – og var i øvrigt for sjov blevet udstyret med en bakke i et hjørne af sit kontor, hvorpå der stod et par gamle snapseglasser: Kemisk afdeling!

Desuden – bl.a. – skrev jeg tiggerbreve, om tilskud, til kommunerne i Jylland. JTI var jo blevet startet på initiativ af og med sin økonomiske ballast i gaver fra driftige håndværksmestre og erhvervsfolk; men det var hele tiden et økonomisk spørgsmål at »holde hjulene i gang«, så vore henvendelser om støtte var nødvendige – og gav da også bonus. Disse breve blev, som alle andre, underskrevet af Marschall, men skulle jo – lige som de tilbud om kurser, vi fra tid til anden udsendte – duplikeres, og en luksusgenstand som en duplikator ejede JTI ikke. Det var dog ikke noget problem, for en sådan havde Teknisk Skole, og mange gange greb jeg telefonen i den anledning: »JTI her! Sprogø, bruger I duplikatoren i øjeblikket? Tak, jeg kommer over«. Og så ud ad bagdøren, der via en trappe ned førte gennem Elektrotekni-

kums store maskinhal; herfra kom man ud i Teknisk Skoles mere funkisprægede nybygning og skulle op på første sal, hvor vidunderet, duplikatoren, stod klar i skolens store, lyse kontor. Sprogø og de to kontordamer var der altid; men forstander Nielsen kom sent, hvis det var dårligt vejr, for han holdt så meget af sin statelige, gamle Ford, at han hellere travede gennem snestorm, slud og regn, end at han nænnede at tage bilen ud af dens lune garage »i sådan et hundevær!«!

Apropos biler og mænd: Bilen og Marschall! Krigstiden havde jo været så godt som billøs; man skulle have en meget god grund for at få tilladelse til at benytte egen bil, men efter maj 1945 dannedes en kilometerlang kø af »bilansøgere«. I denne kø stillede Marschall sig op, og da han endelig fik indkøbt en lille Austin, blev han så drenget overstadig, at jeg sammen med hans lille datter straks skulle med ud at prøvekøre vidunderet. Heldigvis var han en udmærket chauffør, for turen var absolut ikke ganske ufarlig – men smuk – ad de snebelagte og isglatte, smalle veje i Marselisborgskovene. Vognen nærmest rutschede afsted, bremserne hvinede, og vi morede os dejligt.

At datteren var med, var helt sikkert ikke, for at der skulle være en chaperone til stede. Den slags mand var Marschall nemlig ikke. Hans kone, Thyra, og deres to børn dækkede fuldt ud hans private behov. Familien boede i en villa, der grænsede op til Mindeparken, og her blev kontorpersonalet ofte inviteret ud til en hyggelig aften, lige som vi – to ad gangen – var med i bilen, når Marschall i sin egenskab af tilsynsførende ved Statens Forsorgshjem, kom på uanmeldte inspektionsbesøg rundt omkring i Jylland og på Fyn.

Et andet job, jeg fik overladt, var at skaffe logi til det stadig voksende antal elever, der kom tilrejsende for at følge kurser af en eller flere ugers varighed. Det medførte, at jeg efter annoncering måtte tage ud og bese de tilbudte værelser, vurdere, om prisen stod i rimeligt forhold til værelset, og skønne, om

Civilingeniør – og fra 1949 – direktør Paul Marschall. Marschall demonstrerer her sine planer for undervisningens udbygning med den langt større aktionsradius, som overtagelsen og ombygningen af gamle DSB-vogne kunne medføre. Projektet blev takket være stor velvilje og hjælp fra Statsbanerne realiseret i 1952.
Århus kommunes Biblioteker.
Lokalhistorisk Samling.

udlejerer ville »passe sammen med« lejerer. Dette hverv faldt dog bort af sig selv i slutningen af 40'erne, idet JTI i nov. 1948 havde overtaget en trefløjet bygning af »tyskerbarakkerne« på Marselis Boulevard – fra 1943 benyttet som gennemgangslejr for flygtninge – og hertil flyttet værkstedet fra Frederiksgade og senere også administrationen fra Teknisk Skole. JTI overtog nemlig her efter kort tid endnu en barakbygning, der kom til at indeholde et marketenderi og – noget senere – værelser til eleverne.

I 1948, altså før statsanerkendelsen forelå – den kom først endeligt i februar 1949 – fik Marschall den idé, ligesom »storebror«, Teknologisk Institut i København, at lade JTI repræsentere på Købestævnet i Fredericia. Instituttet allierede sig med malermester E. Winther, der sørgede for de ydre rammer for JTI's stand, som kom til at bestå af et arbejdende værksted med tre automekanikerlæringer, en faglærer og kontoreleven, der dog nu ikke mere var elev, men forsynedes med en til lejligheden syet klædelig uniform samt en båndoptager og mikrofon, stillet til

rådighed af Bruun & Sørensen. Det blev en oplevelse for mig, der jo heller ikke var vant til at være på min egen boldgade og nu, som de øvrige, blev indlogeret privat. Men var det end både spændende og morsomt, så krævede det sin mand – og pige – at være på toppen daglig fra kl. 10-20, som åbningstiden, så vidt jeg husker, var. Om aftenen var vi gerne sammen med staben fra Københavns teknologiske Institut, hvorfra en kæmpestor svejser havde taget mig under sine vingers beskyttelse. Han kendte nemlig fra tidligere år de vilde udskejelser, som Købestævnet også gav anledning til. Jeg har aldrig, hverken før eller siden, mødt så kolossal en mand, både af højde og drøjde, og med ham ved min side følte jeg mig både glad og tryk. Jeg har for øvrigt heller ikke, hverken før eller siden, dineret med Jens Otto Krag. Det gjorde jeg her – altså med et par hundrede mennesker mellem mig og hædersgæsten.

Der blev jævnlige afholdt møder i bestyrelsen, hvis formand var direktør Erik Nymark fra De forenede Teglværker, en respektindgydende herre at se til, men når man kendte ham og – vel at mærke – kunne leve op til hans krav, jovial og venlig at have med at gøre. Mens mit bidrag til disse møder i starten nærmest var at ligne med afryddepigerne i nutidens cafeteriaer – dog tror jeg ikke, at disse nidkært fisker cigarskod op af askebægrene og gemmer dem til deres »fyre«, som jeg gjorde – så avancerede jeg da senere til at tage mod diktat fra formanden til dennes beretning ved repræsentantskabsmøderne. Første gang var jeg ærlig talt frygtelig nervøs, for dels var hans egen sekretær, en ældre dame med knold i nakken, så dygtig, at hun – ifølge overleveringen – intet viskelæder havde. Hun skrev nemlig aldrig forkert! Dels havde Nymark den vane at marchere frem og tilbage, mens han dikterede, og lyden af de marcherende – altid meget blankpolerede – sko virkede mildest talt distraherende. Men jeg klarede det – til hans tilfredshed.

Jyds Teknologisk Instituts personale 1947. Lederen af landbrugsmaskinteknisk afdeling Poul Bildsøe Hansen kikker med et polisk smil frem mellem »skrivemaskine 1« og en laboratorieassistent, der på sin anden side har »skrivemaskine 2«. Paul Marschall står bagved denne lidt til højre.

Foto hos forfatteren.

Allerede inden udflytningen til Marselis Boulevard 125 var pladsmangel et akut problem for JTI, og i kælderetagen af Teknisk Skoles gamle bygning indrettedes derfor et kontor til administration af den om sig gripende kursusvirksomhed samt en værksteds-hal med tilstødende faciliteter, inklusive et beskedent, mørkt rum til værkførereren. At dette rum var lovlige mørkt – og ikke støjisolere-t, men isoleret af støj fra maskinerne ude i hallen – erfarede jeg, da jeg en dag kom ned for at aflevere en besked og rendte ind i en af de som lærer ansatte automekanikere. Da denne kort tid senere – også – forgreb sig på en af eleverne på laborantkursus, blev han fyret med omgående virkning og 3 måneders løn. Han stak pengene i lommen med et smørret grin, og to dage senere havde han et nyt job inden for sit fag. Der var ingen arbejdsløshed blandt dygtige håndværkere dengang.

I kælderen blev vi naboer til Kalk- og Teglværkslaboratoriet, hvis chef var civilingeniør H.Dührkop, en både uhyre dygtig og tiltalende mand, med hvem vi fik et fint forhold såvel arbejdsmæssigt som venskabeligt.

Jeg var nu direkte tilknyttet kursusafdelingen, fra 1949 under afdelingsingeniør E.Fisker, der var både dygtig, kreativ og idérig. Vi arbejdede umådelig godt sammen – så godt, at han bad mig underskrive sine breve, hvis han selv var forhindret af andre gøremål. Det gjorde jeg så, og vi morede os sammen over, at det jo kunne udvikle sig til en større bedrageriaffære. Fisker havde det helt rigtige bagland – inklusive fem børn – samt en baggrund som både modstandsmand og kaptajn i hæren. Han var vant til at samarbejde konstruktivt, ikke til at tage mod ordrer, så der sprang snart gnister mellem ham og Marschall med det resultat, at Fisker foretrak at vende tilbage til hæren – og Køben-

Udflytningen fra og hele afviklingen af barakkerne, populært kaldet Gennemgangslejren, som tyskerne under krigen havde opført til flygtninge af mange kategorier på arealet fra Marselis Boulevard og sydpå mod Kongsvang, tog næsten et par år, og de efterladte og temmelig ramponerede bygninger virkede ikke umiddelbart attraktive som udvidelsesmulighed for JTI.

Ikke desto mindre var det den nederste og største af disse, som den fremsynede direktør Marschall pegede på til dette formål – endda efter tidligere af kommunen at have fået tilbudt det gamle amtssygehus på Ingerslevs Boulevard og sagt nej tak hertil. Tiden siden da har til fulde bekræftet, at han havde ret. I dag optager Jydsk Teknologisk Institut bygninger hele arealet.

Århus kommunes Biblioteker,
Lokalhistorisk Samling.

havn. Smigrende for mig var det, at han ønskede at tage mig med som sin sekretær; men jeg var på det tidspunkt nyforlovet – og gik derfor glip af en mulig karriere inden for hæren.

Efter udflytningen til Marselis Boulevard, der var tilendebragt umiddelbart før 1950, voksede JTI – næsten »over evne«. Især den landbrugsmaskintekniske afdeling, der var begyndt nogle år tidligere under cand.agro. Poul Bildsøe Hansen, gik frem med stormskridt. Bildsøe Hansen, en altid venlig og hjælpsom mand, udførte et kæmpearbejde – dels ved kurser her i byen, dels i Instituttets omrejsende jernbane- og kursusvogne – for at oplære landmændene sådan, at disse stod bedst muligt rustet til at imødekomme den stigende mekanisering. Også andre discipliner stødte til, og de udsendte kursusplaner blev tykkere og tykkere. Det var f.eks. ofte ikke længere nok at have et svendebrev; »me-

sterprøven« blev et krav inden for mange fag, og ikke alle kunne klare den. Jeg kan huske, hvordan jeg selv var lige ved at græde, da en ældre elev for tredje gang dumpede til kloakmesterprøven. Nu kunne han ikke få autorisation!

Men lad mig slutte denne beretning om min tid på JTI med et lille kuriosum, nemlig mit første – anonyme – møde med min næste chef, professor, dr. med. Carl Krebs, som engang var medcensor ved en eksamen for laboratorieassistenter. Til en sådan eksamen lagde jeg altid et stykke papir til at gøre notater på ved lærerens og censorernes pladser. Som regel tog disse deres notater med sig, men ved den pågældende eksamen lå Krebs' papir tilbage ved hans plads, forsynet med nogle nedkradsede bemærkninger:

Kønne øjne, men uren teint –
pæne ben.

Ganske sød, men burde gøre
noget mere ud af sit hår.
Dårlig holdning. Ser lidt
forknyt ud.

Når jeg skal fortælle lidt om, hvad jeg foretog mig i min fritid – og hvad jeg foretrak af de begivenheder og oplevelser, som Århus i min ungdom bød på, ja, så vil jeg begynde med de gratis glæder, som i dag vel ikke er helt forsvundet, men på grund af foreningen synes at være blevet væsentligt mindre »værd«.

Jeg brugte nemlig uhyre megen tid på lange trave- og cykelture, som oftest sammen med en god ven, i den smukke omegn, byen er velsignet med; om sommeren kombineret med badning, hvilket der dengang var rig mulighed for fra »Den Permanente« og østpå, mod syd fra et godt stykke før Varna. Et par somre boede jeg i et sommerhus på Fedet, og alene cykelturen, ofte efter en hastig dukkert i de rene bølger, ad stien forbi Risskov Station og derefter ad Kystvejen/Strandvejen ud til jobbet på Marselis Boulevard, hvor jeg skulle være kl. 8, var en oplevelse. For slet ikke at tale om en aftentur fra Åkrogen langs stranden til det nu nedlagte Bellevue. Sct. Hans aftener var vel som nu »pr. tradition« ofte blæsende og kølige, men det var en rig, gratis glæde at slutte op om bålene langs kysten, fordi den »naive« entusiasme, der dengang endnu levede, varmede og »løftede«. Aftener eller sene eftermiddage var det også dejligt at trave ad havnens moler og falde i snak med en enlig fisker, der tålmodigt sad med sin snøre på de store sten udenfor, eller prøve at gøre sig forståelig til en sludder med de mange fremmede søfolk, der hang over skibsrælingen og var glade for kontakt.

Det var ikke gratis, men heller ikke særlig dyrt at »gå på Varna« – måske efter nogle timer tilbragt på Væddeløbsbanen; og Varna var dengang stedet sæsonen igennem, for unge som for ældre, med sine gode orkestre og solister. »Her er stemning, her er

fest...« sang den unge Raquel Rastenni, og tæt omslyngede på de udendørs danseterrasser kunne unge forelskede par få alle de kys, de trængte til.

Jeg har altid været glad for at danse, så glad, at jeg også gik på danseskole og sågar deltog i et par turneringer. Jeg var så heldig her at få en ven, som selv min mor kunne acceptere, og sammen med ham og hans venner fik jeg tilfredsstillet min danseglæde ved en masse festlige baller.

Så kom befrielsen, og ingen, som ikke selv har oplevet den, vil kunne fatte den glæde, den åbne begejstring, det håb, den tændte i os unge – og vel også i de ældre. Jeg skal derfor nøjes med fra disse dage at nævne studenternes fakkeltog fra Universitetet til Banegårdspladsen. Jeg var – selvfølgelig – med, gik mellem mine kammerater fra manuduktionen, med en ung methodistpræst på højre side, og ham blev jeg den aften så glad for, at jeg – næsten – lod mig »omvende«!

Efter den tid kom der rigtig gang i Studenterforeningen, hvori jeg allerede fra 1944 havde været en ivrig gæst. Desuden kunne nu »English Club« og »Alliance Française« ånde frit, og i begge foreninger var jeg medlem. Studenterforeningen havde holdt til i Koncertpalæet i Kannikegade og hele tiden budt på interessante foredrag og koncertaftener. Mit første indtryk af Niels Viggo Benzon stammer således derfra. Der må også have været valgaften i Koncertpalæets tid, for jeg må med skam bekende, at jeg husker min ærgrelse, når dansemusikken blev afbrudt, fordi »nogle tal« skulle skrives op på den sorte tavle. Jeg interesserede mig nemlig ikke en pind for politik dengang! Fastelavnsfest var der også, og jeg husker, at vi piger klarede kostumeringen med rigelig make-up og ved af slidse kjolerne op til eller lidt over anstændighedens grænse. Så snart som det var muligt, flyttedes festerne op på Universitetet. Det gav – også – en kærkommen mulighed for sværmeri i parken, der dengang var betydelig større end i dag, hvor for mange

Her ses Varna, som det så ud i sin glansperiode, 40'erne og 50'erne, hvor det syntes et symbol på optimismen, glæden, morskaben og romantikken. Man ser parasollerne over bordene på øverste terrasse, men nogle trin ned fandtes i perioden endnu en terrasse med tilsvarende borde, hvor man kunne sidde og nyde en forfriskning. Ud for sløjderne fra den indendørs restaurant var der på begge terrasser lagt dansegulv; højtalere indefra og dæmpede projektorer sørgede om aftenen for den ideelle romantiske stemning.

Reklameprospekt i Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

bygninger er skudt op og har fortrængt en del af plænerne og træerne. De store universitetsfester rejste dog et økonomisk problem for mig, men løsningen på dette viste sig at være ret ligetil, idet det lige efter krigen, hvor tøj både var dyrt og kostede rationeringsmær-

ker, var ganske almindeligt, at velhavende damer annoncerede deres overflødigblevne garderobe til salg i avisen, og ad den vej fik jeg adskillige modelkjoler, jeg aldrig ville have haft råd til at købe som nye.

Jeg blev ret ofte inviteret ud, bl.a. af norske

studenter, idet Universitetet i Oslo ikke kunne klare den pludselige og voldsomme tilstrømning; en del af de unge, der nu meldte sig til, havde jo på den ene eller anden måde gjort krigen med, mange i England. Til kollegiefest kom jeg også, om end jeg måtte sminke mig ekstra godt, fordi jeg kun tre dage før havde måttet bide i lagenet med »Røde hunde«. Det blev for øvrigt mit andet og knap så anonyme møde med professor Krebs, der som hædersgæst gav sit sprudlende bidrag til det i forvejen høje humør, der rådede på kollegiet.

Teater, biograf, maleriudstilling, koncert! Alle vegne kom jeg meget, men oplevelser, der overgik alt andet, skulle man hente i Århus-Hallen! Ikke restauranten, der i parentes bemærket også var udmærket og som regel bød på gode solister, men selve hallen med den store scene og de knap 3.000 siddepladser. Her har jeg f.eks. hørt Benjamins Gigli, Wienersängerknaben og allermest betagende set og hørt »Porgy and Bess« med hele det store negerensemble fra New York.

Jeg blev gift i august 1951, og vi boede det første lille års tid i en lejlighed i Montanagade. En beskrivelse af den vil illustrere, hvor lykkelig man dengang kunne være for lidt og i lidt. Lejligheden havde fire rum, entré og køkken iberegnet. I entreen kom man selvfølgelig ind udefra, men kunne ikke komme helt ind ad yderdøren uden samtidig at lange en arm ud og åbne døren til den lille stue, der var forsynet med en gammel kakkelovn. Mellem stuen og det meget mindre soveværelse var der ingen dør, kun en døråbning, hvad der var meget praktisk, da der ikke var plads til, at en dør ville have kunnet åbnes hverken den ene eller den anden vej. Fra soveværelset, hvori der kun var plads til køjesenge og et interimistisk skab lavet af en bøjlestang bag forhæng, var der en dør til køkkenet. Her var det umuligt selv for to slanke mennesker at passere hinanden, og der var naturligvis kun een vandhane. Fra køkkenet kunne man så komme ud på bag-

trappen – og toilettet, der var fælles med naboen. Det sidste var såmænd det eneste, vi ikke synes var helt o.k., især da naboen var meget selskabeligt anlagt, så selskabeligt, at der ofte var to derude – og så tog det selvfølgelig nogen tid, inden vi kunne komme til!

30. november 1952 forlod jeg min stilling på JTI, hvor Marschall havde voksende samarbejdsvanskeligheder både med bestyrelse og Instituttets ingeniører og andre lærerkræfter, hvilket ikke kunne undgå at gå ud over »indeklimaet«. Jeg havde fået en stilling som lægesekretær på Radiumstationen, hvis leder og primus motor jo var professor Krebs.

Jeg var muligvis den sidste lægesekretær, som blev ansat uden lægesekretæksamen. Denne uddannelse fandtes nemlig endnu ikke, men den var på trapperne. Inden ansættelsen var jeg i audiens hos selveste Krebs og måtte demonstrere, at jeg i al fald kunne skrive på maskine. »Ja, Cæsars gallerkrige, Illiaden, og hvad du ellers har fået puttet i hovedet af latin, kan du godt glemme. Her, lær en side udenad hver dag, så kommer jeg og hører dig i lektien«. Og Krebs rakte mig en lille, tyk, rød bog, som indeholdt alle relevante latinske gloser. Nå, han kom nu aldrig og hørte, om jeg kunne min lektie; men jeg tilegnede mig hurtigt, hvad jeg havde brug for.

Carl Krebs var en myte længe, inden han i 1962 på grund af alder afgik som leder af Radiumstationen. Især hans påståede jagt efter de unge sygeplejeelever og sekretærer var godt stof; men – uden at kunne sige det med sikkerhed – mener jeg, at disse historier var overdrevne. Selv har jeg i flere perioder vikarieret for hans privatsekretær uden at blive udsat for andet, end hvad der kunne afspareres med et smil og en kvik bemærkning. Krebs var en stor spøgefugl og yndede f.eks. at komme med et eller andet citat til en sagesløs person, han tilfældigt mødte i gangene, for så at afkræve vedkommende et omgående svar på, hvem der havde sagt eller

Professor, dr.med. Carl Krebs. Her i rollen som den erfarne røntgendiagnostiker, han – også – var.
Århus kommunes Biblioteker,
Lokalhistorisk Samling.

skrevet sådan ved hvilken lejlighed. Efter et minuts stilhed faldt så dommen: Fæhoved! Een gang – i al fald – kom han til kort! En tidlig morgen rev han døren op til ekspeditionskontoret, hvor jeg og et par kolleger var ved at gøre journaler klar til ambulatoriet. »Hvem døde i dag for 2000 år siden?« Nu er mordet på Julius Cæsar 15.3.44 f.kr. en af de meget få historiske data, der af en eller anden grund er blevet hængende i bageste del af min hjerne, så svaret faldt prompte. Krebs' ansigtsudtryk var ubeskriveligt; forbløffelse og – vistnok – ærgrelse kæmpede om overtaget, og han lukkede døren efter sig mere stiltfærdigt, end han plejede.

Vel kunne Krebs blive lynendetrekvartal, som f.eks. når en bestemt lægekandidat næsten regelmæssigt kom for sent om morgenen og styrtede ind på det nærmeste toilet for

at blive barberet. Så tordnede professoren over synderens hoved, så det gjaldede gennem hele bygningen. – Gjaldede gjorde det for øvrigt også, når han nøs. Jeg tror ikke, en elefant i samme situation kunne frembringe et større rabalder. Men Krebs var en god mand, der ville, at også hans personale skulle have det bedst muligt. F.eks. havde vi sekretærer 1/2 times kortere arbejdstid, end de havde på resten af Kommunehospitalet, fordi: »I slider jo i det, piger!« Vi havde også i Krebs' tid en uges ekstra ferie. Tildelingen af den var også ment som en gave til »mine søde piger«. Denne ferie blev optjent ved, at vi hver havde »musetjeneste« 5-6 søndage à ca. 3 timer om året.

På øverste etage var der bl.a. 5-6 rum med forsøgsdyr, mus og rotter, nogle i bure, musesfamilier i kasser. Dyrene passedes normalt

af »musedrengene« (hvem disse egentlig var, blev jeg aldrig klar over), men på søn- og helligdage kunne vi altså give dyrene deres drikkevand – og få en feriedag for hver gang. Jeg må indrømme, at disse feriedage var dyrt tjent for mig. Jeg var hysterisk bange for både musene og rotterne. Ikke alene så de uhyggelige ud, specielt rotterne, med kræftsvulster alle vegne, men det var også næsten umuligt at få en vandskål ned i museburene, uden at de bitte små, nøgne unger vrimlede op ad armen. Og – slap en ud, det være sig mus eller rotte, så lød ordren: vrid halsen om på den! Fordi man så ikke kunne vide, hvilket bur den var sluppet ud af, dvs. hvilken podning den havde fået.

Professor Krebs' forskningsmæssige interesse koncentreredes i de år, jeg var på Radiumstationen, særlig om nye veje inden for behandlingen af knoglekræft, og hans hjerte bløtde især for de alt for mange børn, der trods kirurgiske indgreb og strålebehandling alt for ofte bukkede under for deres sygdom. Krebs begyndte, sideløbende med den traditionelle behandling, at give dem æggeblommer, i store daglige mængder. Om det gjorde nogen gavn, er vist ikke bevist; men det var forsøget værd, og selv om børnene efterhånden inderligt hadede disse æg, så elskede de Krebs. Den store mand med den buldrende stemme var for dem den rare bedstefar, som var sjov, legede med dem og gav gaver. I det hele taget var professor Krebs meget afholdt af patienterne, der havde ubetinget tillid til ham. Dertil kom, at Krebs også altid tog sig god tid til at tale med de pårørende og i hvert enkelt tilfælde lod sine ord lede af den store menneskekundskab, som et langt og vågent lægeliv havde givet ham.

I 1962 trak Krebs sig tilbage og afløstes på chefposten af professor Sigvard Kaae, der hurtigt viste sig værdig til at løfte arven efter den gamle bulderbasse. Skønt ulig sin forgænger i mange henseender vandt han ved sin dygtighed og sit rolige, afbalancerede væsen både alles respekt og tillid. Også han

lagde stor vægt på at give sig tid til samtaler med såvel patienterne som de pårørende.

Der var tre lægesekretærer i ekspeditionen, det vil sige dér, hvor patienter mødte til indlæggelse og til ambulant behandling, og her hjalp jeg til i de tidlige morgentimer, når der var ekstra travlt, men desuden skrev jeg i journalerne, efter diktat af lægerne, i gynækologstuerne. Disse var små, for små. Min skriveplads var vindueskarmen umiddelbart over varmeapparatet, som jeg måtte trykke mig ind imod for at undgå, at min bagdel stødte sammen med undersøgende læges ditto. Det var ikke noget særlig behageligt job, men den kammeratlige tone, der herskede mellem sygeplejerske, læge og sekretær plus interessen bar over meget. Og pudsig episoder forekom: En ældre kone fra landet ankom glad til sin sidste kontrol – 10 år skulle der gå, før en patient behandlet for underlivskræft slap for årlige kontrolundersøgelser – og satte med et polisk, hemmelighedsfuldt smil en ret stor taske ved siden af lejet, inden hun »gik i stilling«. Efter endt og vellykket undersøgelse åbnede hun tasken. »Nu skal I se, bette børn. Dette her skal vi søreme fejre!« Og op af tasken trak hun en flaske vin, 4 glas og en pose kransekager, hvorefter vi alle fejrede hendes store dag med højt humør – midt i hørmnen!

Blandt ambulatoriets sygeplejersker var der en, man særligt lagde mærke til: En slank pige, vel omkring de 30, med mørkebrunt, næsten sort hår og spillende, kulsorte øjne. Hun sagde selv, at hun havde taterblod i årerne! Vist var hun – som de øvrige – dygtig til sit arbejde, men hun lagde ikke skjul på, at det kedede hende, og sagde, at hun måtte holde op som sygeplejerske, når ... Og så lo hun underfundigt og nød de spørgsmålstegn, hun kunne se i vore ansigter. Det varede dog ikke længe, inden hun generøst delte ud af sin hemmelighed: Hun var ved at skrive en bog, og hendes forbillede var Agnar Mykle. Et par år senere udkom Siv Holms bog: Jeg – en kvinde. Det var sygeplejerskens »svar på«

Lægesekretærerne havde et fint kammeratskab indbyrdes. Her hygger fem af »Krebs' søde piger« sig hos Birthe (g. Rasmussen). Trine tog billedet med selvudløser og skulle på plads i en vældig fart, hvilket bevirkede, at hun nærmest væltede bagover.

Foto hos forfatteren.

»Den røde rubin«, og vejen var derved banet for den flod af sex-bøger, der fulgte i dens kølvand.

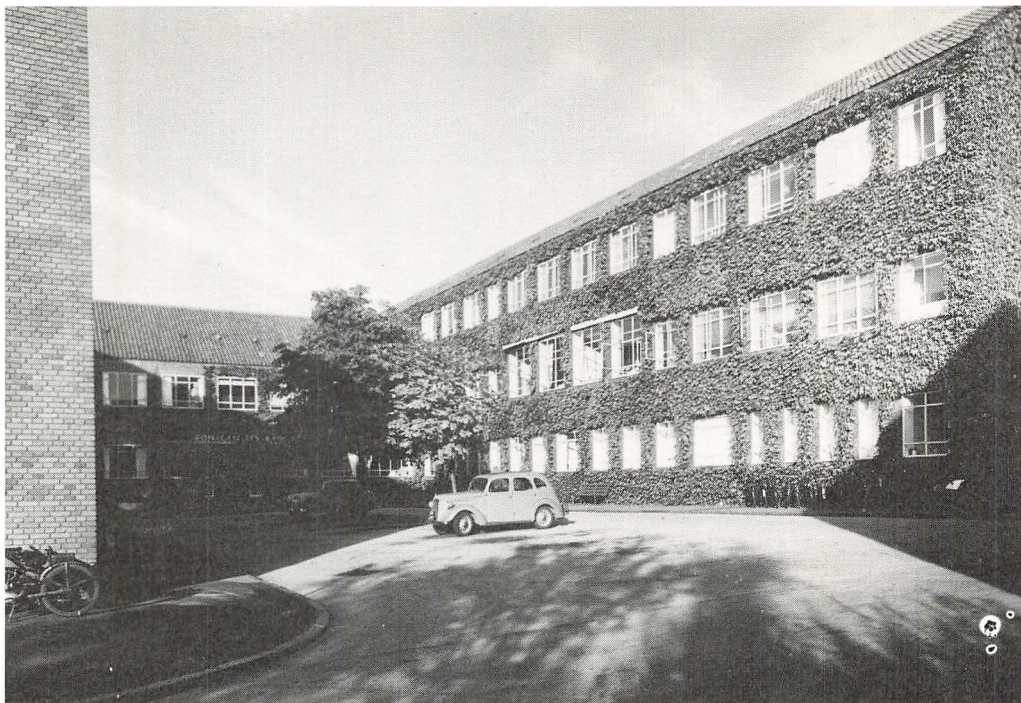
Mit væsentligste opgave på Radiumstationen var at skrive breve om undersøgelsesresultater og given behandling til praktiserende læge og det lokale sygehus, hvorfra patienten kom eller skulle overflyttes til. Det var et virkelig interessant arbejde, og jeg lærte hurtigt at »læse« en journal, skelne mellem væsentligt og uvæsentligt og lave et passende uddrag af sygehistorien. Så kom der hver dag en læge og skrev under. Lægens underskrift var naturligvis en garanti for brevet's indhold, og denne skriven under gik på skift mellem reservelægerne. Det var en hurtigt overstået rutine for dem, men at det kunne falde en »ikke-indfødt« svært at vide, hvordan han skulle begå sig i det kontor, jeg delte med en kvindelig overassistent, fik en nyansat reservelæge at mærke, da han kom

for at skrive under og i døren med et stort jovialt grin råbte: »Er det her, jeg skal smide mine genitalia?« Overassistentens iskolde øjne næsten frøs ham ihjel på stedet, men en mere humørfyldt vinken fik ham lokket til det rigtige skrivebord, hvor han lettet satte sig til at skrive under på brevene – han kunne ikke nøjes med sine initialer!

De fleste læger, jeg har mødt under min ansættelse på Radiumstationen – og det er mange – var dygtige, nogle meget dygtige, og hvad der var af stor betydning: De havde forståelse for, at syge mennesker trænger til andet og mere end ren professionalisme. Det var gode læger i ordets videste forstand. Men forskellige af udseende såvel som af temperament var de selvfølgelig, og enkelte kunne have lidt besynderlige særheder. F.eks. var der en af dem, der til frokost yndede at indtage en hel stang wienerbrød, hvor ovenpå han dekorativt anbragte – rødbedeskiver!

Radiumstationen 1953. Indgangen med ekspeditions-kontoret ses i bunden af billedet. Gavlen til venstre, der ligesom fløjen til højre fortsatte mod Randersvej på den anden side af bygningens tværgående midterdel, repræsenterede de fire sengeafdelinger, mens højre fløj indeholdt røntgenafdelingen med konferencerum m.m. forrest og behandlingssektoren mod syd. Øverst laboratorier og bibliotek. Ambulatoriet og over dette operations- og undersøgelsesstuer lå i en »knopskydning« af midterdelen til højre.

Århus kommunes Biblioteker,
Lokalhistorisk Samling.

Samarbejdet lægerne imellem var stort set gnidningsløst; kun når de søgte overlægestillinger rundt i landet, kom de somme tider til at træde hinanden over tærne – og det var næppe med vilje!

Af de mange læger, der indbød til både beundring og respekt vil jeg nøjes med at nævne to: Professor H.C. Andersen og overlæge Erling Ratjen. H.C. Andersen hørte hjemme på Kommunehospitalets Øre-, Næse- og Halsafdeling og var den, der udførte de store kræftoperationer i hals, svælg, mund og næse. Han var en fantastisk dygtig kirurg og forgudet af patienterne for sit venlige, kammeratlige væsen. Erling Ratjen fra Radiologisk Afdeling var, foruden at være ekspert på røntgenområdet, et sandt sproggeni. Jeg har set ham rundvise udenlandske studerende på Radiumstationen og aldeles ubesværet besvare faglige spørgsmål på engelsk, tysk, fransk, spansk, italiensk og rus-

sisk samt på sprog, jeg end ikke var i stand til at identificere.

I 1957 var Niels Vinther Møller blevet hospitalsdirektør. Han var en meget kontant herre – for nu at sige det pænt – hvis ambitioner var at indføre øget effektivitet, rationalisering og besparelser. Han gik derfor de enkelte hospitalsafdelinger minutløst igennem, specielt med henblik på at finde beviser på ineffektivitet, og her fandt han ud af, at sekretærerne på Radiumstationen gik hjem kl. 15.30 i stedet for kl. 16. Det kom til en holmgang mellem hospitalsdirektøren og professor Krebs, der som argument fremførte, at sekretærerne ingen frokostpause havde. Det var ikke altid tilfældet, men ofte var der ikke tid til at spise, endsige slappe af, og i al fald var det meget uretfærdigt at påstå, at Radiumstationens personale ikke var effektivt. Krebs gik af med sejren, men skummende af raseri erklærede Vinther Møller, at det her-

efter var personalet forbudt »så meget som at bide i et æble« i arbejdstiden.

Det kan ikke nægtes, at arbejdet på Radiumstationen var opslidende i den forstand, at der er grænser for, hvor mange ulykkelige skæbner, man kan »rumme« – mange, for længst døde patienter »bor« endnu i mit baghoved. Vi sekretærer – og mange sygeplejersker – klarede os ved at blive »barske«. Vi lo og brændte vittigheder af dér, hvor det havde været naturligt at græde. Men en meget central del af personalet kunne ikke afreagere ved at le, og i den forbindelse vil jeg aldrig i tilstrækkelig grad kunne udtrykke min respekt og beundring for afdelingssygeplejerskerne på de fire sengeafdelinger. Jeg mangler ord til at beskrive deres indsats.

I slutningen af 1965 måtte jeg – af flere grunde – opgive at fortsætte på Radiumstationen. Hospitalsarbejdet ville jeg dog nødt til forlade og tiltrådte derfor en stilling som sekretær for overlægen på en mindre afdeling inden for Kommunehospitalet. Det viste imidlertid meget hurtigt at være et fejlgreb. Jeg kunne ikke acceptere overlægens opdeling af patienterne: Han var meget elskværdig og fidel over for en fru direktør dit eller dat, men forjaget og arrogant over for arbejdsmanden og den forslidte – ubetydelige – rengøringskone. Jeg blev der et halvt år og sprang så – ud i erhvervslivet! Jeg var så heldig at lande på benene, MEN jeg savner stadig hospitalets verden, for det var der, jeg – mest – hørte hjemme!

På vej

Da jeg i 1944 var blevet konfirmeret, spurgte jeg min mor, om jeg så ikke kunne løbe på rulleskøjter mere. Til min store beroligelse svarede hun, at det var der ikke noget i vejen for. Årsagen til mit spørgsmål var, at jeg jo ellers lige havde hørt i taler og sange, at jeg trådte ind i de voksnes rækker. – Jeg var 14 år og følte mig bestemt ikke voksen.

Festen var i øvrigt vellykket trods besættelsestid og varemangel. Det var ganske vist ikke muligt for mine forældre at skaffe mig et armbåndsur, som var mit højeste ønske. Det blev i stedet for til en skoletaske, en gedigen lædermappe, på trods af at også det var mangelvare.

Familielivet var en vigtig del af barndommen og ungdomstiden. Min far havde to søskende i Århus, og min mor havde fem søskende. Jeg havde derfor mange fætre og kusiner. Vi besøgte hinanden jævnligt og var med til alle større fester i familien.

Det attråede ur kom først senere, i en mere beklagelig sammenhæng. Tre uger efter min konfirmation var jeg nemlig et af ofre for det års polioepidemi. Det var, sørend man kunne blive vaccineret for denne frygtede sygdom. Jeg blev indlagt på epidemisygehuset Marselisborg Hospital. For at opmuntre mig henvendte min mor sig igen til urmageren, der nu på hendes indtrængende bøn kunne fremtrylle 3-4 ure at vælge imellem. Uret, mine bøger og andre personlige ejendele skulle i øvrigt desinficeres, inden tingene måtte komme med hjem.

Sygdommen forårsagede, at jeg var lammet fra hofterne og ned til fødderne. Men ved intens træning er sensfølgerne små, koncentreret i det ene ben og foden. Dengang troede

man, at polio smittede. Derfor var det, at jeg blev isoleret på Marselisborg. Det betød, at mine besøgende forældre og skolekammerater måtte stå uden for vinduerne og tale med mig på den måde. Det varede omkring 4 uger, men jeg var sygemeldt fra skolen omkring tre måneder. I den tid fik jeg lektier for og læste hjemme.

Min skoletid forekommer mig nu så mange år senere som en god og tryk periode. Jeg gik på N.Kochs Skole på Åboulevarden og havde skolebestyrer fru K. Nordby, som var både streng og elskelig. Jeg var i hvert fald glad for min skole og mine lærere. De var gode, særprægede personligheder med nogle få originaler imellem. Vores matematik- og fysiklærer »Jeppe«, frk. Jepsen, måtte vi undvære, da hun gik under jorden på grund af illegalt arbejde under krigen.

Kammeratskabet i klassen var godt. Vi lavede det samme skæg med hinanden, som altid finder sted. En enkelt episode hænger dog sammen med den særlige tid, vi havde med vareknaphed: en dreng i klassen tilbød os tyggegummi, og da vi ikke havde set det i flere år, strømmede vi til og fik et stykke i munden – for sent til at opdage, at det var håndsæbe, inden vi havde gumlet det godt ned i kindtænderne. Jo mere vi skyllede munden, jo mere skummede det.

Da skolen var en lille privatskole, var der ikke plads til skolekøkken, og vi blev derfor undervist i husgerning i Århusegnens Husholdningsskoles lokaler i Park Allé. Da det var under besættelsen, gav vareknapheden sig udslag i mange specielle opskrifter med selleribøf og kartoffelfrikadeller. Selv om jeg ikke er gået videre ad det spor, blev grundla-

N. Kochs Skole 1945. Skolebestyrer fru K. Nordby omgivet af 3. mellems 28 elever, forfatteren ses i 2. række nr. 4 fra venstre.

Foto hos forfatteren.

get for god økonomisk husførelse lagt. Det er kommet mig til gode i en tjenstemandsfamilie med én indtægt og fire børn.

Undervisningen i barnepleje blev levendegjort, da en af vore lærere nedkom med tvillinger.

Skoledagene forløb som helhed stille og roligt, kun afbrudt af den årlige skolefest, som var et kæmpearrangement i Århus-Hallen. Jeg husker især det år, da vi spillede »Sanct Hansaften Spil« af Adam Oehenschläger. Jeg spillede konen, og Jeppe Hagedorn Olsen spillede manden. Han var elev i vores klasse i en periode på et par år, da hans far var beskæftiget med at udføre det store maleri af Århus i Rådhusets forhal. Det var en herlig oplevelse at spille med i den skolekomedie med skuespiller ved Århus Teater Knud Hallest som instruktør. Vi havde utallige prøver, og endelig oprandt dagen, hvor vi spillede for vore forældre. Festligt var det,

alle eleverne gik polonaise og dansede bagefter lancier. Alle, også vore forældre, var i selskabstøjet. Skuespillerinden Grethe Thordahl gik også i min skole, så hende oplevede vi flere gange på scenen i skolekomedierne, men det var et par år, inden det blev vores tur til at optræde.

Royal Air Force bombede Universitetet, mens jeg lå på hospitalet, og ingen kunne fortælle mig, hvad der skete. Jeg lå og græd af angst for mine forældre. Vi havde et par måneder i forvejen oplevet, at et ammunitionsskib sprang i luften i Århus Havn, og mange mennesker omkom. Vi boede i Havnegade, og alle vore vinduer blev blæst ud af lufttrykket, malerier blev flænsset af glasskår, og flere uger efter kunne vi finde glasskår i møblerne. Med disse tanker i hovedet var det slemt at være syg og alene på hospitalet så kort tid efter og ikke vide, hvad der nu var sket. Jeg græd af glæde, da mine forældre og

Manden (Jepp Hagedorn Olsen): »Jeg troer vi gjorde ej saa ilde, om vi kiørte idag til Kirstens Kilde«, Oehlenschläger »Sanct Hansaften Spil«.
Foto hos forfatteren.

min lillebror Thomas kom på besøg den aften.

Mine forældre havde forretning. Min mor havde købmandsborgerskab, længe førend det var almindeligt for kvinder at være selvstændig erhvervsdrivende. Min far var udlært smed, men havde aldrig arbejdet ved sit fag. Han blev senere udlært i en brugsforening. Han var kgl. vejer og måler på Århus Havn i mange år.

Oprindelig var min mors forretning en cigar- og vinhandel, men under krigen blev det småt med både tobak og vin, så min mor begyndte at handle med frugt og grønt, og hun fik i løbet af krigen oparbejdet en virkelig god forretning, Havnens Gartnerforretning, kendt for sine kvalitetsprodukter. Dette skyldtes dels en rivende omsætning som skibsprovianteringsforretning, dels leverancer til hoteller og restauranter, og i sidste ende min mors dygtighed. Hun var en kapacitet, og kunderne kunne altid stole på at få det bedste, der kunne skaffes. Kun den

tyske værnemagt nægtede hun at levere til, med bævende hjerte, for man vidste aldrig, hvad det kunne afstedkomme. Hun blev dog heldigvis aldrig chikaneret i sin virksomhed af den grund.

På grund af forretningens lukketid kunne det være vanskeligt at nå at besøge mig på hospitalet. Tyskerne havde på det tidspunkt indført spærretid, som forbød danskerne at færdes ude om aftenen. Ingen mennesker havde bil, og når man skulle med sporvogn eller på cykel, kunne det knibe med at være hjemme igen til befalet spærretid.

De eneste biler, danskerne havde til rådighed dengang, var last- og varevogne. Det kom os til gode, da vi i slutningen af krigen stod for at skulle foretage en rejse til jul. Vi plejede at fejre jul på landet hos min moster og onkel i Løgstrup ved Viborg. Men ligesom med alt andet var det også knapt med togafgange, og mine forældre kunne tidligst lukke forretningen kl. 15 juleaftensdag. Da var der ikke noget at få, hvis vi skulle

*Havnens Gartnerforretning
i Havnegade, hvor nu B.P.-
Huset ligger. Privatboligen
var på 1. sal oven over Ste-
vedoreklubben.*

Foto hos forfatteren.

være fremme til juleaften. Sorgen var stor, indtil en af leverandørerne tilbød at køre os derop. Han kunne så lige nå tilbage og holde jul med sin familie til lidt sen middag.

Nu skulle man så tro, at alle trængsler var ovre. Men nej, for det første var det forbudt at transportere passagerer, for det andet var det både koldt og besværligt. Det var nemlig en åben bil med presenning over, ikke særlig høj, så min far savede benene af 4 gamle spisestuestole, for at vi kunne sidde på dem. Vores flinke chauffør, hr. Jørgensen, måtte flere gange ud undervejs for at fylde gasgeneratoren med brænde. Thomas og jeg havde fået besked på at være så ubemærkede som muligt. Men osen fra gasgeneratoren sammen med rystelserne fra ladet, hvor vi sad på disse løse spisestuestole, forårsagede sammen med spændingen, at jeg pludselig ikke kunne holde det ud mere. Jeg åbnede den ene side af presenningen, stak hovedet ud og kastede op. Vi kom derop, og hr. Jørgensen nåede hjem til sin juleaften – formentlig for-

synet med en godbid fra min moster og onkels landbrug som en ringe erkendtlighed. Det var godt at kende nogen på landet i de tider.

Varemanglen var stadig stor efter befrielsen, og vi var meget glade, når der kom en pakke fra USA. Min tante i San Francisco var så sød at sende nogle pakker med forskelligt tøj, da hun hørte, at vi havde svært ved at skaffe det. Hun var gift med en af mine mange morbrødre. Han var emigreret før første verdenskrig, og hun kendte os slet ikke andet end gennem breve. Det var en oplevelse for hende og os at mødes langt senere, i halvfjerdsere.

Pakkerne var især velkomne hos mig, for jeg var jo blevet næsten voksen, og så var det sjovt at få noget helt anderledes fra USA. I øvrigt var jeg blandt de første i Århus, som gik med nylonstrømper. De kom i Amerikapakkerne, men jeg fik også nylonstrømper af min storebror Erik, som vi genså i 1945 efter 5 lange krigsår.

Erik var gået til søs som 15-årig, fordi han var skoletræt, og kort efter var hans skib for hjemadgående i Skagerrak 9. april 1940. Ved et skibråd blev det besluttet at gå til England, og på den måde så vi ikke hinanden disse betydningsfulde ungdomsår. Han vendte hjem som britisk orlogsgast på et kort besøg, inden han skulle i tjeneste i Østen, og vi var naturligvis lykkelige for at have ham hjemme igen. Vi havde haft sparsom kontakt med ham gennem Røde Kors, men gik ellers i evig uvished om hans skæbne. Det viste sig da også, at han nåede at blive torpederet tre gange.

Ud over glæden ved pludselig at have en voksen storebror hos sig var det en sjov fornemmelse at promenerer med ham på gaden. Han var jo iført rigtig 'sailor' uniform, og der skal nok være nogle, der troede, at jeg rendte med soldater. Jeg var 15 år.

Det var en yndet søndagsfornøjelse i sommerhalvåret at benytte båden tværs over Århusbugten til Knebel og Skødshoved, eller den langs kysten sydpå til Varna, Silistria, Ørnereden og Moesgård Strand. Det skete tillige jævnligt, at vi tog sporvognen til remisen ved Filtenborg Plads og spadserede til Thors Mølle til en kop kaffe.

Senere købte mine forældre en byggegrund på Vegavej i Viby og drev den som kolonihave. Her var frie og primitive forhold, kun med vand indlagt, og da min mor var

bange for primusser, brugte vi en petroleumsvarmeovn til at lave kaffe og varm mad på. Turen frem og tilbage blev tilbagelagt på cykel.

Gennem hele min barndom og ungdom har jeg været en flittig gæst på Århus Teater. Min mor elskede teatret, og da min far ikke delte denne glæde, fik jeg lov til at ledsage hende. Jeg har leet og grædt, klappet og jublet utallige gange både over den faste skuespillerstab og ved gæstespillene med de store navne fra Det kongelige Teater. Vi har også været der til opera, operetter og skuespil, set Inge Hvid-Møller, Edouard Mielche, Gerda Gilboe, Erik Henning-Jensen, Ilse Mengel og mange flere.

Senere blev jeg en flittig lytter til Århus Byorkester med Thomas Jensen som dirigent. Hjemme havde vi anskaffet os en pladespiller, som selv skiftede fra én 3 minutters plade til den næste, og jeg købte selv en del plader.

Jeg kom ikke meget i biografen, min mor kunne bedre lide teatret. Men én gang husker jeg dog at have været i Folketeatret, som dengang lå i Bruunsgade på hjørnet af Hallstis. Det var dagen efter min konfirmation. Vi skulle prøve at komme ind til en forbudt-forbørn film. Det lykkedes; vi så »Soldaten og Jenny« med Poul Reichhardt og Bodil Kjer i titelrollerne.

Barndommen var ovre nogenlunde samtidig med krigen, og ungdomstiden med valg af erhverv stod for. Stærkt tilskyndet af mine forældre valgte jeg det sikre, nemlig en kontoruddannelse ved det offentlige. Jeg blev ansat som kontorelev på Sygekassen Århus i august 1947 med 4 års læretid foran mig. Sygekassen Århus og Århus Amts Middelstands Sygekasse var to forskellige kasser. Når man tjente over en vis sum om året, skulle man overflyttes til »Middelstanden«, men de to kasser delte kontor og personale, så jeg arbejdede begge steder.

I de år jeg arbejdede på sygekassen, gik jeg på Handelshøjskolen i Hans Broges Gade,

hvor jeg lærte maskinskrivning og stenografi samt sprog. Mine 7 år på sygekassen husker jeg som uendelig kedsommelige. Mine kolleger var søde og rare mennesker, men arbejdet kedede mig, og hvis ikke jeg havde haft et så rigt fritidsliv, ved jeg slet ikke, hvordan det skulle være gået.

I øvrigt var perioden afbrudt af et længere ophold i England, muliggjort ved orlov fra sygekassen. Forretningsfører Peter Friis Olsen havde ikke tidligere været ude for, at ansatte ønskede orlov, men han viste sig yderst forstående over for mit ønske om at se noget andet. Jeg fik bevilget orlov et år, som blev brugt på en højskole ved Manchester. Min veninde Hilda – som senere blev gift med Erik – og jeg lavede noget husarbejde og deltog ellers i undervisningen resten af tiden. Hildas far blev syg, så hun rejste hjem førend planlagt. Samtidig rejste jeg til venner i Schweiz et par måneder. Det var spændende at opleve andre lande og træffe andre mennesker, der havde en anden baggrund og talte et andet sprog.

Mens jeg var ansat på sygekassen, vandt jeg engang 400 kr. i et personale-ferielotteri.

Dem anvendte jeg i stedet til køb af en ny cykel, min første nye cykel. Som barn under krigen var det ikke muligt at få en ny cykel. Man lappede den gamle, satte også lapper omkring dækkene, så det sagde dum-dum, når man kørte. Ønsket om en ny cykel må have været meget stort, for jeg brugte alle 400 kr. og lidt til, da jeg bestilte en Hamlet cykel med 3 gear hos cykelhandler Laursen i Volden.

Min fritid har altid været en travl tid både som barn, som ung og som voksen. Fra jeg var 8-10 år, har jeg gået på danseskole. Jeg begyndte hos en danselærer i Koncertpalæet i Kannikegade og fortsatte som ung voksen hos Knud Jensen i Kvindernes Hus over for Frue Kirke. Denne danseskole havde tit turneringer og fester, og da vi var et hold gode veninder, der gik sammen, havde vi det sjovt.

Som skolepige startede jeg med at gå til svømning i AGF. Vi blev trænet af overofficiant K.V.Mortensen. Vi holdt meget af ham; om sommeren svømmede vi fra badeanstalten ved Strandvejen ud for Stefanshjemmet. Den er for længst fjernet, da vandet er forurennet det sted. Om vinteren var vi i Svømmehallen i Spanien. Mine samtidige i AGF var f.eks. Kirsten Busch Jensen og Fritze Nathansen, som nåede langt i konkurrence-svømning. Det gjorde jeg ikke, fordi jeg havde reddet mig et dumt ben ved min polio.

Foruden svømning var jeg på et AGF-gymnastikhold. Vi trænede to gange om ugen og blev jævnt gode. Gymnastikken havde jeg ikke kræfter til efter polioen, men svømningen var med til at træne mine muskler op, så jeg i dag er helt godt gående. Det holder jeg nu ved lige gennem yoga-øvelser.

Min far og mine brødre havde altid været meget interesseret i boldspil, især fodbold, men også cricket, og jeg har mange gange været med til kamp. Vi har set firmafodbold på hverdage på banerne bag Teknisk Skole på Dalgas Avenue, og om søndagen var vi på Stadion. Jeg kan huske, da AGF fik de nye

Vareknapheden sidst i syrrerne kom også til udtryk i spejderuniformene: forfatteren, nr. 2 fra højre, med sin kittel, inden der blev klippet af længden til de manglende 3 lommer.

Foto hos forfatteren.

anlæg på Terp Skovvej, hvorved træningsmulighederne blev meget bedre.

Mine brødre så også boksekampe af og til, og jeg har sikkert udtalt mig kraftigt imod, at man slog løs på hinanden. I hvert fald inviterede mine brødre mig med til et stort boksestævne i Århus-Hallen, for at jeg kunne få afkræftet mine fordomme om boksning, »som i virkeligheden er en ædel sport«. Dagen efter skrev aviserne, at man aldrig havde set noget så råt, og dommeren burde have stoppet de kampe; det var nærmest et blodbad. For mig var aftenen en bekræftelse af min opfattelse, at boksning var en ækel sport.

Da min kusine voksede fra sin spejderuniform, arvede jeg den og blev KFUK-spejder. Jeg var med nogle år og meldte mig ud omkring konfirmationsalderen. Som syttenårig blev jeg medlem af Det Danske Spejderkorps, et drengekorps med kvindelige ledere for de yngste, ulveungerne. Det hang sammen med, at nogle af mine veninder var med

der. Vi holdt et møde om ugen og tog på mindst én søndagstur eller weekend om måneden, foruden en uges sommerlejr.

Søndagsturene startede som regel »ved Remisen«, på Filtenborgs Plads kl. 9 og sluttede samme sted kl. 12. Vore førerkammerater i København havde tit ondt af, at vi kun lavede halvdagsture. De var vant til at være på heldagstur med deres drenge. Men det var ikke så mærkeligt, når man tænker på, at hvis en ulveflok fra Tårnby skulle på tur i Hareskoven nord for København, spiste de frokost, når de stod af toget efter udrejsen. Det siger noget om, hvor begunstiget Århus er med rekreative faciliteter i sin nærhed.

Jeg husker med gru en weekend-tur til Javngyde. Vi var to voksne, på 17 og 18 år, som havde ansvaret for tyve ulveunger i alderen 8-12 år. Turen gik udmærket, indtil en af drengenes cykel brød sammen. Den kunne ikke laves, så vi måtte finde på noget rationelt. Det var heldigvis på hjemvejen, så vi

klarede os ved, at flokassistent Gerda tog drengen på bagagebæreren, og jeg fik hans cykel på styret af min cykel.

Cykelture med børn er ikke gennemførlige mere på grund af den store biltæthed på landevejene, og det er en skam, for det gav drengene anledning til at komme af med noget af deres kraft og energi.

Til en sommerlejr ved Hou blev teltene kørt ud, og vi cyklede. Vi lå så i teltlejr i 10 dage med alt, hvad det indebærer, når regnen styrter ned, og 24 smådrengene bliver våde og fryser. Men sjovt var det nu det meste af tiden.

Der fandt naturligvis en intens ledertræning sted, og vi deltog i alt, hvad vi kunne få tid til for at dygtiggøre os til vort lederjob. Det, som er så væsentligt ved den slags arbejde med børn og unge, er, at man skelner mellem arbejdets mål og dets midler. Spejderbevægelsen har altid haft som sit mål at uddanne, opdrage til gode samfundsborgere, og dertil har man benyttet midler, som ikke har ændret sig ret meget, siden spejderbevægelsen slog rod i Danmark i 1909, et par år efter at militærmanden Robert Baden-Powell lancerede ideen på grundlag af sine erfaringer med et korps af drengeskoler i Boerkrigen.

B-P havde gjort den erfaring, at drenge var interesseret i at arbejde i grupper, at løse opgaver og at dyrke primitiv lejrliv. Gennem den rigtige tilrettelæggelse fremmes de gode karakteregenskaber og de praktiske færdigheder ved hjælp af dette arbejde. Drengene kommer jo for at ligge i telt, for at lave havregrød på bål og for at lege røvere og soldater, og de voksne tilrettelægger det i pædagogisk øjemed. Nu til dags vil man sige, at det gælder om at motivere børnene.

B-P's midler har været brugt til mange formål til forskellige tider. Man behøver blot at nævne Hitler Jugend og det danske DUI. Det er derfor pudsigt ved et besøg på Tvindskolen i halvjerderne at høre en leder fortælle med julelys i øjnene, hvor meget det er

værd at holde lejrball med de unge. Det har spejderbevægelsen brugt som et pædagogisk virkemiddel i trekvart århundrede: »Under regn af gyldne gnister sad vi rundt om lejrens bål. Der har drengen drømt sin fremtid, og den unge sat sit mål«.

Min mand Sven Lochter og jeg var ledere sammen, og vi gennemførte spejderbevægelsens såkaldte Gilwell-træning samtidig. På det tidspunkt havde vi fået vores første barn, Trine, så jeg ophørte med at være aktiv leder. Til gengæld deltog jeg i forældrearbejdet, da vore børn blev spejdere.

Da jeg som 17-årig blev flokfører i DDS, var varemanglen så stor, at det var umuligt at skaffe en uniform. Hurtigt rygtedes det, at kittelforretningen i Guldsmedgade havde fået en del kakifarvede kitler hjem. De var af tyndt stof og havde kun én lomme. Men da kitlerne var rigeligt lange, kunne vi sy de manglende 3 lommer af det stof, vi klippede af forneden. Nogle år senere fik vi bedre uniformer.

Spejderlivet medførte også en del fester, idet flokke og troppe fejrede runde fødselsdage eller jubilæer med revy og spejderbal. Der kom man så i uniform og dansede. Jeg havde truffet min mand i ledergruppen i »Århus Skovkolonne«, hvor han søgte ind, da han kom som værnepligtig tandlæge hos garnisonstandlæge Børge Søndergaard på Harald Jensens Plads.

Da vi begyndte at gå til spejderbal sammen, vidste kammeraterne, hvor det bar hen. Den første fest, vi fulgtes til, var på den nu nedrevne Brabrand Kro. Jeg vandt en frugtkurv, og Sven kørte den galant på cykel hjem til mig – i min mors gartner- og frugtforretning! At vi nu bor i Brabrand på 28. år er et andet pudsigt træk i den sammenhæng.

Vi besluttede at gifte os i efteråret 1953, et halvt års tid efter vort første møde, og alle talte på fingrene, om vi fik barn inden de normale 9 måneder. Der gik 13 måneder. Det gik man meget op i den gang. Det er næsten ikke til at forstå for nutidens unge,

Forfatteren og hendes brudgom foreviges ved bryllupsmiddagen på »Etablissement Ørnereden« af pressefotograf Børge Venge – der desuden holdt tale i egenskab af brudens fætter.

Foto hos forfatteren.

der indleder parforhold og ofte får børn uden præstens eller giftfogedens velsignelse.

Vielsen fandt sted i Århus Domkirke – Nordens længste – og domprovst Kai Jensen talte om tro, håb og kærlighed: »Men størst af alt er kærligheden«. Han sagde også, at det er ikke alt, der glimrer, der er guld.

Som nygifte boede vi i min mands ungarlejlighed. Der var nemlig også dengang boligmangel, og man skulle være fyldt 25 år for i det hele taget at være berettiget til egen lejlighed, hvis man da ellers kunne skaffe én. Men han havde været heldig i en alder af 24 år at få en studenterbolig på Gustav Wiedes Vej, fordi studenterne fandt en husleje på 91

kr. for høj. Hybelen bestod af ét værelse, toilet med brusebad og en entré med stikkontakt til kogeplade i et skab.

Da vi ventede barn, var vi heldige med lejlighed, idet vi efter min mands tiltrædelse af stilling i Viby Kommune kunne få 2 værelser med 2 kamre i det nybyggede Vestergårdsparken i Viby. Eftersom Viby Stadion endnu ikke var anlagt, var der en vid udsigt, og på en aftentur, hvor nu Morgenavisen Jyllands-Posten har til huse, mødte vi en grævling.

Huslejen var et stort indhug i min mands månedsløn, hvilket betød, at vi skulle spare på mange ting, da vi havde besluttet at klare os med én indtægt. Så kunne jeg blive hjemme og selv passe Trine. Min mands arbejdstid var dengang kl.8-14. Disse forhold betød, at vi havde megen tid sammen med vores barn.

Denne prioritering af familielivet har betydet, at min uddannelse til børnehavepædagog og senere til talepædagog blev gennemført efter 40-års alderen, da den yngste var begyndt i skolen.

På grund af min mands avancement flyttede vi i 1956 fra Århus til Nakskov. Vi vendte tilbage efter 4 år, da muligheden bød sig. Da havde vi i mellemtiden fået to døtre mere, Rikke og Ane. Vi købte vores første bil, da jeg i en alder af 31 år ventede vort fjerde barn, Jeppe. Behovet for eget køretøj følte stort, fordi jeg stod ret op og ned og besvime ved stoppestedet for Strandgaard's Rutebiler på Nøjsomhedsbakken med vore tre småpiger omkring mig.

Da følte jeg sikkert, at min ungdom var ovre.

En kærlig hilsen til Århus fra en af »de fortabte spillemænd«

Jeg må indrømme mit livs hemmelighed. Jeg er født i København i 1944, og min familie har ingensinde haft gerning eller bopæl i Århus, før min farfar Hans Jacob Errboe i 1941 blev apoteker på Jernbaneapoteket i Århus.

Jeg kom til Århus med det sidste tog fra København, og efter familiens tale må det have været den absolut farligste transport under krigen. Jeg blev stillet uden for døren på Banegårdsplads 8, og jeg ved, at mine bedsteforældre græd, da de så mig. Om det har været mit udseende eller dragten af værste krigsgarn, der frembragte tårerne, har jeg aldrig kunnet få oplyst. Under alle omstændigheder blev hjemmet på Banegårdsplads mit gode og trygge tilflugtssted i over 25 år.

Banegårdspladsen blev selve Århus for mig. Der kom mange mennesker, uden at der dog blev dyrket selskabelighed:

Tchicai, der passede toiletterne i Århus-Hallen, berettede om Guldkysten og om den ydmygende behandling han på grund af sin hudfarve blev udsat for i Århus. (Tchicais søn John Tchicai er den verdensberømte jazzmusiker, der ikke blev optaget i Århus Orkesterforening).

Der var også Willy Falck Hansen, der fortalte om cykelløb. Jeg spurgte ham naivt om, hvorfor han som sportsleder engagerede de svage ryttere. – Ellers kan man ikke se, hvor stærkt de andre kører! Jeg traf i det hele taget mange sportsfolk, heriblandt Georg Gretlund, der var formand for familiens yndlingsklub, Århus Fremad, og i alle årene fulgte jeg

min farfar til sportsstævner i byen, mest atletik, men også næsten alle andre grene.

JAI, som min farfar stiftede sammen med stud.med. Kissmeyer, havde opmærksomhed. Men det bedste var alligevel fodbold, når Jylland vandt over København, og når AGF tabte. I fodbold var AIA favoritholdet og den formidable dribler Poul Pedersen nummer et. 6-dagesløbene fulgte vi hver aften, og med undren så vi folk på inderkredsen, der bestemt ikke kunne se noget. De måtte møde op af andre grunde end den sportslige interesse. Og det gjorde de så, da der ikke ellers var natbevillinger i Århus.

På den tid skulle alle børn have en poesibog, hvor man skulle skrive sin ynglingsfarve (lysegrøn) o.s.v., og et punkt hed Mit Ideal. Min farfar skrev jeg. I jubilæumsskriftet om Jernbaneapoteket i 1978 har I.M. Priskorn skrevet en udmærket biografi om apoteker Errboe og hans drift af det, der dengang var et af landets største apoteker. Det var ikke pjank, når han sagde til folk, der indfandt sig for at få medicin: Dyrk idræt! – Det er helt latterligt, sagde han i et af sine mange avisinterviews, at jeg friluftmenneske lever af at sælge medicin til syge og svagelige, men min far ville have, at jeg skulle være farmaceut. (Faderen var Joseph Errboe, læge i Ærøskøbing, som var meget imod at udskrive recepter, og hvis egne børn aldrig måtte få medicin). Han mente det alvorligt, når han sagde: Medicin skal ikke hentes på apoteket, men på idrætspladsen. Det siger noget om hans resultater, at hans rekord i trespring stod i 42

år, og da han som den første modtog hæders- tegnet Jættemærket, var det altid at finde i hans revers. Det medfølgende kort, der gav gratis adgang til idrætsstævner, benyttede han sig derimod aldrig af.

En stærk og stejl mand, der ikke yndede kompromisser, men altid forfægtede sit stærke radikale sindelag. Hans fjender var militarister, skinhellige og storagtige seminarister. Da jeg ikke var nogen af delene og desuden delte hans interesse for filateli, skak og historie, kunne jeg ikke finde nogen bedre vejleder udi Århus. Men det var nu godt, at han ikke skulle opleve de radikale gå i regering med de konservative.

Min farmors far, Jørgen Broby Rasmussen, var tømrmester i Odense – socialist og afholdsmand. Moren, Albine Hansen, stammede fra Hads Herred og var ud af spillemandsfamilie. Jeg spurgte hende ofte ud om familien, men svaret var: Jeg er en Errboe! –

Og det var hun. Hun var altid den, der støttede børn og børnebørn i deres umulige planer, og den, der formildede de ikke-radikale og ikke-sportsinteresserede gæster. Hun havde megen humoristisk sans og købte altid de sjoveste hatte til mig. Ukuelig gik hun som 75-årig i gang med at spille el-orgel, og trods familiens løftede pegefingre var hun også blandt de forreste i Vietnam-demonstrationerne efter i et langt liv at have været aktiv i kvindernes fredsliga. Fordomsfri og forstående var hun – langt ud over det normale. Her var det virkelig på sin plads at bruge den gamle titel: fru apoteker Errboe.

Da hun til sidst fandt lejligheden for stor, satte hun navn på alle tingene og flyttede i en lille lejlighed med sine bøger. Derfor kan vi i familien i dag glæde os over alle de gamle familieklenodier. Hun var manges – og min – bedste ven.

Men uden for selve Århus lå i Viby mit

Dagligstuen på Banegårdsplads. Mesterskabspokalen og medaljerne har en ikke uvæsentlig plads. Sølvdrikkekruset i midten er for Det nordiske Mesterskab i 1904. Møblerne i denne stue er lavet af min oldefar, snedkermester Jørgen Rasmussen i egetræ. For øvrigt lavede han alt i egetræ, og naboerne i Odense udtrykte forundring over, at børnene ikke også var lavet i egetræ.

Foto hos forfatteren.

barndomshjem på Rosenvangsallé 41 A. På hjørnet stod skiltet: Århus 4 km, men livsnerven til byen var og er linie 4. Megen god tid gik med diskussioner, hvis man kan kalde det det, når 5-årige snakker om, hvordan den næste bus ser ud. Er det en »skrå-i-siderne« eller »liger-neder«? Det optog os meget, hvilken bustype der kom; også fordi man måtte afbryde legen på gaden, når bussen kørte forbi.

Når skraldemændene og Oste-Rewald kom med deres hestetrukne vogne, havde det ikke så megen hast med at komme ind på fortovet. Det eneste onde var, når kulmændene kom med deres sække på nakken, for vel er jeg opvokset i et hjem, hvor prygl og lus-singer aldrig forekom, men truslen om kulmændene, der fangede børn og satte dem i mørke rum gjorde nu også, at man aldrig ville driste sig til utyskestreger. Men alle kvarterets børn frygtede nu disse kulmænd

lige meget. Kun de – og så rygtet om, at der vist nok boede en politimand i et bestemt hus – kastede skygger over en lykkelig barndom. Problemet med politimanden kunne dog klares, hvis man sørgede for at løfte sin trehulede cykel over hovedet, når man passerede hans fortov. Man vidste jo, at trehulede cykler ikke hører hjemme på gaden.

Og så havde vi haven, hvor der var cykelbane, fodboldbane, springgrav osv. på trods af, at min mor hvert evige år sagde:

– Nu skal der plantes blomster og glæsplæne til pryde for kvarteret. Og vi måtte så finde en anden have. Men i de andre haver var der plantet blomster. Så var der vejen tilbage og den flinke, gamle kone, hvor vi fik sukkermadder, men også et godt ord med på vejen om, at vi i stedet for at spille bold evig og altid kunne se på de skønne planter og lytte til Guds fjedrede skabningers muntre fløjt. Vi syntes, det lød ualmindelig »åndet«,

så tilbage til færdselsåren, hvor der imidlertid kom flere og flere biler. Den næste store interesse blev derfor at samle bilnumre, en hobby, som var den tids største, men som aldrig fik tag i mig, og slet ikke da en større dreng måtte gå ned til Skanderborgvej, hvor han havde set en udenlands indregistreret bil. Det bilnummer byttede han efter års slid med X-numre.

Bilnummersamlerne blev på gaden, og de ægte sportsfolk måtte igen ty til haven, så min mor fik aldrig de blomster, hun havde drømt om – og fortjent.

Senere inddrog vi foruden haven også kælderens under villa Nøddebo. Først til teater (en af byens første eksperimentalscener), hvor en enkelt fiasko stadig nager mig. Snehvide krævede, at prinsen skulle kysse Snehvide, og skønt jeg havde tildelt mig selv prinserollen og havde fået placeret mit hjertes udkårne (givet med lyse fletninger) i Snehvides parti, svigtede modet mig, da hun med et kys skulle vækkes til live. Med skamrødmen flammende sveg jeg hende og publikum ved at løbe skrigende bort. Da folk med rette forlangte pengene tilbage efter at være gået glip af slutningen, måtte jeg for at dække udgifterne til prinsekroner og program fremvise moster Tinka, som vel var blandt verdens største damer, for 5 øre. For at hun ikke skulle føle sig stødt over at være genstand for så manges interesse, foregik fremvisningen for en gæst ad gangen. Da moster rejste hjem, gav hun mig en blank 25-øre, fordi jeg havde præsenteret hende for alle mine kammerater. Da ingen af dem krævede pengene tilbage, må de jo have fået fuld valuta for pengene. Kælderen blev senere inddraget til prøvesal og koncerthus og tjener den dag i dag dette formål.

Men hvor længe skulle man forblive i Paradis? Til den dag man skulle begynde i skolen. Det blev for mit vedkommende Rosenvangsskolen, men ved sammenligning med andre århusianere fra min årgang har

den såmænd hverken været værre eller bedre end de andre skoler i Århus.

Under den dengang herskende devise: Det gør ikke noget, man er lappet, bare man er ren, mødte en årgang forventningsfulde drenge og piger op, rene, lappede og vandkæmmede. Børnene fra fattiggården med ens gule trøjer og en mærkelig hovedbeklædning, der mest af alt lignede styrthjelme. De blev naturligvis placeret ved de bageste borde.

Ellers skilte kun én gruppe sig ud: de, hvis forældre havde udstyret dem med tornystre for at udelukke dem fra ethvert samvær med andre i skolen. Heldigvis havde jeg fået en fornuftig, flot lædertaske til 72 kr.; den skulle så holde resten af min skoletid, hvilket den for øvrigt også gjorde. På grund af tasken blev jeg da også placeret øverst i klassen, så det første år i skolen var ikke slem, især da pædagogikken dengang gik ud på, at man i indskolingsperioden ikke slog eleverne særlig hårdt.

Til gengæld var karakterbogen efter de første tre måneder streng, men retfærdig. Vore åndelige vejledere kunne allerede da bestemme, hvem der skulle være skopudsere, sporvognsskinneskidskrabere etc. Ingen havde dog så iøjnefaldende kvalifikationer, at de nogensinde kunne drømme om at blive seminarister. Ved skæbnens gunst og megen læsning opnåede jeg dog et UG i alle fag undtagen orden, hvor jeg fik slet minus. (Efter flere års studier af den Ørstedeske karakter-skala fik jeg omsider medhold i, at karakteren ikke eksisterede, så den blev forhøjet til et slet med en pil opad). Min eneste sejr over folkeskolen nogensinde.

Jeg vil dog aldrig anfægte skrive-lærerindens dom. Det var svært at håndtere blækhuset og penneskifterne med de nymodens Chr.X penne. Til eksamen om oprykning til 3. klasse kom jeg i min iver for at fjerne blækklatter til at vælte blækhuset ud over diktaten, og i almindelig håbløshed over mine spildte fremtidsudsigter lagde jeg mit

Fru apoteker Errboe omgivet af familieportrætterne ved det chatol, tipoldefar, skipper i Ærskøbing Hans Jacob Errboe ejede. Møblet med de hemmelige rum står nu hos Anders Errboe.

Foto hos forfatteren.

brilliantinepyntede hår ned på arket, hvilket heller ikke pyntede. Værst blev det dog, da de to sider klistrede sammen. Da jeg skulle skille dem, kom jeg til at rive dem over.

Jeg rykkede heller ikke op, men flyttede til Ålborg, hvor min far havde fået et års vikariat i Ålborg Byorkester. Lykkeligvis kom jeg med mine forældre, selv om skoleinspektør Regnar Pedersen stillede sig meget tvivlende over for, om han kunne tillade, at et barn skiftede skole, blot fordi det ville bo hos sine forældre.

Det var dejligt i Ålborg, selv om jeg undrede mig over, hvordan man kunne have en skole, hvor man ikke brugte halvdelen af tiden til at stå på lige rækker, og hvor man også undlod at bruge den straf, der kunne få selv den mest forhærdede dreng i Århus til at bæve: Nemlig at skulle sidde ved pult med en pige i en time.

Det, der undrer én mest bagefter, er, hvorledes vi stumme så til, når en af vore klassekammerater blev sparket af lærerens jernbeslåede støvler, fordi vores klassekammerats hund havde spist hans hjemmeopgaver. Når sanglæreren smadrede sin violin i hovedet på en elev, fordi han havde trukket på smilebåndet over en falsk tone. Man kunne ikke drømme om at fortælle det videre, man troede, det skulle være sådan.

Vi havde også en elev på Rosenvangsskolen, hvis far havde en iskiosk, hvilket gjorde ham rimeligt afholdt og kendt. En rar og flink kammerat, der kun gjorde den fejl, at han sad ved yderste pult mod døren. Den nye lærer træder ind, gennembanker lille Børge, hvorpå han præsenterer sig og fortæller, at sådan vil det gå enhver, der ikke lyster øjeblikkeligt. Børge var desværre ikke gjort af det rette stof, men sladrede til sin far, blot fordi han havde fået et øre revet løs. Sjovt nok blev han ikke slået mere og for øvrigt heller aldrig hørt.

Jeg selv led ingen fysisk overlast og blev kun slået ved fejltagelser, når en gesvindt og uartig kammerat dukkede sig. Jeg var heldig

også at have gode lærere. Specielt husker jeg min dansklærerinde og min historielærerinde, henholdsvis frk. Donner og frk. Quist, med glæde.

Min barndoms plagelsers sted kan stadig beses, dog har man nu skrabet malingen af vinduerne, hvilket sikkert distraherer nutidens unge, der nu kan se ud af vinduerne.

Stolt kunne jeg alligevel forlade Rosenvangsskolen med mellemskoleeksamen og flidspræmie. Dog har jeg ingen dokumentation, idet skoleinspektøren ikke ville skrive i de Tranebøger, jeg havde købt, da præmien skulle byttes til rigtige bøger. Jeg læste senere hans nekrolog, hvor der stod, at han var af »den gamle skole«, så det må have været den, jeg var gået i.

Marselisborg Gymnasium

I 1960 mødte jeg op sammen med 125 andre forhåbentlig ikke lige så skræmte elever i Birketinget for at begynde i 1. g. Forskrækkelsen blev ikke mindre, da man til næste dag skulle læse en stor part af de uddelte bøger. Men da det næste dag viste sig, at de ikke forlangtes fremlagt udenad, men at man oven i købet fik forklaringer om indholdet, blev det hurtigt godt at være på Marselisborg.

I første omgang var opmærksomheden naturligtvis rettet mod lærerne, der ikke alene havde interesse for deres fag, men sandelig også for eleverne og deres skole. Som gammel elev blev jeg da også stolt, da jeg 10 år efter i Fyns Stiftstidende kunne læse: – Det var slet ikke fra den traditionsrige katedralskole, at nyere tids århusiansk kultur udgik, men derimod fra en plebejerskole i udkanten af de store skove, efter hvilke den har fået sit navn: Marselisborg Gymnasium. Her har ordet altid været frit.

Det var nu langt fra en plebejerskole. Ja, det er muligt, vi var i en lavere kaste, da vi kom, men det blev ændret. Det skyldtes først og fremmest rektor Brorson Fich – en sand humanist, der aldrig var stivnet i traditioner

Harmoniorkestret Kærne fra Århus. Bagste rk.: Keld Jørgensen (basunist i Det kgl. Kapel), Ole Nordenhof (jazzpianist, inaktiv p.g.a. sygdom), Elsebet Errboe (restauratør i Simonsens Have, Den gamle By), Ole Kaj Pedersen (indehaver af fyldepenneforretning på Sdr. Allé), Peder Toft (lærer i Århus), Erik Wessberg (TV-producer, musiker i Århus). – Anden rk. f.v.: Bjørn Christensen (musiker i Østjyds Musikforsyning), H.C. Vartenberg (musiker i Østjyds Musikforsyning), Karin Brændstrup (klarinetlist i Odense Symfoniorkester, død 1988), Per Worsøe (lærer på Det fynske Musikkonservatorium), Erik Strange Petersen (lektor i historie på Århus Universitet), H.J. Malling-Hansen (klarinetlist i Sønderjyllands Symfoniorkester), T.A. Rosenquist (lektor på Åbenrå Statskole). – Forrest f.v.: Ingelis Huus (sygeplejerske i Åbenrå), Anders Errboe (memoireforfatter), Tine Sejersén (adjunkt i musik og formning på Rødkilde Gymnasium, Vejle), Keld Fredslund Andersen (kontrachef i Kreditforeningen), Lise Errboe (janitkar i Århus Symfoniorkester).

Foto hos forfatteren.

og fraser, men med en myndighed, der aldrig blev misbrugt. Den blev tværtimod brugt ud over skolens grænser for at hjælpe elever, der var kommet i nød.

Og verden blev fuld af blomster

Sådan begyndte den ballet, som blev uropført af 2. g'erne fra Marselisborg. Når uropførelsen var imødeset med stor interesse, skyldtes det, at en ballet som skolekomedie var usædvanlig, men også, at denne ballet, som i øvrigt var mere mimisk teater end ballet, var skrevet af en af lærerne, Thomas M. Rasch, og musikken komponeret af to af eleverne, Torben Rosenqvist og Anders Errboe.

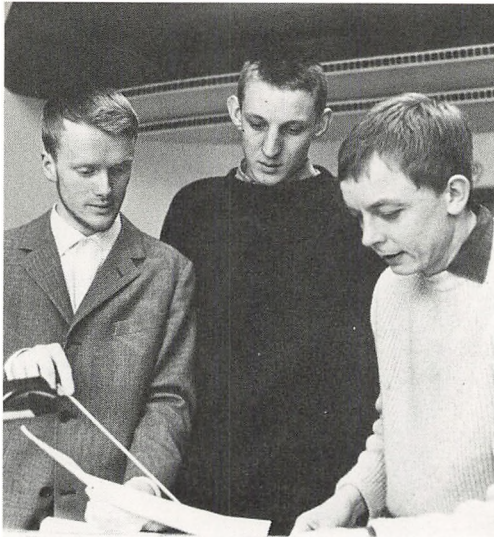
»Inspireret af James Thurber har koreografen og de to komponister skabt en på en gang enkel og rystende billedskildring af livet, som vi alle frygter, det skal ende – og

inderligt håber, det skal begynde igen«. Således begyndte Erik Bendt sin lange og flotte omtale af vort projekt. Og da også andre aviser skrev om, at en udbygget udgave burde til et professionelt teater, og at TV burde sende det, var vi stolte over, at vort projekt var lykkedes. Vi havde også arbejdet dag og nat i 8 uger. At det kunne lade sig gøre, skyldtes selvfølgelig, at rektor tog rundt på de øvrige kommuneskoler og skaffede instrumenter fra nedlagte skoleorkestre, skaffede musikere og aktører fra andre gymnasier samt naturligvis, at de implicerede ikke blev hørt i de uger, arbejdet stod på.

På samme vis fik vi oprettet skoleorkestret, der, da vi forlod skolen, men ikke ville forlade hinanden, blev til Harmoniorkestret Kærne.

Også koncerter og film fik vi lavet, igen med hjælp og støtte fra lærere og skole, men nogle midler skulle der til for at filme, hvor-

Dirigent, komponist og koreograf til »Den sidste Blomst«. Fra venstre: T.A. Rosenquist, A. Errboe, Thomas Mathias Rasch.
Foto hos forfatteren.

for vi måtte lave folkeaktier i Jordisk Filmselskab til optagelse af Maestro Mortensens meritter, en af de få film som Chr. Braad Thomsen anmeldte positivt i Aarhus Stiftstidende. Desværre er filmene blevet væk, så der er kun de gulnede udklip og de medvirkende tilbage.

Instruktøren, Erik Strange Petersen, var i grunden en påpasselig elev, men lektor Skjødt-Pedersen (opfinder af Naturstien) havde et sindrigt karaktersystem, der bestemte, at der i hver klasse var en, der var dum som en allike. I vores klasse var det bemeldte instruktør, der trods flittig nattevågen altid var nummer sjok. Jeg tror nok også det skyldtes, at han uforvarende havde sidet Skjødt-Pedersens briller itu.

Til fransk og sang havde vi adjunkt Jespersen (senere rektor i Skanderborg). En god og meget energisk fransklærer, som vi desværre altid havde mandag morgen, hvor vi havde spillet hele weekenden. I sang, som jo ikke blev bedømt med karakterer, havde han 125 elever i hver time, dvs. han havde nu kun 124, thi nummer sjok, Erik Strange Petersen, var der aldrig. Da Jespersen opda-

gede det, blev han under megen høj tale sendt til rektor. Jeg blev det imidlertid også, men kun for at få i opdrag at bibringe Strange Petersen lidt viden om musik, men på trods af hans violinspil i Kærne i mange år blev det på grund af forsømmelserne aldrig rigtig godt.

Som rigtige gymnasieelever måtte Strange og jeg naturligvis sidde oppe om natten og diskutere litteratur. Dansktimerne med Jordal og Brorson Fich var alligevel de vigtigste, men på grund af de natlige samtaler kom vi ofte for sent – ganske få minutter – men altid til stor fryd for lektor Qvortrup (senere rektor på Århus Katedralskole), der altid sneg sig rundt forklædt for at fange syndere. Til sidst blev vi sendt til rektor og skulle sidde efter hver dag fra kl. 7 til 8 om morgenen. Men med morgenbrød, plader og munter tale var der flere og flere klassekammerater, der frivilligt mødte op. Enden blev da, at vi blev fradømt retten til at sidde efter. Det var vist den værste disciplinære straf, der skete i min tid på Marselisborg.

Nu var det jo ikke kun kultur og slidsomt arbejde. Der var også fester eller sold, som det hed. Her havde H.C. Vartenberg og jeg den fornøjelse at kunne engagere byens bedste jazzmusikere som Bent Eriksen og Peder Pedersen til at spille med os. Der var jo også gymnasieelever, der festede lidt rigeligt, så det blev efterhånden svært at få byens restauratører til at lægge lokaler til. Atter kom rektor os til hjælp. For mens man på Katedralskolen savede toilettdørene halvt over for at forhindre disciplene i at ryge og læse lektier, fik vi som det første gymnasium i Århus lov til at holde fest på skolen, og pedel Jørgensen stillede bare et askebæger op. Denne enestående hjælper ved alle arrangementer blev da også af ledende senior Strange P. indstillet til en fuldt fortjent æresmedlemspost i elevforeningen Marselis.

Til slut skulle man så have den hvide hue. Men da den store dag kom, var jeg som den eneste uden hue. Da græd min mor, mens en

A.N. Brorson Fich (1894-1984), rektor ved Marselisborg gymnasium 1939-64, medlem af Århus byråd 1958-62.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

fornuftig lærer roste mig for at tage stilling mod det pjat. Jeg var desværre for træt til at fortælle, at jeg havde tabt den i en dam natten forinden. Det værste var dog, at jeg ikke måtte køre med i hestevognen, men måtte køre på cykel bagved. Men heldig var jeg, thi da jeg næste morgen sad ensom ved stranden med Strange og Peder Toft (Kærnes dirigent), kom da i solopgangen gående skolens smukkeste og dygtigste studine. Da det også var min tilkommende hustru Elsebet Errboe, f. Kjær, var der al mulig grund til, trods manglende sangundervisning at istemme:

– Vi elsker vort land,
men ved midsommer mest.

De fortable spillemænd

Teatret har jeg oplevet fra min tidligste

barndom. Det første, jeg husker, er Rød-hætte, hvor jeg fra tilskuerrækkerne højlydt måtte advare min far, der sad i orkestergraven, om, at der var en ulv på scenen, hvorved jeg desværre nok har taget spændingen fra de øvrige tilskuere.

Da min faster, Tove Errboe, var skuespillerinde ved Århus Teater, og hendes kolleger jævnligt kom på Banegårdsplads og i sommerhuset på Adelvej i Risskov, mødte jeg mange rare skuespillere, der altid var flinke til at spille fodbold med hendes nevø. Det gav et lidt nært forhold, når man senere så dem på scenen.

Jeg husker hende som specielt god som fru Ekdal i Vildanden med Ebbe Rode. Men mest husker jeg hende nok som Tante Sophie i Folk og Røvere. At et så godt og mildt væsen kunne spille så skrap, se det var teater.

Jeg betrådte selv de skrå brædder i 1956 i Leck Fischers »Vores egen ø«. Et stykke, der vakte nogen forargelse, fordi jeg som »den uartige dreng« sagde bandeord. I avispolemikken fra den gang kan jeg se, at min mor udtalte, at jeg ikke havde taget skade, mens en del lærere bestemt mente, at deres elever havde taget skade af at se stykket på Jydsk Skolescene.

Jeg husker nu bedst stykkets skurke, Preben Borggård og Preben Harris, som vist nok debuterede her. Borggård blev gift med Tove Errboe, og som nevø fik jeg tit lejlighed til at høre ham i roller. Mit yndlingsstykke blev »Ung vrede«. I det hele taget fulgte jeg intenst med i det, der blev kaldt »Ung Scene«, og stadigvæk står John Hahn Pedersen i »Krapps sidste bånd« lysende klart. Om min egen præstation på scenen ved jeg ikke andet end, at det var vældig dejligt og trygt med Ulf Stenbjørn som den rare iscenesætter. Jeg fik ganske vist en lille rolle i »Don Carlos«, men da det under prøverne gik op for mig, at spilleperioden gik ind i 6-dages-terminen, blev jeg skræmt. Jeg måtte vælge, og jeg foretrak absolut 6-dagesløbet. Hvem kunne svigte Kay Werner og Evan Klamer? Man

DE FORTABTE SPILLEMÆND

Efter William Heinesens roman

Aarhus Teater
Studio / Gruppen

Hver aften kl. 20 · 7 dages forsalg kl. 13-19 · Telefon (06) 12 26 26

Kælderen under Rosenvangsallé 41 a blev forfremmet fra eksperimentalscenen til byens første musikhus. Fra Kærnes forårskoncert i 1964 ses den usforlignelige basungruppe. Fra venstre Felix Johansen (rektor på Holstebro Musikskole), Kjeld Møller Pedersen (advokat og musiker i Århus), Max Melchior (skoleinspektør i Ballerup). Lige op ad cisternefaldstammen ses komponist Gunnar Møller Pedersen, hvis værk, Kærne Tappenstreg, her er under opførelse. I nederste højre hjørne ses venstre øre af husets ejer, musiker, cand.pharm. og æresmedlem af Kærne P.H. Errboe.

Foto hos forfatteren.

kunne naturligvis ikke sige det højt, men jeg fik en rar voksen til at meddele teatret, at jeg ville passe min skole.

Først i 1969 blev jeg engageret på Århus Teater igen, og nu, da 6-dagesløbene havde mistet deres popularitet, blev jeg der i mange år. De fleste forestillinger under teaterkapelmester Peter Beck, som jeg altid har nydt at spille sammen med.

En af de første og dårligste forestillinger, jeg spillede med i, var »Pang Pang«, hvor Wåge Sandø debuterede som instruktør. Da det var klart, at garvede skuespillere med Erno Müller i spidsen absolut ikke var til sinds at rette sig efter sådan en »barnerøv«, blev der utallige improviserede passager, som absolut ikke var umorsomme. Da Wåge Sandø heller ikke var uden humorens nådegave, blev det sjovt at være med i. Helt lykkelig blev jeg, da jeg fik tiltusket mig en lille

rolle, som jeg anstrengte mig til det yderste for at lave forskellig fra dag til dag. Blandt de andre medvirkende var den elskelige Børge Hilbert, der aldrig forlod teatret uden sin optimistiske replik: »Det bliver bedre i morgen«.

Mange gode og flotte forestillinger var jeg med i, og sjovt nok, jo mere man har at lave, jo sjovere var det. Med en enkelt undtagelse: Laxness' Duefesten, hvor Fuzzy, hurtig som han er, havde lavet musikken på Kroen i Krogen til helicon, altsax og harmonika, der blev betjent af d'herrer Beck, Vartenberg og Errboe. Musikken bestod af renseriarbejdernes march, der indledte forestillingen festligt og afsluttede den endnu mere festligt, da publikum må have savnet melodien i de to timer, der gik imellem.

Det gav musikerne en vis stjernestatus, som vi til fulde udnyttede under et gæstespil

TAGSKÆGGET
JAZZHUS

DECEMBER 1973

Tirsdag d. 4.: Den amerikanske trompetetiet
WILD BILL DAVISON

ARBNINGSPEST I "DET Lille SKÆC"
The BUSKERS - The Cardinal Street Parade Band

Onsdag d. 5.: Fra og med d. d. Åben hver dag kl. 20-05
(fredag d. 7 dog undtaget)
WILD BILL DAVISON

Torsdag d. 6.: **POLKSTOW**

Fredeag d. 7.: KL. 14: CRATIE ADGANG OBS! OBS! OBS!
EAST SIDE STOMPERS
KL. 20: Theis/Nyegaards Jazzband

Lørdag d. 8.: **THEIS/NYEGAARD JAZZBAND**

Søndag d. 9.: "OLD SOCKS/NEW SHOES"
m/HOLGER LAUMANN

Mandag d. 10.:

THE GREATEST SHOW ON EARTH
The Group of the world
ANDERS ERBBOE & CO
Featuring: The one and only
Mr. WAAGE SANDØ
(TOM JONES AND ELVIS PRESLEY IN ONE PERSON)

Tirsdag d. 11.: Amerikansk blues i verdensklasse
JOHNNY MARS
and
SUNFLOWER BOOGIE BAND
KLOSTERGADE 34
AARHUS C (06) 12 96 44

på Nationalteatret i Bergen. Da vi var ungdommeligt uvidende om den rangforordning, der på teatret herskede mellem direktør, skuespillere, teknikere og journalister og om den norske restaurationslov, blev vort værelse på hotellet omdannet til bar og mødested med så stor succes, at mange af gæsterne også insisterede på at sove der.

Det var virkelig succes. Undtagelsen var det norske hotels underlige inspektør, der pålagde H.C. Vartenberg og mig evig karantæne i Bergen. Han mente det nu så alvorligt, at jeg ikke turde gå ind for at hente min kuffert. Jeg mener bestemt, at samarbejdet på Århus Teater blev styrket ved den lejlighed, og for øvrigt har jeg flere gange siden spillet i Bergen, dog under påtaget navn.

Da de mange musicals under Bering Lis-

berg blev større og større, blev det nødvendigt at overdække orkestergraven, og dermed blev det lidt mindre interessant at være i graven. Man måtte op og ned i kælderen på studiescenen, hvor jeg i øvrigt har haft mine bedste oplevelser af forestillinger – både som tilskuer og aktør.

»Forestillingen om Kærlighed«, som ildsjælen Palle Skibelund instruerede, var en meget stærk og smuk forestilling, hvor »to dygtige kvartetter giver stykket en opførelse, så det bliver en stor kunstnerisk oplevelse, både af scenisk og musikalsk art«.

Her lykkedes samspillet perfekt, hvilket ikke mindst skyldtes Palle Skibelund, der interesserede sig umådeligt for de musikalske sammenhænge. Når han 6. nat i træk ringede om en ny idé kl. 4, kunne man gribe sig selv i at tænke, at det næsten interesserede ham for meget. Men resultatet var strålende, og især var Karen Wegener gribende i sin rolle. Et år senere lanceredes forestillingen på en københavnsk scene, hvorfor pressen naturligvis brugte de store typer om Danmarkspremieren. Ak ja, sådan har det altid været, men det vil ikke blive ved.

Den ubetinget bedste og største oplevelse for mig var nu »De fortabte Spillemænd«. Et dejligt samarbejde og mange forestillinger kulminerede i denne anmeldelse, og den fortjener, at jeg her citerer fra Jens Kruise: »Iscenesættelsen af Caspar Kock (der i samarbejde med forfatteren William Heinesen selv har foretaget dramatiseringen) og Palle Jul Jørgensen var fremragende ... De 20 roller spilledes af syv mennesker, hvoraf ikke en svigtede. Det var Freddy Kock, Birgitte Bank Mikkelsen, Elsebeth Stentoft, Caspar Kock, Lennart Hansen, Peter Bork og Birte Fynne. Meget sjældent ser man noget så sammenhængende og kammeratligt-rigtigt«. Men også Heinesens kæreste forbundsfælle, musikken, bliver nævnt. »Komponisten var Anders Barfoed, de andre spillemænd var A.E. og Malling. Deres dejlige spil og den fuldkommenhed, hvormed det gik ind i fore-

Et frugtbart kultursammenstød, når støjen fra avisernes raslen blev overdøvet af Østjysk Musikforsyning, der i festlugen skabte plads til over 100 mennesker på de små 40 m² på Sct. Clemens Vinstue. På baren står ørkeårhusianeren H.C. Vartenberg, med stortromme og skæg ses en indvandret københavner, komponist og ØM-medlem Anders Barfoed.

stillingens hele, var helt i pagt med forestillingens varme og styrke. Og den tilførte spillet noget stærkt, den var en del af det drama. Så nær sammenhæng mellem lyd og syn er sjældent.

Men det bedste skulle alligevel forundes én. Ved Sjonleikarhusids 50-års jubilæum (Torshavns teater) i 1976 skulle forestillingen gæstespille på Færøerne. Vi var meget spændte på, hvad mesteren selv ville sige til vor udførelse. Men lykkeligvis blev det en stor succes, og aldrig i mit liv har jeg prøvet at spille for så medlevende et publikum. Man græd over det sørgelige og lo over det muntre. Det var noget ganske andet end et blasert dansk publikum. Og det siger sig selv, at skuespillerne aldrig har været bedre. Freddy Kock, der bl.a. spillede gamle Boman, har ingensinde før eller siden strøget violinen så smukt.

Sjonleikarhusids direktør var Eydun Johannesen, en god ven fra Århus Teater og medlem af renseriarbejderkoret fra Duefesten. Han sørgede på fornemste vis for, at vi fik allehånde gode oplevelser og venner på turen.

Efter premieren var der banket, og jeg fik sødt lov til at tolke den århusianske gruppes taksigelser. Jeg var meget stolt, da William Heinesen hidkaldte mig og trak mig ned i en opgang, hvorefter en taxa kørte op med en flaske gin til at skåle i. (De fortabte Spille-mænd handler også om indførelsen af det totale forbud i 1907, der heldigvis håndhæves endnu). Da jeg skålede med ham i opgangen, fornam jeg verdenslitteraturens vingesus. Og eftersom jeg har tabt mit hjerte til Færøerne og den forfatter, der skriver det smukkeste danske sprog, vil jeg tillade mig at citere hans ord: »Der er for få tosefugle i Danmark«. Og han forklarer om samme fugle: »Den bor tosset, den ser tosset ud, den opfører sig tosset, men den er ved godt humør«.

Livets alvor

I 1963 startede så livets alvor på Det jyske Musikkonservatorium. Fra de 7 år husker jeg kun en episode. Emil Telmanyi, violinvirtuos og skattet lærer på konservatoriet siden 1940, kom under vejr med, at en studerende spillede jazz på et af byens musikhuse.

Den formastelige blev midt under en bassolo hentet af Telmanyi og trukket hjem til Fuglesangs Allé, hvor konservatoriet netop havde fået domicil. Det må have taget sig noget underligt ud, da Telmanyi var meget lille af statur, og synderen var noget over middelhøjde. Man bør dog notere sig, at på den tid ville en lignende forseelse på Det kgl. Musik-konservatorium have medført bortvisning. Rektor Tage Nielsen var ingen tyrann og formidlede over i købet senere job til os i Kærne.

Kærne, der også startede dette år, blev hurtigt udvidet med medstuderende, og det orkester blev da også den eneste form for ungdomsoprør, der nogensinde kom inden for de tykke mure. Men Harmoniorkestret Kærne blev mit og manges hjerte og ungdom.

Dette kapitel i musikkens historie er skildret mageløst sandfærdigt i bogen *Musikerliv i hundrede år* (Århus 1984). Jeg skal kun her tilføje, at navnet er valgt af én grund: Der fandtes dengang ikke et orkester med respekt for sig selv, der havde et dansk navn eller optrådte på dansk, endsige århusiansk. Det, der var det sensationelle, var, at vi var fra Århus. I alle omtaler, annonceringer og anmeldelser hed det altid: Kærne fra Århus, og fra de første anmeldelser citerer jeg fra Københavnerpressen: »Tænk så megen sjov kan komme fra Århus« og den helt formørkede: »dem skal man vist have århusianske gener for at holde af«. Slutteligen vil jeg citere Georg Andresen, som burde have tilnavnet Ung i Århus for sin entusiasme og evne til at begejstres. Han skrev: »Harmoni-orkestret Kærne hører hjemme i Århus. By-patriotisme behøvedes ikke, men – alligevel: Det er her det foregår. Hvem overgår«. Det var også let at være »ambassadør« for vor by. Ingen andre steder var der så megen musik. Caravellen, Paname, Trinbrædtet og først og fremmest Tagskægget, hvis leder var den ubændige idealist Peter Max Hansen – en utraditionel ildsjæl, der, siden han som kostskoledreng måtte lumske sig til at høre

jazz under dynen på sovesalen, var besat af tanken om at præsentere alle de store jazzkoryfæer på Tagskægget. Det lykkedes, og Århus var i den tid en vigtig plet på verdensjazzkortet.

Erik Moseholm fortæller, at han i forhandlinger i New York skulle forklare om Århus. Svaret var: »Oh, the town of Pale Cigar« (Palle Cigar boede i garderoben og var fast akkompagnatør for de vekslende solister; i dag er han bassist i Arosia). Men alle byens musikere nød godt af det med jobs og lejlighed til at høre musik. Med kodeordet »Jeg er musiker« kunne man gå overalt. Byen var nu heldigvis ikke større, end at vi alle kendte hinanden. Også dørmændene på Trinbrædtet, kunstmaleren Erling Vendelbo, der fordybet i sin Sartre-bog ikke lod sig snyde. Da en ikke-musiker brugte kodeordet, lød det: »Gu' er du ej, du er skolelærer«!

Foruden spillestederne, der jo ikke brille-rede med smagfuld inventar, var der andre enestående steder at mødes i byen. Sct. Clemens Vinstue var med samme interiør i 50 år et smukt og godt sted at udveksle erfaringer. Desværre gav værtsparret efter for tidens krav, således at de ophævede forbudet mod, at kvinder kunne komme ind uden herreledsagelse. Bortset herfra var Holger Olsen byens største værtshusdiplomat, der sørgede for, at vinstuen var fri for al voldsomhed, og at alle tvistigheder blev afgjort verbalt, eventuelt ved brug af stedets leksikon. Uendelig konservativ og dygtig. I en samtidig artikel stod at læse: »Bag hans skæve pokerfjæs og under den rød-sort-stribede vest døjer han med en ulyksalig kærlighed til byens ungdom, og det har kostet ham adskillige ældre stamgæster. I generationsopgøret på Vinstuen holder Holger med de langhårede«.

Anderledes var der på en anden af byens fine, gamle cafeer. På Pinds Café residerede fr. Pind fra 1936. Også her var der orden og atmosfære, men at få serveret var kun de udvalgte beskåret. Efter mange forgæves forsøg mente jeg at være pæn nok, idet jeg under

Anders Errboe under opdragelse af datteren Cathrine til boglige sysler (1971).
Foto Preben Hupfeld.

et assistancejob i Århus Byorkester i en pause kom ind iført kjole og hvidt og ledsaget af 14 lige så ædelt påklædte kolleger. Der blev bestilt 15 genstande, men svaret lød: »I kan få 14, narkomanen får ingen«.

Mange år senere, da Østjydsk Musikforsyning havde spillet der en festuge, og man var blevet accepteret i det pæne selskab, forholdt jeg fru Pind denne historie. »Jeg har aldrig smidt nogen ud eller nægtet at servere«. Jeg vil ikke fornægte hendes sandhed, men døren, der blev låst, når der var en hyggelig gæst, eller en replik som: »De må være gået forkert, her serveres kun for intelligente gæster«, har måske fået nogle til at føle sig uvelkomne. Den dag, jeg kunne få serveret på Pind, følte jeg endelig, at jeg var blevet voksen.

En ting, man kan dele med århusianerne,

er mindet om de mange originaler, der har gået rundt i Århus. Uglemanden, Biograf-Willy, Døden fra Linie 8, som vist kun folk fra fjerne kvarterer og byer turde køre med samt rådhusforvalter Tage Nielsen, med hvem jeg måtte forhandle om gage for at spille til Festugemarkedet i Den gamle By. For hver krone, man forlangte, råbte han i jammer og rev hårtotter ud. Det kunne godt forskrække en ung mand, men når man gik forbi Rådhuset, kunne man høre, at det var hans normale forhandlingstaktik. Men han ledede markedet på god og sikker vis med sin stentorrøst.

Det marked, som i mange år var Festugens eneste folkelige islæt. Jeg er glad for, at jeg brugte en del af min ungdoms energi til at få udbredt denne folkelighed til hele Festugen.

At man i kommunen også kæmpede støt,

men forgæves for at holde den rytmiske musik væk fra den kulturelle uge, hører nu kun til historiens fornøjelse. Vokset op mod Festugen, som jeg er, har den i særlig grad givet mig et tilhørsforhold til Århus; og af de mange, jeg har truffet og arbejdet med og imod i Festugen, vil jeg nu tildele pokalen for den bedste indsats til Sussi Hoeck.

Foruden at have den glæde at vokse op i Århus' musikmiljø, er jeg ovenikøbet blevet hædret af min by flere gange. Af chefredaktør Helge Jensen, der overdrog mig sin fader, musikdirektør Hans Chr. Jensens høje hat, og af borgmester Bernhardt Jensen, der i 1969 kom cyklende, afleverede en Århus-bog

med dedikation og bad mig om at opbevare Kærneprotokollerne til Byarkivet.

Det vil jeg hermed gøre. Samtidig vil jeg slå til lyd for, at byen hædrer sin fremragende borgmester, festugens skaber, og den mand, der er skyld i, at vi stadig har smukke, gamle bygninger at se på: Verdens første cykelstatue til minde og ære om byens fremsynede førstemand, Bernhardt Jensen.

Vidnesbryd fra Brorson Fich 14.3. 1963:
Har gode evner for stilskrivning – og noget på hjerte. Det har været så som så med energien, men han har forudsætningerne.

Studerende – en slags trækfugl

I september 1950 blev jeg borger i Århus og fik ydermere et akademisk borgerbrev udleveret ved rusmodtagelsen i universitetets smukke aula. Det blev indledningen til nogle gode år, men først og fremmest på Universitetet. Byen var noget mere forbeholden.

Opholdet i Århus skulle i den omgang komme til at vare til februar 1958, hvor jeg tiltrådte en turnusstilling i Randers. De første år engagerede jeg mig meget i studenterrorganisatorisk arbejde, kom i rus-året ind i bestyrelsen af Medicinsk Forening, hvor jeg var et par år, i 1952 kom jeg ind i medicinerådet, blev medlem af legatudvalget og senere formand for samme, kom i 1953 ind i Studenterforeningens seniorat, hvor ledende senior det år var talepædagog Henrik Abrahams, og jeg blev et par år i senioratet, hvor afdelingslæge Erik Tage-Hansen afløste Abrahams, for senere selv at blive afløst af sin næstledende senior, historikeren Knud Hannestad. Efter at have taget første del af medicinsk embedseksamen i januar 1955 afviklede jeg mine engagementer, idet jeg på grund af studiet måtte arbejde en del mere i semester månederne – feriemånederne blev optaget af praktikanttjeneste og vikariater, som gav det nødvendige økonomiske grundlag for tilværelsen. Den var blevet lidt dyrere, idet min kæreste, Birgith, og jeg giftede os i maj 1955, og vi måtte tjene omkostningerne ved bosætningen ind, så vi ikke kom til at slæbe på en stor studiegæld efter embedseksamen.

Begyndelsen

Med studentereksamen fra Horsens Statskole var Århus Universitet det naturlige

valg, men der var også andre grunde. Først og fremmest ville det blive billigere at bo i Århus end i København, værelsespriserne var lavere, transportudgifterne i byen mindre, og det ville blive mindre besværligt for mig at besøge mine forældre i Brødstrup. Desuden havde jeg en del familie i byen, så jeg ville ikke følge mig helt fremmed og alene, hvad jeg da heller aldrig kom til.

Gennem Studenternes boliganvisning fandt jeg et billigt værelse på Herredsvej 2 i Hasle, 40 kr. pr. måned, adgang til bad og toilet. Det var på 2 gange 3 meter med skråvæg, og det krævede lidt overvejelse at få anbragt et lille skrivebord, en skrivebordsstol, en sovesofa og en klubstol, men på den anden side var der kun én mulig løsning, så jeg behøvede ikke at konsultere nogen indretningsarkitekt. Der var et godt, indbygget skab, som af hensyn til brandvedtægten også skulle fungere som undslipningsmulighed, tagvinduet var ikke nok. Derfor kunne jeg besøge min medlogerende, Karlåge Jepsen, uden at gå på trappeopgangen først. Vi benyttede det kun sjældent og kun for at forvirre vore gæster, hvad der lykkedes hver gang. Karlåge var lige som jeg begyndt på medicin, og vi havde mange fælles interesser. Vor værtinde var også ret ny på stedet, som hun havde erhvervet efter at være kommet i enkestand på en gård. Hun hed Jacobine Thomassen, men det skulle man ikke kalde hende, familien kaldte hende Bine. Vi andre sagde fru Thomassen og De, som man gjorde dengang. Hun havde det mundheld, at »én ska jo sæj nøj te'et« og ville gerne småsnakke, men det blev nu aldrig belastende for nogen af os.

Karlåge var ikke interesseret i at møde op

ved rusmodtagelsen, men selv ville jeg ikke gå glip af oplevelsen, god eller dårlig, så jeg mødte op sammen med en masse andre russer for at blive modtaget af rektor, professor Franz Blatt, og modtage det akademiske borgerbrev, skrevet på latin. Det kneb at dechifrere det, men det var tydeligvis velment. Rektors håndtryk var det også, det følte jeg i hvert fald. Det frie studium var begyndt.

Der var en mærkbar forskel på det frie studium i forhold til gymnasiets stramme timeplan, ikke mindst fordi jeg faldt for fristelsen til at blive væk fra den mere skoleprægede undervisning, for så vidt den ikke var obligatorisk. Tænk at kunne spille tennis midt på den blanke formiddag, at kunne sove til klokken 12, hvis man var kommet sent i seng, at kunne tilrettelægge sin dag helt efter sit eget hoved, når lige bortses fra de obligatoriske kurser. I mere filosofiske øjeblikke måtte jeg så retfærdiggøre mig over for mig selv med, at en frihed, der ikke bliver brugt, reelt set næppe er en egentlig frihed. I virkeligheden indeholdt undervisningen da heller ikke meget andet, end hvad man på forhånd kunne læse sig til i bøgerne – senere skulle det heldigvis blive anderledes.

Sporten

Ikke uventet kom min deltagelse i sportslivet til at tage lidt rigelig tid. Ganske vist måtte jeg erkende, at jeg ikke hørte hjemme på eliteplan i nogen af de sportsgrene, jeg deltog i, men morsomt var det alligevel. Karlåge og jeg meldte os ind i Skovbakken, hvor man havde et forholdsvis nyt tennisanlæg med tre baner på Hans Egedesvej, men det viste sig desværre, at Karlåge spillede betydelig bedre end jeg, og at jeg havde svært ved i Skovbakken at finde nogen at spille med, så jeg flyttede ret hurtigt til ALTS. Der var i den klub en god atmosfære, og studenter var tydeligvis velkomne. Formanden hed Halby, og blandt de talentfulde juniorene var brødrene Peter og Jan Leschley helt i særklasse.

De var dejligt ukrukkede, givetvis velopdragne tillige takket være deres mor, Regitze Leschley, en virkelig dame at se på med flot rødt hår, altid velsoigneret, velklædt og venlig. Der var mange studentermedlemmer i klubben og altid gode muligheder for at få plads på de mange baner i »Sandgraven«, hvor jeg dog aldrig opnåede at få lov at spille på bane A lige foran klubhuset; den var forbeholdt de gode. Den bedste på herresiden var dengang landsholdsmålmanden Aksel Mathiasen, men på landsplan var det juniorerne, der klarede sig bedst.

På fodboldfronten meldte jeg mig under fanerne i JAI, den århusianske pendant til AB, det sagde man i hvert fald i Århus. Vi trænede på en bane i Universitetsparken klods op til kasernearealet ved Høegh Guldbergs Gades kaserne og lige neden for kollegium I. Der var ikke de store sportslige ambitioner i klubben, men på 2.holdet, hvor jeg havnede, fandt vi sammen i et for 2. hold næppe almindeligt, men ikke desto mindre vældig godt sammenhold. Poul Hyldgaard, der nu er kasserer i DBU, var på samme hold. Han havde just hjembragt en yndig kone, Irina, fra Tjekkoslaviet.

Holdet opnåede at spille sig i mellemrækken og blev endog finaledeeltager i en kamp om det jyske mesterskab i A-rækken; men ikke nok med, at vi tabte finalen med 2-0, vi fik ca. 14 dage senere en sæk på 4-0 af et skolehold fra Teknisk Skole, og så var vi nede på jorden igen.

Jeg måtte også prøve at spille bordtennis i klub; det kom til at foregå i cykelkælderen under Møllevangsskolen. Klubben hed »Olympia« og var egentlig en cricketklub, men holdt om vinteren sammen på medlemmerne ved hjælp af bordtennistilbuddet. Mit medlemskab af bordtennisklubben varede nu kun et par sæsoner; det var svært at få tid til det hele. Eksempelvis var der jo også håndbold i JAI, hvor vi spillede i Stadionhallen – der var kun én, den anden var schalburgteret under besættelsen – og der var

Et vue over en del af forstaden Hasle i maj 1954. Den bugtede linie er Viborgvej, og Herredsvej løber langs østsiden af den høje bebyggelse lidt over midten af billedet. Endnu i sidste halvdel af 1940'erne lå her – omkring kirken – en fuldstændig landsbyidyl; men nye vejanlæg, nyt byggeri og en frilæggelse af kirken omskabte den på få år til en moderne forstad.

Århus kommunes biblioteker,
Lokalhistorisk samling

badminton. Århus havde kun én badmintonhal, hvor studenterne let kunne finde plads, selv om de ikke havde faste tider. Der var som regel nogen af dem med fast tid, der udeblev, og studenterne var jo ikke bundet af nogen fast timeplan. Længe leve det frie studium.

Der skulle naturligvis også læses, men når man selv bestemte, og det gjorde man jo, så blev læsningen placeret på tider, hvor det ikke var generende for den øvrige tilværelse; f.eks. om aftenen – eller i de tidlige natteimer. Modsvarende de i studiet indskudte eksamener måtte man i halve og hele år for-

Sven Bundgaard arbejder
med legalproblemer i marts
1954.

Foto hos forfatteren.

cere intensiteten i læsningen, fordi man var kommet bagefter. Det gav et godt overblik over stoffet, men udenfor passerede livet forbi helt uanfægtet, hvad der var bittert at tænke på.

Medicinsk Forening

Allerede i rusåret kom jeg ind i foreningsarbejdet, nærmest ved et tilfælde fornemmede jeg, men alligevel. Jeg kom i bestyrelsen for »Medicinsk Forening«, formand var 2.dels studerende Torben Hvam, det følgende år afløst af Ib Frimodt Lindbjerg. Det var en blomstringsperiode for foreningen med mange gode foredragsholdere, mange interessante emner: Chokterapi, svangerskabsafbrydelse, vivisektion, hypnose, hjertekirurgi – og stort fremmøde. Vivisektionsmødet holdt vi i Store Auditorium, som var overfyldt; til en hypnoseaften med Louis Brinkfort fik vi lov at bruge aulaen. Vi holdt også fester, men det kneb med tilmeldingerne, indtil vi fandt på at kompensere for mange-

len på kvindelige studerende ved at henvende os på Sygeplejeskolen ved Kommunehospitalet. Helge Jessen, nu overlæge i Horsens, og jeg var kontaktmænd for foreningen, og sammen med to sygeplejeelever forsøgte vi at finde velmatchede par blandt de studerende og de sygeplejeelever, der havde tilmeldt sig, idet vi tog mange rimelige hensyn, men glemte at tænke på legemshøjden. Det indbragte mig en skideballe af Søren Søndergård, højde ca. 1.90, der var blevet matchet med en elev på ca. 1.45. Det så godt nok lidt underligt ud. Karlåge var mere tilfreds, men det kostede ham også to kaffemærker til undertegnede. Ikke noget større offer, Karlåge var thedrikker. Som regel inviterede vi foredragsholderne på natmad hos formanden på dennes kollegieværelse. Det var altid en oplevelse at være sammen med disse levende og interessante mennesker på denne uhøjtidelige måde, hvad enten det var Jens Kruuse, der havde fortalt om læger i digtekunsten, eller psykiateren Nic Waal, der havde fortalt om psykosomatik.

Kollegium I

Efter det første års studium fik jeg en pæn karakter til kantussen og kom i kraft af det på kollegium. Kollegium I, vær. 5 – det var mig i 4 år, også i den grad, at jeg fik en del af matematikprofessor og senere rektor Svend Bundgaards post i dennes første tid ved universitetet. Vi mødtes aldrig personligt, men brevene blev naturligvis omdirigeret. Kollegietilværelsen er beskrevet af andre, og jeg vil desårsag gå let hen over den. Det første halve år var man skideindflytter, derefter indflytter og efter et år fuldt accepteret. Køkkenet var fælles, stedet hvor man diskuterede, øvede sig i kogekunsten, holdt gangfester og i eksamenstiden med dårlig samvittighed spillede pokerdice. Blandt de dertil forfaldne var foruden mig Søren Søndergaard, også mediciner, en gambler af Guds nåde. Det kom ikke bag på hans tidligere gangfæller, at han ikke stod af, men gik lige til tops i en TV-quiz

for et par år siden og klarede sig succesfuldt som ekspert i Medocvine.

Boligproblemer

Der var kun et begrænset antal kollegiepladser i universitetsparkens 6 kollegier, 300 i alt og 4. majkollegiet, som var forbeholdt børn af deltagere i frihedskampen. Studentertallet var jo mangefold større end antallet af kollegieværelser, og studenterrådet afholdt i 1954 et seminar, hvor behovet for flere kollegieværelser blev drøftet. Juraprofessoren Alvar Nelson gav ved den lejlighed udtryk for, at behovet umuligt ville kunne imødekommes, og at man i stedet måtte satse på at skaffe flere værelser hos private udlejere. Det var ikke populær snak, men realistisk var det dog.

Giftede studerende kunne få lejlighed, men det var ikke muligt at kvalificere sig til et boligbrev i det almennyttige boligbyggeri, hvor ventetiden var flere år. Altså måtte man forlade sig på det private og noget dyrere byggeri. Ganske vist havde studenterrådet i samarbejde med boligforeningen »Ringgården« fået opført nogle boliger på Gustav Wiedes vej, hvor rådet havde anvisningsret, men det dækkede langt fra behovet.

Studenterråd og legatudvalg

Efter kantussen kom jeg også i medicinerrådet og dermed i studenterrådet. Vi havde ikke stor indflydelse på universitetet, men mødte dog megen velvilje hos professorerne. Legatudvalget, hvor jeg det første år var bisidder for medicinerrepræsentanten Walther Frees Christiansen, lagde et stort arbejde i l. behandlingen af de mange ansøgninger til de få midler, som stipendiebestyrelsen, der var udpeget af lærerforsamlingen, uddelte.

Vi gav også en indstilling, men modtog ikke derefter nogen feed-back. Vi opnåede at få et møde med stipendiebestyrelsen forud for den endelige uddeling, men professorerne fastholdt, at det var dem, der havde ansvaret og byrden ved den endelige beslutning, hvil-

ket også var sandt. Det, vi kunne tale om, var vægtningen af de hensyn, man måtte tage ved udvælgelsen af legatmodtagere, hvor vi fra studenterside talte for en mere social linje, mens professorerne i højere grad ville støtte de særdeles studieegnede, altså dem med de bedste karakterer ved de præpædautiske eksaminer. Der var gode argumenter fra begge sider, men afgørelsen forblev stipendiebestyrelsens. Formanden i stipendiebestyrelsen var i 1951 theologen professor Hammershaimb og det følgende år biokemiprofessoren Fritz Schönheyder. Denne sidste, som vi ellers frygtede i forbindelse med undervisning og eksamen, viste sig i denne sammenhæng som en både venlig og imødekommende person. Han opsøgte mig ved en lejlighed på mit kollegieværelse for at tale om en kritik, jeg i studenterrådets blad »Den jyske Akademiker« havde rettet mod stipendiebestyrelsen. Selv om jeg var beæret over at blive opsøgt af kollegiets efor, måtte jeg dog fastholde mine synspunkter. Der var nu ikke tale om de store divergenser i opfattelsen. Schönheyder påpegede ved den lejlighed, at studenter med erhvervsarbejde, hvilket tilsidesatte dem ved legatuddelingerne, burde betænke, at de ved en udsættelse af studieafslutningen ville miste ikke begyndelseslønnen som kandidat, den kom jo senere, men noget af slutlønnen som professor, eller hvad de nu måtte drive det til i livet. Sandt nok, men svært at annamme for et ungt menneske.

Studenteforeningen

I 1952 kom jeg også i senioratet, Århus Studenterforenings bestyrelse. Ledende senior det år var talepædagogen Henrik Abrahams, lektor Sloth Carlsen var næstledende. Arbejdet bestod i at tilrettelægge et interessant mødeprogram, engagere foredragsholdere, hvilket ikke var svært, for det var meriterende at være det, og at arrangere nogle store fester bl.a. i tilslutning til universitetets årsfest. Foreningens midler hidrørte fra kontin-

Senioratet Abrahams 1953.

*Fra v. Carsten Møllerup,
Mogens Skjøth, »Lasse«,
Tove Andersen, Sven Bund-
gaard, Peter Sloth Carlsen
og Henrik Abrahams.*

Foto hos forfatteren.

genter fra medlemmerne og Århus Studenterforenings venner, en støtteforening blandt byens borgere. Vennerne kunne også komme til møderne, og de blev tilbudt deltagelse i den obligate teatertur i tilknytning til årsfesten samt studenterforeningens middag og fest efterfølgende. Lidt forsinket til et seniorsratsmøde kom jeg en dag ind i foreningens mødelokale og så, at der sad en distingveret herre i nåletribet på min sædvanlige plads. Han var meger vred og irettesatte det samlede seniorat i en meget lang monolog, som man meget alvorligt lyttede til, inden man undskyldende fulgte ham ud. Først derefter kunne jeg få at vide, hvad det drejede sig om. Det var en direktør fra Oliefabrikken, en af vennerne, som ikke havde modtaget nogen invitation. Det var den kendsgerning, at universitetets eksistens for en del var baseret på donationer fra byens virksomheder, der gjorde, at man ikke havde reageret på den for studerende normale facon. Det varede noget, inden elektriciteten efter tordenskyen havde forladt lokalet.

Før møder med foredragsholder plejede ledende senior at invitere foredragsholderen på middag, og efter mødet var der the og ostemad i lærerforsamlingens mødesal. Her var foredragsholderen og specielt indbudte senioratets gæster. Det var knap så intimt som i Medicinsk Forening, men kunne give sjove oplevelser. Broby Johansen var så dominerende efter et kunstfordrag, at man blev helt bange for, at man skulle glemme at sige tak for invitationen. Omvendt var byens officerskrops inviteret til the efter et møde med NATO's militære chef, og ved den lejlighed varede det en evighed, inden vi kunne sætte os til bords, fordi officererne nødvendigvis først skulle finde ud af at placere sig efter rang og anciennitet, et skuespil vi studerende med stille undren fulgte. I 1952 udnævnte vi Holger Boland til æreskunstner formfuldent motiveret af den musikbegeistrede Abrahams, og det blev en festlig aften, for Boland var utrolig populær, og valget var fuldt be rettiget.

1953 var universitetets jubilæumsår. I stu-

denterrådet besluttede vi at lave en indsamling; derefter skulle vi blive enige om, hvad vi ville bruge pengene til og endte med at ønske et studentehus. Et lotteri med en bil som hovedpræmie skulle danne basis, og sedlerne skulle sælges overalt i Jylland af udsendte, bustransporterede studenter. Jeg var med i Ålborg. Der måtte vi ikke kalde det Århus Universitet, men »det jyske universitet«. Sedlerne gik dog som varmt brød, så vi må have husket det. Studenterrådet og studenteforeningen lavede i fællesskab en jubillefest, hvor vi søgte at tiltrække et betalende publikum fra byen til en masse aktiviteter, bl.a. en altanrevy, udtænkt og instrueret af Mogens Skjøth, blandt venner kaldet Mugge. Et skørt foretagende, som min skepsis til trods blev en succes. Under en af forestillingerne væltede min fritstående bogreol, mens forestillingen uanfægtet gik videre. Da jeg senere kom op på værelses, lå reolens indhold på gulvet sammen med indholdet af en knoglekasse fra anatomisk og en pakke sæbepulver, et frygteligt rod.

Jubillefesten blev en succes, ikke mindst takket være en meget energisk koordinator, stud. med. Ebbe Strange Petersen, og en lang række særdeles aktive aktører, og der blev også et pænt overskud. Med i festbilledet var også den mere traditionelle fest i tilknytning til universitetets teatertur. Vor næstledende senior det år, Knud Hannestad, havde den tvivlsomme fornøjelse at måtte bede den københavnske prorektor, professor Stephan Hurwitz, forlade lærerforsamlings mødesal, hvor han havde forvildet sig ind til de gratis glæder, der ved den lejlighed som tilsvarende studenteforeningsfester var forbeholdt senioratets egne gæster. Det gjorde vist mere ondt på Hannestad end på Hurwitz. Senioratet var i øvrigt sædvanen tro ændret på de fleste poster. Ny ledende senior var afdelingslæge Erik Tage-Hansen og næstledende som anført historikeren Knud Hannestad. Jeg var »huskesenior«, men havde fortsat den besværlige opgave at

renskrive studenterbarens indkøb på en liste til toldvæsenet, idet jeg det første år havde benyttet min adgang til foreningens skrivemaskine til at lære mig 10-fingersystemet. Nok et eksempel på, hvorledes initiativ her i landet straffes. Opgaverne var i øvrigt særdeles fornuftigt fordelt og løstes meget selvstændigt af den enkelte. Vi havde en kasserer, det var i 1954 Hector Estrup, en senior, som kontaktede orkestre, skaffede lokaler til festerne etc., en værtindesenior, en sekretær og en huskesenior. Det afgående seniorat gik over i repræsentantskabet, så en vis kontinuitet var sikret. Studenterrådet havde indstillingsret til en af posterne, resten valgtes på foreningens generalforsamling, og man stemte normalt altid på senioratets foreslåede kandidater. Det skulle ændre sig.

Sociale problemer

Studerende med sociale problemer havde vanskeligt ved at blive imødekommet af byen. Studerende med børn havde svært ved at få plads til dem i vuggestuer og børnehaver, idet man forventede, at de kunne tilrettelægge deres arbejde sådan, at der altid kunne være en hjemme, og social hjælp kunne man ikke opnå.

I legatudvalget fik vi et godt indtryk af problemerne, men midlerne var uhyggeligt små, og det var en klar forudsætning, at de skulle fordeles til de mest studieegnede blandt de mange trængende. Det var diskvalificerende at have en hustru eller mand med indtægt, så havde man jo en forsørger. Det var diskvalificerende at være gift med en anden studerende, fordi behovet så var bundløst, og et legat ville ikke kunne holde den i øvrigt værdigt trængende borte fra erhvervsarbejde, hvilket skulle være formålet. Det var også diskvalificerende at have en stor levefod; jo, hensynene var mangeartede. Legatudvalget søgte at bevæge stipendiebestyrelsen over på en mere social linje, men der var nu ikke større diskrepanser mellem den indstilling, vi gav, og den uddeling, stipen-

Jubillefesten 1953, 25 året for starten på Universitetsundervisningen i Jylland i Teknisk skoles lokaler i Nørre Allé, bød på mange og mange slags udfoldelser. En af dem var en restaurant ved søerne i parken.
 Århus kommunes biblioteker,
 Lokalhistorisk samling.

diebestyrelsen senere foretog. Ansøgningerne skulle være vedlagt trangsvidnesbyrd med oplysning om egne og forældres økonomiske forhold – det var nemlig også diskvalificerende at have forældre med for høj indtægt.

Det skal i sandhedens interesse erkendes, at alle klarede sig, men mange havde svært ved det. Der var mulighed for lån i bank eller sparekasse, men det var betinget af, at man kunne stille med kautionister. Der kunne være mulighed for lån hos familie, og endelig kunne der være mulighed for arbejdsindtægter af højst forskellig art. Medicinerne kunne klare sig efter 1. del ved hjælp af lægevikariatet – mange sprogstuderende havde undervisningsarbejde bl.a. ved Studenternes kursusvirksomhed, der senere blev til Folkeuniversitetet – også oplysningsforbundene gav arbejde til studerende. Mere løse

indtægter kunne erhverves ved salg af juletræer, modelarbejde på amatørmalekurser, papirindsamling m.v. Ganske mange studerende hentede sig en indtægt ved manuduktion af medstuderende.

Med hensyn til beskatning af indtægterne blev der ikke gjort forskel, i det stykke var studerende ligestillede. Man kunne endog løbe ind i et dobbeltbeskatningsproblem, når en indtægt i Sverige, beskattet der, også gav anledning til beskatning her i landet.

Det var dyrt at gå i byen; et budget på 250 kr. om måneden var for let at vælte, og en guldbajer, der hos købmanden kostede 1 kr., kostede på restaurant 3 eller 4, så man blev hjemme. Teatret var en mulighed, selv om pladserne på galleriet var meget ubekvemme, men desværre faldt kvaliteten efter Henning-Jensens bortgang ret beklageligt. Byorkestret havde vanskelige kår. Thomas Jensen havde lige – og med rette – kaldt Scalasalen for en dårlig vittighed. Nattelivet var koncentreret til restaurant »Århus-Hallen« og »Maritza«, men morskaben var begrænset. »Den jyske Opera« fungerede kun i korte perioder, og det var løfterigt, men ikke nok. Alt i alt må karakteristikken dengang af Århus som »en død by« siges at være berettiget. Der var liv i de større og mindre cirkler, som udgjordes af foreninger, klubber og familier, og for os studerende var der liv i foreningerne på universitetet, men cirklerne fornemmedes ret lukkede, studenterne var en slags trækfugle, også set fra rådhuset, hvor man ikke vurderede studenter på samme grundlag som andre ved ansøgning om børnehavpladser, vuggestuepladser etc. Det var næppe typisk århusiansk, men et tidens træk.

Studieordningen

De sidste 2 1/2 år i byen var prægede af mange vikariatet, og jeg havde for mit vedkommende lagt foreningsarbejdet på hylden.

Men så kom den nye studieordning. Fakulteterne i København og Århus havde gen-

En af blokkene i boligforeningen »Ringgården«s byggeri på Fuglesangs Allé. De tæt placerede altaner med deres glasstavører, der skulle skærme beboernes »privatliv«, leder ganske rigtigt tanken hen på en »lydmur«.

Århus kommunes biblioteker,
Lokalhistorisk samling.

nemført en revision af den hidtidige studieordning, og det var velbegrunder, men man havde ikke, trods kraftig opfordring fra studenterrådene, søgt at inddrage de studerende i overvejelserne, og resultatet var mere en forandring end en forbedring. På nogle punkter endda en klar forringelse, eksempelvis havde man sammenlagt eksamen i 2.delsfagene til en stor, afsluttende eksamen, hvilket nok var den primære årsag til, at studenterne reagerede og truede med undervisningsboycot.

Der blev afholdt en del protestmøder, men der blev også indledt et udvalgsarbejde, hvor man fra studentside fremsatte nogle ændringsforslag, udelukkende motiveret med en bedre tilrettelæggelse af undervisningen og studiets indhold med henblik på den kommende beskæftigelse som læge. Der var ikke noget forslag om indskrænkning af pensum, men der var konstruktive forslag til en mere hensigtsmæssig placering af de enkelte fag i studieforløbet. Og så ønskede man naturlig-

vis 2.dels eksamen delt igen i en 2. del A og en 2.del B, så man undgik den helt igennem upraktiske mammuteksamen til sidst.

Selv om den ny studieordning ikke berørte mig, følte jeg mig engageret af debatten, som jeg aktivt deltog i, blandt andet med et forslag om undervisningsboycot med det ene formål at opnå en dialog med fakultetet. Men der var ikke tilstrækkeligt fodslag i forsamlingerne til at tage et så drastisk skridt, og man opnåede da heller ingen ændringer, men man holdt nogle velbesøgte protestmøder, og retfærdigvis skal det nævnes, at fysiologen, professor Søren Ørskov, støttede os bravt. Derimod vil jeg sent glemme, hvorledes det lykkedes Jyllands-Postens medarbejder, Erik Bostrup, der havde overværet et møde og hørt på de mange argumenter, helt at se bort fra, at alle talte for en forbedring af studieforløbet, kvaliteten af undervisningen og af studiets indhold. I stedet skød han i sin avis studenterne nogle selvopfundne motiver i skoene.

Dengang kunne man ikke vide, at der var tale om en særlig journalistisk kvalitet, som i andre sammenhænge har givet fine kollegiale priser. Personligt troede jeg, der var tale om et udslag af behagesyge i forhold til de professorer, han i rigt mål konsulterede i forbindelse med sine egne artikler.

Politik

I årene efter 1945 havde vi oplevet en række skuffelser. I Østeuropa havde kommunisterne brutalt tilrevet sig magten og indført etpartistyrede politistater. Marxismen trivedes tydeligvis dårligt i frihed.

Danmark havde som en naturlig konsekvens tilsluttet sig NATO, og friheden havde vi bevaret, men den optimisme som prægede os i 1945, var for mit vedkommende afløst af en lede ved politikernes kompromispolitik og underhåndsaftaler. En sen nattetime prøvede jeg at skitsere en mere demokratisk samfundsform, hvor de politiske beslutninger altid var i overensstemmelse med, hvad

vælgerne ønskede. Denne epokegørende »nyskabelse« kunne jeg naturligvis ikke holde for mig selv, men talte med blandt andre min medstuderende, Claes Flach, om den. Derved erfarede jeg, at retsforbundet forlængst havde en helt tilsvarende valgreform i sit parti-program, og jeg fattede naturligvis interesse for partiet. Jeg var med til en lang række studiekredsmøder, som imidlertid ikke aktiverede mig væsentligt, og jeg var nok lidt skuffet over, at valgreformplanerne ikke havde samme prioritering som en jordreform. Derfor var jeg heller ikke særlig motiveret for at gå ind i en studenterfraktion, som stud.mag. Ib Christensen, senere landsformand for partiet, ønskede at skabe. Men programmet tiltalte mig fortsat, og jeg var godt tilfreds med, at partiet engagerede sig i regeringssamarbejdet i 1957, og havde ingen forståelse for, at vælgerne svigtede det ved det efterfølgende valg til trods for regeringens udmærkede resultater.

De var i det store og hele ingen større interesse for politik blandt de studerende, og de politiske studenterfraktioner havde kun beskeden tilslutning. Derimod var der generelt en interesse for saglighed og for fagenes og universitetets trivsel. »Professorvældet« var på ingen måde entydigt upopulært, hvorimod usaglige afgørelser og mangel på engagement i problemerne var afskyvækkende. Dengang som nu.

Afslutning

Birgith og jeg var så heldige, at vi fik en

lejlighed i »lydmuren«, det populære udtryk for »Ringgaarden«s nyopførte blok på Fuglesangs Allé, 20 opgange og 7 etager. Det var så meget dyrere end de ældre boliger, at ventelisten blev tømt, så vi fik chancen. Lejligheden var på 2 værelser med bad, 172 kr. om måneden incl. à conto varme + indskud. Vi var glade for det og fortrød aldrig, at vi satte os for en stor boligudgift.

Derimod smertede det mig at høre fra Karlåges hustru Britta, ansat på »Ringgaarden«s kontor, at man der bevidst chikerede studerende ved at sende dem 3. rykker straks, hvis de kom bagud med huslejen. Det kunne jo let ske, hvis man på grund af midlertidigt ophold uden for byen under vikariat, feriarbejde eller lignende, glemte at betale sin husleje forud.

Selvom vi bestemt ikke havde meget at slå til side med, følte vi os ikke fattige, og da slet ikke tilværelsen fattig, tværtimod, men det er indlysende, at vi gav næsten totalt afkald på enhver form for luksus, både i den daglige husførelse og i forbindelse med fester og ferie. Således tilbragte vi en nytårsaften med Karlåge og Britta i deres lejlighed på Paludan Müllersvej, hvor vi fra altanen kunne nyde udsigten ud over det sydlige Århus med masser af fyrværkeri, en masse penge brændt af på én aften til fryd for øjnene og skade for ørerne. Vort fattige bidrag bestod i, at Karlåge, mens vi andre spændt og højtidsfuldt iagttog ham, hævdede sin højre hånd og – tændte sin lighter. Vi var alligevel også med.

Århus viste vejen En københavnerdreng kom med i det århusianske opsving

Tiden er 1955. I maj måned havde jeg det held at blive optaget på Århus Teaters elevskole. Vi var firs, der gik til optagelsesprøve, og to kom ind. Forresten blev den fhv. tyske filmdiva Hanne Smyrner og jeg optaget samtidig. Om vi var de dygtigste? – Jeg skal ikke kunne sige det, men heldige, det var vi i hvert fald.

Min tid i Århus holdt jeg meget af. Byen var i rivende udvikling i midten af halvtredserne. Og min kommende arbejdsplads, Århus Teater, var under ombygning. Århus var begyndt at satse på sit kulturliv, ikke mindst på grund af Arthur Ilfeldt, som blev en strålende foregangsmand for de tre landsdelsscener i Odense, Ålborg og Århus. Hvor elsket Ilfeldt var, kunne vel diskuteres. »Mac Arthur« blev han kaldt, og mange var vel lidt bange for ham. Men det er helt klart, at Landsdelsscenernes historie aldrig kan skrives, uden at han nævnes som en foregangsmand for disse spændende scener.

Men tilbage til Århus og til halvtredserne. – For en københavnerdreng var det naturligvis en stor omvæltning at rykke ud fra hovedstaden. Men jeg har aldrig fortrudt, at det netop blev i Århus, jeg startede. Halvtredserne var en kold tid, og København var på den tid svær at »varme op« – rent kulturelt. Teaterlivet var stagnerende, mange af byens scener lukkede, publikum svigtede osv.osv. Nej, det er ikke fattigfirserne, der tales om, men halvtredserne! Nå, jeg blev installeret hos min onkel og tante i »Kildegården« i det

sydlige Århus. Jeg boede i et stort kælderværelse med egen indgang. Det var sikkert rart for min onkel og tante at have den forfløjne skuespillerelev lidt på afstand.

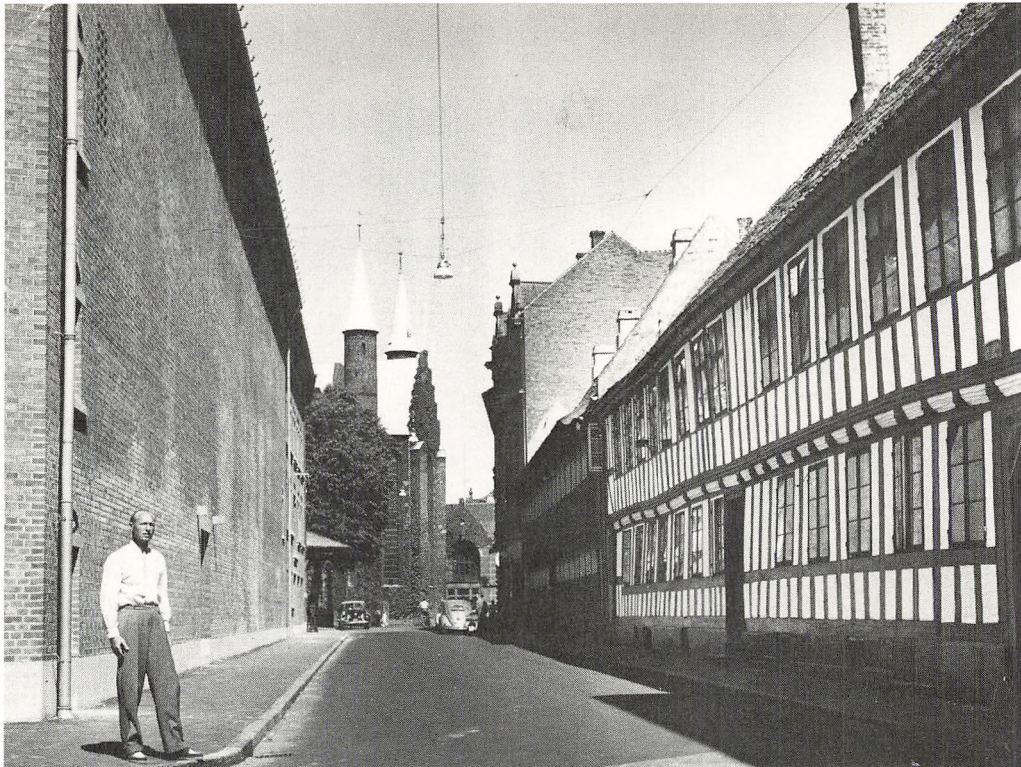
For selv om vi havde travlt på skolen, gik man jo ikke lige hjem efter aftenens forestilling. Man slog gerne et slag over Skolegade og gik ind og fik en bajer hos Uffe i Teaterbodegaen. Andre gange tog man hele »dødsruten«, hvor der blev startet hos Uffe med hans legendariske biksemad, derefter en lille tur på Pinds café, et lille smut ind på færgekroen hos Cosmy og Thyra Miehe for så at slutte af på Maritza og Den blå Fugl. Men disse besøg var der kun råd til den dag, der var gageudbetaling.

For at læseren nu ikke skal tro, at mine ti år i Århus var ét stort værtshusbesøg, skal jeg nu vende tilbage til mit arbejde i byen med den smukke indsejling.

Vor elevskole var ikke den allermest velorganiserede dengang. Men der blev heller ikke satset store beløb på de unge skuespilleres uddannelse. Vores læretid fandt for det meste sted »på brædderne«, det vil sige, at det, vi lærte mest af, var at være med i forestillingerne på teatret. Det skete naturligvis jævnligt, at der var elevskole om eftermiddagen. Ellers måtte vi selv arbejde. Og det satte jo virkelig selvdisciplinen på en hård, men nyttig prøve.

Man må jo huske på, at Århus Teater, der dengang kun havde én scene, spillede 12 forestillinger pr. sæson. Det vil sige, at en

En del af »dødsruten«, en del af Skolegade, fotografere- ret i anledning af teatrets første store ombygning med Scala, koncertsal og bio- graf, med nye skuespiller- garderobes, værksteder og lokaler for Statsradiofonien. T.v. lrs. Arthur Ilfeldt, te- atrets formand 1952-73. Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

måneds prøvetid dengang var en luksus på Århus Teater. Godt, at det er lavet om. Med så stramt et prøveforløb var det jo klart, at de dramatiske lærere, der alle var skuespillere ved teatret, havde svært ved at overholde skemaet på skolen, da de jo i lange perioder havde prøver til langt ud på eftermiddagen og spillede om aftenen.

Som elever blev vi også udnyttet til at »gå i lys« for instruktøren, ligesom vi blev brugt som påklædere, når det var nødvendigt. Vi tog naturligvis ikke skade af denne udnyttelse. Men jeg tror, en bredere og intensere undervisning i basisfagene er langt sundere. Man kan sige, at teaterskolerne i dag mangler praktisk arbejde til eleverne, mens vi manglede meget på det teoretiske plan. Det er den gamle historie om pendulet, der svinger. Men jeg er nu glad for, at vor elevtid er erstattet af en mere målrettet uddannelse.

Allerede det første år var jeg med på scenen hver eneste aften, undtagen i de store helligdage omkring jul og påske.

Min første sceniske opgave var i et nyt dansk stykke af Leck Fischer. Det hed »Magtens brød«. Jeg var et sendebud, der kom ind i slutningen af første akt og sagde: »Prokonsul Gajus Maximus?« Der blev svaret »ja«. Så afleverede jeg en depeche og forsvandt hurtigt. Næste dag stod der i Jylland-Posten: »Det komplet katastrofemæssige sås og hørtes heldigvis kun i glimt. En ung mand med et brev. Er det teaterhistoriens klassiske debut-uheld? Vi må håbe det. Latteren beherskedes nobelt«. Det var Jens Kruuse, der havde forfattet den svada. Jeg læste den om og om igen, og depressionen sænkede sig ned over mig. De næste tre dage sneg jeg mig langs husmurene. Jeg havde en fornemmelse af at måtte være genkendt, og at disse linier

Preben Harris som drengen
i Samuel Becketts »Vi venter
på Godot« (april 1956).
Fra v. Gunnar Stryhn –
Vladimir og Wm. Kno-
blauch – Estragon.
Her efter »Århus teater 1900-
1975«.

Forførelsesscenen fra Moli-
ères »Tartuffe« (nov.
1962), som Harris iscenes-
atte, og som både var på
turné og blev spillet på Hel-
singør teater i Den gamle
By.
Her efter »Århus teater 1900-
1975«.

I Århus teaters seneste jubi-
leumsbog kaldes Benjamin
i Strindbergs »Påske«
(april 1956) for Preben
Harris' debut. Her ses han
med Aase Lundbye – Eleo-
nora (også debut) og Wm.
Knoblauch – Linkvist.
Her efter »Århus teater 1900-
1975«.

var et samtaleemne, som optog hele den tea-
terinteresserede del af Århus by.

Snart var de første hug glemt, og jeg kom
med som drengen i det første absurde stykke,
der blev spillet i Danmark, nemlig Samuel
Becketts »Vi venter på Godot«. Det blev en
stor succes for os alle. Blandt publikum var
der vilde diskussioner. Man følte sig hensat
til Ibsens urpremiere på »Et dukkehjem«. Aviserne
havde en daglig rubrik, hvor læsere diskuterede
stykket og den mening, forfatteren måtte have
haft med at skrive det. Det var virkelig en debut,
som brændte sig fast i ens erindring. Blot et par
år efter skulle jeg på vor Ung Scene og Forsøgsscene,
som nybegt instruktør, være fødselshjælper for en
masse af tidens avantgarde. Tardieu, Ionesco,
andre ting af Beckett, Pinter, Albee og Obaldia
fik deres professionelle førsteopførelse i Århus.

Blandt andre store oplevelser i mine første
år som skuespiller var jeg så heldig, at jeg tre
gange fik lov til at stå sammen med Bodil
Ipsen på en scene. Jeg var hendes lille »føl-
gesvend«, der hver aften fulgte hende tilbage
på hotellet, efter at hun havde spillet.

En bestemt oplevelse med fru Ipsen, som
man kaldte hende, var, da hun på scenen
uhjælpeligt gik i stå. Efter en lang pause
kigger fru Ipsen fast ned i sufflørkassen for
at få hjælp, men da hun havde sprunget så
meget frem og tilbage i teksten, at suffløsen
var i fuld gang med at blade, blev fru Ipsen
rasende, kiggede ud på publikum med en
beklagende mine og sagde: »Man sku fanme
tro, det var en hemmelighed!«

Inden jeg fik opgaven med at starte Ung
Scene og Forsøgsscene i tilknytning til Århus
Teater, var vi nogle stykker fra elevskolen,
der hver morgen tog rundt på skolerne med
et oplæsningsprogram. Vi mødte på skolens
lærerværelse klokken lidt i otte og gik derfra
igen ved nitiden. Derefter hurtigt tilbage på
teatret, hvor vi havde dans og afspænding.
Et kort bad klokken ca. halv to og så til prøve
på scenen til fire. Derefter elevskole igen,

hvis der ikke var lang prøve til klokken seks. Så fulgte aftenforestillingen klokken otte, og bagefter var der så fri til næste morgen klokken halv otte. Man kunne godt kalde det hårdt, men det tænkte vi ikke så meget på. Vi havde det skægt. Tænk, at have arbejde og hobby i ét! Det ville vi gerne slide lidt ekstra for at bevare.

Så begyndte jeg for alvor at sætte i scene. Det startede i 1959 med Tardieus »Stemmerne«. Derefter fulgte »Krapps sidste bånd« af Samuel Beckett med John Hahn-Petersen i hovedrollen. Med samme hovedrolle-indehaver opsatte jeg Albees »Zoo Story«, hvor også Troels Munk fik et gennembrud som den pæne, borgerlige Peter. John Hahn og jeg har altid fulgtes ad, og dengang var vi begge vildt optaget af »den absurde bølge« i teatret.

Efter de absurde fik Poul Petersen den idé, at han ville hjælpe det unge hold på teatret igang med Molières »Tartuffe«. Jeg var lige blevet gift, og min kone og jeg rendte rundt i vores lejlighed og hængte gardiner op. Pludselig ringede det på døren. Det var selveste teaterchefen, der stod udenfor med et manus i hånden. Betuttet bød jeg ham indenfor, og midt imellem flyttekasserne overrakte ham mig, med en mildest talt flot håndbevægelse, Molières »Tartuffe«. Derefter tilbød han mig, at jeg skulle sætte stykket i scene. Først bliver man smigret, senere glad, men hurtigt overvældes man og bliver bange. Nå, men ubeskedent, som man er, siger man endelig »ja tak« til den spændende opgave. Den gik hjem, som man siger. De frygtede sammenligninger udeblev, og Jens Kruuse havde i Jyllands-Posten hentet superlativerne frem.

Nu skete der noget mærkeligt. Min interesse for at spille komedie forsvandt. Jeg havde spillet med i mange stykker: Bl.a. Benjamin i Strindbergs »Påske«, Cliff i »Ungvrede« af Osborne og mange andre ting, men helheden, der altid havde haft min store interesse, kom nu helt i fokus. Når jeg prøvede på en forestilling som skuespiller, kiggede jeg

mere på lyssætningen og på den måde, instruktøren havde udformet sine arrangementer. Kort sagt, interessen for helheden havde grebet mig, og jeg måtte vælge. Det blev naturligvis instruktøren, der sejrede til fordel for skuespilleren. Det gør heller ikke noget, kan jeg allerede høre den ærede læser mumle.

Nu gik det slag i slag, som det så malende hedder i erindringslitteraturen. Nu kom nogle frugtbare år, hvor jeg iscenesatte en masse spændende stykker. Fra denne tid kan jeg ikke lade være med at nævne Pinters intense og lammende »Fødselsdagsselskab«. Her havde jeg for første gang min på én gang frygtede og elskede lærer fra elevskolen, Gyrd Løfqvist, med i en forestilling. Siden har han været en skattet medarbejder alle de steder, jeg har været leder.

Så forsvandt Poul Petersen efter megen ballade, og chefstolen blev overtaget af Allan Fridericia. Han havde mange gode intentioner, selv om han måske, diplomatisk sagt, ikke var noget organisatorisk geni, men det var ham, der tog det forfriskende initiativ at ansætte nogle store malere, som kunne være med til at 'befrugte' forestillingerne. Her indledte jeg et spændende samarbejde med maleren Preben Hornung. Han lærte mig ganske simpelt at se på en anden måde. Sammen lavede vi Büchners pragtfulde fragment »Woyzeck« og Brechts underfundige og ondskabsfulde komedie »Huslæreren«. Fra den periode, i midten af tresserne, skal heller ikke glemmes Danmarks-premieren på Dario Fos »Ærkeengle laver aldrig fiduser«. Her blev vi virkelig alle sat på en hård prøve. Med den professionelle klovn, Armand Mische, som en klog og erfaren lærer i faldteknik, fik vi med John Hahn, Gyrd Løfqvist, Hanne Ribens og Elin Reimer lavet en skæg forestilling, som trak lige så godt som forårsoperetten. Den hed for øvrigt »Friederike«. Du store for en rædsel!

I juni 1963 starter vi Svalegangen. Det var Danmarks mindste teater, beliggende i en

Svalegangens direktion samlet til forhandling i gården til Vestergade 38. Fra v. antikvarboghandler Finn Beckmann, skuespillerne John Hahn-Petersen, Preben Harris og Gyrd Løfquist.

Århus kommunes biblioteker,
Lokalhistorisk samling

idyllisk gård med et lille, poetisk baghus i den romantiske del af Vestergade. Nu er husene revet ned for at give plads til en strømlinjet burgerbar og et ditto møntvaskeri.

Måske er de tre år på den gamle Svalegang de kæreste minder fra min tid i Århus. Vi var fire direktører på Danmarks mindste teater! Først den elskelige antikvarboghandler Finn Bøckmann, i hvis bagbutik vi havde indrettet vor garderobe mellem førsteudgaver af Ibsen og Georg Brandes og sjældne kobberstik fra Shakespeares skuespil. Der var en hygge og en hjertelighed i Bøckmanns rodede, men stemningsfulde butik. De andre direktører var John Hahn-Petersen og Gyrd Løfqvist og så mig. Grunden til, at vi var så mange, var nok, at vi, langt før det blev moderne, havde indført demokrati på arbejdspladsen.

Finn Bøckmann tog sig af økonomien. Han havde ansvar for billetregnskab og håndørerne, der kom ind fra kaffesalget på første sal. Billetregnskabet havde én cigarkasse, kaffesalget en anden. Det var for øvrigt den nuværende direktør for Århus Teater, Palle Jul Jørgensen, som i de år sørgede for kaffeudskænkningen i pausen. Han og hans kone solgte også billetter fra klokken halv ti om aftenen fra en udskæring i en dør i kælderhalsen mellem forhus og baghus. Vore forestillinger startede nemlig ved halveleven-tiden om aftenen, da vi jo skulle være færdige på Århus Teater først, men det afskrækkede ingen. Ikke engang de gamle abonnenter fra det fine teater nede på Bispetorvet lod sig afskrække af det sene spilletidspunkt. Næh, det var 'in' at gå i Svalegangen.

Gyrd tog sig i høj grad af det bygningsmæssige. De praktiske bænke, vi benyttede i tilskuerrummet, havde han kreeret, ligesom han indrettede pausebaren. John Hahn-Petersen var mand for billetpriserne. Han opdeltede den lille sal i forskellige prisgrupper og opfandt »luftgyngen«. Det var tre pladser, der kostede en tier pr. stk. Pladserne var

skruet ind i væggen på trappen op til pausebaren på første sal. Senere opfandt han nogle trappepladser, som garanteret må have givet den navnkundige professor Thomassen en masse ekstra kunder, da publikum mindst måtte pådrage sig en diskusprolaps, hvis man overværede en forestilling fra en af de pladser. John havde dog også bestemt, at de kun skulle koste en femmer.

Jeg skulle tage mig af repertoire. Ikke enerådigt, naturligvis, men min opgave var at samle stof sammen og skaffe kontakt med de nye danske forfattere. Det var altså her på Svalegangen, at kimen til min store interesse for at spille dansk blev lagt.

På »annekset« hende på Bispetorvet var de lange knives nat i gang. Bestyrelsen var utilfreds med Allan Fridericia. Personalet var delt op i mange, små grupper, der intrigerede mod hinanden. Gudskelov at vi havde Svalegangen! Vi var så dejligt fri for al den halløj. Intriger har vist heller aldrig været min sag. Jeg har svært ved at huske den ene fra den anden og er vel i bund og grund for primitivt et gemyt til den slags teateraktivitet. Derimod kender jeg kolleger helt op i teaterchef-klassen, der faktisk er bedst i den slags sammenhænge, men nok om det.

I 1966 overtager Edvin Tiemroth Århus Teater med Bjarne Forchhammer som souschef. Jeg blev sat til at iscenesætte Klaus Rifbjergs og Jesper Jensens poetiske og charmerende revyspillene »Hvad skal vi lave?« Det gik længe på teatret, og jeg fik tilbud om at lave forestillingen på TV. Århus havde lige fået sine nye studier oppe i Rosenkrantzgade, dér hvor Svalegangen nu har til huse.

Den blev indspillet og ret hurtigt udsendt. Nu var der lagt i kakkelovnen til os. Af spinatfuglene fik vi ros. Der var vundet nyt land for revyen osv. osv., men på ledersiden i bl.a. Berlingske Aftenavis foreslog man, at Klaus Rifbjerg, Jesper Jensen og Preben Harris skulle formenes adgang til Danmarks Radio. Jo, reaktionerne var så hæftige, at en vis boghandler Låge fra Frederikshavn kaldte

Fem hoveder af fem medvirkende i Jesper Jensens og Klaus Rifbjergs revykomedie »Hva' skal vi lave?« (marts 1966) med musik af Bent Axen og iscenesat af Preben Harris. »... teater, det er at smide ord i hodet på noen, der sidder og glø« – og det blev frederikshavnerboghandleren bitter over, i al fald over »visse« ord.
Fra forestillingens program.

Medvirkende:

HUN 1:
Crista Rasmusen

HAN 2:
Gyrd Løfvist

HAN 1:
Erno Müller

HAN 3:
Jørgen Buckhøj

Længste ophold efter 1. akt

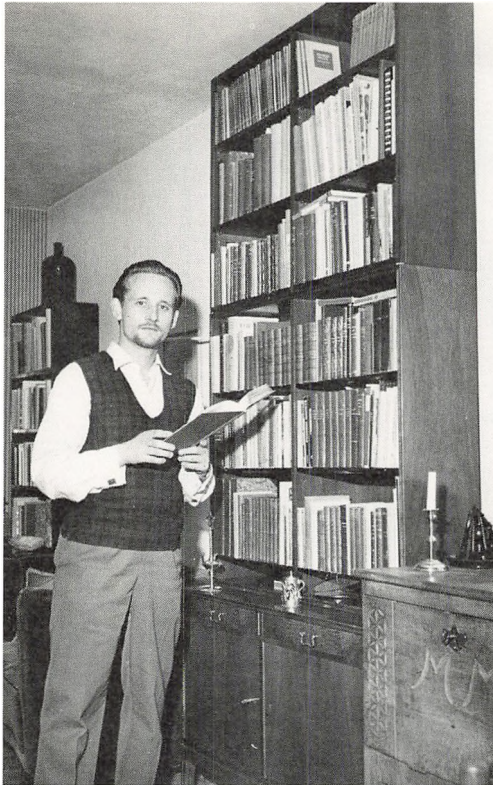

HUN 2:
Bende Harris

Spilletid ca. 2 timer

Preben Harris i sin stue i Gl. Munkegade, fotografert nov. 1960 i anledning af et teaterbesøg i London og planer om en dansk kammer-musical. Skægget var anlagt i forbindelse med en rolle i Shakespeares »Macbeth«.

Århus kommunes biblioteker,
Lokalhistorisk samling

det danske folk til kamp mod den om sig gribende »røvkultur, som med sine selvbestaltede kulturpaver vandt indpas i medierne«. I sandhed en ordentlig mundfuld.

Læserbreve i BT, lokalradioen, ja selv TV blev involveret, og alle blev så nysgerrige, at en snap reprise blev gennemført. Hvis man så forestillingen i dag, ville folk nyde denne lille, poetiske gang ping pong.

Vi blev i denne periode interviewet. Vi måtte svare på angrebene, vi måtte demtere falske påstande, og andedammen blev delt på midten: På den ene side stod de rettænkende, Danmarks uskyldige befolkning. På den anden side de selvbestaltede svinske kulturpaver! Jo, i årene omkring rindalismens opståen var argumenterne groft forenkledede.

Da stormen havde lagt sig, blev der ved en nattefest på Svalegangen overrakt mig en indrammet middagsinvitation fra år 1879.

Bøckmann havde fundet den i en af sine antikvariske bøger. Under den formfuldendte indbydelse stod der følgende (det skal lige bemærkes, at det også var trykt): »PS: Diskussion af 'Et dukkehjem' under middagen frabedes!« Ak ja, tiderne forandrer sig, men reaktionsmønsteret forbliver det samme århundrede efter århundrede.

Ved samme nattefest bankede Finn Bøckmann højtideligt på sit glas, rejste sig og proklamerede den glædelige meddelelse, at gagerne på Svalegangen var steget med fem kroner pr. aften. Vi skulle altså nu oppebære den fyrstelige gage af fem-og-fyrrer kroner pr. aften. Stort bifald. Bøckmann åbnede en flaske god cognac hjemme fra privaten, og vi skålede.

Jeg kom i de næste år til at arbejde mere og mere uden for Århus. Det var i årene omkring 1963. Men alligevel blev vi boende i byen. Vi havde slet ikke lyst til at flytte. Vi havde i de sidste år boet i Risskov i et lille hus på Permelillevej. Det var helt klart, at jeg skulle videre. Jeg havde været i Århus i lang tid, men at tage konsekvensen og bare flytte fra byen og tilbage til den store hovedstad, var vi ikke så interesseret i.

I lang tid udskød vi beslutningen om at flytte fra byen. Vi holdt for meget af den. Vi kunne næsten ikke tænke os, at vi skulle undvære vandringerne langs vandet ved Risskov, men så sandelig også i den anden ende af byen, nemlig ude ved Moesgård. Det terræn med de store græsbanker og træer, der spejler sig i havet, er dansk landskab, når det er allersmukkeste.

Men efterhånden var det en sjældenhed, at jeg var hjemme. TV-arbejdet i København og mit kommende job som teaterchef i Gladsaxe lagde mere og mere beslag på min tid, og vi måtte rive teltplæne op. Vi forlod Århus i 1967, og københavnerdrengen vendte tilbage til København. For øvrigt sammen med en masse af kammeraterne fra Århus Teater, som jeg havde engageret til den københavnske forstadscene.

Tit og ofte taler vi om de gode år i Århus. For mig var det ikke alene nogle gode år. Århus gjorde mig voksen. Byen var rammen om de vigtigste år af min teaterkarriere. Der viste man mig tillid. Der fik jeg en masse chancer. Og jeg var med til at lave mange spændende ting. Det var også mærkeligt at forlade en by, der var i så rivende en udvikling.

Århus bliver kaldt smilets by, men den er langt mere end det. Det er en levende kulturby, hvor teater, universitet og musik- og værtshusliv er med til at præge byen på en god og givtig måde.

Min far bor stadig i Århus, men jeg kommer der ikke så tit mere. Travlheden sætter naturlige grænser for ens chancer for at rejse uden for embeds medfør. Men når jeg kommer der, føler jeg en glæde over at være tilbage ved udgangspunktet. Det var her, mit voksne liv startede. Og jeg kunne ikke have fået bedre betingelser end i Århus, der tog så godt imod mig i de kolde halvtredserne.

Byen gav mig selvtillid og masser af varme og kammerater for livet.

Handling gi'r forvandling

En dag i foråret 1964 sad jeg i toget på vej mod Århus iført mit bedste tøj: Spadsere-drugt med stram nederdel, cardigansæt og nylonstrømper. På fødderne spidse, spidse højhælede sko. Dertil en ordentlig gang lak i håret og en lille håndtaske i en farve, der matchede til skoene.

Jeg var lige blevet udlært som kontorassistent i et firma i Vejle, havde søgt tre stillinger i Århus, som lød spændende, og var blevet indkaldt til samtale hos dem alle tre. Det var dengang!

Den første aftale var om en stilling som ikke-videnskabelig assistent på Filosofisk Institut på Århus Universitet. Jeg begav mig op ad bakken, checkede, at sømmen på strømperne sad lige og indfandt mig til den aftalte tid på professor Justus Hartnacks kontor.

Det blev en meget kort samtale. Før jeg selv var klar over, hvad der egentlig var sket, var jeg på vej ned ad bakken igen. For at købe en skrivemaskine til mit nye arbejde. De to andre aftaler måtte jeg så ringe afbud til.

Mit første arbejde som udlært begyndte den 1. juni 1964. Jeg var den første sekretær, Justus Hartnack havde, så bortset fra den nye skrivemaskine var der ingen verdens ting. Ikke engang et sted, hvor jeg kunne sidde og arbejde. I løbet af sommerferien blev der smækket et lille glasbur op i det ene hjørne af instituttets kombinerede bibliotek og læsesal. Jeg var ganske godt tilfreds med arrangementet – eget kontor! – men de studerende var vist ikke så glade for det.

Der er ca. 70 km mellem Vejle og Århus, men der var lysår imellem det miljø, jeg var

vant til, og miljøet på Århus Universitet. Det tætteste, jeg var kommet til en akademisk person, var en pige, jeg kendte, hvis bror gik på studenterkursus. Og han dumpede oven i købet. Lærlingetiden i Vejle var gået med at fakturere, bogføre og spise kager sammen med de andre damer på kontoret. På universitetet sad jeg for mig selv og skrev filosofiske manuskripter af og læste korrektur på bøger, som jeg ikke forstod en brøkdal af. Så også arbejdsmæssigt var det en stor forandring.

Per Thyge, som dengang var kandidatstipendiat på instituttet, viste mig til rette i de uvante omgivelser og gjorde sit til at afmystificere foretagendet. En dag sagde han: »Jamen, kan du ikke se, at mens du sidder og sveder i det glasbur der, kan jeg ligge i solen ude ved Åkrogen og arbejde?« Det måtte jeg jo indrømme, der var noget om. Og selv om jeg godt kunne lide mit arbejde, var jeg vist alligevel lidt misundelig på ham.

Min kæreste Erik og jeg flyttede ind i to møblerede værelser på førstesalen i en villa i Langelandsgade 123. Vi skulle hver betale 150 kr. om måneden, og det var noget dyrere, end vi var vant til. Der boede også et andet par deroppe, og vi var fælles om et par kogeplader på gangen og et badeværelse. Senere fik vi en rigtig lejlighed i Ny Munkegade 68. En lille to'er med et bruttoareal på ca. 40 kvadratmeter, gennemgangsrum og toilet på bagtrappen fælles med naboen. Lejligheden lå i stueetagen i baghuset, så der kom faktisk aldrig sol. Til gengæld kostede den kun 143 kr. om måneden.

Vi kunne nu begynde at anskaffe vore egne møbler, én ting ad gangen, efterhånden som vi fik råd. Vi bestemte os for møbler i ege-

*Som jeg så ud, da jeg blev
gift den 18. september 1964.*

træsfinér med udskæringer og blyindfattede ruder, en slags efterligning af gamle renæssancemøbler. Der var ikke plads til dobbeltseng i lejligheden, så vi erhvervede en mørkeblå sovesofa hos Sterling Møbler i Vestergade. Den var nem at slå ud og behagelig at sove i, sagde de i forretningen. Den var nu hverken det ene eller det andet.

Nu, hvor jeg for første gang fik en ordentlig løn, kunne jeg begynde at tænke på at købe udstyr. Idealet var 12 af hvert, men jeg satte kun på 6, måske 8 af hvert. Som det fine stel valgte jeg »Gemini« i kongeligt porcelæn og krystalglas af mærket »Antik«. Spisebestikket blev »Farina«; jeg ville helst have haft tretårnet sølv, men det blev altså kun til plet. Jeg græd, da den første frokosttallerken gik i stykker.

Dagene gik med at arbejde, købe ind, lave

mad, gøre rent, vaske, alle de dagligdags gøremål. Om aftenen måske et strikkesøj eller en bog fra bogklubben »Union«, som vi havde meldt os ind i. Vi havde endnu ikke fået fjernsyn. Hveranden onsdag fik vi besøg af det par, vi havde lært at kende i Langelandsgade, drak kaffe og spillede kort. Hveranden onsdag gik vi over og besøgte dem. En sjælden gang var vi ude at spise eller danse, som regel på Rico i Bruunsgade.

Dér i sommeren 1964 havde jeg et påtrængende og uforklarligt behov for kold kartoffelsalat og røde pølser. Jeg tog bussen hele vejen ned til Banegårdens cafeteria for at få min lyst styret; af en eller anden grund skulle det være dernede. Helt uforklarlig var denne lyst nu ikke; for jeg vidste godt, at jeg var gravid.

Jeg havde besluttet mig til ikke at få barnet. Og det var et problem dengang, en halv snes år før den fri abort. Selv om jeg lige var kommet ind med fire-toget, var jeg dog klar over, at med fast arbejde, fast bopæl og en fast fyr, der oven i købet gerne ville giftes, ville jeg aldrig få bevilget en legal abort. Jeg havde hørt, at der måske skulle være en mulighed på den private fødeklinik i Østergade. Men jeg undersøgte det aldrig, for jeg vidste, at det kostede flere hundrede kroner om dagen bare for en seng. En abort på det fri marked ville være betydeligt billigere.

På trods af at jeg næsten lige var flyttet til byen og ingen forbindelser havde, lykkedes det gudskelov forholdsvis hurtigt at skaffe en adresse. Det var en mand, der hed Holm, som havde kontortid på Passagevinstuen om eftermiddagen. Jeg skulle bare gå derned og lave en aftale med ham. Det lød meget enkelt. Men der var bare det, at en pæn pige i det herrens år 1964 ikke gik alene på værts-hus. Og jeg var en pæn pige – dengang. Så for mig blev det at gå alene ned på Passagevinstuen faktisk det mest skamfulde og mest ydmygende ved hele affæren. Men der var jo ingen vej udenom. En dag tog jeg mod til mig og gik derned. Der var tomt bortset fra servi-

tricen og tre mænd omkring et bord. Jeg satte mig skyndsomt hen i det fjerneste hjørne af lokalet, meget dårlig til mode og overbevist om, at de allesammen var klar over, hvad jeg kom efter. Hvad de sandsynligvis også har været.

Resten gik dog meget nemt. En af de tre mænd ved bordet var Holm. Han kom over og købte en sodavand til mig. Vi snakkede lidt sammen og fik hurtigt lavet en aftale. Vi skulle mødes uden for banegården en af de nærmest følgende dage.

Da dagen kom, tog jeg efter arbejdstid ned til banegården, hvor Holm stod og ventede. Det var en sen eftermiddag i august måned, stadigvæk varmt i vejret. Vi tog en taxa og kørte til et sted i byen, hvor jeg ikke havde været før. Senere kunne jeg genkende Trikotagefabrikkens lange mur på Silkeborgvej og identificere stedet som en af de røde boligblokke på den anden side af gaden.

Vi gik op til en af lejlighederne, og Holm låste op. Jeg troede først, han selv boede der, men der stod ikke Holm på døren. Vi gik ind i soveværelset og han forklarede, hvad der skulle ske. Med en plastikdims ville han snitte hul på fosterhinden og efter et stykke tid ville jeg begynde at bløde. På det tidspunkt skulle jeg tilkalde en læge. Han ville sørge for, at jeg blev indlagt til en udskrabning. Efter et par dage ville jeg være så god som ny igen, lovede Holm. Han foretog så indgrebet. Det var hurtigt overstået og gjorde ikke ondt. Jeg betalte ham de 500 kr., vi havde aftalt (ca. en halv månedsløn for mig). Inden vi tog en taxa tilbage til banegården, lagde han 50 kr. i en skål – som tak for lånet af lejligheden formodentlig.

Det gik for øvrigt nøjagtigt, som han havde sagt. Om natten sendte vi bud efter lægen, der fik en historie om et fald ned ad en trappe. Han lod, som om han troede på det, og ringede efter en ambulance. Fire dage på hospitalet og ingen problemer senere hen. Måske var Holm dygtig? Eller jeg var heldig?

30. juni 1966 var foreløbig sidste arbejds-

dag på Århus Universitet. Min mand (Erik og jeg var i mellemtiden blevet gift) havde fået et bedre arbejde i Odense, og jeg flyttede – lidt modvilligt – med derover. Mellemspillet i Odense varede fire år. Mens de andre fra min generation gjorde oprør, havde jeg travlt med lønarbejde om dagen og studenterkursus om aftenen. Sommeren 1970 hev jeg en studentereksamen hjem. På det tidspunkt havde jeg lavet mit eget, lille private oprør og var blevet skilt fra min mand. Og havde nået at finde en ny, der hed Flemming.

Vi blev begge immatrikuleret ved Århus Universitet; dog først fra efterårssemestret 1971. Efter studentereksamen rejste vi en tur ud i den store verden og flyttede derefter til Århus i januar 1971. I Odense havde jeg smidt kjolen og afskaffet det touperede hår. Nu var uniformen cowboybukser, T-shirt, sweater og langt, glat hår. I perioden, indtil universitetet startede, tog vi begge arbejde for at have lidt at stå imod med, når vi skulle begynde at læse.

Problemerne med at finde et ordentligt sted at bo var lige så store i 1971, som de havde været i 1964. Det første halve års tid boede vi på et lille værelse uden for byen og lagde samtidig billet ind på utallige annoncer for at få en lejlighed.

Til sidst lykkedes det at få en viceværtlejlighed i Studsgade 44. Flemming havde en håndværkeruddannelse, hvilket åbenbart var en stor fordel, selvom arbejdet hovedsagelig bestod af diverse former for rengøring og udskiftning af en pære i ny og næ.

Studsgade 44 blev bygget i 1936 og er således ny og moderne mellem gadens gamle huse. I modsætning til Ny Munkegade 68 var der masser af lys. Lejligheden lå på 4. sal, og der var udsigt over store dele af byen. Der var tre værelser, og ingen af dem var gennemgangsrum. Desuden var der badeværelse med badekar og altan både til gården og til gaden. Og den var billig: 440 kr. og 5 øre incl. varme. Herfra blev så fratrukket vores løn som vicevært på 100 kr.

Parti fra Studsgade fra januar 1973. Nr. 44 er ejendommen med altaner.

Da jeg flyttede fra min første mand, beholdt han alle møblerne, bortset fra fjernsynet og en bogreol. Flemming havde heller ingenting, så vi startede nærmest på bar bund. Vi købte en masse ølkasser, der dengang kun kostede et par kroner stykket, gik på loppemarked og lavede selv nogle møbler af spånplader, så vi efterhånden fik de tre rum fyldt godt op. Vi købte rispapirlamper og hængte fotostater og en tørret bjørneklo på væggene.

Et par måneder efter vi var flyttet til Studsgade, faldt vi over en artikel i »Rapport«, der handlede om kvarteret. »Her hersker volden«, stod der med store typer over et helsides billede, der ovenikøbet forestillede »vores« del af gaden.

Vi havde da også fået masser af advarsler fra familie og venner mod at flytte i Studs-

gade, og vi vidste selvfølgelig godt, at der var et veludviklet kriminelt miljø i området. Af og til hørte vi brudstykker af »underlige« samtaler, når vi færdedes i kvarteret, og aviserne havde jævnligt beretninger om overfald og narkotikamisbrug. Vi kunne selv se de mange ludere, der stod og trak i gaderne, og strømmen af mennesker, der repræsenterede forskellige udgaver af menneskeligt forfald.

Men vi følte os aldrig truet eller utrygge. Vi boede der, og kvarteret var nu engang som det var. Det mest generende var egentlig den uendelige række af biler, der kørte rundt i de smalle gader og først stoppede, når luderne holdt fyraften.

Fra vore stuevinduer kunne vi kigge ned på nogle gamle købmandsgårde (Studsgade 27-37), som byrådet havde besluttet skulle

rives ned. De var et sørgeligt syn og så ud, som om de hvert øjeblik kunne falde sammen af sig selv. De var ubeboelige, men blev alligevel brugt som overnatningssted for subsistensløse og tilfældige forbipasserende. En dag fik vi at vide, at de alligevel ikke skulle rives ned. Borgmester Bernhardt Jensen, der hele tiden havde været imod nedrivningen, havde pludselig fået skabt et flertal i byrådet for, at de i stedet skulle restaureres.

Badstuegade 21-27 og Klostergade 7 blev til gengæld revet ned. Torvet, der blev indrettet på hjørnegrunden, blev senere kendt under bl.a. navnet »Spytbakken«. Kommunen lod opstille nogle bænke og en såkaldt debatmur, hvor folk kunne fremsføre deres synspunkter. Det var i 1972, men det var endnu ikke tiden for den slags kulturelle udfoldelser, ikke på det sted i hvert fald. Torvet blev et samlingssted for det drikkende folkefærd, og de synspunkter, der blev fremført på debatturen, var som regel langt under bæltestedet.

I midten af 1970'erne blev der indrettet et værtshus i Studsgade 3, hvor Café Englen ligger i dag. Det fik navnet »Øltønden«. En af mine studiekammerater boede i et kollektiv i Rosensgade sammen med en del andre venstrefløjsfolk. De havde fået en idé om at ville sætte præg på det nye værtshus for at gøre det til et sted for venstrefløjen.

Kollektivet og vennerne (mig selv inklusive) troppede da også trofast op i begyndelsen. Men vi fik ikke et ben til jorden, så det holdt vi hurtigt op med. »Øltønden« blev til sidst lukket af myndighederne p.g.a. slagsmål og lyssky forretninger.

Der var jo sådan set heller ingen grund til at forcere noget frem, der alligevel kom snigende af sig selv lidt efter lidt. I dag er luderne, fremmedarbejderne og friluftsdrankeerne på »Spytbakken« fordrevet, og kvarteret er næsten totalt forandret med dyre ejerlejligheder, mondæne butikker og talrige caféer.

Efteråret 1971 begyndte jeg som stude-

rende på Psykologisk Institut. Jeg havde samtidig taget et halvdags kontorjob for at undgå den frygtede studiegyld.

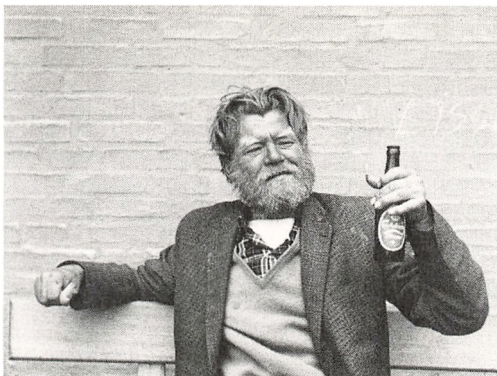
Fuld af forventning og optimisme begyndte jeg på min nye tilværelse som studerende. Og blev skuffet. Indholdet i studiet var slet ikke, hvad jeg havde forestillet mig. Jeg oplevede det som teoretisk og abstrakt, hvor jeg havde troet at det ville handle konkret om mennesker. Det var en gennemgang af en endeløs række af teorier, og det meste lød egentlig rigtigt nok. Teorierne var tit indbyrdes modstridende, og det, der var rigtigt den ene uge, blev pludselig forkert den næste. Det forvirrede mig ikke så lidt.

Jeg havde som nævnt ingen akademisk baggrund og var ikke trænet i at tænke abstrakt. Jeg var vant til at arbejde på kontor, og her kunne noget ikke både være »rigtigt« og »forkert«. Enten stemte et regnskab. Eller også stemte det ikke. Og hvis ikke det stemte, så fandt man fejlen. Man kunne naturligvis også få det til at stemme ved at ændre præmisserne, dvs. rette i tallene. Men det måtte man ikke. Det var snyd og bedrag. Og på samme måde følte jeg det med psykologi. Det var, som om det var lidt snyd.

Ud over de identitetsproblemer, som jeg senere fandt ud af, at det jo dybest set var, var der også noget andet. Nemlig det, at jeg aldrig havde tid til at blive hængende på instituttet og lære folk at kende. Enten kom jeg fra arbejde, eller også skulle jeg på arbejde. Og selv om jeg efterhånden var kommet væk fra kødgryderne, skulle det derhjemme jo også passes.

I efteråret 1973 droppede jeg endeligt ud af psykologien. Tog en dyb indånding og opgav det sidste holdpunkt fra min gamle tilværelse: fast arbejde. Efter et par måneder i Afrika sammen med nogle venner begyndte jeg fra efterårssemestret 1973 at læse etnografi. Nu var det studiestøtte, statsgaranterede banklån og periodevis lønarbejde ved siden af studierne. Det har selvfølgelig resulteret i, at jeg som færdiguddannet sidder

*En spritter på »Spytbakken«, hj. af Badstuegade/
Klostergade, fotograferet
september 1972.*

med en studiegæld på næsten 400.000 kr.

Året før jeg begyndte at læse etnografi, var det antiautoritære oprør nået til Moesgård. Hermed var det slut med den form for undervisning, der bestod af forelæsninger for et stort antal studerende, som bagefter forsvandt hver til sit og derfor aldrig nåede at lære hinanden at kende.

Vores årgang blev derimod nærmest mandsopdækket med tutorer, undervisningsassistenter og ældre studerende. Vi blev inddelt i tre grupper med hver vores undervisningsassistent og arbejdede sammen i endnu mindre grupper.

Ud over de obligatoriske lærebøger var noget af det første, vi anskaffede os, Kurasjes »Introduktion til Kapitalens første bind«. Senere kom så Rhodos-udgaven af Karl Marx: »Kapitalen. Kritik af den politiske økonomi«. En nøje granskning af »kripoløkken« var dengang en uomgængelig nødvendighed for enhver, der opfattede sig selv, eller gerne ville opfattes, som en progressiv studerende.

Der blev oprettet kurser i Kapitallæsning og vi begyndte med en introduktionsskoling. Derefter gik vi i gang med selve Kapitallæsningen, og ambitionen var selvfølgelig at komme igennem alle tre bind. Jeg kan se på understregningerne i min egen udgave, at jeg opgav midt i andet bind.

Kapitallæsningen var en underlig modsætningsfuld størrelse. Den var et led i fagkritikken, altså et redskab til en omdefinering og videreudvikling af fagenes indhold. Som sådan var den et opgør med de gamle, forældede og reaktionære (som vi mente de var) autoriteter, der hidtil havde defineret faget etnografi.

Samtidig var Kapitallæsningen selv et utroligt autoritært foretagende uden ret megen plads til selvstændig tænkning. »Jamen Marx siger jo...«, lød standardsvaret fra vores meget tålmodige lærer, som vi stolede blindt på, fordi han havde været igennem alle tre bind.

Men Kapitallæsningen var også spændende og fascinerende, fordi den lukkede døren op til en helt ny verden. Om sommeren havde vi været i Afrika, blandt andet i Kenya. Det var et land, hvor der blev dyrket meget kaffe, og jeg kan huske, jeg undrede mig over, at vi altid fik Nescafé dernede. Men set i lyset af begreber som ejendomsforhold, monopoler og imperialismen blev det pludselig indlysende hvorfor.

Lejligheden i Studsgade 44 havde én bagdel, nemlig at den var en viceværtlejlighed. Det vil sige, vi kunne smides ud, hvis ejeren var utilfreds med vores arbejde. Det gav en utryghed, som gjorde, at vi nok fandt os i lidt for meget. Desuden var der to ældre damer i ejendommen, hvis kontakt- og snakkebehov kunne få en trappevask til at trække ud i timevis. Kort sagt: Vi var dødtrætte af det.

Ved årsskiftet 1974/75 flyttede vi over i Sjællandsgade 18-20. Ejendommen blev bygget omkring 1870 og er et af de ældste eksisterende huse i Sjællandsgade-kvarteret. Vi flyttede ind i en lille lavloftet lejlighed i nr. 18 i stuen, hvor de forbipasserende kunne registrere alt, hvad der foregik indenfor. Og gjorde det.

Lejligheden var kun på ca. 35 kvadratmeter, så vi måtte skille os af med de fleste af vores møbler. Vi beholdt faktisk kun ølkarserne og et par spånplader. I det ene rum

stod en enlig petroleumsovn, der lugtede, svinede og nogle gange eksploderede. Det eneste, den aldrig gjorde, var at varme lejligheden op. Bad var der ikke noget af, og vi var tre familier fælles om ét toilet.

Gården lignede et mareridt. Der stod et gammelt sidehus uden tag og en række forfaldne brændselsskure. Gårdspladsen var belagt med beton og fyldt af alt muligt røge. Der var en skrammelbunke så høj, at beboerne på 1. sal blot åbnede vinduet og smed deres affald oven i. Det var lettere end at gå helt ned i gården til skraldespandene. Sammen med de andre beboere har vi brugt megen tid på at få sat skik på det gamle hus, og uden at være slumromantikere synes vi alt i alt, det var en forandring til det bedre.

Samtidig med Kapitallæsningen og etnografistudiet begyndte jeg også at komme i Kvindehuset i Nørregade 6. Århus Kommune havde eksproprieret ejendommen i 1968 for at rive den ned af hensyn til en regulering af gadehjørnet. Det blev dog aldrig til noget, og i slutningen af 1971 fik Rødstrømperne lokaler i en nedlagt butik.

Sammen med nogen, jeg kendte, havde jeg i oktober 1974 været på et kvindekursus på Den røde Højskole i Svendborg. Flere af de andre deltagere var også fra Århus, og syv af os besluttede at gå ind som gruppe i Rødstrømpebevægelsen. Det var i begyndelsen af 1975. »Den røde gruppe« kaldte vi os – efter højskolen og ikke fordi vi opfattede os selv som særlig »røde«.

Et par stykker af os gjorde det som en reaktion mod universitetsmiljøet i almindelighed og Kapitallæsningen og klimaet i Fagkritisk Front i særdeleshed. I dag er jeg ikke så sikker på, at det marxistiske felttog var specielt *kvinde*undertrykkende. Det var simpelt hen bare undertrykkende. Men jeg og nogle af mine medsøstre følte os i hvert fald gevaldigt undertrykte, og det var derfor, vi organiserede os i en kvindebevægelse.

Vi fungerede som en basisgruppe i Rødstrømpebevægelsen og gjorde det, en basis-

gruppe skulle: Snakkede om os selv, om kvindeundertrykkelse, om kønsroller og om parforhold. Vi var nu ikke særlig gode til at snakke om os selv, men vi fik da konstateret, som andre havde konstateret det før os, at selvfølgelig var det personlige politisk.

Men den erkendelse skulle helst omsættes til handling. Vi regnede med, at ved at organisere os sammen med andre kvinder kunne vi, hvad der var umuligt som studerende på universitetet, i Rødstrømpebevægelsen være med til at ændre noget i samfundet, der var kvindeundertrykkende. Men på det tidspunkt, »Den røde gruppe« blev dannet, var Rødstrømpebevægelsen i Århus ramt af en krise. En krise, der virkede handlingslamdende.

Rødstrømpebevægelsen var en erklæret socialistisk bevægelse, men medlemmerne var overvejende kvinder fra mellemlagene, hovedsagelig studerende. Det rejste det spørgsmål, hvad man som socialistisk mellemlagsbevægelse skulle satse på. Hvilket førte videre til en diskussion om indholdet i bevægelsen, der skulle munde ud i et fælles kvindepolitisk grundlag på fire områder: Arbejdsmarked, uddannelse, familie og seksualitet.

Så der blev diskuteret i én uendelighed og holdt mange møder i de trange lokaliteter, som faktisk var uegnede til formålet. Der var kun ét aflangt rum og specielt, når der kom mange kvinder, var det svært for alle at føle, at de sad til det samme møde. Der var ingen mulighed for at åbne vinduer, så »frisk« luft fik man ved at åbne døren ud til den stærkt trafikerede Nørregade.

Diskussionerne om et fælles grundlag fik ikke bevægelsen ud af dødvandet. Og det var svært at blive ved med at være motiveret til en – langstrakt – diskussion, som ikke i sig selv åbnede mulighed for handling. Rødstrømpebevægelsen kom derfor i nogen grad til at fungere som en slags kuvøse, hvilket absolut ikke er ment negativt. Efter en tid forlod mange kvinder bevægelsen for at ar-

*Aktionsteatret »Boliggru«
laver teater som led i kam-
pen mod ejerlejligheder.
Juni 1978. Jeg står i midten
som den sidste lejer.*

bejde andre steder. Sådan gik det også for mig. Jeg blev passiv fra efteråret 1976 og meldte mig endeligt ud sommeren 1977.

Men inden da havde jeg oplevet det store gys, det er første gang at snige sig rundt i nattens mulm og mørke og sætte plakater op. Og for første gang været med i en arbejdskamp, dog kun som statist.

Det var i foråret 1976, hvor en konflikt omkring en Føtex-forretning i Kolding udviklede sig til en række boycott-aktioner mod Føtexforretninger i andre byer, således også i Århus. Rødstrømpebevægelsen støttede ikke aktionen som bevægelse, men konklusionen på en diskussion blev, at folk kunne deltage som enkeltpersoner. Så jeg gik ned til afdelingen i Guldsmedgade og stod der nogen tid og delte løbesedler ud og diskuterede med dem, der ville diskutere. Det var lærerigt. Mere lærerigt end snakkerne i Kvindehuset.

Sommeren 1976 afleverede jeg de to sidste

opgaver på etnografi og havde hermed halet et bifag hjem. Samtidig tog jeg den første eksamen på historie og var således kommet i gang med hovedfag.

Fra sommeren 1977 begyndte jeg at deltage i arbejdet i Beboerforeningen i Sjællandsgadekvarteret, hvor jeg gik ind i boliggruppen. Der havde været et aktivt beboerarbejde siden 1970, men der var først rigtig kommet gang i boliggruppen efter miniboligforliget i 1976, som genindførte ejerlejligheder i den ældre boligmasse. Kampen mod ejerlejligheder skulle blive en af de vigtigste mærkesager for beboerforeningerne i midtbyen de kommende år.

Vi fik i boligrådgivningen mange henvendelser fra utilfredse lejere, der var ved at blive moderniseret fra hus og hjem. Men fandt ud af, at vi stort set intet kunne stille op. F.eks. havde vi fået henvendelse fra lejere i Ny Munkegade 89, der havde en

masse problemer med ejeren »Individuel Investment I/S«, der havde købt ejendommen med henblik på udstykning i ejerlejligheder.

»Individuel Investment I/S« havde hverken fået lejernes samtykke eller havde indhentet tilladelse fra Huslejenævnet, som de havde pligt til ifølge boligreguleringsloven. De var uden videre gået i gang med at bygge om. Desuden var der fem tomme lejligheder i ejendommen. Sammen med beboerne og Århus Lejerforening klagede vi så til Huslejenævnet, men dér havde man ingen mulighed for at stoppe ejerne. En retssag ville tage så lang tid, at ombygningen forlængst ville være færdig, når lejerne eventuelt fik ret. Og det var der jo ingen, der kunne bruge til ret meget – bortset fra ejerne naturligvis.

Der måtte altså andre boller på suppen. I slutningen af oktober 1977 var der en landsdækkende aktionsuge mod ejerlejligheder i SmE-regi. SmE, Samarbejdsudvalget mod Ejerlejligheder, var, som navnet siger, en sammenslutning, hvor boliggrupper fra forskellige byer samarbejdede for at koordinere kampen mod ejerlejligheder på landsplan. I Århus kulminerede aktionsugen med en besættelse af de tomme lejligheder i Ny Munkegade 89.

Det politiske grundlag for aktionen blev udtrykt i parolerne: »Ejeren vil sælge – vi lejer« og »Brug dog folketingsflertallet – stop for ejerlejligheder«. Vi havde forbindelse med fem unge boligløse mennesker, som ville leje lejlighederne. Den sidste parole henviste til det faktum, at problemerne først ville være løst, når folketinget vedtog et stop for ejerlejligheder. Der var nemlig et flertal, hvis socialdemokraterne kunne finde ud af, hvilket ben de skulle stå på.

Det var den første deciderede aktion, hvor jeg var med som aktiv og besluttende person. Og det blev starten på en lang periode fyldt med aktioner, demonstrationer og massevis af møder. I modsætning til arbejdet i Rødstrømpebevægelsen kom vi i boliggruppearbejdet hele vejen rundt. Der var selvfølgelig

også her masser af diskussioner om politisk grundlag og indhold, men det var diskussioner, der førte frem mod en politisk praksis.

Kunne vi ikke få vores krav gennemført på sædvanlig måde via de eksisterende kanaler, så udførte vi vores alternativ i praksis. »Det er handlingen, der gi'r forvandlingen«, hed første del af en af vore paroler. Den fortsatte: »Men det er alliancerne, der gi'r chancerne«. Det var altså ikke blind aktivisme; aktionerne var et led i at påvirke de politiske beslutningstagere til at gennemføre vore krav.

Og Rødstrømpebevægelsens parole: »Det personlige er politisk«, fik i boliggruppearbejdet et lidt andet indhold. Nu var det ikke parforholdet, men forholdet mellem ejer og lejer, der slog gnister. På et eller andet tidspunkt opstår der næsten altid uenigheder mellem ejer og lejere i en udlejningsejendom, hvad enten det er om huslejen, vedligeholdelsen eller noget helt tredje. Det har der også været i den ejendom, jeg selv bor i.

Så jeg har både på egne og andres vegne (via arbejdet i boligrådgivningen) haft mange bataljer med husejere. Det har været konflikter, som også er slået ind på det personlige plan, fordi der altid er nogen, der synes, man er en dum kælling (og ikke lægger skjul på det), når man render rundt og blander sig. Men for det første blander vi os aldrig i forhold i en ejendom uden at have fået henvendelse fra en eller flere lejere. Og for det andet er konflikterne altid blevet taget med boliggruppen som bagland. Så personligt har jeg altid betragtet konflikterne som politiske. Men de har ganske givet betydet, at jeg lidt efter lidt er blevet helbredt for den velkendte kvindelige behagesyge. Eftersom det alligevel er umuligt at gøre alle tilpas, kan man lige så godt vælge den side, man selv synes er den rigtige.

Ny Munkegade 89 blev besat søndag den 23. oktober 1977 om eftermiddagen. Vi havde i forvejen indgivet politianmeldelse mod ejerne bl.a. for overtrædelse af boligre-

guleringsloven. Allerede næste morgen blev vi smidt ud af politiet, men besatte lejlighederne igen samme eftermiddag. Vi havde brugt megen tid på at diskutere, hvordan vores holdning til politiet skulle være, og var blevet enige om, at vi ikke ville have nogen ballade, hvis vi kunne undgå det.

Det var ikke politiet, vi ville bekæmpe. Derfor forlod vi altid ejendommen frivilligt, når betjentene efter ejernes opfordring kom og smed os ud. Vi ville bekæmpe ejerlejligheder. Derfor besatte vi altid lejlighederne igen.

Vi nåede at blive smidt ud af politiet otte gange og besatte altså ejendommen ni gange, før vi havde fået halet sejren så meget i hus, at vi kunne forlade stedet. Politiets besøg blev en del af dagligdagen i den besatte ejendom. Om morgenen den 24. oktober, da politiet kom første gang, var jeg stiv af skræk – simpelthen. Men man kan vænne sig til meget, og efterhånden tænkte man blot: »Åh nej, nu igen«. På grund af det hårde liv, vi førte, var vi nogle stykker, der helst skulle have fem kopper kaffe og otte smøger, før vi bare kunne begynde at *tænke* på at komme ud af soveposerne. Og selv om betjentene var flinke nok, så gav de os nu aldrig kaffe på sengen.

Ejerne gjorde hvad de kunne for at forhindre, at lejlighederne blev besat, så det var lidt forskelligt, hvordan vi kom ind. Engang brugte vi en ejendomsmægler. En kvindelig aktivist udgav sig for interesseret køber og skulle derfor have en af lejlighederne forevist. Men da »køber« og sælger gik ind, var de ikke alene. Det vrimlede med boligaktivister, og ejendomsmægleren luskede slukøret bort.

Vi var godt klar over, at det at besætte en ejendom ikke i sig selv ændrede noget. Derfor gik vi straks i gang med at opbygge alliancer, altså forsøgte at få så mange organisationer, partier og enkeltpersoner som muligt til at støtte kampen.

Det parti, der var mest interessant både i

forhold til en byrådsbeslutning og til en folketingsbeslutning, var naturligvis Socialdemokratiet. Hvis socialdemokraterne stemte sammen med venstrefløjens, kunne vi få vores krav gennemført både med hensyn til Ny Munkegade 89 og med hensyn til et stop for ejerlejligheder.

Vi fik ret hurtigt støtte fra de lokale socialdemokrater. En medvirkende årsag har sikkert været, at den daværende boligminister Ove Hove allerede den 26. oktober besøgte den besatte ejendom (det gav os for øvrigt en ny parole: »Gør som boligministeren – storm de tomme lejligheder«) og offentligt kritiserede moderniseringen. Men det hang også sammen med, at netop mange af Socialdemokratiets kærnevælgere blev ramt af ejerlejlighedsloven.

Lillejuleaftensdag forlod vi Ny Munkegade 89 med en, det må vi jo indrømme, kun delvis sejr. Lejlighederne var blevet lejet ud, men vi havde ikke kunnet forhindre, at ejendommen blev udstykket. Det var den faktisk allerede blevet den 14. oktober 1977, altså før vi besatte ejendommen, hvad vi ikke var klar over. Det har betydet, at lejlighederne senere er blevet solgt som ejerlejligheder.

Aktionen i Ny Munkegade 89 fik et efterspil, der delvis lammede ejerlejlighedsloven i Århus. Socialdemokratiet vedtog nemlig sammen med venstrefløjens et forslag, der betød, at praktisk taget alle ombygninger med henblik på udstykning i ejerlejligheder kom på byrådets dagsorden til en politisk afgørelse. Tidligere blev en byggetilladelse udstedt administrativt ved et skrivebord i 2. magistrat.

Socialdemokraterne var nu ved at finde ud af at gå på to ben. En medvirkende årsag til, at de stemte sammen med venstrefløjens i ejerlejlighedsspørgsmålet, skal dog nok ses i forbindelse med, at forslaget kom op lige før kommunalvalget i marts 1978.

Sagen truede også med at få et efterspil for os, fordi det ikke var helt omkostningsfrit at besætte lejligheder. Taksten for at blive

*Fra blokaden mod Samsø-
gade 44 i 1979. Jeg sidder
yderst til venstre.*

snuppet en gang var 500 kr., to gange 700 kr., tre gange 800 kr. Men selv om der var kvantumrabat, kom bødeforelæggene alligevel op på 25.000 kr. fordelt på 26 personer. Vi blev anklaget efter politivedtægtens § 16. Men før vor sag kom for, faldt der dom i Vestre Landsret fra en lignende sag fra Borggården i Randers, der fastslog, at politivedtægten ikke kunne bruges ved husbesættelser.

Så politimesteren måtte frafalde tiltalen mod os. Derimod blev boligspekulanterne dømt. Tre år efter vores politianmeldelse fik »Individuel Investment I/S« en bøde på 20.000 kr. for overtrædelse af boligreguleringsloven. Den blev dog senere halveret i landsretten.

Ny Munkegade 89 var kun begyndelsen. Efter den fulgte mange andre kampe på boligområdet, kampen for bevarelsen af Århus

Gasværk og det løbende beboerforeningsarbejde. Aktionerne blev båret frem af begejstring og energi. Hjertet var varmt, men det kneb nogle gange med at holde hovedet koldt. I kampens hede kunne det ske, at nuancerne forsvandt, og det hele blev reduceret til enten hvidt eller sort.

Frem til ejerlejlighedsstoppet i november 1979 var der altid en eller anden konkret sag at kæmpe for. Det foregik ved udenomsparlamentariske aktioner, pres på ejere og politikere, demonstrationer, gadeteater, skriftlige indsigelser og protester, læserbreve, møder flere gange om dagen og mindst fire aftener om ugen. Der var selvfølgelig mødepligt, og det var nærmest kun ens egen begravelse, der var gyldig grund til at melde afbud. At slappe af sammen med kæresten eller hænge foran fjerneren var helt uacceptabelt. Til forskel fra i dag, hvor al politisk

aktivitet indstilles, når der er fodbold i fjernsynet.

Efter aftenmøderne gik vi på værtshus og endte tit på »dødsruten«. Den startede på »Æsken« i Anholtsgade, fortsatte på »Bræddehytten« i Nørre Allé og endte på »Det lille Skæg« i Klostergade. Hektiske dage, hvor vi praktisk taget levede af kaffe, smøger, wienerbrød og bajere.

Vi tapetserede byen utallige gange i de år, og der var ikke noget med at gå hjem, hvis der stadig var lim i spanden, med mindre det var så koldt, at limen frøs, eller det regnede så meget, at den blev for tynd.

Når vi satte plakater op på udsatte steder, var vi som regel tre personer. To til plakaterne og en til at holde udkig efter politiet. Vi havde jo ikke så mange penge, så det var lidt træls at få bøder. En aften gik jeg rundt sammen med to mandlige plakatomsættere i området ved Volden og Graven, og den ene af dem spurgte, om jeg ikke ville overtage vagten. Det ville jeg selvfølgelig godt og stillede mig over på hjørnet af Studsgade og Graven og kiggede. Der var ikke gået ret lang tid, før en mand kom hen og spurgte, hvad det kostede. »Det koster 300 kr.«, sagde jeg uden at tænke mig om; i stedet tænkte jeg på, hvad taksten for ulovlig plakatomsætning var dengang. Det var først, da jeg hørte de to andre stå og grine, at det gik op for mig, hvad

det var, jeg var ved at rode mig ud i. Der gik et stykke tid, før jeg selv syntes, det var morsomt.

Den sidste lange aktion i kampen mod ejerlejligheder var en blokade af Samsøgade 44, der startede 2. april 1979 og varede til 11. oktober samme år. På det tidspunkt udløb ejernes byggetilladelse, og da der havde været ret megen debat om sagen, havde de ikke store chancer for at få en ny. Vi var blokadevagter på skift hver dag fra kl. 7.00 til kl. 16.00 i over et halvt år og var medvirkende til, at ejendommen ikke blev udstykket i ejerlejligheder.

Nu var det efterhånden også lykkedes for Socialdemokratiet ikke blot at gå på to ben, men også at få dem til at gå i takt. Folketinget vedtog nemlig, med Socialdemokratiets stemmer, et stop for ejerlejligheder, der trådte i kraft den 5. november 1979. Ejerlejlighedsstoppet må, selv om der stadig er huller, betragtes som en stor gevinst for byudviklingen i den gamle boligmasse.

Der var dog stadig masser at lave på den boligpolitiske slagmark i Århus, og der var nye kampområder at gå ind i. Men der var også andre ting, der pressede på. Blandt meget andet et specialeskriveri, der skulle sætte et velkomment punktum for mit efterhånden lidt forsømte hovedfag. Men det er en helt anden historie.

Living Circus

Det er hvidt det hele, ja

Video-filmen var allerede godt i gang, da vi trådte indenfor. Det var i Anholtsgade 4 i lokalet i stuen. Under Æsken, hedder stedet – naturligvis begrundet i Folkeværtshuset Æsken, der ligger oppe på anden sal.

Det var i foråret 88.

Arrangementet bestod af forevisning af video-optagelser fra nogle BZ-aktionsdage i København. Desuden bød man på et par rigtige BZ-ere, der var kommet herover for at fortælle om bevægelsen og dens aktioner. Vi fandt snart ud af, at publikum bestod af dels nutidsunge, og dels datidsunge. Med datidsunge mener jeg folk som jeg selv, der nu er omkring de fyrre, og som var fyldt de tyve og unge af sind i sidste halvdel af tresserne.

Vi fandt hurtigt hinanden, nogle af os fra dengang. Vi var en konservator, en gymnasielærer, en psykiater, en arbejdsløs magister og et par lærere. Desuden kunne vi ikke undgå at lægge mærke til en fyr, vi ikke kendte, men af vores årgang. Sikkert en af dem, der blev ved med stofferne. I hvert fald optrådte han, som det var almindeligt dengang, når enkelte fik deres bad trips. Han afbrød mødet gang på gang med beskyldninger mod min kone og mig for at være politiagenter med hemmelige båndoptagere skjult under tøjet. Han konkretiserede sin påstand ved at påstå, at min dengang højgravide kone havde lytteudstyr skjult på maven!

Ved mødet var der det samme anarki som dengang. Bl.a. derfor kunne vor paranoide ven uhindret afbryde mødet gang på gang og fremføre sine beskyldninger.

Vi var først og fremmest gået til BZ-mødet for at få indblik i, hvad de unge mennesker

går og slås for i dag – og hvordan. Men for mig blev oplevelsen en anledning til et blik tilbage til den tid, da vi vidste, hvordan verden var skruet sammen, og hvordan den kunne skilles og samles på en ny og frem for alt bedre måde.

Mødet med BZ'erne var chokerende: søde, naive, selvsikre, gode, tomme – og unge!

Og så efter nærmere bekendtskab også herlige. Lige så herlige som vi selv var dengang i tresserne!

Jeg så straks paralleller til vore handlinger og argumentation dengang. Paralleller til det, vi sagde og mente, til de aktioner, vi gennemførte og til vores almindelige fremtræden.

Jeg krummede tæer.

Hvor var vi dog frelste.

Men det har vi jo altid været. Selv da vi gik og solgte lidt hash til hinanden for tyve år siden, var det for at frelse verden gennem den indsigt, hashen bragte os.

Men det var nu også noget andet dengang. Vi røg vor fælles chillum i kredsen, flippede ud til Cream, Hendrix og Dylan og diskuterede, fantaserede os til, hvordan vi skulle løse samfundets problemer.

Og jeg mener det. Det er bestemt en kvalitet ved de unge, at de ikke bare finder sig i en uretfærdig verden og en truende fremtid, men at de også forsøger at lave om på det hele. At de så ind imellem benytter sig af metoder, jeg i dag ikke kan acceptere, er en pris, vi må betale. Ikke godvilligt. Nej, vi må af al kraft tinge med de unge om metoderne.

Ja, jeg mener stadig, at det er en god ting at forsøge at lave samfundet om. Med eller

Jesper Heilskov fra foreningen »Fri Hash« var en af talerne ved Agnethe og Havmanden under demonstrationen mod Folketingets behandling af lovforslaget om en skærpelse af strafframmen for handel med euforiserende stoffer.

Foto Jørn Timm.

uden stoffer. Så det må være ud fra enigheden om en forandring, at en sammenligning med de nuværende samfundsomstyrteres mål og midler skal finde sted.

For kun ved at måle det nye med et historiens metermål, et mål, der sætter handlinger, bevidsthed og mål i relation til det, vi selv kender, bliver det muligt for os at vurdere alt det nye. Tror jeg.

I 65 var jeg med til at starte Ungdomsredaktionen i fjernsynet. Jeg fortsatte i de næste år med at redigere og producere programmer og rejste i den anledning til København tit og ofte, indtil jeg endelig flyttede derover.

Der kom jeg naturligvis i dårligt selskab, idet jeg blev gode venner med bl.a. den store danske provo Ole Grünbaum og happening-kunstneren Bjørn Nørgård. De lærte mig forskellige unoder, der senere skulle komme min gamle hjemby til gode. Ja, det var naturligvis ikke sådan, at man stod i lære som provokatør i et vist tidsrum og så blev slup-

pet løs blandt bønderne for at vise, hvad man nu havde fået ud af læretiden. Nej, det er først bagefter, jeg kan se, hvordan udviklingen har formet os.

Fra Amsterdam via København til Århus. Og retur.

Happeninggruppen Living Circus, foreningen Fri Hash, undergrundsbladet Bølgen Den Blåe, filmkollektivet Skolen Den Blåe og den mere politisk betonedede aktionsgruppe, Flamenco-gruppen, er nogle af de anarkistiske aktiviteter, jeg var med i her i byen.

For sidst i tresserne vendte jeg tilbage. Først delvist, så permanent. Det skyldtes to faktorer. For det første kunne vi ikke længere blive boende i kollektivet Maos Lyst i Hellerup, hvor vi havde boet, mens vi skrev en bog om storfamilierne, og for det andet fik jeg tilbudt et job på Jyllands-Postens Varme Linie. Og det var lige mig. Troede jeg i hvert fald.

Men det er i perioden som delvis århusia-

*På vej mod Kunstbygningen
gøres holdt foran arresten,
hvor flere af kammeraterne
var spærret inde.
»Fri hash« og »Befri
fangerne« råbes der.
Foto Jørn Timm.*

ner, jeg var med til at vende op og ned på det hele. Følte vi i hvert fald dengang. Altså fra engang i 68 til engang i 70.

Det begyndte vist for alvor den dag, Folketinget debatterede en skærpelse af straffesammenhængen for salg af narkotika. Der var demonstration foran Folketinget, og vi her i byen fulgte trop.

Aftenen i forvejen havde et par stykker af os dannet foreningen »Fri Hash«, skrevet en flot pressemeddelelse og afleveret den til såvel radio og tv samt dagbladene, der dengang foruden Stiften og Jyllands-Posten også bestod af Demokraten, hvor en af frontkæmperne var ansat som journalistelev.

På selve dagen, den 23. januar 69, samlede vi så i vore fåreskindspelse på pladsen ved Agnete og Havmanden. Vi havde godt med tjald med, for det var koldt, og sagen var vigtig for os.

Det var jo ikke nogen demonstration som den i 72 før EF-afstemningen eller som en af

de sidste års fredsdemonstrationer. Vi var vel en halvtreds stykker, der mødte op med fede grin, der ikke bare skyldtes tjald, men også det lidt absurde ved hele foretagendet.

For vi vidste da godt, at det ikke gjorde meget fra eller til, at vi samlede og røg en chillum og sendte pressemeddelelser ud. Stramningen af loven ville blive vedtaget. Men derfor havde vi nu alligevel lyst til at sige et par sandheder til de forbipasserende og til de pressefolk, der forhåbentlig gemte sig i vore rækker. For få øje på nogen kunne vi ikke.

Det var virkelig en overraskelse for mig at høre, at jeg samme aften var i TV-avisen. Ikke med noget filmindslag og ægte lyd, men med et billede fra begivenheden og en kommentar. Et billede af mig med en stor sølvchillum for munden.

Det var jo ikke nogen rigtig chillum, men en stor papragt, der var beklædt med sølvpapir. Et symbol i vores demonstration, som

Demonstrationen er også en demonstration for et sted at være. Dette understreges af en »besættelse« af Kunstbygningen i Mørksgade.

Foto Jørn Timm.

vi brugte som erstatning for mikrofon og højttaleranlæg. Og det virkede jo åbenbart!

Med en stramning af narkotikaloven, således at straffen for handel med hash blev udvidet til seks år, ville der ske det, at alle de flinke fyre, der indtil nu havde rejst til Beirut, Marokko, Amsterdam eller bare til København efter noget til os at ryge på, ja, de ville hurtigt trække sig tilbage, når de nu skulle tage den store risiko.

Samtidig ville folk fra professionelle gangstermiljøer overtage deres job. Folk, der ikke som vore egne havde et klart forhold til de bevidsthedsudvidende stoffer og var modstandere af hårde stoffer. Nu ville det blive Mafiaen og andre, hvis eneste interesse var penge. Gangstere, der ville sælge deres egen mor, hvis de kunne finde købere.

Og sådan gik det. Pengene tog overtaget. Og med dem gangstermetoderne. Enkelte af mine venner, der ikke trak sig tilbage, begyndte pludselig at gå med våben for at be-

skytte sig selv og holde hinanden op i den stadig hårdere konkurrence om stof og kunder.

Efter vor lille demonstration fik vi det indfald, at vi ville gå ned i kunstbygningen i Mørksgade, som nogle af os havde en vis tilknytning til.

Der var for tiden en udstilling, der hed Ung Kunst, en ucensureret, der bl.a. gav vægplads for en række bidrag, jeg havde frembragt. Det drejede sig nærmest om col-lager med politiske citater bl.a. Hartling-citater sat ind i en ny sammenhæng, om det bevidsthedsudvidende STP, og jeg havde udstillet det nødvendige udstyr til et bankkup: en forløber til medie-flippet »Crime Pays«, som Demokraten senere bragte.

Vort besøg på Ung Kunst udviklede sig til en besættelse af bygningen. Formanden for Århus Kunstforening af 1847, Jens Aggebo, dukkede op, og vi fik en snak med ham om vore problemer. Han var yderst forstående

Mange af byens bygninger blev bemalede. Her er det Arkitektskolen: »Skolen er grøn«.

Foto Ib Hansen.

og forhindrede i første omgang, at politiet blev tilkaldt. Jeg ringede også til min gamle gymnasielærer, Tage Hind, der ligeledes var med i Kunstforeningens bestyrelse og satte ham ind i situationen. Vi behøvede hjælp fra folk, der var placeret, så de ikke faldt for det ydre, men formåede at sætte sig ind i situationen.

En af de næste dage var vi til møde med borgmesteren, Bernhardt Jensen, der gjorde et stort indtryk på mig. Han inspirerede mig faktisk ved den lejlighed til min første børnebog, Gadekampen, der dog først udkom i 73.

Bernhardt Jensen hørte med et glimt i øjet på vore beretninger om vores kamp for at få et sted at være. Om vores måde at snyde for betaling i busser og sporvogne og om pressens fejlagtige beskrivelser af os og vore aktioner.

Borgmesteren forklarede os noget om demokrati og pengemagt. Om det udemokratiske forhold mellem byens folkevalgte og kapitalisterne. Et af Bernhardt Jensens slående

eksempler på de folkevalgtes magtesløshed var nedlæggelsen af Søndergades Apotek, som han og de andre folkevalgte ikke formåede at forhindre.

Vi blev smidt ud af Kunstbygningen. Og fire dage efter vor besættelse blev udstillingen lukket.

Flamenco-gruppen – sådan kaldte vi os, vi, der holdt til i en lejlighed på hjørnet af Banegårdsgade og Frederiks Allé, hvor der dengang lå et cafeteria af samme navn – kvitterede ved at male dollar-tegn på facaden. Her var det nu pengene, der havde fået overtaget og ikke de folk, der havde interesse for såvel ungdommens problemer som for kunsten.

»USA ud af Vietnam« malede vi. Og »USA ud af Katedralskolen« malede vi på skolens vægge. Vi kastede maling på statuen af Christian den X, og vi malede på Arkitektskolen og alle andre steder.

Efter endnu en demonstration ved Agnete og Havmanden, en kamp mod politiet foran

»Living Circus« på Katedralskolen. En af de uformelle ledere var Knud Norman, der ses yderst til højre.

Foto Ib Hansen.

Rådhusets hovedindgang og en søgen ly i Klosterkirken gik det slag i slag, indtil vi fik lovning på det, der nu er Huset i Vester Allé.

Men først fik de os anbragt i en bygning i Telefonsmøgen. Et elendigt hus, der alligevel snart skulle rives ned. Her flyttede der straks junkier og bumser ind og forhindrede det, der for os var sagen, nemlig det aktive, udadvendte undergrundsarbejde med udgivelse af aviser, arrangement af koncerter, film osv.

Jeg var ikke selv med i Klosterkirken, da jeg over hals og hoved var rejst til København. Dels for at overbevise chefen for Danmarks Radios Børne- og ungdomsafdeling, Mogens Vemmer, om at afdelingen burde komme os til hjælp med en sandfærdig beskrivelse af forholdene, og dels for at overtale Ole Grünbaum til at komme til Århus og hjælpe os med råd og dåd.

Engen af delene lykkedes.

Midt i dette eksisterede vor store og åbne,

internationale happening-gruppe, Living Circus. Vi optrådte til alle tider og overalt.

Vi havde et par mere formelle forestillinger. En af dem på Katedralskolen, hvortil rektor Berthelsen havde inviteret os. Vi skulle underholde i en fællestime for alle skolens elever.

Det blev en stor oplevelse for os. Især suget i maven, da de fleste elever midt i et af vore spontane numre rejste sig på én gang og forlod salen, mens vi to fyre ved mikrofonen stod med underbukserne nede om anklerne.

Det startede ellers så pænt med flygel og fællessang: »Kringsatt av fiender«. Så røg vi en chillum og klippede lidt på guitarerne, læste op af Bjergprædikenen og et eller andet marxistisk. Vi var vel en ti-femten stykker oppe på scenen.

Men da vi ville forklare noget om menneskets inderste væsen, gik det galt.

Vi var to fyre, der sang det gode, gamle Dylannummer, All Along the Watchtower, med Hendrix' tekstforbedring – indsættelsen

af ordet »kind«, som vi havde oversat med »venlig«.

Vi sang de to linier igen og igen:

»There must be some kind way out of here,
said the Joker to the Thief...«

Alt imens vi søgte at bibringe de kære elever en forståelse for, at vi mennesker har forskellige ydre lag, men inderst inde er vi alle ens.

Vi havde flere lag tøj på. Yderst vor hippiepåklædning, den store fåreskindspels, derefter den smarte habit, så skjorte og undertøj og under det: intet!

Men hvilket chok for de artige små.

Selv om de udvandrede, fortsatte vi fremførelsen med såvel sang som forklædningsmånøvren og endte igen som et par frygtindgydende hash-vrag med langt hår og skæg og beskidte fåreskind.

Vort Dylan/Hendrix citat var ikke valgt ud af den blå luft. Vi ville netop den venlige, den kærlige løsning på konflikterne mellem os og samfundet, mellem generationerne. En af vore film, der handlede om forandring i samfundet, hed da også »En måde at elske på«.

Dagen efter fik vi en stor anmeldelse i Stiften.

Under hele forløbet i januar og begyndelsen af februar 69 misforstod Stiften os gang på gang.

For os at se ønskede de slet ikke at forstå, hvad det var, vi ville, men blot tilfredsstillte læsernes fordomme med hensyn til langhårede hash-vrag.

Vi mødte op foran Stiften et par gange. Sidst blev vi budt indenfor. Ikke vore ledere, for vi havde ingen, vi ville ingen have. Men uformelle ordførere havde vi da.

Vi blev bænket om et stort bord sammen med chefredaktionen. Skolen Den Blåe filmede det hele. Både i 16 mm og i faste billeder.

Det hele endte med, at vi fik lovning på, at

vi til næste dags avis kunne skrive lige det, vi ville.

Det blev en sejr for os. Vi fik en tegning, en overskrift og en tekst i søndagsavisen, som nok ikke sagde læserne så forfærdeligt meget. Men vi selv følte, at vi nu havde fået sagt noget.

Jeg skrev det digt, der kom til at udgøre overskriften:

»Tale er tavshed
Sølv er gult

Hvidt er sort
Sort er sort
Det er hvidt det hele,
ja«.

Skolen Den Blåe

Historien om Crime Pays er et af flere eksempler på noget, man måske kan kalde for fup og fiduser, men som godt kan være lidt af en kunstart.

Det drejer sig på den ene side om at få et bestemt budskab ud til så mange som muligt, mens det på den anden side rent praktisk tager form af noget andet end det, det giver sig ud for at være.

I København havde jeg lært, hvordan man kunne manipulere pressen. Dels havde jeg et nært forhold til de gamle »mediekunstnere«, dels havde jeg haft arbejde på et såkaldt pressebureau, der beskæftigede sig med at »placere« diverse »nyheder« i pressen. Det var den slags historier, vi kender så godt om en ny opfindelse til køkkenet, der gør dagligdagen lettere for husmoren og sparer familien for mange penge. Det var kort sagt PR for erhvervslivet, altså reklame skjult som redaktionelt stof.

Når man ved hjælp af PR-metoden kunne få aviserne til at skrive om alt lige fra kartoffelskrællere til vaccum-closetter, hvorfor så ikke bruge metoden til fremme af vore synspunkter?

Vi havde ideer til en film, Crime Pays. Det

skulle være en film, der dels beskrev, hvordan kapitalen stjal med arme og ben fra os almindelige mennesker, og dels skulle det være en instruktionsfilm om, hvordan man kunne tilbageerobre det frastjålne.

Men at producere en professionel film var umuligt for os. Rent økonomisk, for teknisk magtede vi det, som vi også senere beviste med Skolen Den Blåes TV-film.

Vi kunne altså ikke komme videre fra idé til film, så hvorfor ikke bruge en blanding af provoernes mediekunst og PR-metoden?

Altså lånte vi professionelt udstyr og lod pressen tilflyde en meddelelse om det store projekt, gav interview og stillede udstyret op på Store Torv ved den gamle politistation.

Ingen film i apparatet. Intet bånd i maskinen. Men alt så ud som om. Det lignede! Og det var nok for avisen.

Så på den måde fik vi kommunikeret vores provokerende budskab ud – pakket ind som en historie om filmkunst – en kunst i sig selv!

Nu var det absolut ikke fordi, vi ikke gerne ville lave film. Også dén film. Men det var sindssygt svært at komme igennem med den slags, vi ville have ud.

Det havde jeg forlængst fundet ud af på fjernsynet, hvor jeg sidst i tresserne havde sværere og sværere ved at komme igennem med mine programforslag. Ja, til sidst blev det så svært, at min høje chef forlangte, at jeg ikke længere måtte optræde i billedet, når jeg interviewede folk. Han kunne nemlig ikke lide mit tøj! Og da en venlig dame betroede ham, at jeg her i Århus på Restaurant Katten – der lå der, hvor Søstrene Greene nu har butik – havde røget med på en pipe hash, der

Fra filmen »En måde at elske på«, der vist i tv. Dorte Andersen, Torben og Per Christmas.

Foto hos forfatteren.

blev sendt rundt, ja, så ville han ikke længere udsætte den danske ungdom for den skadelige virkning, der kunne forplante sig til den fra de programmer, jeg var med til at producere.

Så jeg blev flyttet til Århus for at producere indslag for børn i en slags børnenes tv-avis, der havde Palle Holgersen som chef.

Vi var to reportere på avisen, Finn Heiner i København og så mig her i byen, hvor jeg dels producerede filmindslag og dels direkte stof fra studiet på Slipvej.

Det blev ikke den Crime Pays, som Demokratens læsere havde stiftet bekendtskab med, men en film om revolution i Århus, om Jesus og Che Guevara.

»En måde at elske på«, hed den.

Første scene havde vi optaget ude ved Løgten. Det var et sælsomt optog, der bevægede sig gennem bølgende kornmarker til

tonerne af Internationale. Et optog med store sølvkors og sorte faner. Symboler der stod for en idé om sammensmeltning af kristendom og anarkisme. Jesus og Marx. Sådanne der omkring.

Andre scener var skudt i Århus. Bl.a. i kvarteret ved Rømerhaven, hvor filmens revolutionshelte bevæbnede med faner og kors krævede overtagelse af de store rigmandsvillaer.

»Nu er det vores tur!« lød teksten. Vi havde nemlig ikke tænkt os ydmygt at tigge om faldefærdige rønner, som den ejendomskommunen overlod os året tidligere i Telefonsmøgen. Nej, skulle der være mening i galskaben, kunne man lige så godt kræve det hele. Og det nu!

Jyllands-Posten måtte også stå for tur, idet de kors- og fane-bevæbnede helte besatte avisen.

Artiklens forfatter, Flemming Andersen, under arbejdet i Skolen Den Blåes atelier.

Foto hos forfatteren.

Det blev de nu ikke så glade for, så de sendte en repræsentant ud til os for at stoppe løjerne, der blot bestod i, at filmens helte stillede sig i positur med deres fane og sølvkors foran indgangen.

Men avisen ringede til den høje chef på TV og forlangte scenen strøget. Jeg husker ikke, om det skete, men jeg tror det. Og jeg har i mine år med presse, radio og TV flere gange været ude for episoder af samme slags, hvor man straks har givet op over for udefra kommende krav og trusler.

Da vi lagde an til at filme foran Termo Elektronik, der dengang lå i Helsingforsgade, blev vi også på det nærmeste overfaldet, selv om vi blot stod med vore faner og kors ude på fortovet.

Den virksomhed har vi haft et godt øje til, lige siden det i starten af tresserne kom frem, at dens elektronik blev benyttet i den israelske militærindustri og i det sydlige Afrika.

Dette forhold har desuden inspireret mig til min børne-krimi »Forbryderne«, der

netop handler om afsløringen af denne våbeneksport.

Medie-flippet Crime Pays og TV-filmen »En måde at elske på«, var ikke det eneste filmiske, Skolen Den Blåe stod for.

Mens TV-filmen og filmen fra »besættelsen« af Stiften var optaget på 16 mm, var det især film på det langt lettere og billigere super-8 format, der blev det, vi arbejdede med i det daglige.

Vi startede ret tidligt med at lave revolutionære instruktionsfilm af typen: »Hvordan bruger man en duplikator?« og »Hvordan laver man et undergrundsblad?«

Det var film, som vi selvfølgelig viste hjemme på Skolen Den Blåe, men også andre steder i byen. Ja, selv ved en enkelt filmfestival i udlandet og i København til Charlottenborgs 200 års jubilæum i juni 69.

I 70 optog vi en lille film med John Lennon og Yoko Ono, da vi fik lov til at besøge dem under deres visit på Verdensuniversitetet i Thy.

Ud over at producere film underviste vi på Skolen Den Blåe også i fotografering.

Skolen havde til huse i et af vore samlingssteder, vores lejlighed i Absalonsgade 27, hvor vi havde den øverste etage plus loftet til vor rådighed.

Bølgen Den Blåe

Vores blad *Bølgen Den Blåe* og skolen havde naturligvis til formål at fremme vore politiske og kunstneriske synspunkter over for magthaverne samt at kommunikere med ligesindede.

Bølgen var inspireret af det københavnske *Hætsjij*, der blev udgivet af kredsen omkring Ole Stig Andersen her fra Århus, Ole Grünbaum og Bjørn Nørgård på Eks-Skolens trykkeri, der på et tidspunkt også overtog trykningen af *Bølgen*. Det var da Boghandler Rybner-Petersen i Nørregade ikke længere turde trykke det af politiske årsager.

Det første nummer af *Bølgen Den Blåe*

Det centrale krav til byens politikere gik på et sted at være. Efter flere »besættelser« fik man endelig lovning på et hus i Telefonsmøgen. Det var elendigt. Senere lykkedes det med Huset i Vester Allé.

Foto Ib Hansen.

udgav vi i al spontanitet i protest mod den måde, pressen og her helt konkret BT skrev om det første narko-dødsfald i Århus på. Det var Rie fra la Cours Gade, der var død. Og det ramte os hårdt. En del hårdere end BT's sensationsskriveri.

For spørgsmålet om junk var meget vigtigt for os. Vi var mange ungdomsgrupperinger i byen, og det udviklede sig med årene til, at nogle af grupperne accepterede og dyrkede junk, mens andre grupper afskyede det og benyttede de bevidsthedsudvidende stoffer som græs, hash, STP, LSD og mescaline.

Jeg hørte til i de sidstenævnte.

Bølgen var et åbent blad. Forstået på den måde, at vi lod hvem som helst af vore egne skrive i det. Ja, der var slet ikke noget problem med stoffet. Alt kom i, for Bølgen tilhørte os, vores gruppe og vores meninger. Der var vores kommunikation indadtil – en bekræftelse i form og indhold af det vi stod for, af det vi var oppe imod.

Vi var oppe imod det etablerede. Især følte vi på vores krop den magt, presse og politi havde. Og vi vidste, at det var i kraft af vort politiske system, at det var netop den presse og det politi, vi var på kant med.

Hvad stod der så i bladet?

Alt.

Lige fra prisen på Grøn Marokko, der dengang var ca. 8 kr. pr. gram til samfundspolitiske analyser.

Der var forbrugeroplysning om, hvordan man skulle forholde sig ved arrestation, om ens rettigheder, om diskrimination mod langhårede osv.

Størst lykke skabte det, når narkostrømmerne blev tilsværtede eller til grin.

Jeg husker en historie om nogle arkitektstuderende, der havde været på rejse til Marokko.

Chefen for narkostrømmerne, Carl P. Schmidt, havde åbenbart fået et tip om, at de unge ville smugle fed marokkoshit med hjem, så hele styrken drog sydpå for at fange

banditterne og konfiskere al den dejlige hash, så snart de unge havde passeret grænsen i deres tog.

Da så Schmidt og hans tro følgesvende, Rundstykket og Bondedrengen, endelig fandt frem til hashen, da toget passerede Kolding, var det nogle dybt forundrede smuglere, de arresterede.

Først lang tid senere måtte politiet indrømme deres fejltagelse og droppe sigtelse mod de studerende. Den hash, de havde konfiskeret, viste sig at være henna til at farve hår med. Præcis som vore venner havde oplyst til de hårdnakkede betjente!

Men hvem var det, der udgav Bølgen Den Blåe?

Flere af vore arresterede kammerater kunne berette, at daværende politifuldmæg-

tig Lars Rand Jensen vedholdende søgte det opklaret under forhørene. Dog uden resultat.

Det lusede – sammenholdet i en kold tid.

Jeg startede min beretning med at fortælle om det møde, vi for nylig havde med BZ'erne.

Lad os undgå de faldgruber, som datidens etablerede så gladeligt sprang i. Lad os ikke nøjes med at afvise de unge på grund af deres fremtrædelsesformer, men søge indholdet bag udtrykket.

For kun på den måde vil vi kunne hjælpe dem til at løse deres problemer.

»Langelandsgades kaserne som ungdomsboliger!« lyder det sidste skrig fra de boligløse.

Ja, hvorfor ikke?